

Des.

ERASMI

Roterod.

De utraq;

VERBORUM

ac

RERUM

Copia Lib. II.

*Ad sermonem, & stylum forman-
dum utilissimi.*

Londini,

*Impensis Johannis Wright Ad In-
signe Globi in vico vulgo vocato,
Little-Brittain, 1668.*

Desiderius Erasmus Roterodamus,
Johanni Coleto Decano S. Pauli
apud Londium.

S. P. D.

Non possum equidem non vehementer
laudare, Colete, singularem istam ve-
reque Christianam animi tui piete-
tem, qui conatus tuos omnes, omnia
vitae studia semper huc destinaris,
non ut tuis privatim commodis con-
suleres, sed ut patriae civibusque tuis quampluri-
mum prodesse. Neque minus admiror iudicium,
qui duas praecipue res delegeris, quibus id cumula-
tissime consequi posses. Videbas enim amplissimum
charitatis fructum in eo situm esse, si quis assiduè
concionibus, sacraque doctrina, Christum populari-
um suorum animis inserat. Quo tu quidem in
negotio, jam annos complures versaris, non dicam
quanta cum laude, quam tu adeo non speras. De-
inde quod proximum existimabas, ludum literari-
um longe pulcherrimum, ac magnificentissimum in-
stituisti: ubi sub electissimis, et probatissimis prae-
ceptoribus Britannica pubes rudibus statim annis
simul, & Christum, & optimas imbiberet literas:
nimirum graviter intelligens, & in hac etate ac-
lut herba, spem Reipub. positam esse, & quanti-
referat in omnem vitam, protinus ab incunabulis
optimis imbui. Jam vero quis non adamet etiam
generosam istam animi tui consuetudinem, ac san-
ctam (ut ita dixerim) superbiam, qui utrumque
hoc in patriam officium ita gratuitum, ac synecum
esse volueris, ut nec ex tot annorum laboriosissimis
concionibus vel teruncio factus sis ditior, cumq; tua
seminaris spiritualia, nullius unquam carnalia.

A messueris

messuris : & scholæ sumptus, tam videlicet ingentes, ut satrapam quoque detertere possint, solus omnes ferre volueris ? Et cum vulgus hominum nulla in re libentius socium accersere soleat, tu patrimonium, ut censum universum, ad hæc domesticam etiam suppellectilem, profundere maluisti, quam ullum mortalem in istius gloriæ partem admittere. Quæso quid istud est aliud, quàm in universos tuorum liberos, in universos cives animum plusquam paternum, gerere ? Teipsum spalias, ut illos locupletes. Teipsum nudas, ut illos ornes. Teipsum laboribus conficis, quo tua soboles vegeta sit in Christo Breviter, totum te impendis, ut illos Christo lucrifacias. Nimum profecto sit invidus, qui talia conanti non impensissime faveat. Impius, qui reclamet & obstrepat : hostis Angliæ, quis non pro suo virili adjumenti aliquid conferre studeat. Ego sane non ignarus, & quantum Angliæ debeam publicè, & quantopere tibi privatim sim obnoxius, officii mei sum arbitratus, literarium aliquid munusculum in ornamentum scholæ tuæ conferre. Itaque duos hos novos de Copia commentarios ; novæ scholæ nuncupare visum est : opus videlicet cum aptum pueritiæ, tum non infrugiferum, ni fallor, futurum. Sed quantum habeat eruditionis, quantamve sit utilitatis allaturus hic labor meus, aliorum esto judicium. Illud verè mihi sumere possum, argumentum hoc à me primum, & excogitatum, & proditum fuisse. Nam quod Julius Pollux Græcus, antiquus auctor, singularum rerum vocabula per locos digessit, & synonyma quædam ac finitima, velut in acervo conguessit, quis non videt, quàm id sit à nostro instituto alienum ? Neque enim Isodoros, Marios aut Philescos libet commemorare, homines in tantum alienos à copia, ut ne semel quidem, quæ sentiunt, Latine possint efferre. Jam verò libellus ille, qui

Ciceroni

AD JOHAN. COLETUM. 2

Ciceroni inscribitur (ego magis ab aliquo Ciceronis studio ex illius scriptis collectum arbitror) quæso, quid aliud habet, quam tumultuariam paucarum vocum congeriem? Nos formulas quasdam copiae, ceu fontes ostendere sumus conati, sic ut à generalibus per gradus ad particulares devenerimus. Quamquam & fateor, & doleo, huic operi justam curam defuisse. Siquidem olim rudem materiam in futurum opus congefferamus, ad quam expolendam plurimorum auctorum lectione videbam opus fore. Itaque non admodum erat in animo edere. Verum cum intellexissem, quosdam his commentariis insidiari, parumque abfuisse, quin incastigatissimos etiam ediderint: coactus sum, utcunque emendatos in lucem emittere. Nam id malum visum est levius. Bene vale, Colete optime Londini, 1512. 3. Calend. Maias.

PHILIPPUS ENGENTINUS.
STUDIOSO LECTORI.

Fuccarus haud unquam conuectis undique
gazis

Orbe per errato tot cumulavit opes :
Cum gemmas auriq³ modum perquirat inanem,
Et bis Sarrana vellerat tincta manu :

Quot simul in chartas modicas congeffit Eras-
mus

Munera, per longam non peritura diem :
Si malis animum corpus quam ornare super-
bum,

Hunc sequere, & totus sordeat ille tibi.

DESIDERII
 ERASMI ROTERODAMI,
 De
 VERBORUM COPIA,
 Commentarius primus.

C A P. I.

Periculosam esse copiae affectationem.

UT non est aliud vel admirabilius,
 vel magnificentius, quàm oratio,
 divite quadam sententiarum ver-
 borumque copia, aurei fluminis
 instar exuberans: ita res est pro-
 fecto, quæ non mediocri periculo
 affectetur, propterea quod, juxta proverbium,

Non cuius homini contingit adire Corinthum.

Unde non paucis moralibus usu venire vide-
 mus, ut divinam hanc virtutem sedulo quidem,
 sed parum feliciter æmulantes; in futilem quan-
 dam, ac deformem incidant loquacitatem, dum
 inani, citraque delectum congesta vocum & sen-
 tentiarum turba, pariter & rem obscurant, &
 miseras auditorum aures onerant: adeò ut lite-
 ratores aliquot hac ipsa de re, si diis placet, et-
 iam præcepta tradere conati, nihil aliud affectum
 videantur, quam quod copiam professi, suam
 prodiderunt inopiam. Quæ quidem res nos com-
 movit, ut partim è mediis artis Rhetoricæ præ-
 ceptis ad hoc institutum idonea diligentes,
 partim quæ diutino jam dicendi, scribendique
 usu sumus consecuti, variaque plurimorum auto-

rum lectione observavimus accommodantes, utraque de Copia rationes aliquot, exempla, denique formulas complures proponeremus: non id quidem conantes, ut libro omnem rem absolute complectamur: sed edito veluti commentario, doctis & studiosis viam aperuisse contenti, quasque sylvam quandam operis futuri subministrasse: sive quod solo juvandi studio ad hoc laboris capessendum adducti, non invidemus, si penes alium sit vel tota gloria, modo à nobis ad studiosam juventutem aliqua manarit utilitas: sive quod gravioribus studiis addicti sumus, quam ut in his utilissimis quidem illis etiam ad maxima, sed tamen in speciem minutis, vacet permultum operæ collocare.

CAP. II.

A quibus inventa, & à quibus exercitata Copia.

PORRò, ne quis hoc inventum tanquam neotericum, ac nuper domi nostræ natum aspernandum existimet, sciat hanc orationis variandæ rationem, ab homine doctissimo pariter, & diligentissimo Quintiliano locis aliquot leviter attingi, & nobiles aliquot Sophistas in compendium contrahendi sermonis, viam ostendisse. Quod facere nequaquam poterant, nisi pariter & explicandi ratione demonstrata. Quorum si libri extarent, aut si, quod admonuit Fabius, ad plenum tradere voluissent: non admodum futurum erat opus iis meis præceptiunculis. Accedit ad hujus negotii commendationem, quod neutiquam piguit viros omnis doctrinæ principes diligenter in hoc genere exerceri. Siquidem existant etiamnum mirabiles aliquot Maronis experientiz de speculo, de fluvio gelu concreto, de Iride, de Solis exortu, de quatuor anni partibus, de

de signis cœlestibus. Idem satis indicat apologus ille Æsopicus de vulpe & corvo, quem Apuleius mira verborum parsimonia perstringit, & eundem plurimis verbis quam fusissime explicat, exercendi videlicet ostentandique ingenii gratia. Sed age quem tandem possit posthac hujus studii pœnitere, qui Ciceronem videat illum omnis eloquentiæ parentem, adeo huic exercitationi indulisse, ut cum Mimo Roscio familiari suo solitus sit contendere, utrum ille sapius eandem sententiam variis gestibus effingeret, an ipse per eloquentiæ copiam sermone diverso pronunciarer.

CAP. III.

Auctores quemadmodum luserint ostentatione copiarum.

Quid, quod iidem auctores non in palæstra solum, verum etiam in opere serio nonnunquam ostentanda copia luserunt: dum rem eandem nunc ita cohibent, ut adimere nihil queas: nunc ita locupletant dilatantque, ut nihil possis adjungere. Homerus, teste Fabio, utraque juxta re mirabilis est, tum copia, tum brevitate. Quamquam in præsentī animus non est exempla persequi: tamen unum atque alterum ex uno Virgilio proferemus, à quo quid brevius dici potuit, quàm illud: *Et campos, ubi Troja fuit?* Paucissimis verbis, ut ait Macrobius lib. 5. Satur. cap. 1. civitatem hausit & absorpsit, ne ruina quidem relicta. Rursum hoc ipsum audi quam copiosè.

*Venit summa dies, & ineluctabile fatum
Dardaniæ, fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum, ferus omnia Jupiter Argos
Transtulit: incensa Danaï dominantur in urbe:
O patria, ò divum domus, Ilium, & inclita bello
Mœnia Dardanidum.*

8 DE COPIA VERBORUM

*Quis eadem illius noctis, quis funera fando
 explicet, aut possit lacrimis equare labores?*
 Quis fons, quis torrens, quod mare tot fluctibus,
 quot hic verbis inundavit? Verum hoc exem-
 plum ad sententiarum copiam magis referen-
 dum alicui videatur. Lufit & verborum luxurie,
 cum ait:

*Superatne, & vescitur aura
 Aetherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris?*
 Sed hoc Nasoni familiarius est, ita ut eo nomine
 taxatus sit, quod in copia modum non teneat. At
 taxatus à Seneca, ejus totam dictionem dam-
 nat Fabius, Suetonius, & Aulus Gellius.

CAP. IV.

Quibus vitio data immodica copia.

NEque quicquam mea refert, si quibus vel
 immodica, vel perperam adfectata copia
 vitio data est. Nam in Stesichoro Quintilianus
 notat nimis effusam, & redundantem copiam:
 sed ita notat, ut vitium esse fateatur non admo-
 dum refugiendum. Æschylo datur in vetere co-
 mœdia, quod bis idem dixerit *ἦναι καὶ κατέρχο-
 μαι*, id est, *venio & postliminio redeo*. Interdum
 Seneca vix fert Maronem eundem sensum bis
 aut ter accinentem. Et ne frustra longum cata-
 logum recenseam, non defuerunt qui M. etiam
 Tullium, ut Asianum ac redundantem, nimia-
 que luxuriantum copia, damnarent. Sed hæc, ut
 dixi, nihil ad me pertinent, qui quidem non
 quomodo scribendum aut dicendum sit, præ-
 scribo: sed quid ad excitationem faciat, osten-
 do, ubi quis pascit omnia justo majora esse debe-
 re. Deinde adolescentiam instruo in qua Fabio
 non displicet orationis luxuries, propterea,
 quod facile, quæ supersunt, judicio refecerunt,
 quæ-

LIBER PRIMUS.

9

quædam etiam ætas ipsa deterat, cum interim tenuitati atque inopiæ nulla ratione mederi quæas.

CAP. V.

Ejusdem artificis esse breviter, & copiosè dicere.

JAM si qui sunt, quibus usque adeò placet Menelaus ille Homericus, & πολύμυθος, id est non mutiloquus, rursum displicet Ulysses fluminis instar hybernis aucti nivibus ruens, si quos impendio Laconismus ille, & brevilocuentia delectat: ne hi quidem nostro labori debent obstrepere, quippe quem nec ipsi sint infrugiferum experturi, propterea quod ab eadem ratione proficisci videatur, ut vel brevissime dicas, vel copiosissime. Siquidem quemadmodum argute Socrates apud Platonem colligit, ejusdem hominis esse scite seu mentiri, seu verum dicere: ita non alius artifex melius ad brevitatem arctabit orationem, quam qui calleat eandem quam maximè varia suppellectile locupletare. Nam quantum ad verborum attinet brevitatè, quis constrictius dixerit, quam is, cui promptum sit ex immenso verborum agmine, ex omni figurarum genere, statim diligere; quod sit ad brevitatè accommodatissimum? Rursus quantum ad sententiæ brevitatè, cui magis in manu fuerit rem quam paucissimis expedire verbis, quam quicquid cognitum, ac meditatè habeat, quæ sint in causa præcipua, quasque columnæ, quæ proximæ, quæ locupletandi negotii gratia sint ascitæ? Nemo certe citius, certiusque videbit, quid citra incommodum possit omitti, quam is qui quid quibus modis addi possit, viderit.

DE COPIA VERBORUM

C A P. VI.

De stulte affectantibus, vel brevitatem, vel copiam.

Quod si casu vel huc, vel illuc ducimur, periculum est, ne nobis usu veniat, quod quibusdam Laconismi κακὸς ἥλως, id est malis affectatoribus videmus evenire, qui cum pauca dixerint, tamen in ipsis paucis multa supersunt, ne dicam omnia. Sicut è diverso imperitis copiae affectatoribus evenit, ut cum immodice loquaces sint, tamen parum dicant, multa nimirum dictu necessaria praetereuntes. Nostrae igitur praeceptiones eo spectabunt, ut ita rei summam quam paucissimis complecti possis, ut nihil desit; ita copia dilates, ut nihil redundet tamen: liberumque tibi sit cognita ratione, vel Laconismum æmulari, si libeat, vel Asianam illam exuberantiam imitari, vel Rhodiensem mediocritatem exprimere.

C A P. VII.

Duplicem esse copiam.

Porro duplicem esse copiam, non arbitror obscurum esse, vel Fabio declarante, qui inter ceteras Pindari virtutes praecipue miratur beatissimam illam rerum verborumque copiam. Quarum altera consistit in Synonymia, in Heterosi, sive Enallage vocum, in Metaphoris, in mutatione figuræ, in Isodynamiis, reliquique id genus variandi rationibus: Altera in congerendis, amplificandis argumentis, exemplis, collationibus, similibus, dissimilibus, contrariis, atque aliis hoc genus modis, quos suo loco reddemus accuratius, sita est. Haec
quan-

quanquam alicubi sic conjunctæ videri possunt, ut haud facile dignoscas, ita alteri inservit altera, ut præceptis potius, quàm re, atque usu discretæ videantur: nos tamen docendi gratia ita separabimus, ut neque superstitionis in secando, neque rursus negligentia merito damnari possimus.

CAP. VIII.

Quas ad res conferat hæc exercitatio.

Nunc quo studiosa juvenus propensioribus animis in hoc studium incumbat: quas ad res conducat, paucis aperiemus. Principio quidem in totum ad phrasin illam non parum adferet momenti, hæc variandæ orationis exercitatio. Peculiariter autem conferet ad vitandam ταυτολογίαν, vitium cum foedum, tum odiosum, Ea est ejusdem verbi aut sermonis iteratio. Neque raro usu venit, ut idem nobis crebrius sit dicendum: ubi, si destituti copia, ant hæsitabimus, aut κόκκυς, id est cuculi, in morem, eadem identidem occinemus, neque poterimus sententiæ colores alios, aliosque vultus dare: pariter & ipsi ridiculi erimus, nostram prodentes infantiam, & tædio miseros auditores enecabimus. Est ταυτολογία pejor ὁμολογία, quemadmodum Fab. ait, quæ nulla Varietatis gratia levat tædium, estque tota coloris unius. Quis autem est auribus usque adeo patientibus, ut vel paulisper ferat orationem ubique sui similem? Tantam ubique vim habet varietas, ut nihil omnino tam nitidum sit, quod non squalere videatur citra hujus commendationē. Gaudet ipsa natura vel imprimis varietate, quæ in tam immensa rerum turba nihil usquam reliquit, quod non admirabili quodam varietatis

tis artificio depinxerit. Et sicut oculi diversarum adspectu rerum magis detinentur: ita semper animus circumspectat, in quod se, veluti novum, intendat. Cui si cuncta sui similia occurrant undique, tadio protinus avertitur. Atque ita perit totus simul orationis fructus. Hoc igitur tantum malum facile vitabit, cui promptum erit sententiam eandem in plures formas vertere, quam Proteus ipse se transformasse dicitur. Neque verò mediocriter contulerit hæc exercitatio ad extemporalem vel dicendi, vel scribendi facultatem: præstabitque, ne subinde vel hæstemus attoniti, vel turpiter interficiamus. Neque difficile fuerit, vel temere coeptam orationem commode ad id, quod volumus, deflectere, tot formulis in proinctu paratis. Præterea in enarrandis auctoribus, in vertendis ex aliena lingua libris, in scribendo carmine, non parum adiumenti nobis attulerit. Siquidem in iis, nisi erimus his instructi rationibus, sæpenumero repemur aut perplexi, aut duri, aut muti denique.

C A P. I X.

Quibus exercendi rationibus hæc facultas paretur.

DEinceps, quibus exercitationibus hæc paratur facultas, reliquum est paucis admonemus. Præceptis diligenter memoria mandatis, sæpius ex industria sententias quasdam sumamus, easque versemus quam numerosissimas, quemadmodum monet Fabius. Velut eadem, inquietans, cetera aliæ atque aliæ formæ duci solent. Is porro labor uberiores afferet fruges, si complurculi inter se consisterentur vel voce, vel scripto, proposito in medium themate: Tum enim mutuis inventis adjuvabuntur singuli, & velut *in sa præbita* plura quisque inveniet. Deinde totum

tum aliquod argumentum pluribus tractabimus modis. Quo quidem in re conveniet Milionis illius Crotoniata solertiam imitari, ut principibus, deinde ter, deinceps sapius ac sapius vertendo, ad eam facultatem proficiamus, ut iam sine negotio sentientes ac ducentes variare possimus. Adhuc, vertendis Græcis auctoribus non mediocriter augebimus sermonis copiam: propterea quod hæc lingua rerum verborumque ditissima est. Fuerit autem utilius interdum paraphrasi quoque cum illis certare. Profuerit plurimum, carmina poetarum oratione prosa retexere: rursus, orationem solutam numeris adstringere: atque idem argumentum in aliud atque aliud carminis genus transfundere. Magnopere juvabit & illud, si eum locum, qui maxime videbitur scattere copia, ex auctore copiam amulemur, & eum nostro Marte vel æquare, vel etiam superare contendamus. Præcipuam autem utilitatem afferet, si bonos auctores nocturna diuturna que manu versabimus, potissimum hos, qui copia dicendi præcelluerunt: cuiusmodi sunt Cicero, A. Gellius, Apuleius, atque in his vigilantibus oculis figuras omnes observemus, observatas memoria recondamus, reconditas imitemur: crebraque usurpatione consueamus habere in promptu.

C A P. X.

Prima præceptio de copia.

HÆc quasi præfatis, superest ut ad præceptionum traditionem accingamur, tametsi & ipsa, quæ diximus, præcepta quædam videri queunt. Videmur autem non absurde facturi, si præceptiones hinc auspicemur, ut præmoneamus, Copiæ candidato, imprimis esse co-

randum, ut apta, ut latina, ut elegans, ut pura sit oratio: neque quicquam existimet ad copiam pertinere, quod abhorreat à linguæ Romanæ castimonia.

Elegantia, partim sua est in verbis receptis ab auctoribus idoneis: partim in accommodando: partim in compositione. Exemplum primi fuerit: ut, si quis piissimum dicat. Quod verbum (teste Cicerone) Latinis auribus inauditum est. Quanquam & hoc reperitur apud auctores haud quaquam rejiciendos. In hujus igitur locum substituere licet quodvis verbum barbarum, aut solæcum; veluti si quis dicat, avisare, pro præmonere. Babaries autem etiam vitiosa scriptura aut pronuntiatione committitur: ut si quis docere sonet, prima acuta; aut Christum dicat Cristum; aut percam, parcam, aut lege priore producta. Secundi exemplum fuerit, si quis ita loquatur: dedit mihi licentiam abeundi, pro eo quod est, fecit mihi potestatem abeundi. Hic nulla est vox non Latina; sed in abusu vitium est. Potestas enim generale nomen est, ad omnem facultatem: Licentia, vergit in malum. Hic igitur peccatur in perperam accommodando vocem; veluti si quis dicat compilare, pro colligere. Latina vox est compilare, sed in alium sensum: significat enim furto spoliare. Horat. Servi fugientes compilant dominos. Item: ne me Chrylippi scrinia lippi compilasse putes. Tertium genus huic simillimum est, cum voces bonas male connectimus: veluti si quis eodem sensu dicat, injuriam dedit, qui damnum dedit. Nam dare damnum, eleganter dicitur: Facere autem injuriam dicitur, qui lædit, non dare injuriam. Dare malum, latine dicitur: Dare jacturam, aut dolorem, non rectè dicitur. Facere jacturam, emendare dicitur, qui

qui damnum patitur: facere infamiam, qui infamia afficitur, non rectè. Facere injuriam, qui lædit, latine dicitur: Facere contumeliam, M. Tul. Latinis usitatum esse negat; quanquam hæc sermonis forma, apud Plautum, Terentium, aliosque probatos autores reperitur: & fieri potest, ut, ætate Ciceronis, abierit in desuetudinem. Accepit injuriam, probe dicitur, qui affectus est injuria, accepit contumeliam, non ausim dicere. Facere æs alienum dicitur, qui contrahit debita, ut, facere versuram, qui creditorem mutat: At non rectè ad eum sensum diceretur, facere invidiam, aut, simultatem, qui eam constat sibi. Ædes vitium fecerunt, quæ ex sese corruptæ sunt. Rimas fecerunt, non ausim dicere; cum rimas agere, latine dicatur. Sic facere stipendium, rectè dicitur, qui militat stipendio. Facere salarium, non item. Fecit sui copiam, rectè dicitur; dedit sui copiam, non ausim dicere; cum tamen eleganter dixerit Virgil. Et coram data copia fandi. At fecit spem, ac dedit spem, utrumque latine dicitur. Interdum vox non in loco posita, vitiat orationem. Quod genus: Quid sibi vult hic homo, rectè dicitur: quid sibi vult hic mortalis, inepte diceretur. Sed ad rem: quod est vestis nostro corpori, id est sententiis elocutio. Neque enim aliter quam forma dignitasque corporis, cultu habituque, item & sententia verbis vel commendatur, vel deturpatur. Itaque plurimum errant, qui nihil arbitrantur interesse quibus verbis quæque res effertur, modo utcunque possit intelligi. Neque diversa est commutandæ vestis, & rationis variandæ ratio. Sit igitur prima curarum, ne vestis aut sordida sit, aut parum apta corpori, aut perperam composita: Nam indignum fuerit, si forma per se bona, vestis sordibus obscurata, displiceat.

35 DE COPIA VERBORUM

ceat. Et ridiculum sit, si vir muliebri amictu prodeat in publicum: Et foedum, si quis veste præpostera, atque inversa conspiciatur. Quare si quis copiam affectare velit, priusquam linguæ Latinæ mundiciem sibi compararit, is meo quidem iudicio non minus ridiculè fecerit, quam si quis pauper, cui nec unica sit vestis, quam sine magno pudore possit induere, subinde mutato vestitu, aliis atque aliis pannis obsitus, in forum prodeat, ambitiose mendicitatem suam ostentans pro opibus. Hic quo sæpius id fecerit, an non hoc videbitur insanior? videbitur opinor. Atqui nihilo minus absurde faciunt isti quidam affectatores Copiæ; qui ne cum semel quidem possint, id quod sentiunt, mundis verbis efferre, tamen perinde quasi pudeat eos, parum balbos videri, ita balbutiem suam aliis atque aliis modis reddunt balbutiorem: quasque certamen ipsi secum sumpserint, ut, quam possit barbarissimè dici, dicant. Volo ego multijugam esse domus opulentæ suppellestem: sed totam elegantem esse volo, ne mihi! salignis, ficulnis, ac Samiis vasculis omnia sint referta: Volo in splendido convivio diversa ciborum genera proponi: sed quis ferat, si qui centum apponat eduliorum formas, quorum nullum sit quod non nauseam moveat? Hæc non temere pluribus verbis admonui, quod exploratam habeam plerorumque mortalium præcipitem audaciam, qui præteritis fundamentis, statim, & illotis (quod aiunt) pedibus, ad summa malunt festinare. Neque multo levius peccant, qui sordida miscentes elegantibus, purpuram pannis deturpant, ac vitrea gemmis intertexunt, Atticisque bellariis jungunt alliata. Nunc, variandi formulas proponemus, eas nimirum, quæ ad verborum pertinent copiam.

CAP. XI.

Prima variandi ratio per Synonymiam.

PRIMA igitur ac simplicissima variandi ratio in his verbis sita est, quæ diversa cum sint, eandem omnino rem declarant: ita ut ad significationem nihil referat, hoc an illo, malis uti. Quæ quidem Synonyma Grammaticis dicuntur, contraria his, quæ dicuntur Hononyma: illa, quidam audent dicere univoca; hæc, æquivoca: licet hæc cognomina juxta Dialecticos magis congruant rebus ipsis, quam vocabulis. Nam voces diversas rem eandem significantes rectius dicemus *ἰσοδυναμίας* & his contraria *παρανόμους*. Prioris generis sunt, ensis gladius, domus ædes, codex liber, forma decor pulchritudo. Horum itaque maxima vis, undecunque e bonis auctoribus contrahenda, varia comparanda supellex, & (ut Fabius ait) divitiarum quædam exstruendæ quibus ubicunque desideratum erit, possit nobis constare verborum copia. Neque sat, erit hujusmodi vocum, mundum copiosum, ac penum divitem parasse, nisi non solum in promptu, verum etiam in conspectu habeas, ut protinus, vel non quaesita, sese ostendant oculis. Quæ tamen in re illud inprimis cavendum, ne, quod quidam faciunt, citra delectum, velut ex acervo quicquid primum occurrerit, quolibet loco dicamus. Primum n. vix usquam duo verba reperies adeo *ἰσοδυναμίας*, quin aliquo discrimine dissideant. Nam quid tam idem significat, quam homines, & mortales? Et tamen qui passim omnes mortales, pro omnes homines dixit, Græco isto notatus est proverbio, *τὸ ἐν γὰρ πύρρῳ*, id est in lenticula unguentum. Et alicubi literæ, & epistola, rem eandem significant, alicubi diver-

sas.

fas. Tum ut demus, in significatu nihil omnino discriminis esse, tamen sunt alia aliis honestiora, sublimiora, nitidiora, jucundiora, vehementiora, vocaliora, ad compositionem magis concinna. Proinde dicturo delectus adhibendus, ut ex omnibus optima sumat. In promendo, iudicium requiritur: in condendo, sedulitas. Ut iudices, præstabit diligenter observata sermonis elegantia, proprietatesque: ut quam plurima recondas, omnis generis auctorum assidua lectio dabit. Si quidē aliis verbis multa eloquuntur poëtæ, aliis oratores. Sunt & ætatibus ac seculis quædam peculiariora vocabula. Quin iidem etiam scriptores rem eandem sæpenumero diversis modis effe-
rent. Primum igitur ex omni scriptorum genere, verba quam optima seligenda: deinde quæliacunque erunt: tamen in congeriem addentur: neque vox ulla rejicienda, quæ modo apud scriptorem non omnino pessimum reperitur. Nullum enim verbum est, quod non alicubi sit optimum. Proinde quantumvis erit humile, inutilitatum, Poëticum, priscum, novum, obsoletum, durum, barbarum, ac peregrinum, tamen in suo veluti grege, nidoque reponatur, ut, si quando venerit usus, tum accersatur. Quòd si verebimur, ne verbi aut novitas, aut vetustas aures offendat, rectum erit Fabii uti consilio ut meminerimus *περιπλήττειν*. Id fiet iis ferme rationibus, Cato, librorum helluo, si tamen eo verba fas est uti, in re tam præclara, Ipsissimus, ut Plauti more loquar. Cur enim non utar Ennianis verbis? Nam Horatiano verbo libenter utimur. Sic enim isti Neoterici loquuntur: Agnoscis castrense verbum: Ut poëtæ loquuntur: Ut prisci loquebantur: Ut dicā antique: Si sic loqui licet: Si mihi permittas vulgato more loqui: Dicam enim græcè, quo dicam melius, Idem faciendum
in

omnino
nestiora,
mentio-
concin-
s, ut ex
udicium
udices,
elegan-
condas,
it. Si-
e, aliis
am pe-
ptores
s effe-
gene-
e qua-
lden-
apud
atur.
bi sit
e, in-
sole-
en in
uan-
ebi-
ures
emi-
tio-
ver-
ut
nis
ur.
ca-
sci
et:
m
m
in

LIBER PRIMUS.

19

in his verbis quæ vocantur *κακήματα*, hoc est,
quæ vergunt ad obscenæ rei significationem.

SORDIDA.

Sordida igitur sunt, quæ humiliora videbun-
tur, quam pro rei dignitate : veluti si quis ami-
cum ac familiarem, congerronem appellet; Lite-
rarum avidum, helluonem. Nam acetum, spon-
gia, pulegium, demiror cur Senecæ verba sordi-
da videantur. Mihi rectius sordida videntur,
quibus ipse usus est in quadam epistola, Pilicre-
pi, botularii, & crustularii. Hujusmodi fere sunt
quæ à sordidis artibus, ac opificiis sumuntur: ve-
lut à balneis, à culinis, à coriariis, à popinis. Qui-
bus tamen necessario utimur, si de talibus argu-
mentis sit differendum. Siquidem Chirurgi ac
Medici coguntur interdum uti verbis aptis po-
tius, quam splendidis. Et, Plinius jocatur in
verba castrensia. Et tuburcinandi verbum, la-
tronum sodalitia nobis dederunt. Quædam au-
tem per se sordida sunt, alia ad argumentum, ad
personas, aut alias circumstantias relata : veluti
stercus, & stercoreare, non est sordidum ver-
bum, si apud agricolas de agricultura loquaris :
seculus, si apud Principem de republ. habetur
oratio.

INUSITATA.

Olim plurimum jus erat consuetudini publi-
cæ, quemadmodum testatur & Horatius :

*Multa renascentur, quæ nunc cecidere, cadentq;
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus.*

Nunc quoniam loquendi ratio non à vulgo, sed
ex eruditorum monumentis petitur, non est ea-
dem consuetudinis auctoritas. Inusitata tamen
videri possunt, quæ rarius occurrunt apud eos
auctores.

auctores, qui frequentius teruntur ab eruditis. Et hodie danda est opera, ne moleste loquamur, longèque recedamus ab istorum studio, qui recte loqui putant inusitatè loqui, quod in L. Siffenna viro alioqui docto, notat M. Tullius: quique (quod eleganter dictum est à Diomede) ita, demum sibi videntur ingeniosi, si ad intelligendos ipsos opus sit ingenio. Denique qui malunt scribere, quæ mirantur homines magis, quam intelligant. Nec uno tamen modo fit, ut sermo sit usitatus: quod ex his, quæ sequuntur, fiet perspicuum. Siquis exemplum requirit: inusitatè loquetur, quæ passus senes dicat pro rugosis: interduatim & interatim, pro interdum & interim: titivilitium, pro re nihil: vagorem, pro vagitu:

P O E T I C A.

Sunt & apud Poëtas, quibus parcus est utendum, præsertim in oratione libera, cuiusmodi sunt apud Horatium, eliminare, pro efferre foras arcanum: quo tamen usus est M. Tullius, pro ejicere. Juvenari, pro juveniliter lascivire, quæ vox ad græcam effecta est, *vea' i'zeiv* *vezvid' i'zeiv*. Furiare, pro in furorem agere. Clarare, pro illustrare. Æternare, pro sempiternæ memoriæ tradere. Inimicare, pro inimicitias concitare. Pauperare, pro damno afficere. Cinctutis, pro cinctis. Invideor, pro mihi invidetur. Et apud Virg. Agmen, pro actu seu ductu. Leni fuit agmine Tybris: Indomitum furit, pro indomite. Acerba tuens, pro acerbe. Sperare, pro timere sive expectare:

Hunc ego si tantum potui sperare dolorem.

Et perferre soror poterò.

Similiter Terent. Nam quod speras propulsabo facile. A qua tamen sermonis forma non adhorruit M. Tullius in Epistolis familiaribus, Et mobili

bili in me meosque esse animo, non sperabam. Græcis mira felicitas in componendis dictionibus, quam interdum imitantur Poëtæ, cum idem non perinde succedat Oratoribus Latinis : quod genus sunt : vulnificus, tristificus, tabificus fatidicus, laurigeri, caprigenum pecus, velivolum mate, vitifator, aliaque id genus innumera. Vitiligatores ausus est Cato dicere, alius officiperdam. Ad poëticam licentiam accedunt historici.

P R I S C A.

Prisca gratiam addunt, si modice, & apte velut emblemata intertexantur : quod genus sunt expectorare, pro eo quod est, expromere verbis, quod est in animo : actutum, pro quamprimum : Antigerio, pro valde, oppido, pro eodem, creperum bellum, pro dubio : hostire, pro pensare : hostimentum, pro pensatione : vitulantes, pro gaudentes : jumentum, pro vehiculo : perduellis, & perduellio, pro hoste patriæ : duellum, pro bello : cluere, pro pugnare : temetum, pro vino : Æmathia, pro Thessalia.

O B S O L E T A.

Inusitata sunt, quorum tantus est usus. Prisca, quæ ex scriptis ob antiquitatem relictis a posterioribus decerpta sunt, velut ex XII. tabulis, ex Ennio, Lucilio, Nævio, & Pacuvio. Obsoleta sunt, quæ prorsus in desuetudinem, & oblivionem abierunt. Cujusmodi sunt : bōvinari, pro tērgiversari : apludam edit, & flocces bibit : fursure velsitur ; & fecem bibit : quæ merito deridet Gellius Hostem, pro hospite, ac peregrino, dixit antiquitas. Nunc ridiculus sit, qui tentet ad eum loqui modum. Obsoletis non video quis sit locus, nisi per jocum & ironiam : veluti si quis

ineptum antiquitatis affectatorem ita notet: hic profecto dignus est, qui apudam edat & flocces bibat. Hic non solum habenda est ætatis ratio, verum etiam studii & affectionis. Est enim antiquitas jam exsoleta, ac rudis, qualis videri potest ab ætate Livii Andronici, quæ paulatim enituit, usque ad M. Tullii tempora, quibus sic exposita est Romana eloquentia, ut quo cresceret, non haberet; sed (ut sunt res humanæ) paulatim ab illo summo candore degeneraret. Necessè n. fuit, ut posteriores, cum aliter dicere conarentur, pejus dicerent. Et tamen Salustius cum eadem ætate scripserit, qua Cicero, Catoni Censorio, quam Ciceroni similior est. Ac Mæcenas cum idem ferme ætatis vixerit, tamen à seculi sui puritate longissime abest. Itidem Valer. Max. cum Tiberii Cæsaris ætate fuerit, qua nondum degenerarat Tulliani seculi candor: tamen suo potius, quàm ætatis suæ, more scripsit. De Tacito, Suetonio, Plinio, Ælio Lampridio, aliisque posterioribus nihil dicam. Ceterum quemadmodum jure laudatur illorum institutum: qui sese ad illius felicissimi seculi imitationem componunt: ita non probarim quosdam, qui cæu barbarum horrent, quod in his posterioribus reperiunt: præsertim cum fieri possit, ut quod hic refugiunt, apud M. Tullium fuerit in libris, quos desideramus.

D U R A.

Dura sunt, quæ parum commode transferuntur. Notatus est, qui Rempub. dixit castratam morte Camilli, cum sentiret civitatis robar illius morte concidisse. Et Flaccus recte notat Furium quendam qui scripserit.

Jupiter hybernas cana nive conspuat Alpes.
His assimile fuerit illud: campos pacis sustulit:
belli

belli montes excitavit : mollius erat, si à mari tranquillo, ac turbato duxisset metaphoram.

P E R E G R I N A.

Habent suam & peregrina gratiam, in loco adhibita: veluti cum gazas dicimus, pro divitiis, quæ vox Persica est. Celebrata est autem ejus gentis opulentia, & opulentia comes, luxus. Acinaces, pro gladio, Medicum verbum est. Ungulum, Oscorum lingua, annulus dicitur, Cascus pro vetulo, Sabinorum est. Uri, pro bubus feris. Gallica vox est, quemadmodum & merga, pro medulla, sive adipe terræ, qui effoditur ad latificandos agros : Et gesa, pro teli genere. Parasanga, pro spacio triginta stadiorum, Persicum verbum est. Quin & camurum, pro eo quod in se recurrit, inter peregrinas voces censetur. Apud veteres Christianos recepta sunt, Nonnus, & Nonno, pro sancta ; & sancta, quæ vocabula sunt Ægyptiorum, quod olim illic monachorum, & monacharum examina sanctimonie nomine commendarentur. Quod si quando necessitas cogit, ut barbaris utamur, non sine honoris præstatione sunt adhibenda, quemadmodum ait Plinius. Sunt aliæ permultæ voces, quæ à barbaris nationibus una cum ipsis rebus ad Græcos, à Græcis, ad nos dimanarunt : quod genus sunt, sinapi, piper, zinziber, &c.

O B S C O E N A.

Obscenas voces oportet ab omni Christianorum sermone procul abesse. Nec audiendi sunt Cynici, qui nihil putant turpe dictum, quod turpe factum non sit : Rursus quod turpe non sit in occulto facere, id nec in publico turpiter fieri: veluti reddere lotium, aut exonerare alvum. At è diverso non statim turpe dictum est, quod factum
turpe

turpe est, parricidium, & incestus verecundè nominantur, cum utrunque factu sit turpissimum. Verum ut sunt, quædam corporis membra, quæ cum per se inhonesta non sunt, tamen pudore quodam humano velantur: ita sunt actiones quædam mediæ, quæ verecundiæ gratia celantur. At non statim quod indecorum est propalam facere, turpe est suo nominare vocabulo. Parere verecunde dicitur, quod tamen turpe fieret in propatulo mejere, non verbum est obscœnum, tametsi reddere lotium verecundius est, palam tamen mejere, inverecundum est. Contra, cacare, est verbum obscœnum, cum actio sit æque mediæ. Venter pudice nominatur, impudice ostenditur. Vulva verbum est honestum, cum cunnus sit obscœnum. Unde igitur ducitur obscœnitatis ratio? Non aliunde quam ab usu, non quorumlibet sed eorum, quorum casta est oratio: Nam poëtæ, præcipue Satyrici, in his sibi nimium permiserunt. Interdum metaphora simplicii verbo est obscœnior: quale est illud Horatii: *Alienas premolere uxores, & Patriciæ immejere vulvæ.* Et apud Catullum, despuat patrum, & deglubere viros. Quædam detorta sunt in obscœnum sensum, cum per se sint honesta: ut dare fidem, verecundè dicimus: & tamen obscœnum est, quod est in Priapeis: Simplicius multò est Da latine dicere. Martialis: vis dare, nec dare, vis. Ab his igitur quæ manifestam habent obscœnitatem in totum est abstinendum. Quæ mediæ sunt, possunt ad verecundum sensum accommodari: veluti si quis dicat se exosculari, aut dissuaviari ingenium alicujus: quo valde delectetur: aut Philologiæ præeum appellet, eruditionis candidatum.

NOVATA.

Novata trifariam accipi possunt: vel quæ singun-

guntur nova : vel quæ in alium usum deflectuntur: vel quæ compositione novantur. Primi generis exemplum fuerit, quod Nero morari dixit, prima producta, pro fatuum esse, à Græca voce *μωρός*. Secundi, quod Sallustius dūctare exercitum dixit, cum dūctare apud Terentium, aliofque veteres sensum habeat obscœnum: ut meam dūctes gratis. Item, patrare bellum, pro gere-re bellum, cum patrare prius diceretur, qui daret operam creandis liberis. Tertiū generis sunt, vitilitigator, à vitio litigandi, quod ante retulimus: Bubsequa, pro bubulco : Item illa Pacuvii : Nerei repandirostrum, incurvicervicum pecus : quorum meminit Fabius. Ad hanc classem pertinent quæ derivatione novantur : ut, vituperones, amorabundus, nupturire, verbigerari : Cujusmodi vocibus præcipue gaudet Apuleius, Martianus Capella, Sidonius Apollinaris, & qui ad horum exemplum sese composuerunt. Habent & hæc gratiam, si modo in loco modicæque velut aspergantur. Nam ut eleganter est à Fabio dictum, in cibis interim acor ipse jucundus est. Porro Græca, Latinis in loco intermixta, non mediocrem addunt gratiam. In loco adhibentur, vel, cum Græca vox est significantior, ut *λογομαχία*, pro contentione sive rixa : vel, cum est etiam brevior, ut *σίλαυτος*, pro eo qui sibi placet : vel, cum est vehementior, ut *γυναιχομανής* pro mulierosa : vel, cum est venustior, ut, si quis de rebus arduis, sed inutilibus, disserentem dicat, eum *μετεωρολεσχέν*, aut eum, qui sibi sapiens videatur, cum sit stultus, appellet *μωρόστροφον* : nam Græcæ vocis gratiam nulla Latina posset assequi, vel cum ad locum, vel dictum auctoris alicujus alludimus : veluti cum notantes aliquem inconsideratius locutum, dicimus, *πρόγ' ἐπ' αὐτοῦ*, &c, quod est apud Homerum, aut

indicantes aliquem non respondisse ad id, quod proponebatur, dicamus *ἄμας ἀπ' ἑαυτοῦ*, quod si latina dicas, falces petebam perit sermonis lepos. Allusionem habet, illud Horatianum :

Ter uncti trans Tiberim nanto,

Irriguumque mero sub noctem corpus habento :

Facit enim Trebatium loquentem jureconsultum. Solent enim iis verbis XII. tab. delectari : quod & M. Tullius imitatur in libris de legibus. Denique, cum volumus id quod dicimus, à quibus libet intelligi. Ac ne singula persequar, quoties invitat aliqua commoditas, rectè Græca Latinis intertextentur, præsertim cum ad eruditos scribimus. Ceterum cum nihil huc invitat, velut ex instituto sermonem semilatinum, & semigræcum texere, fortassis in adolescentibus semet ad utriusque linguæ facultatem exercentibus, veniam mereatur ; in viris, mea sententia, parum decora fuerit hæc ostentatio, neque plus habeat gravitatis, quam si quis alternis, & è prosa oratione, & metris librum misceat : quod tamen ab eruditis quibusdam factum videmus, ab Arbitro Petronio, sed non sine specie dementiæ : à Seneca, in ludicro encomio Claudii : Et quod magis admirandum, à Boëtio, in argumento serio, qui tamen in carminibus adeò sui dissimilis est, ut docti vix credant ipsius Marte fuisse conscripta. Boetium imitatus est Joannes Gersonensis, scriptor haud contemnendus, si in hoc seculum incidisset. Jam fit interdum, ut aut longo circuitu cogamur efferre, quod sentimus, aut à Græcis mutuo sumere, ut in *πολυπαραγωγική, εὐλαγία, ἀφαιμαρτοεπής πολυγλία, δυσωπία, περισσολογία, ταυτολογία, βαττολογία*, atque id genus sex millibus, de quibus fortassis alias nonnihil dicemus. Sunt non paucae Græcorum voces, quas antiquitas latinitate donavit :

lis perinde, atque latinis, uti licebit: ut, rhetor & orator: hypotheca & pignus: helleborum & veratrum: fœniculum & marathrum: sycophanta, & calumniator: Præbibo, quo usus est Apuleius, & propino: mastigia, verbero. Quædam ita recepta, ut desit verbum latinum, sicut Philosophus, Theologus, Grammatica, Dialectica, Epigramma. In quibus ipsis inerit nonnihil varietas, si modo Græca, modo latina forma inflectantur: ut, scorpius & scorpio, elephantus & elephas, delphinus & delphin; lampas, lampada, lampadæ; gramatica grammaticæ, grammaticæ grammatices.

CAP. XII.

Ætatum propria vocabula.

Diligenter itaque conveniet observare, quid in usurpandis vocibus ætas variârit. Beatitudinem & beatitatem, mulierosum & mulierositatem, Cicero primus ausus est dicere. Declamare, pro exercere ad eloquentiam, illius ætate novum erat. Ætate Varronis, æditus pro æditimus, quemadmodum à lege, legitimus. Interim pro interdum, obiter pro interea, & velut aliud agendo, subinde pro identidem, Quintiliani seculo nata sunt. Reatum Messala primus dixit: Munerarium, Augustus, Favor, & Urbanus, seculo Ciceronis, voces erunt novæ. Obsequium, primus dixit Terentius, ut existimat Tullius. Cervicem, numero singulari primus dixisse fertur Hortensius. Pyratiam, Musicam, fabricam, pro artibus, vix dum à suis præceptoribus recepta fuisse testis est Fabius. Hujusmodi vocum idem pollentium congeries, quam Græci *συλλεγισμὸν* vocant, conducet non tantum ad hoc, ut, si

quando res eadem crebrius erit repetenda, vitemus ὁμοιολογίαν, id est, similem ubique sermonis colorem: verum etiam ad δεινότητα, idem vehementiam faciet. Abiit, erupit, excessit, evasit: parentem ne casti, patrem occidisti, progenitorem trucidasti. Quod genus Rhetores inter orationis decora referunt, vocantque *interpretationem*: Ego magis arbitror ad exercitationem adhibendam esse, quam ad orationem. Difficillimum enim variandi genus est: si, manente sermonis habitu, sensum eundem sapius aliis, atque aliis verbis idem pollentibus, efferre consuecas: ut, adire periculum, subire discrimen, suscipere periculum, aggredi discrimen: *Ædificat domū, extruit ædes: Emit librum, mercatus est codicem: Ablegavit puerum, amandavit ministrum.* Hic tibi ab illo habitus est bonos, hæc tibi ab illo relata est gratia. Hoc præmii recepi, hos fructus tuli: Condonavit culpam, remisit noxam, ignovit admissum. Quoties ejus diei recolo, quoties recordor, quoties reminiscor. Nihil est humanis auribus fastidiosius, ac recte præcipit Horatius,

Ut currat sententia, neu se

Impediat verbis lassas onerantibus aures.

Secus est, cum & affectui servit iteratio, & varietas aliqua levat repetitionis tædium. Quod genus est illud Maronis.

Supereſtne & vefcitur aura

Ætherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris?
Huic similis est illa M. Tulli copia pro Q. Ligario: O clementiam admirabilem, atque omnium laude, prædicatione, literis, monumentisque decorandam, & cætera: similia dixit, non eadem. Laudatur etiam, idque merito, ex eadem oratione, locus rem eandem aliis atque aliis verbis inculcans. Quid enim Tubero, tuus ille distri-
ctus

Quis in acie Pharsalica gladius, &c. Hæc eo diligentius admoneo, quod celebris, alioqui nominis concionatores, præsertim apud Italos, senserim hoc seu præclarum affectare, ut hujusmodi synonymis tempus eximant: veluti si quis in te, pretans illud Psalmi: *Cor mundum crea in me Deus*: ita loquatur: crea in me cor mundum, cor purum, cor nitidum, cor immaculatum, cor expers sordium, cor nullis vitiis inquinatum, cor purgatum, cor lotum, cor niveum; atque idem faciat in cæteris verbis, atque hæc copia non multum abest à Battologia.

CAP. XIII.

Ratio variandi per Enallagen, sive ἐνίπασιν.

Proxima variandi ratio est, cum eadem voce modice deflexa, varietatis nonnihil conciliatur: ut, edax edo, bibax bibulus, bibosus, bibo, loquax locutulejus, nugator nugo, blaterator blatero, fallax falsus, voluptuosus voluptarius. Hujus generis est, cum substantivum nomen adjectivo commutatur, aut contra: ut juxta sententiam Homeri, juxta sententiam Homericam: vir mire facundus, vir mira facundia. Insigniter impudens, insignita impudentia. Cum verbum activum mutatur in passivum, aut contra: Plurimam habeo gratiam, plurima tibi à me habetur gratia. Magna me tenet admiratio, magna teneor admiratione. Non sic amat filium mater, non sic à matre amatur filius. Et, ut rem infinitè variam summatim dicam, duobus potissimum modis constat hæc mutatio: vel cum pars ipsa mutatur, vel cum eadem orationis parte manente, qualitas novatur. Et totidem rationibus commutari poterit, quot sunt res, quæ voci cuiquam accidunt. Prioris exemplum erit, Non confido

facturū me, non est fiducia. Non dubito quin possit : non est mihi dubium, quin adsit illi facultas. Judicent alii, aliorum esto iudicium. Quid huc redisti ? quid huc reditio est ? Desine nugari, desine nugas. Id mihi anus inditium fecit, pro indicavit. Est illi mira sitis auri, mire sitit aurum. Non est apud illum discrimen amici & inimici, id est, non discernit amicum ab inimico : Notum istud vivere triste, Infinitum verbum pro nomine : Virtus est vitium fugere, id est, virtus fuga vitiorum. In his orationibus verbum nomine permutatur. Amantem redama. Promerenti benefac : Redama eum, qui te amat : Benefac ei, qui promeretur : Tui desiderantissimus est, te maxime desiderat : Nemo tui videndi cupientior, nemo qui te magis videre cupiat. Hic verbum participio commutatur : venisti ereptum, venit eripere, venit erepturus, venit ut eripiat. Hic verbum supino, aut participio mutatur : ad congerendas pecunias inhiat, ad congerendum pecunias inhiat. Hic gerundum, ut vocant, gerundio commutatum est : hoc dictum oportuit, hoc dicere oportuit. Si quid rectè curatum velis, si quid rectè curari velis. Hic infinitum verbum participio commutatur : Magnum dat ferre talentum, ferre, pro ferendum : Sthenelus sciens pugnae, id est, sciens pugnandi : Cupidus litium, cupidus litigandi. Hic nomen positum pro gerundio : libitum est, pro libuit : misertum est, pro misertus sum : pertæsum est, pro tæduit : placitum est pro placuit : puduit, puditum est. Hic supinum, pro verbo : meliuscula est, meliuscule est ; plurimum est in foro, plurimus est in foro : rarus est conviva, raro est conviva : multus est apud mulierem, multum apud mulierem versatur : frequens est in aula, assiduus in literis. Hic nomine commutatur adverbium frequenter & assidue. Verum ali-

LIBER PRIMUS.

31

às fortassis ut commodius, ita & copiosius de his dicemus. Nunc de qualitatis variatione docendi causa pauca ponamus, quasi digito fontes ipsos indicantes.

N U M E R U S.

Usurpatur numerus pro numero: Romanus praelio victor, pro Romani victores:

Haud secus ac patriis acer Romanus in armis.

Uterumque armato milite complectitur, pro armatis militibus: omnem pecuniam absumpsit, omnes pecunias: populo imposuimus, id est imposui: Et, oratores vili sumus, cum de uno loquatur Cicero. Virgil.

Sed nos immensum spaciū confecimus æquor.

Hominis vultus, pro vultu. Datur ora tueri, pro, datur videre faciem. Animos pro animo. Nam in prima persona pro singulari plurativum numerum ponere frequentissimum est, aliquoties modestæ causa. In secunda nunquam, nisi genus ipsum significamus: quæ vestra libido est, id est, virorum. In tertia invidiæ causa mutavit Terentius. Cum ad uxores ventum est, tum fiunt fenes: cum de uno Chremete diceretur. Inexplicitosq; Platonas, Martialis cum de uno Platone dicat. In genere mollior ac frequentior est numeri mutatio, in nominibus quæ Grammatici *collectiva* vocant: cujusmodi sunt, vulgus, populus, grex, ordo: pars in frustra secant. Item in his, quæ non unum aliquod individuum, sed genus aut speciem declarant. Nihil enim refert, utrum dicas, Elephantus decimo demum anno parit: aut, elephantum decimo anno pariunt.

P E R S O N A.

Variatur & persona pluribus modis, vel cum certa, pro quavis ponitur: quid facias? ut homo

est, ita morem geras : videas & flumina sicca, id est, videri poterant. Idem fit per primam personam, itidem per secundam.

Ne mihi dum molleis sub divo carpere somnos.

Neu dorsone moris libeat jacuisse per herbam,

Neve tibi ad Solem vergant vineta cadentem.

Nonnunquam pro prima, aut etiam secunda persona, tertiam usurpamus. Ut ait Clodius, negat Cicero, id est, tu ais, ego nego. Virgil

Nec me meminisse pigebit Elissæ,

Id est, tui. Idem :

Et tandem Turnum experiatur iu armis :

Turnum dixit, pro me. Item :

Manibus hoc referes telo cecidisse Camille,

Id, est, meo. Huc pertinet quæ vocatur Apostrophe, cum orationem ad aliquam personam, aut ad rem tanquam ad personam vertimus, ut,

Scipiades duos bello, & te maxime Cæsar.

Polydorum obtruncat, & auro

Vi potitur : Quid non mortali pectora cogis

Auri sacra fames ?

Virg. Parenthesin cum Apostrophe conjunxit in illo :

(*drige*

Haud procul inde citæ Metium in diversa qua-

Distulerant (at tu dictis Albane maneres)

Raptabatque viri mendacis viscera Tellus.

Ad hanc formam pertinet, quoties verbum personale impersonale commutamus: ut, Non te hæc pudet ? non te horum pudet ? Apud Barbaros assidue bellatur; Barbari continenter bellant: Dicitur passim Pontificem adventarẽ; pleriq; dicunt Pontificem adventare : Dici non potest, quam te amem : Nemo dixerit facile, quàm te amem.

G E N U S.

Est nonnihil varietatis & in generis commutatione : ut, lachrymat, pro lachrymatur : luxuriat pro

pro luxuriatur : fluctuatur, pro fluctuat : prævertere, pro præverti : præcipitat, pro præcipitatur : avertit, pro avertitur : revento, revertor : imperio, impertior : assentio, assentior : solebat fieri, solitum est fieri : non quivit compesci, non quita est compesci : desiit haberi in precio, desita est haberi in precio : causa cœpit agi, cœpta est agi : assentio, & assentior tibi : conspicio, & conspicio, In quorū postremo mutatur *αὐζυγία*, id est, *conjugatio*. Nam illa, quæ refert Diomedes, frustra, patio, moro, demolio, auxilio, populo, digno, atque id genus alia, priscis arbitror relinquenda, nisi in carmine inciderint : nam tum excusatiùs adhibebuntur. Consimiliter in nominibus, pileum & pileus : hæc ficus, & hic ficus, hæc barbitus, hic barbitus, hoc barbiton : hic helleborus, hoc helleborum. Hoc Nasum dixit Plautus.

C A S U S.

Casus etiam mutatur : Ejus rei mihi venit in mentem, ea res : non sum id nescius, non sum ejus rei nescius. Quædam etiam citra tropum, duplicem habent constructionem : utor hanc rem, & hac re : egeo tui, egeo te : dives pecore dives pecoris : dono te libro, dono tibi librum : impertior heram hoc malo, impertior heræ hoc malum.

S P E C I E S,

Species variatur, cum deductitiis utimur pro primogeniis : ut, magnis negotiis prohibitus, magnitudine negotiorum prohibitus : Cum diminutivis, loco simplicium ; ut loquaculus, pro loquax ; nasutulus, pro nasuto ; paucula, pro paucæ ; pauxillum, pro paulum : Cum frequentativis verbis, pro primitivis : Dictito, pro dico ; volito, pro volo, jactito, pro jacto : Cum substantivo,

34 DE COPIA VERBORUM

pro adjectivo, ut, si quis pro pestilente, pestem appellet; pro scelerato, scelus dicat. Cui finitimum est, cum Italas artes dicimus, pro Italicis: Batavas aures, pro Batavicis: Hispanos mores, pro Hispanicis. Cum comparativum & superlativum absoluti loco ponimus, ut:

Tristior, & lachrymis oculos suffusa nitentes.

Et, facundissimus, pro, vehementer facundo; de quibus suo loco dicemus. Cum patronymicum loco primogenii ponitur, ut Scipiadas, pro Scipionibus. Verum hoc in carmine fortasse liceat, in oratione prosa nemo tulerit.

FIGURA.

Figurae mutatio copiam adjuvat, quoties simplici dictione, pro composita utimur, aut contra: live id tropo fiat, live citra tropum, ut, temnere pro contemnere: ruere, pro eruere: ponere, pro deponere, mittere pro omittere: rursum, conscribere pro scribere: comedere pro edere: demirari pro mirari: Inaudire pro audire: Incognoscere pro cognoscere: consipere pro sapere: complacare pro placare: dependere pro pendere: deridiculus pro ridiculus. Quandoquidem pro quando. Fit & hoc modo: non potest pudefcere, non potest pudefieri: tempus est, ut expergiscaris, ut expergescas: calefcere, & calefieri. Ad hanc formam fortasse referendum est illud, quoties compositam dictionem simplicibus circumloquimur: magnanimus vir, vir magno animo: relege, denuo lege. Magnopere te rogabat, magno te rogabat opere: non animadvertit, non advertit animum: non satisfacit, non facit mihi satis. Interdum variatur compositionis ratio: ut exprobrare, & opprobare, persolvere, dissolvere, exolvere, resolvere & alie-

TEM.

T E M P U S.

Tempus quoque non raro commutatur: memini legere, & memini legisse: prædiceres, pro, prædixisses, vel, prædicere debuisses: laurus erat, pro, laurus esset: vicimus, pro vincemus. Salutato, pro saluta: imus, venimus, videmus, præsens pro præterito.

M O D U S.

Hæc finitima est modi variatio: ut, vicerò, vincam: Salutabis, pro, salutato: ne credes, ne credas: si voles, si volueris: ubi voles, ubi volueris: cum vacabit, cum vacaverit: quia bene natus est, quia bene natus sit: venari, provenabatur.

D E C L I N A T I O.

In nonnullis licebit & declinationem variare: ut hilarus, & hilaris, violens & violentus; imbecillus, imbecillis; contagium, contagio; iuger & iugerum, capo & capus, pavo & pavus, scorpio & scorpius; senecta, senectus; juvenus & juvena.

C O N J U G A T I O.

In aliquot conjugationum: ut lavere pro lavare, fervere & fervere, accersere & accersire.

Variatur eadem dictio his quoque modis. Prothesis: ut, tetuli, pro tuli: gnatus, pro nato. Epenthesis: Mavortis, pro Martis. Proparalepsi: ut admitier, accingier, dicier; pro admitti, accingi, dici. Paragoge: potestur, pro potest. Aphæresi: ruit omnia late, pro eruit: linquere castrò, pro relinquere. Syncope: extinxti, dixti, pro extinxti, dixisti. Apocope: Mage pro magis, vin pro visne: Quæ quidam species sunt Metaplasmî, pro-

36 DE COPIA VERBORUM

propterea quod dictionem quasi transforment. Reliquas species prudens omitto, quod non admodum ad copiam facere videantur, et nobis propositum est, ea duntaxat persequi, quæ proprie pertineant ad id, quod instituiamus.

CAP. XIV.

Variandi ratio per Antonomasiam.

Proxima variandi sermonis ratio constat Antonomasia, id est, nominis permutatione: ut, si quis pro Achille, Peliden, aut Æaciden dicat: pro Romanis, Romulidas: pro Trojanis, Priamidas, aut Dardanidas: Pro Hercule, Tyrintium: Pro Venere, Cytheriam, aut Cypri-dem: Pro Diana, Cynthiam: Pro Jove, Saturnium: Pro Mercurio, Cyllenium. Nonnunquam epitheton pro nomine ipso subjicere licebit: Vir Thalamo quæ fixa reliquit Impius; Impium, pro Ænea dixit: Livius Pœnum, pro Hannibale. In Terentio sæpe senex, pro persona heri- Ejusdem generis est, si quis poetam dicat, Homerum senti-tiens; Philolophum, Aristotelem significans: quemadmodum Græci Persarum regem βασιλέα nominant. Neque ab hoc genere abhorret. si quis pro fure, Verrem dicat: pro molli, Sardanapa-lum; pro divite, Crœsum; pro crudeli, Phalari-dem, quæ suo loco referemus.

CAP. XV.

Variandi ratio per Periphrasin.

Id si quis pluribus verbis fiat, Periphrasis erit, quam quidam Circuitionem nominant: ut, si quis everforem Carthaginis, & Numantia, pro Scipione dicat: ut, Trojani belli scriptorem, di-xit Horatius, pro Homero: Item si Mantuanus
vates,

LIBER PRIMUS.

37

vates, ponatur pro Virgilio : Venusinus poëta, pro Horatio : Peripateticæ scholæ princeps, pro Aristotele : Stoicæ familiæ pater, pro Zenone : Voluptatis assertor, pro Epicuro. Hæc autem ratio plurimis constat modis, Etymologia, Notatione, Finitione.

ET Y M O L O G I A.

Etymologiæ, cum nominis rationem explicamus ; ut, si quis hæredipetam dicat, qui hæreditates alienas appetat, captetque: Aut, pro parasito, hominem cibo ventrique deditum : Aut, pro Philosopho, hominem sapientiæ studiosum : Pro Grammatico, qui literas doceat : Pro assiduo, qui det æra: Pro locuplete, qui plurima loca possideat : Pro pecunioso, qui magnam pecuniæ copiam possideat.

N O T A T I O N E.

Notatione constabit, cum notis quibusdam accidentium rem quampiam describimus : ut si quis iram intelligens, animi, aut bilis effervescentiam dicat, quæ pallorem vultui, ardorem oculis, tremorem membris inducat. Eiusdem generis est, & illud: Qui digito scalpunt uno caput, quo molles & parum viri significantur; Aut, si dicas, cubito se emungit, salsamentarium indicans.

F I N I T I O N E.

Finitione constabit, ut, si quis artem bene dicendi, pro Rhetorica dicat : Peculatorem, virum qui civitatis ærarium compilasset: Hominem tyrannum, qui vi leges ac civium libertatem oppressisset.

CAp.

CAP. XVI.

Variandi ratio per Metaphoram.

ALia verò varietatis ratio ex Metaphora nascitur, quæ Latine translatio dicitur, propterea quod vocem à genuina, ac propria significatione ad non propriam transfert: Ea multis modis tractatur:

(DEFLEXIO)

Primum deflexione, quoties vox è propinquo ad rem proximam deflectitur: ut, video, pro intelligo: Audire, pro obtemperare, aut credere: Sentire, pro intelligere: perspicere, pro cognitum habere: Odorari, olfacere, pro suspicari, ac deprehendere: Concoquere, pro ferre: Devorare, pro vincere ac perferre: Complecti, exosculari, pro amare: Susplicere, pro admirari: Despicere, pro contemnere: Ita, stupet animus, stupent dentes: Siquidem in his, quod est corporis, ad animum transfertur: Quo metaphora genere, nihil usitatius. Huc fortassis pertinent & illa quoties *cano*, pro dico, *canto*, pro scribo dicimus: Præconium, pro laude: Buccinari, pro celebrare.

AB IRRATIONALI,

ad rationale.

Proxima species est, quoties à bruto animante, ad animal ratione præditum fit translatio, aut contra: ut, si hominem odiosæ atque insulsæ loquacitatis, rudere dicas, aut blaterare, aut grunnire, aut gannire. Si oblatrare, pro obtrectare; allatrare, pro conviciari dicas. Contra, si olorem canorum: musicam lusciniæ: perfidam vulpem: ambitiosum leonem: assentatorem canem: par-
cum-

LIBER PRIMUS.

39

cum, formicam : operosum, apem dicamus. Cuiusmodi multa Virgilius tribuit apibus, dum quicquid agitur in hominum republ. id traducit ad hoc animal.

AB ANIMALI AD

non animal, aut contra.

Longius erit petita translatio, si ab animali ad inanimatum traducatur, aut contra. Virg.

*Si tantum pectore robur
Concipis.*

Hic robur à ligno ad hominem transfuit.

At procul excelsa miratus vertice montis :

Animale ad inanimatum transfuit, cum verticem pro cacumine dixit. Item :

Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbor.

Et, ridet ager. Contra, ambo florentes ætatibus ; & viridis ætas, & vernat ætas. Iratum mare, indignatus Araxis, avidum mare mirantur Gargara. Quod genus & plura sunt exempla, & frequentius obvia, quam ut hic debeant referri. Interdum translatio fit.

AB ANIMALI AD

animal.

Ut, si quis corvum sui inequantem dicat : & pascentes apes,

AB INANIMATO

ad inanimatum.

Sumetur Metaphora, si quis silvam scatere dicat, quod est fontium : Aut, odium supullulascere, quod est fruticum : Aut, si quis pilos fruticare dicat, aut, barbam sylvescere, quod est arborum : Si quis orationem fluere dicat : aut fluctus, & undas negotiorum. Eiusdem generis est, si quis colle.n, verrucam dicat, quemadmodum Cato.

CAP.

CAP. XVII.

Metaphora reciproca.

Quædam translationes reciprocæ sunt, five communes, quas Græci vocant ἀναλλήλας. Nam ut pro gubernatore aurigam, ita pro auriga, gubernatorem recte dixeris. Quædam unius duntaxat partis, quas ἀναλλήλας appellant, id est, non reciprocas: Siquidem, ut verticem recte transfers ab homine ad mentem: ita non recte cacumen ad hominem traduxeris. Facit autem Metaphora non solum ad copiam orationis, dum præstat, ut ait Fab. ne ulli rei nomen deesse videatur: verum & ad ornatum, ad gravitatem, evidentiam, ad sublimitatem, ad festivitatem. Nonnunquam & necessaria est, quemadmodum rustici gemmam dicunt in vitibus, gemmare vites, sitire agros, fructus laborare, luxuriare segetes: nos durum hominem, asperum: neque enim aliud habemus verbum. Sed quot modis adhibeatur translatio, & quatenus differat à finitimis tropis, non est hujus propositi scrupulosius persequi. Illud admonuisse profuerit, ut qui volet in dicendo copiosus esse, ex optimis auctoribus, maximam insignium translationum vim adnotatam comparet, & ad eandem rem complures adhibeat similitudines. Sunt autem apud M. Tull. optimæ; apud Quint. plurimæ. Sed in his vix alius felicior, quam Plutarchus. Ex adagiis item non pauca colligi poterunt, propterea quod pleraque aut allegoriam habent, aut aliquam Metaphoræ speciem. In his colligendis nos elaboravimus, haud scio quam feliciter magnis certe vigiliis. Nihil verò prohibet quo minus ipsi vel ex lectis, vel ex animadversis rerum omnium naturis, undecunque Metaphoras:

ras fingamus , modo ne sit dura translatio , ne
 sordida, ne major quam oportet, ne dissimilis, ne
 nimium crebra, præsertim in eadem specie. Illud
 item non abs re fuerit admonere , Metaphoram
 interdum in simplici nomine sitam esse : ut si
 quis hominem ventri addictum , pecudem ap-
 pellet. Nonnunquam in Epitheto : ut cum fa-
 xeam hominem , aut ferreum scriptorem dici-
 mus, aut, vitreas undas floridam ætatem : Inter-
 dum in verbo simplici : ut avolat ætas, labuntur
 anni : Interdum additur quiddam , quod Meta-
 phoram explicet : Inflammavit hominem cupidi-
 tate gloriæ : incendit ira.

CAP. XVIII.

Variandi ratio per Allegoriam.

Idem efficit Allegoria , quod Metaphora. Ne-
 que enim aliud est Allegoria, quam Metapho-
 ra perpetua : ut, pedem conferre, pro eo quod est
 concertare argumentis : Jugulum petere, pro eo
 quod est, caput causæ aggredi : Et tragulam
 injicere, pro eo quod est, fallaciam intendere. Ut
 etiam navem perforet, in qua ipse naviget, id
 est, civitatem evertat, qua subversa, sibi quoque
 sit pereundum. Hujus usus frequentior est in
 sententiis proverbialibus, ac proverbiiis : ut, flam-
 ma fumo est proxima ; quo significatur : tempe-
 stiviter cavendum esse periculum, Et, vino ven-
 dibili suspensa hederæ nihil est opus ; cum signi-
 ficamus, re per se laudabili nihil opus esse com-
 mendatione aliena : Et, cretizandum adversus
 Cretensem, id est, mendaciis ac dolis agendum
 cum subdolo, ac vano. In hujusmodi paræmiis
 Allegoria nonnunquam exit in Ænigma. Neque
 id erit vitiosum, si doctis vel loquaris, vel scri-
 bas : imo ne tum quidem si vulgo. Neque enim
 ita

ita scribendum, ut omnes omnia intelligant, sed ut quædam etiam investigare, ac discere cogantur.

CAP. XIX.

Variandi ratio per Catachresin.

EAndem vim obtinet Catachresis, quam Latini dicunt Abulionem: atque hac nota secernitur à translatione; quod abusio est, ubi nomen omnino defuit: translatio ubi aliud fuit. Veluti cum parricidam dicimus, qui fratrem occiderit; quia fratricidam non dicitur: Et piscinam, in qua lavamus; nec pisces insunt: vires hominis breves: longum consilium, minutum animum, pro parvo. Illud orationis genus maxime probat Quintilianus, in quo trium permixta est gratia similitudinis, allegoriæ & translationis, ut apud Cic. quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas, tam varias habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum: Dies intermissus unus, aut nox interposita, sæpe & perturbat omnia, & totam opinionem parva nonnunquam commutat aura rumoris. Similitudo est explicata & ad rem accommodata Metaphora, quam Cicero vocat *collationem*. Totus excanduit ira, Metaphora est: Non aliter quam ferrum igni incandescit, ita ille per iracundiam toto vultu inflammatus est, collatio est. Itaque quod æstus Euripi comparat inconstantia comitiorum, similitudo est: quod ait, quantos æstus habet, Allegoria est; aura rumoris, Metaphora est. Quanquam hi tropi pertinent etiam ad copiam sententiarum; de qua secundo libro à nobis dicetur.

CAP. XX.

Variatio per Onomatopœiam.

Nonnihil accedit varietatis & ex Onomatopœia, quæ fictio nominis dici potest, quod genus sunt, Taratantara, pro cantu tubæ; Sibilus, murmur, mugitus. Ad eandem formam pertinet Paragoge, id est, deductio ac derivatio novorum verborum ex analogia sumpta; quæ cur nobis etiam sit fugienda, non video, si quando sententia postulabit: Syllaturire, pro eo quod est, Syllæ mores imitari bellè. Et quemadmodum dicimus, cacaturire, micturire, esurire, quid vetat quo minus juxta analogiam dicamus, dormiturire, scripturire, pro scripturire, dicturire, bellaturire, nupturire? Et, quemadmodum dicimus græcari, cur non itidem dicamus juvenari, poetari, cornicari, rhetoricari, philosophari, theologari? Vulpinari, ἀλωπεγίζειν, quod ausus est dicere Plautus: ut Laureati, nummati, scutati, cur non itidem pileati, larvati, personati, & si quæ sunt similia? cur non siccescere, sicut arescere? Et in his quidem fictionibus Græci longe sunt Latinis feliciores: Quorum sunt illa, Cretissare, Platonissare, aliaque innumera. Nobis tamen nonnihil audendum censeo, Præsertim in carmine, & in vertendis Græcis auctoribus. Certe quæ reperiuntur, apud idoneos auctores, ea sunt, audacter usurpanda. Neque enim ullum verbum nobis videri debet durum aut obsoletum, quod apud scriptorem probatum reperiatur. Qua quidem in re longè latèque dissentio ab his, qui vocem omnem ceu barbaram horrent, quam apud M. Cicer. non legerint. Quin illud etiam observandum, ejusdem dictionis interdum variam esse paragogen, quemadmodum
supe-

44 DE COPIA VERBORUM

superius attigimus, Voluptuosus & voluptuarius, edax & edo, homunculus, homulus, homuncio, pauxillum, & paucula. Harum igitur omnium rerum observatio copia orationis non mediocriter adjuvabit, propterea quod in his factitiis nominibus, magna pars opum linguæ latinæ sita est.

C A P. X X I.

Variandi ratio per Metalepsin.

Abusioni confinis est Metalepsis, quæ transumptio Latinis dicitur. Ea erit, ubi gradatim itur ad id, quod ostendimus; ut speluncis abdidit atris. Nam nigrae intelliguntur, ex nigris obscuræ, & per hoc demum in præceps profunda. Sic Græci vocant acutum, quod velox intelligi volunt. Verum hujus figuræ usus magis incidet in carmine, quam oratione soluta: & Synecdoches species videri potest, quemadmodum & in ea quæ sequitur.

C A P. X X I I.

Variandi ratio per Metonymiam.

Nequè mediocriter ad copiam orationis facit tropus, qui vocatur Metonymia, quæ dicitur nominis transmutatio, ea fit compluribus modis. Vel cum inventorem pro re subjecta ponimus, ut apud Maronem: Cererem corruptam undis. apud Terentium, sine Cerere & Baccho friget Venus: apud Horatium. Receptus terra Neptunus: Classes aquilonibus arcet: Vulcano dicare. Vario Marte pugnare. Venus confert oculis & voci. Hic inventor, aut qui præsidet, pro re subjecta ponitur: quod si veritas, erit durius: Ut vinum precemur. Nam hic Deus præsens adest, hic

hic vinum, pro Baccho positum est. Vel cum id quod continet, pro eo quod continetur, usurpatur: ut, epotos cados, cœlo gratissimus annus, id est, cœlitibus: seculum felix. Aut contra, id quod durius & violentius fit, Virgil.

Jam proximus ardet
Ucalegon.

Hominem, pro domo posuit. Terent. Eamus ad nos, id est, ad ædes nostras: &, cum dicimus hominem devorari, cujus patrimonium consumitur: hunc tibi comedendum propino. Horatius, de sene gustarit, id est, de pecunia senis: ubi dominus rei, pro re ipsa ponitur. Vel, cum ex efficiente, effectum significamus, hic melior remis; significat enim velocitatem; sed quæ per remos fit. Vel contra, ut frigus pigrum: mœstumque timorem mittite: pallida mors: audax juvenita:

Pallentesque habitant morbi, tristisque senectus.
Præceps ira: hilaris adolescentia, inconsultus amor: inverecunda nox, audax vinum. Vel cum ducem ponimus pro his, qui subsunt: ut, cum ab Annibale cæsa apud Cannas sexaginta millia dicimus. Aut cum auctorem, pro opere ponimus, ut, cum dicimus: Virgilium vendidi; Plinium semper in manibus habendum. Simile est huic cum sacrilegum deprehensum dicimus, non sacrilegium: &, armorum scientiam habere, non artis. Ad hanc classẽ arbitror referenda quæ pariter & ad personam, & ad rem referuntur: ut, facundus homo, facunda oratio, audax homo, audax facinus: confutasti hominem, confutasti hominis argumenta. Sed quoniam hæc passim obvia sunt, desino persequi.

CAP. XXIII.

Variandi ratio per Synecdochen.

VEhementer adjuvabit copiam & Synecdoche, quam quidem intellectionem vocant, quoniam aliud ex alio intelligimus, ut, cum ex uno plures intelligimus: ut, quod supra retulimus, Romanus prælio victor: Et, Pœnus fugatus pro Pœni. Ex parte totum, ut mucronem, pro gladio: tectum, pro domo: Retroque, ut ingens à vertice pontus: Et, fontemque ignemque ferebant: Pontum dixit pro procella, fontem pro parte aquæ. Ita Maro. Ex specie, genus. Horat. Iracundior Adria, pro quovis mari. Acheloa pocula, pro quovis fluvio. Maro. Quod non ita commodè vertitur. Ex materia rem confectam: ut ferrum pro gladio, abies aut pinus, pro navi. Ex præcedentibus sequentia, ut, virginæam solvit Zonam, id est, devirginavit: subdidit equo calcaria, id est, cucurrit. Item, cum lautum & unctum dicimus, quod nitidum, ac splendidum volumus intelligi. Breviter, cum quocunque modo aliud ex alio intelligitur: vixerunt, pro mortui sunt. Nos quoque floruimus: &, fuimus Troes.

Et jam summa procul villarum culmina fumant. Noctem imminuentem intelligimus, cum longè aliud sit dictum. Porro hic ex signo rem signatam colligimus.

CAP. XXIV.

Variandi ratio per Equipollentiam.

PRæcipua variandi ratio sumitur per *ισοδυναμίαν*, id est, per equipollentiam. Ea constat negationis additione, detractione, geminatione, & verbis contrariis, ut, primas obtinet, non est

in

in prostremis. Vir egregie doctus, vir minimè indoctus : omnia fecit, nihil non fecit : nonnihil fallaciæ intendendum in hominem, id est, aliquid fallaciæ. Assumpto autem verbo diverso, & apposita aut adempta negatione, statim novam orationis faciem constituit veris: placet, non displicet : accipio conditionem, non recuso conditionem. Verùm de his reliquisque æquipollentiis exactius suo loco tractabimus. Eorum verò quæ inter se pugnant varia est ratio. Quædam contraria sunt ; ut, amor, odium ; iratus, propitius ; formosus, deformis. Quædam privative dissident : ut, cæcus & videns, mortuus & vivus ; surdus & audiens ; mutus & loquens. In his quod remanet, non prædicatur nisi de his quorum natura capax est oppositi. Neq; enim lapis dicitur mortuus aut cæcus. Quædam contradictoriè dissident ; ut nolo, volo : doctus non indoctus : probat, non probat. Est puella deformis, est minime formosa, est minime deformis, est egregie formosa, est homo minime surdus, est egregie auritus, est parum auritus, est surdaster, non possum non probare. De Relativis mox dicemus. Ad hanc formam pertinent, quæ actionem & passionem declarant : ab illo grave vulnus accepit, inflixit illi grave vulnus : in Cicerone quædam desiderantur à doctis, in Cicerone docti quædam desiderant. De his alibi dictum est.

CAP. XXV.

Variandi ratio per Comparativa.

IN nonnullis comparativis dictionibus fit hæc commutatio citra negationem, translati duntaxat partibus : ut, anteposit famam pecuniæ, posthabet pecuniam famæ ; minoris facit famam quam pecuniam, pluris facit pecuniam quam famam

48 DE COPIA VERBORUM

mam: prius habet lucrum, quàm honestum: posterius habet honestum, quam lucrum. Atque hæc quidem copia nascitur ex contrariis, cujusmodi sunt: suspicit, despicit, curat, negligit: appetit, fastidit: atque id genus innumera.

C A P. XXVI.

Variandi ratio per Relativorum commutationem.

Facilis est item variandi ratio per dictiones Relativas, quæ & ipsa ad contrariorum genus pertinent. Vxor illius esse non vult, non vult illum maritum: recusat illius esse focer: recusat illum generum: pudet me hujus nurus: pudet me hujus socrum videri: non alium mihi patrem optem, nullius malim esse filius: O me tali felicem præceptore! Felicem me, qui tuis sim discipulus: cave isti locaveris agrum: ne committas, ut hic agrum conducat tuum: jamdudum expectat, ut viro nubat: expectat ut se vir aliquis ducat: nolim tibi debere: nolim te mihi creditorem: hoc me docuisti: hoc ex te didici: hoc mihi retulit Paulus: hoc ex Paulo audiui: cautes te genuit: è caute natus es, plurimum ex ea recapias emolumentum, ea res plurimum tibi adferet emolumentum; literæ non parum ornamentum tibi conciliabunt, ex literis non parum ornamentum tibi accedet: pater filio reconciliatus est. Filius cum patre rediit in gratiam.

C A P. XXVII.

Variandi ratio per Amplificationem.

EX Auxesi, hoc est, amplificatione, variatur oratio, cum amplificandæ rei gratia verbum atrocius subijcimus loco proprii; ut cum occisum dicimus, qui sit casus: latronem, qui sit improbus:

LIBER PRIMUS.

49

probus : occidisse, cui res acerbior acciderit : exanimatum, dolore affectum : enectum, cruciatum : mutum, qui nihil responderit : revixisse, qui spem receperit : oblitum injuriæ, qui ignoravit. Huc pertinent & appellationes illæ exaggerantes, de quibus ante nonnihil memini, cum carnificem appellamus hominem immitem, sacrilegum, sceleratum, veneficum, malum. Præterea illæ, scelus, monstrum, pestis, labes. Postremo & hæ, Atreus pro crudeli : Sardanapalus, pro effœminato. De quibus suo loco copiosius.

CAP. XXVIII.

Variandi ratio per Hyperbolem.

Variat & Hyperbole, quam quidam superlativonem nominavit. Hoc mendacio, ut inquit Seneca, pervenimus ad verum : plus enim dicit Hyperbole, quam res habet, attamen quod verum est, ex falso intelligitur, ut, hic vel saxa, sua loquacitate possit rumpere : cœlum digito attingere : ocyor Euro : Et, fulminis ocyor alis : Sublimi feriam vertice sydera.

CAP. XXIX.

Variandi ratio per μείωσις, id est, per diminutionem.

Diversus variandi modus per μείωσις, hoc est, per diminutionem : veluti quoties attigisse dicimus eum, qui pulsavit ; læsisse, qui vulneravit. Interdum diminutio sapit hyperbolem : ut, vix ossibus hærent : brevior pygmæo : minus habet quàm nihil. Verum de his quoque nonnulla suo loco differemus.

C

Cap.

CAP. XXX.

*Variandi ratio per compositionem.***V**ariatur oratio nonnihil & ex compositione.Ea sita est in his fermè figuris, *Asyntheto*, *Poly syntheto* : Veni, vidi, vici. Maro,*Testumque, Laremque,**Armaque, Amycleumque : canam, Cressamque
Phaetram,*

Syzeugmeno : id fit quoties ad unum verbum plures sententiæ respondent. Fit autem trifariam : aut cum præponitur, aut cum sequitur, aut cum interponitur, ut deflorescit forma, vel morbo, vel ætate. Hic præponitur. Vel morbo, vel ætate forma deflorescit. Hic subjicitur. Aut, ætate forma deflorescit, aut morbo. Hic in medio intercedit. Item M. Tull. vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Contra : Neque enim is es Catilina, ut te aut pudor unquam turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore revocarit. Nonnunquam & per iterationem repetitur non conjunctio, sed nomen aut verbum quam *Epanalepsin* vocant. Nihilne te nocturnum prælidium palatii, nihil urbis vigilæ, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic magnificentissimus senatus habendi locus, nihil horum ora vultusque moverunt ? Simile huic fuerit : Vicit pudorem libido, vicit timorem audacia, vicit rationem amentia : ut per *συμπαράθεσιν* : Vicit timorem audacia, rationem superavit amentia, libido pudorem expugnavit. Experiamur igitur, quot rationibus eadem sententia possit per has figuras variari. Contemnit deos, contemnit homines : deos contemnit, homines contemnit : contemnit & deos & homines : & deos & homines contemnit :

nit : deos contemnit atque homines. Ad hunc locum pertinent & illa: inedia, quam frigoris patientior: lucri, quam gloriæ cupientior: chariorem habeo neminem; & neminem habeo chariorem: Quanquam hæc non ita multum afferunt momenti, adjuvant tamen. Et, quibus de causis: ob eam rem: eam ob rem: ob causam tam parvulam: tam parvulam ob causam: Veniam ad te, quando ita vult pater; quando ita vult pater, veniam. Eiusdem rationis est, cum ex oratione simplici, duplicem facimus; aut, contra: ut omnia tua mihi debes: quicquid habes, id omne mihi debes.

CAP. XXXI.

Variandi ratio per σύνταξιν, id est, constructionem.

EX ordine, sive constructione item, nonnulla sermoneis varietas existit, id quod superius attigimus. Nam pleræque dictiones sunt quæ non respuunt diversam constructionem: ut multum pudorem, & multum pudoris: scripsit mihi, & scripsit ad me: diversum, seu alienum huic, & diversum, seu alienum ab hoc: idem huic, & idem cum hoc: jactat majores suos, jactat se de suis majoribus: de te somniavi, te somniavi: de te ridet, te ridet: tota nocte potavit, totam noctem potavit: Romanorum summus, summus inter Romanos: servitus morte durior, servitus durior quam mors: damnatus est de repetundis, damnatus est repetundarum: natus gloriæ, natus ad gloriam: tuæ partes sunt, tuarum est partium.

CAP. XXXII.

Variandi ratio per Mutationem Figuræ variis modis.

Variatur oratio, quoties alio, atq; alio affectu, ac velut habitu profertur, quam interim figuræ mutationem licebit appellare: ut, non est miserum mori: & usque adeone mori miserum est? nihil est te vanius, an quicquam te vanius? Hic per interrogationem variata est figura: non magnam laudem assecutus es, egregiam verò laudem es assecutus: non ista curat populus, id populus curat scilicet. Hic per Ironiam commutata est sermonis facies: vehementer amat pecuniam. Dii boni, quam amat pecuniam! per admirationem versus est orationis color: tum deos contemnit, tum homines haud scio magisne Deos contemnat an homines. Hic per dubitationem commutata est orationis forma: Nihil mihi charius, aut antiquius fama; dispeream, si quid mihi charius fama. Hic per admirationem variatus est sermo. Ista nunquam cogitavi; dii meliora, quam ut ista cogitarim. Hic per abominationem commutatus est color. Est vir indigni vanitate: & singularem hominis vanitatem! Hic per exclamationem. Non modo virgines aliquot constupravit; verumetiam vestalem incestu polluit: virgines complures stupravit, ut interim de vestali incestu polluta sileam. Hic per occupationem variatus est sermo. Cum & genere sis obscurissimo, & re nulla, nullis literis, nulla forma, nullo ingenio, quid est cur te adeò jactes? quid habes, cur tam sis insolens? natalium splendorem? atqui genere es obscurissimo: opes? at vel Iro ipso pauperior es. Eruditionem? sed bonas literas nec attigisti unquam. Formam? at ipso Thersite deformior es. Ingenium? at istud profecto

fecto nactus es stupidissimum. Quid igitur ista tua jactantia est, nisi mera infania? Hic per subjectionem variatus est orationis habitus. Neque vero solum per omnes figuras, verum etiam per locos prope omnes variari potest oratio. Ceterum quoniam hæc magis videntur ad rerum copiam pertinere, secundo commentario de his diligentius disseremus. Hactenus formas ferme omnes paucis indicavimus, quibus, manente sententia, commutatur oratio.

CAP. XXXIII.

Experientia.

Nunc quo res fiat dilucidior, experiundi gratia, sententiam unam, atque alteram proponemus, conemurque quoad fieri poterit eandem veluti Proteum, in omnem speciem vertere: non quod omnis variandi rationem possit incidere, sed quot incident, tot utemur; Sumaturque illud exempli loco;

TUÆ LITERÆ ME
MAGNO PERE DE-
LECTARUNT.

Tuæ, non admittit Synonymiam: tuæ amplitudinis, tuæ celsitudinis, tuæ majestatis, Periphrasis est. Si nomen proprium ponas, puta, Fausti, Heterosis est, & partis, & personæ. Fausti literæ: Sic, Faustinae literæ. Heterosis substantivi in Epitheton.

LITERÆ.

Epistola, literæ, tabellæ, Synonymia est. Literulæ, epistolium, tabellulæ, Heterosis. Scheda, scripta, Synecdoche: Quod ad me scripisti. Periphrasis est.

M E.

Animum meum, pectus meum, meos oculos, vel Periphrasis, vel Synecdoche: nos, pro me, Euallage numeri: Erasmus, Heterolis est personæ.

MAGNOPERE.

Valde, vehementer, nimium, mire, mirifice, &c. Synonymia est: magnopere, summopere, supra modum, preter modum, unice, Auxelis est: Haud mediocriter, non parum, non vulgariter, per contraria, & negationem: dici non potest quantopere, incredibile dictum; verbis consequi nequeam; atque genus alia, hyperbolen sapiunt.

DELECTARUNT.

Oblectarunt, recrearunt, exhilararunt, Synonymia est: Nisi quod in *exhilararunt*, metaphora videtur esse: voluptatem attulerunt, voluptati fuerunt, iucundæ fuerunt, & similia, Periphrasin habent: Voluptate perfecerunt, mellitissimæ fuerunt, & consimilia, translaticia sunt. Non iucundæ fuerunt, non insuaves; à contrariorum permutatione. Reliqua citra contextum commodè ostendi non possunt. Nunc igitur experiamur. Tuæ me literæ magnopere delectarunt: delectarunt mirum in modum tuæ me literæ: maiorem in modum me tuæ delectarunt literæ. Hactenus præter compositionem nihil ferme mutatum est. Tuis literis sum magnopere delectatus. Delectatus sum maiorem in modum tuis literis. Hic genus verbi duntaxat est commutatum. Epistola tuæ me vehementer exhilaravit: tuâ quidem epistola sum vehementer exhilaratus: tuæ literulæ non mediocriter animum meum refecerunt: humanitatis tuæ scriptis sum non mediocriter animo

mo refectus : ex amantissimis literis tuis incredibilem cepi voluptatem: Hyperbole, & relatio. Amantissimæ tuæ literæ incredibilem mihi voluptatem attulerunt : novam quandā lætitiā tuæ schedæ mihi pepererunt : Tuis ex schedis mirificam lætitiā concepi : Summum gaudium tua scripta mihi apportarunt : Tuis è scriptis summum mihi gaudium allatum est : Ex excellentiā tuæ literis magnam hausimus voluptatem : Et hic relatio est. Cetera sibi quisque facile annotabit. Ex Fausti mei literis plurimum hausi voluptatis : tuis è scriptis haud vulgaris mihi voluptas accessit. Epistola tua sum unicè delectatus : ex Faustinis literis mirificum quoddam oblectamentum percepi ; tuæ literæ sanè quam delectarunt animum meum ? inestimabili gaudio tuæ me schedulæ perfuderunt. Hic Metaphora est, Tuis ex literis nova quadam delectatione sum perfusus : incredibili lætitiā tua me scripta reddiderunt : Et hic metaphora. Haud parum delectamenti tua mihi conciliavit epistola : legendis tuis literis oppido quàm sum delectatus ? lectio tuarum literarum singulari voluptate delinivit mentem meam admodum delectabilis mihi tua fuit epistola : eximia quadam lætitiā tua me literæ affecerunt : tuis ex litteris singulari sum affectus lætitiā : maximæ voluptati mihi tua fuit epistola : summo oblectamento mihi tua scripta fuerunt : incredibili gaudio mihi tua fuit epistola : nimis quam jucunda nobis tua fuit epistola : vix credas quantopere in tuis scriptis acquiescam. Ita M. Tullius frequenter utitur, acquiescere, pro oblectari. Summæ jucunditati nobis tua fuit epistola : suavissimæ mihi tuæ fuerunt literæ : tuis ex literis singularis mihi profecta est lætitiā : tuæ literæ fecerunt ut prorsus exilirem gaudio : tuis acceptis literis

lætitia gestiebam : ubi mihi tuæ sunt redditæ literæ, lætitia sum expletus : lectis tuis amantissimis literis, nova quadam lætitia correptus sum : acceptus tuis literis, incredibilis voluptas cepit animum meum : inusitatâ lætitia me tua demulsit epistola : quod ad me scripseris, id mihi tam jucundum fuit, quam quod jucundissimum : quod ad me tuas dederis literas, id vehementer fuit gratum : quod me tuis dignatus es literis, eo nihil mihi potuit accidere gratius : tuis literulis oppido quàm latabundus sum effectus : quod me tuis literis certior em reddidisti, fuit id mihi non gratum modò, verum etiam jucundum : cum tua ad me perferretur epistola, vidisses me gaudii magnitudine gestientem : quod me saltem epistola salutâris, id profecto volupe fuit : literis tuis nihil afferri potuit optatius : epistola tua ad nos venit vehementer expectata : literis tuis nihil afferri potuit desideratius. In his tribus Metalepsis est, aut certe Synecdoche. Nam jucunda solent accidere, quæ magnopere desideramus. Non possunt non esse jucundissimæ Erasmo Faustinae literæ : non injucunda mihi tua fuit epistola : neutiquam insuaves mihi tuæ venerunt literæ : haudquaquam ingrata mihi tua scripta acciderunt : tam mihi dulcis tua fuit epistola, quàm ea quæ sunt dulcissima : literas tuas multa cum voluptate perlegi : epistolam tuam non sine summa voluptate recepi : qui mihi tuas reddidit literas, is mihi gaudiorum cumulum detulit : dictu mirum, quam me tua ceperit epistola : quas abs te missas accepi, nova quadam gaudiorum luce pectus meum serenârunt : literæ tuæ quicquid in animo mœroris erat, id omne protinus excusserunt : miram animo persensi voluptatem, cum tua nobis redderetur epistola : tuis ex literis voluptas insolita animo incessit meo

meo: tuæ literæ fuerunt in causa, ut affatim gauderem: tuis literis effectum est, ut totus exultarim gaudio: dici vix queat, quantum mihi lætitia tuis ex literis obortum sit: vix possim sermone consequi, quantum gaudiorum ex tua mihi natum sit epistola: dictu mirum est, quantum voluptatum nobis ex tuis affulserit literis. Deum immortalem! quam ingens gaudium nobis è tua provenit epistola? Papæ, quantas lætitie causas nobis tuæ literæ suppeditarunt! Dii boni, quantum vim gaudiorum tua mihi scripta ministrarunt? maiorem lætitiam tuæ mihi tabellæ attulerunt, quam explicare possim: plurimum voluptatis nobis tuus tabellarius apportavit: vix credas quantum acervum lætitie literæ tuæ in animum invexerunt meum: verbis eloqui nequeam, quantis gaudiis me tua oneravit epistola. Cur autem sic vereor loqui, cum Terentius dixerit *multis commoditatibus oneratum diem*? Tuæ me literæ gaudiis onustum reddidere: tuis literis valde sum gavisus: tuis literis unice sum lætatus: tua scripta nobis uberrimam lætitie copiam effuderunt: lætissima mihi tuæ fuit epistola: tuis literis factum est, ut prorsus frontem exporrexerim: visis tuis literis, protinus animi mei frontem explicui: inter legendum ea quæ ad me scripsisti, mira quædam voluptas animo obrepit meo; simul atque tuas inspexissem literas, nova quædam gaudiorum vis mentem occupavit meam: inspectis tuis literis, incredibilis quidam æstus lætitie, pectus subiit meum: acceptis humanissimis literis tuis, immensa quædam lætitia me totum obsedit: emoriar, si quicquam unquam accidit jucundius tuis literis: dispeream, si quid in vita suavius obtigit tuis literis: ita me Muliæ bene ament, ut nihil antehac accidit tuis literis gratius: cave credas.

rem ullam obijci à fortuna posse jucundiorē,
 quā tuæ sunt literæ: quā ipse charus es ani-
 mo meo, tam juvant tuæ literæ: Papæ! quantum
 gaudiorum tuā mihi excitavit epistola? quantū
 risus, quantum plausus, quantum tripudiorum
 tuæ nobis attulerunt literæ? elegantissimas tuas
 literas legens, insolita quadam lætitiā tangebar:
 calamus tuus gaudiis me exsaturavit, multā
 voluptatē mihi tuā præbuit epistola: totum me
 gaudiis imbuīt tuā tam elegans epistola: omnes
 pectoris mei sinus voluptate referūt tuā tam
 amabilis epistola: rara quadam voluptate me
 tuæ resperferunt literæ: tuā quidem epistola no-
 vā quādam animo meo voluptatē adspersit.
 Tuis literis nulla res unquam accidit mihi festi-
 vior: nihil unquam vidi tuis literis lubentius:
 haud est quicquam, quod gaudentiore accepe-
 rim animo, quā proximās Fausti mei literas:
 quō me credis affluxisse gaudio, cum tuum ani-
 mum tuis in literis agnoscerem? cum tabella-
 rius tuā mihi traderet epistolā, statim ani-
 mus mihi lætitiā ineffabili prurire cœpit: quod
 ego tibi nunc referam, quæ voluptas acceptis
 tuis literis animum Erasini tui titillavit? animus
 gaudio vālut exundabat, cum tuā mihi reddere-
 tur epistola: ut lubens tuā accepi epistolā:
 posteaquā tuum epistolium ad me delatū
 est, animus nimirum mihi gaudio efferbuit: vix
 eram apud me præ gaudio, cum tuas acciperem
 literas: literarum tuarum lepos præcipuā qua-
 dam voluptate remoratus est animum meum:
 non possum non vehementer gaudere, quoties
 tuā scripta ad nos advolant: mel merum mihi
 tuā fuerunt literæ: quicquid literarum abs te
 proficiscitur, id mihi saccaro ac melle fluere vi-
 detur: opiparis literarum tuarū epulis sum lau-
 tissime refectus: tuā scripta sunt mihi quavis am-
 brosiā

brofſa ſuaviora : ſchedulæ mei Fauſti mihi fuere
 vel menſis Siculis lautiores: nulla voluptas, nullæ
 ſunt deliciæ, quas eum tuis literis conferre velim.
 nauſea ſunt omnia præ tuis literis : inter legen-
 dâ amantiffimas literas tuas, Eraſmi pectus gau-
 dio ſubſultabat : chartæ digitis tuis exaratae,
 me quantus eram, gaudiis exolerunt : meræ de-
 licie cordi meo ſunt, quicquid ſcriptorum abs te
 redditur : nihil niſi gaudium tua ſpirat epiftola:
 feſtû diem attulit is, qui tuas attulit literas. Tri-
 umphum adduxit, qui tuum adduxit epiftolium,
 nullum ego neſtar tuis ſcriptis antepoſuerim :
 an ego ullum mel Atticum cum tuis amantif-
 ſimis literis contulerim? ſaccarum non eſt ſac-
 carum, ſi cum literis tuis componatur : nulli
 mortalium tam ſapit potus quam mihi literæ
 tuæ ſapiunt : quod ſitenti vinum, hoc mihi tuæ
 ſunt literæ : quod apibus Cytifum; quod ſalignæ
 frondes capellis; quod uſo mel, hoc mihi tuæ
 ſunt literæ : epiftola tuæ cellitudinis mihi fuit
 quovis melle mellitior : ubi recepiſſem tanto-
 pere expectatas tuas literas, dixiſſes Eraſmum
 plane gaudiis ebrium. Ut redditæ ſunt abs te li-
 teræ, ſtatim viſiſſes nos nimia quadam lætitia
 quali temulentos : quam unice te diligo, tam
 unice tuis epiftolis delector : nil niſi merum de-
 licium tua mihi ſcripta videntur: non tam palato
 blandiuntur ullæ cupediae, quam animum meum
 tuæ litteræ deliniunt : nullæ lautitiæ ſuavius
 titillant palatum, quam tua ſcripta mentem
 titillant. ἀμάξας ἡδονῶν, id eſt, *plauſtra volu-*
ptatum, attulit, qui tuas reddidit literas volu-
 ptatum δάθου apportavit tabellio tuus, tuas ad-
 me redditis literis : gaudiorum θάλασσαν ad-
 duxit is, qui ſchedas pertulit tuas : mihi pla-
 ne tuæ literæ fuerunt quod Perſis, Διὸς ἐγκέφα-
 λος, id eſt, *Jovis cerebrum*. quemadmodum
 aiunt.

60 DE COPIA VERBORUM

aiunt Græci. In his porrò si qua videbuntur ejusmodi, ut in oratione soluta vix toleranda putentur, memineris hanc exercitationem ad carminis quoque compositionem accommodari : Age, jam ad eundem modum in altera quapiam sententia variandi facultatem experiamur: Eaque deligantur, natura non admodum fœcunda, neque ad varietatem idonea, quo magis appareat, quantum possit hæc commutandi ratio, si usu atque exercitatione confirmetur. Hanc igitur sententiam sumamus :

SEMPER DUM VIVAM,
tui meminero.

PRincipio adverbio Semper nullum respondet idem pollens, neque in aliam vocem deflecti potest. Deinde, vivam, nullum item habet simile, & verbum est unicæ vocis, id est, neutralis, nec ullum ex se propagat nomen, præter vitam. Deinde, meminero, non solum unicæ vocis est verbum, verum etiam mancum, & mutilum, peneque sterile, utpote à quo nulla soboles proficiscatur, præter Memor, & Memoria. Porro quo verba quæ his opponuntur, Mori, & oblivisci, videlicet, & ipsa sunt tum manca, tum sterilia : tamen aggrediemur. Ceterum variandi rationes ex superioribus per se lector agnoscet : Semper dum vivam, tui meminero : nunquam, dum vivam, tui non meminero : nunquam quoad victurus sum, me tui capiet oblivio : haud unquam dum vixero, tu animo excideris meo : nunquam, donec vivam, mihi venies in oblivionem : nunquam quoad in vivis ero, tui nobis veniet oblivio : non prius tui meminisse desinam, quam vivere : non me ante tui memoria, quam vita ipsa reliquerit : usque dum spirabo, tui memor fuero : donec hac luce fruam, tu animo habebis.

rebus meo : è vivorum contubernio citius emigraverim, quam tui memoria nostro è pectore demigrarit : ipse prius è vivis excessero, quam Morus è nostra excesserit memoria : lux hæc me prius deficiet, quàm tui immemor esse cœpero : vita me serius destituet, quam tam chari capitis recordatio : idem dies mihi tui memoriam eripiet, qui vitam : eadem lux oblivionem tui nobis est adductura, quæ mortem : idem nostræ, tui memoriæ, vitæque finis erit : dum memor ipse mei fuero, tui meminisse neutiquam pigebit : non alius nostræ tui memoriæ, quam lucis erit interitus : is solus dies tui memoriam exstinxerit; qui vitam: ante mei ipsius, quam tui oblivisci incipiam : nostro è pectore non prius elabetur Mori memoria, quàm hæc anima : præter unam mortem, nullus omnino te mihi casus expectorabit : egone tam jucundi convictoris unquam vivus queam oblivisci? tum demum Mori sui oblivisci poterit Erasmus, cum ipse sui desinet memor esse : dum mihi sensus ullus mei reliquus fuerit, tu semper animo nostro observaberis : cordi meo charior es, quàm ut vivo quidem in oblivionem venire possis : intime nostris in præcordiis repositus est Morus, sic ut præter unam mortem, nulla res illum illinc queat eruere: Orco tradar ipse prius, quam te mandem oblivioni : dum spiritus his oculis, his manibus imperabit, tu pectori insidebis meo : dum spiritus hos reget artus, tui meminero : quamdiu supererit in nobis halitus, non quievero tui non meminisse : dum in vivis agam, usque vivet in me tui memoria : is mihi dies vitæ finis erit, qui tui oblivionis erit initium : idem casus hanc animam, teque è meo revellet animo : donec superstitem esse sinent superi, tui perpetuo recordabor : dum quicquam vitalis caloris in hoc pectore.

flore palpitabit, tui memoria non evanescet :
 Non mihi diuturnior vita futura est, quam tuo-
 rum in me meritorum memoria : non mihi bre-
 vior fuerit tui memoria, quam ipsa vita: non mi-
 nus durabilis erit tui capitis recordatio, quam
 hæc ipsa vita: me mihi eripiet is dies, qui tui me-
 moriam adimet : ipse mihi subducatur prius quàm
 te in memoria habere destitero : haud longior
 erit mihi lucis hujus functio, quam tuæ benigni-
 tatis memoria : non mihi posterius suppetet vi-
 vere, quam tui meminisse : extra me fuero ci-
 tius, quam Morus intra hoc pectus esse desinet :
 vita hæc tuique memoria pari studio ad metam
 decurrent : prorsus non erit Erasmus, cum Mori
 immemor erit. Non existibit hoc caput, ubi tam
 singularis amici quivero oblivisci : donec supra
 terram acturus sum, non committam, ut obsole-
 scat apud me tuæ comitatis memoria : donec
 communem hunc aërem hauriam, tu crebro
 animo occursabis meo: nunquam serius futurum
 est Erasmo vitam, quam tui memoriam obtinere :
 non ante de te cogitandi finem fecero, quam
 Atropos filum fatale secuerit : si qua dies un-
 quam tui paritura est obliviscentiam, ea certe
 nunquam antecesserit ei, quæ me luce orbabit i-
 psa : Sol hic qui videt omnia, nunquàm me videbit
 non memorem tui: Mors una tui recordationem
 his è præcordiis emovebit : donec ulla vitæ por-
 tio his in artubus residebit. Morus ab Erasmi co-
 gitatione nunquam aberit : quamdiu sanguinis
 ulla pars hoc in corpusculo calebit, nunquam
 apud me refrixerit Mori memoria: mihi quidem
 dum vita aderit, tu à mente mea nunquam es
 absfuturus : quousque manebit hujus animæ cor-
 pusculique copula, tu à mea memoria nullo tem-
 pore sejungeris : prius animus corpori, quàm
 tu animo meo præsens esse desines : spiritus ipse
 citius

citius ex hujus corpusculi domicilio demigrabit, quam animo impressa imago tui deleatur : æque diuturna fuerit apud me tui memoria ac vitæ cursus : eadem erit & vivendi & de te cogitandi meta: non arctioribus pomeriis, tui recordatio claudetur, quam ipsa vita : quoad ulla vena mihi vitali tempore saliet, dulce fuerit usque tui meminisse : quantum mea Lachesis fatale stamen extenderit, tantundem extendetur & mea tui memoria: eadem mihi & vivendi, & de te cogitandi mensura fuerit : quoad corporis molem status vivificus sustinebit, animum maximè tui memorem geram : dum lucis usum coelitem indulgentia concedet, te semper animo feram: dum vitam permittent superi, non commitemus, ut tam fidi congerronis unquam nobis obrepas oblivio : donec me non deficiet anima, animum hunc, & memorem & gratum nunquam posuero : quoad usque Sole volubili frui fas erit, hunc hominem habebis tui memorem : vivum non videbit Erasimum, qui videbit oblitum tui : quanto tempore vira mihi duratura est, mens quidem hæc manebit tui recordantissima : quam diu supero hoc Jove continget frui, non mihi contigerit oblivisci tui: donec vita perseverabit, tu cordis obtutibus semper es observaturus : Nominis ante mei, quam tam chari amici, mihi ventura est obliviscentia : ipse mihi prius excidero, quam tui vultus imago : viventi quidem Erasmo, haud unquam excidet Morus : nulla diuturnitas ævi, tui apud me memoriam obliterabit : non, nisi mecum, tui exstinguetur memoria : ante fatalem diem è nostra memoria non eliminaberis : ante obitum non desistam tui meminisse ! ante suprema funera non cessabo tui memor esse : non antè exacta vitæ stamina tui queam oblivisci : vivo quidem Erasmo :

Morica

Morica memoria haud unquam effluet : tui apud me memoriam nulla unquam ætas antiquabit : ante summum diem non abrogabitur in me memoria tui : nulla neque locorum, neq; temporum injuria efficiet, quo minus tui quam maxime meminerim in vita : per omnem vitam tui meminero : hæc vita quam longa continget, cum tui memoria semper erit conjuncta : ad ipsum usque rogam me tui memoria prosequetur : mei sensu carebo, priusquam conjunctissimi hominis cariturus sim recordatione : à meis ipse membris distrahar, antequam tu animo meo divellare : mors mihi citius acciderit, quam oblivio tam dilecti capitis : certum est mortem optetere potius, quam tui memoriam non jugiter obtinere : non nisi me sepulto, tui recordatio sepelietur in me : tui quidem aut mecum aut nunquam est interitura memoria : donec expirem ipse, spirabit in me Mori mei memoria : donec apud superos agitabimus, nunquam mihi incesset tuæ benignitatis oblivio, ante obitum nunquam animo meo tui incurret oblivio : sic enim loquitur Seneca. Nihil tam arduum hæc vita mihi gignere queat, ut tui memoria ex his præcordiis possit extundere : nulla res tam atrox mihi possit in hac exoriri vita, quæ tui conciliet oblivionem : vivo nihil possit existere, quod mihi tuæ erga me humanitatis conflet obliviscentiam : sic in me radices egit memoria tui, ut nullis omnino calibus, qui quidem vivis soleant accidere, sit nunquam cessura : his nimirum monumentis animo meo consecratus, ut ea nullum ævi spacium valeat demoliri, ni forte mors, cui nihil rerum mortalium non cedit ; nisi ipse mortalis essem, non dubitarem hanc de te memoriam immortalē fore polliceri : si immortalis esset Erasmus, immortalis itidem foret tui apud illum

me-

memoria : ejusmodi statuum in animi mei pene-
 tralib. tua merita erexerunt, ut ea, quoad me
 tellus sustinebit, nullo casu sit diruenda : his ti-
 tulus Morus inscriptus est cordi meo, ut eos nul-
 la temporis injuria possit unquam exedere : non
 nisi una cum ætate tui recordatio in me conse-
 nescent. Ipse mihi prius excutiar, quam Mori no-
 men ex adytis cordis exigatur : id unum tibi &
 confirmo & præstabo donec in mortalium nu-
 mero futurus sum, tu è scrinio memoriæ nostræ
 nunquam dimovebere : ut omnia tempus possit,
 certè hoc unum illi non licebit unquam, ut vivo
 tui mihi pariat oblivionem : semper hic animus
 tui cum primis meminerit, neque id me dies,
 quamlibet longa, dedocebit donec me tellus
 alet, unum illud nunquam quibo dediscere, vi-
 delicet tam chari sodalis meminisse : donec fu-
 turus sum ἐπιχθόνιῳ, id est, *superstes*, ut Ho-
 merico utar verbo. Mori memoriam continen-
 ter obtinebo : quoad mihi continget inter σῖτον
 ἔδοντας, id est, *cibum edentes*, ut Homericè lo-
 quar, annumerari, nunquam hoc de pectore Mo-
 ri vultus labetur.

ὅφρ' ἂν ἔγωγε

ζωῶσιν μετέω, καὶ μοι γέλα γένατ' ὀρώρη, id
 est, *donec adsim viventibus & mihi genua*
moveantur. Iliad. II. quemadmodum inquit
 Homerus, tu mihi nunquam es obliviscendus,
 ἐμὲ ζῶντι καὶ ἐπὶ χθονὶ δερχομένῳ, id est,
Me vivente, & in terra conspecto. Iliad. I. ut est
 apud Homerum, nunquam te auferet oblivio :
 tui memoriam perpetuo, pariter cum ipso vitæ
 progressu, producam : superstiti unquam dies
 expunxerit : corpore quidem abs te distrahi po-
 tero, verum animo te semper intuebor, quoad
 vitam numina largientur : donec aura vitalis hos
 artus

artus moderabitur, tu à nostris cogitationibus
 nullo momento es abfuturus: usque adeò penitus
 his præcordiis tui impressa est memoria, ut
 nullo unquam pacto videatur eradenda: ut om-
 nia tempore marcescant, tui certe memoria ad
 occasum usque vitæ apud me vigebit: arctius
 Morum meum animo complexus sum, quam ut
 vivo possit elabi: eadem me lux exanimem vi-
 debit, quæ tui conspiciet immemorem. Adeo vi-
 vam quandam imaginem tui pectori insculpsisti
 meo, ut vix etiam mors ipsa sit abolitura: non
 erit Erasmus tui memoria vivacior: tam vivax
 erit tui apud me memoria, ut ipse non sim futu-
 rus vivacior: nunquam intercidet apud me Mo-
 rica memoria, donec ipse non intercidero:
 Semper hunc hominem experieris tui recor-
 dantem, donec vitæ particeps erit: expers hu-
 jus vitæ fuero, priusquam à tui memoria alienus:
 adeo vivax est in me tui memoria, ut ipse non
 sim illi futurus superstes: altius meæ memoriæ
 insedisti, quam ut ulla te res inde queat emoliri:
 Tenacius inhæres cordi meo, quam ut præter
 mortis casum quicquam aliud inde te queat eji-
 cere: Penitius hoc in pectore conditus es, quam
 ut hinc ulla ratione sis excludendus, donec mihi
 vitam fata non invidebunt. Interius insitus es
 animo nostro, quam ut inde columi quidem
 queas, extirpari: Fixius impressum est cordi meo
 simulacrum tui, quam ut superstiti possit unquam
 detrahi. Sic effigies tui cogitationi meæ penitus
 impressa est, ut eam nulla ætas sit abrogatura.
 Dum vita suppeditabit, nihil extiterit quod fi-
 xam animo Mori statuam valeat labefactare.
 Fieri nunquam poterit, ut vel vivam parum tui
 memor: donec apud superos commorabor, ne
 tota quidem Lethes aqua tui memoriam poterit
 abolere: donec aura vascar ætherea, subinde tui
 remi-

reminiscar: vitam modo Deus impertiat, ego tibi mentem perpetuo tui memorem polliceor. Si quis mihi vita functo sensus erit tam dulcis amici recordabor, tantum abest, ut vivus sim obliturus: omnia mihi citius acciderint in vita, quam oblivio tui: tum sursum versus recurrentamnes, ut Græcis est in proverbio, cum Erasmus Mori sui poterit non meminisse: Non alius me visurus est oblitum tui, quam qui visurus est arduis pronos relabi rivos montibus, & Tiberim reverti, ut ait Flaccus.

Ante leves ergo pascentur in æquore cervi, 1

Quam vivum Erasmus Mori capiat oblivio: iis coloribus in tabula pectoris mei depicta est imago tui, ut eam nulla annorum series possit eluere: supremus vitæ dies me tui memorem deprehendet: sospite vita, non me fugiet memoria tui: salva vita hac, non demoriatur apud me tui memoria: quoad hæc mihi vita comes erit, comitabitur & tui recordatio: hæc me vita tui memorem relinquet: non avolabit à nobis tui memoria, nisi avolante vita: ad supremum usque vivendi limitem, tui nobis memoria perseverabit: in obtinenda tui memoria non fuero mihi dissimilis, nisi vivus esse desiero: donec hoc vitæ munus divina benignitas mihi salvum esse volet, non intermoriatur apud me tuæ benignitatis memoriæ: vita defungar prius, quam tui memoriam recolere cessabo: diem obiero citius quam te ventis, & auræ mandem: clavis adamantinis nostræ memoriæ infixus est Morus, quos non nisi una mors valeat abrumperere: ad ima usque cineres pergam tui meminisse: ad extremam usque senectam tui me comitatura est memoria: per universum vitæ spacium Mori meminerit Erasmus: ad extremum usque rogam, tuorum

Cum erga me beneficiorum memoria proroga-
 bitur, fatalis ille dies denique me tui memorem
 est reperturus: dabo operam, ut tua humani-
 tatis recordatio ad Libitinam usque proferatur:
 nunquam mihi quicquam obtigerit in vita neque
 tam lætum, neque tam acerbum, quod tui no-
 minis recordationem è sinu pectoris mei queat
 expellere: quoad hic animus in hoc corpusculo
 tenebitur alligatus, non exulabit mea memoria
 Morus: citius futurum est, ut alterum in orbem
 tui memoriam mecum deferam, quam ut hic
 abjiciam: animam egero prius, quam te memo-
 ria tenere desidero: si quando corpus umbram
 suam poterit effugere, hic animus tui quibit ob-
 livisci: non antequam diem vitæ novissimum
 clausero, desiturus sum tuam in me beneficen-
 tiam animo circumferre: Quam longa dabitur
 vita, tam erit longa tui memoria: par nobis erit
 memoriæ vitæque modus: tui meminero quod
 auras carpsero vitales: absit ut mihi brevior fue-
 rit tui memoria, quam vita: quandiu superabit
 Erasmus; tamdiu tui meminisse non gravabitur:
 vita orbabor, antequam tui me relinquet memo-
 ria. Supero privabor lumine, ut priscorum more
 loquar, citius, quam Morus ex animo deleatur
 meo: Ocyus hoc mihi corpusculum morte re-
 frixerit, quam tui memoria frigescat apud me:
 Inextinctam tui memoriam semper tenebo:
 quantum temporis anima fruar, sic enim lo-
 quitur Salustius, tantundem tui meminero:
 Perpetim tui recordatus fuero; Sine fine me-
 minero. Nulla res mihi oblivionem tui invexerit,
 nisi quæ me ex hac luce evexerit. Orbem hunc
 verterim citius, quam animum hunc tui me-
 morem vertero: vita me exuerit in casus, qui tui
 importabit oblivionem: crudelib. umbris oc-
 cubuero, quemadmodum loquuntur poëtæ ci-
 tius,

E
 tit

tius, atque tui memoriam recolere desiturus
 sim: efferar ipse citius, quam tui memoria è cor-
 de efferatur meo: ad ipsum usque bustum me
 tui memoria prosequetur: ne defunctus qui-
 dem, tui possim oblivisci, nedum vivus viventi
 mihi nunquam abolefcet hominis tam bene me-
 riti recordatio: quando futurum est, ut apud
 Erasmum evanescat Mori memoria? nempe dum
 vita destituetur: usque eo tui memor ero, dum
 in vivis agam: usque dum spirabo, te corde ge-
 stabo: quam diu dabitur anima frui, ut Salustia-
 no more loquar, non desinam tui memoria frui;
 Sed jam sit modus. Neque enim id agitur, ut
 ostentemus, quousque nos in commutando pro-
 gredi possimus, sed ut studiosis adolescentibus
 exemplo demonstramus, quantam orationis
 ubertatem paritura sit hæc exercitatio. Senten-
 tiam enim admodum felicem, neque magnopere
 ad commutandum fœcundum ferme ducenties
 ut opinor, commutavimus, neque tamen mi-
 nutulas illas variandi rationes sumus anxie per-
 secuti. Nunc quod reliquum esse videtur, varias
 quasdam orationum formulas proponemus, non
 id agentes, ut omnes persequamur. Nam hoc uti-
 lissimum quidem, verum prorsus infiniti fuerit
 operis: sed ut ostensis aliquot velut exemplis, vel
 sibi quisque similia fingat, vel alius aliquis, cui
 plus otii suppetet, quam nobis, hujusmodi di-
 cendi figuras ex omnibus auctoribus petitas, co-
 piosius, atque accuratius impertiat copiæ can-
 didatis.

CAP. XXXIV.

Quibus modis tribuimus plura ex æquo.

ESt vir tum eruditus, tum probus. Est juvenis
 & formosus, & bene ingenitus. Atque repe-
 titum Poëtarum est: Virg. At-

Atque Deos, atque astra vocat crudelia mater. lis in
 Est vir doctus pariter ac probus: Est vir doctus non
 simul & integer: Est vir tam doctus, quam bo bene
 nus: Vir est doctus iuxta, ac bonus: Vir est non doti
 minus probus quàm literatus: Vir est non infe tione
 rior literis, quam moribus: Vir est ex æquo pro incon
 bus atque doctus: Vir est æque literatus atque tas æ
 incorruptus: Vir doctus æque ac probus: Vi bitate
 perinde doctus ac probus: Exquisite doctus est ctus, a
 itidem & facundus: Vir est non minore morum ac fac
 probitate, quam doctrinâ præditus: Vir est quem ac do
 admodum doctus, ita & integer: *Vir est doctus* est pe
et usque bonusque in carmine: Vir simul erudi stes ju
 tus, simul integer: *Vir est doctusque & integer* cives
 in carmine: Vir est haud secus eruditus ac pro miqu
 bus: Vir est ut doctus, ita & probus: Vir est do busqu
 ctus, & idem probus: Vir est optimus, idemqu tem j
 doctissimus: Vir est pari vel doctrina vel probita tus la
 te præditus: Vir est non tantum eruditus, sed quibu
 integer: Vir est non modo doctus, verum etia hanc
 probus: Ut optimus quoque est, non modo do cum r
 ctissimus. Non tantum ferunt, sed impellunt Perfa
 Hæc sermonis forma peculiaris est Seneca, u in Ca
 omittatur etiam. Vir est præter summam erudi mecu
 tionem etiam optimus: vir præterquam quod minus
 doctus, est etiam optimus: vir est in quo dubites tissim
 doctiorne sit, an melior: Vir est, in quo cum li que i
 teris probitas morum ex æquo certet: Vir est qui jure,
 literas æquarit cum vitæ sanctimonia: Vir est ista, q
 cujus eruditioni respondet morum integritas: tuis c
 Vir est qui parem vitæ castimoniam cum erudi nis, e
 tione copularit: Vir summa quidem doctrina Idem
 verum morum integritate neutiquam inferior esse,
 sese. Interdum idem pollet, vel: Literis tui suis
 majorem in modum sum delectatus, vel quod lis
 essent elegantissimæ, vel quod humanitatis ple lis
 næ: vir est in literis egregius, neque sui dissimi

atter. lis in moribus. Vir est clarus imaginibus, neque
 doctus non illustris egregiis in Remp. meritis. Officium
 ambo beneficio cumulasti. Corporis formam animi
 est non dotibus æquiparas. Cum diis ex pari vivit. Ora-
 n infatigatione tua graviter offensus est, partim quod esset
 o pro incondita, partim quod arrogans. In hoc probi-
 atque tas æquat eruditionem. In hoc fortuna cum pro-
 s : Vir bitate facit paria. Ita Seneca. Vir est egregie do-
 tus est ctus, atque item probus. Vir est similiter doctus
 norum ac facundus : Vir est haud dissimiliter eloquens
 quem ac doctus : Vir pari doctrina ac probitate. Vir
 est de est perinde facundus ac doctus. Cives, atque ho-
 erudi stes juxta metuit, dixit Salust. pro eo quod est,
 tege cives æque atque hostes. Fortunæ, corporis ani-
 c pro mique bonis juxta dives. Ita Salust. Plebi patri-
 est de busque juxta charus: Idem. Hyemem atque æsta-
 em qu tem juxta. Plin. Juxta diebus noctibusque taci-
 obita tus labitur mundus. Idem : In Italiæ partibus
 sed quibusdam, juxta hyeme, & æstate fulgurat. Ad
 etia hanc formam pertinent & illa, Plaut. juxta me-
 lo de cum rem tenens, id est, æque atque ego. Idem in
 llunt Persa : Juxta tecum, si tu nescis, nescio. Salust.
 a, u in Catilinaria : Quo in loco res sitæ sunt, juxta
 erudi mecum omnes intelligitis. Huc pertinent & illa
 quoc minus quidem usitata, sed tamen apud proba-
 bites tissimos auctores reperta. Terent. Quo jure, qua-
 um li que injuria me in pistrinum dabit ; id est, sive
 st qui jure, sive injuria, Cicer. ad Att. At quam hone-
 ir est ita, quam expedita tua consilia, quam evigilata
 itas : tuis cogitationibus, quæ itineris, quæ navigatio-
 erudi nis, quæ congressus, sermonisque cum Cæsare.
 trina Idem ad eundem. Cum video te dissentissimum
 erior esse, qua de Butroitiis, qua de Bruto : Quæ po-
 s tui suit pro tum.

CAP. XXXV.

Quæ commodius copulent contraria.

Vir est doctrina quidem egregia, verum moribus illaudatis. Est ille quidem vir bonus, verum parum eruditus. Vir est ut lingua blandissima, ita ingenii amarulenti. Vir est ut optimis prognatus maioribus, ita pessimis præditus moribus. Vir est tam deformis animo, quam corpore formosus. Petrus quemadmodum est tacitus conviva; ita est loquacissimus fufurro. Hic saluator quidem est comis, sed virulentus obrectator. Blandus est vultu, ceterum animo truculento. Ferox est in timidos, at in feroces timidus. Æstate friget, contra hyeme calet. Plautus sic usurpavit. Item Venit hoc mihi in mentem Magadore, te esse hominem divitem, factiosum: me item esse hominem pauperum pauperum: Item, dixit, pro contra. Inimicis superplex, in amicos contumeliosus. Hic nullum additur adverbium. Voluptas parit dolorem, contra dolor voluptatem.

CAP. XXXVI.

Quibus modis æqualiter removemus.

Vir est neque doctus, neque probus: nec literis nec moribus probatus: Vir est non indoctus modo, verum etiam improbus: Vir est ut indoctus, ita & improbus: Non minus improbus, quam illiteratus: Vir est tum indoctus, tum improbus: Æque indoctus atque improbus. Quintilian. Nescias præstare velint minus an possint, id est, tam non possunt præstare, quam nolunt: pariter & indoctus & improbus: Vir pessimus est; & nihilo doctior. Seneca, Flamma depri-

deprimi non potest, non magis quàm quiescere. Vir cui nihil omnino bonarum literarum, bonorum quoque morum tantundem. Breviter, ferme iisdem rationibus removemus, quibus tribuimus.

CAP. XXXVII.

Quibus modis tribuimus inæqualiter.

Vir est cum doctus, tum probus : Juvenis cum eleganti forma, tum vero moribus optimis. Non pecuniam modo, verum etiam vitam tibi paratus sum impendere ? Vitam etiam tibi impenderit, non modò pecuniam. Verum hæc verba non solum, & similia communia sunt tum ad æqualitatem, tum ad inæqualitatem. Non sat erat impulisse, nisi & proderet. Non sufficebat spoliasse, nisi & jugularet. Parum erat deformem esse, nisi mores formâ dignos addidisset. Nihil erat deformi esse vultu, nisi moribus etiam esset deterrimis. In hac sermonis forma eleganter interdum altera pars subauditur : eaque fere potior, ut : Chrysostomus non ore tantum aureus : subauditur, verum etiam pectore. Et Corneliæ Grachorum matris epistolæ servatæ sunt, non tantum in sexus honorem: subauditur, sed etiam ob admirationem eloquentiæ. Vidisti hominem non corpore tantum distortum: subauditur, verum etiam animo.

CAP. XXXVIII.

Inæqualiter removemus his modis.

Non modo non intelligit, verum ne legit quidem : non solum parum intelligit, sed nec legit : non tantum nihil intelligit, imo nec legit: nec legere quidem novit, nedum intelligat : non

D

novit

novit vel legere, tantum abest, ut intelligat: tantum abest ab intelligendo, ut ne legere quidem norit! Adeo non intelligit, ut nec legat. Usque adeo non intelligit, ut nesciat vel legere. Hic in Græcis literis nihil quid dicam intelligere; imo nec legere potest: Hic nihil in bonis literis non dicam intelligit, imo ne legit quidem: Ingenium quoque senectus deterit, ne dum corporis vigor perpetuo duret. Horatius:

Nedum sermonis stet honos, & gratia vivax.

Nedum novè posuit, pro eo quod est, tantum abest, ut: Ne pecuniam quidem impenderet amico, nedum vitam. Eam figuram Quintilianus novavit ad hunc modum: Nec enim de omnibus causis dicere quisquam potest, saltem de præteritis, ut taceam de futuris, id est, nec de præteritis, tantum abest, ut de futuris.

C A P. XXXIX.

Quo pacto tribuamus, aut removeamus ordine.

UT quisque est gloria dignissimus, ita gloriæ est negligentissimus: Ut quisque gloria est maxime dignus, ita gloriæ minime est avidus. Optima quæque vitæ pars quam ocyslime prætervolat. Catullus. Tanto pellimus omnium poetæ, quanto tu optimus omnium patronus. Quam vos facillime agitis, tam vos maxime æquum est æqua facere.

C A P. LX.

Per comparativum eadem effertur sententia.

Quo quisque dignior est, qui laudetur, hoc minus laudari gaudet. Quanto quisque fama dignior, tanto minus affectat famam. Quo quisque magnis promeretur honorem, eo minus honorem appetit.

VER-

VERTI POSSUNT.

Hoc minus ducitur laudis cupidine, quo quisque laude sit dignior. Tanto quisque minus optat pecuniam, quanto minus possidet pecuniæ.

CAP. XLI.

Formula augendi positivum.

POSITIVA augentur compositione harum dictionum: Per, perquam, præ, perdifficile: perquam difficile, prælongus, prævalidus, præpotens. Quod idem contingit in verbis: Pervelim, perquam velim, percupio. In quibus idem interdum efficit hæc præpositio De, deamo, demiror. Eandem vim videtur obtinere Ad, adprobe, adfabre, adprime, adamo. Adjungunt jureconsulti præpositionem In, tanquam idem pollentem. Sed errant mea sententia: Quod enim illi legunt, indifficile est, pro valde difficile, legendum est, indifficili est, pro difficili est: quemadmodum dicimus, in proclivi est, pro eo quod erat, proclive est: & in promptu est, pro, promptum est. In tuto est, in causa est, in vitio est. Augetur positivum & citra compositionem quam, sed figurate. Quam tenere amat filium! quam nihil pudet! Ut eandem vim obtinet. Ut gaudet, ut est severus! Immane, quantum distat. Papæ, quam is sibi placet! ad hanc rationem pertinent, Præterea his adverbii intenditur, oppido quam, sane quam, nimis quam, antigerio, quod priscum est. Atque hæc, ut dixi, non repudiantur & à verbis: per quam velim, percupio, sane quam cupit. Neque diversam vim habere videtur, Næ: Næ ego infelix homo sum. Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant. Item, Adverbia illa omnia epitalin, significantia: admodum, valde,

egregie, insigniter, magnopere, maximopere, summopere, inprimis, adprime, cumprimis, in paucis, pro egregiè apud Quint. Curt. tantopere & quantopere, figurate. Adeò pro valde: Fratrem adeo nobilem. Majorem in modum, mirum in modum, supra modum, præter modum, singulariter, unice, eximie, impendio, impense, effuse, abunde, assatim, atque alia innumerabilia. Vel, utrunque efficit, auget. Cicer. ut vel perire maluerit. Seneca: vel umbra satis est: amico non vel teruntium impertiat. Salust. Quibus rebus supra bonum & honestum perculsus, id est, magis quam decuit. Plusquam, Item magnam vim augendi obtinet: Homo plus quam insanus: Senex plus quàm delirus. Plus æquo sævit. Cui finitimum est, non tantum, non ut respondeat illi Græco, *μᾶλλον ἔχει*, id est, *ferme*, sed ut idem valeat, quod plusquam: velut, homo non tantum vino temulentus: Vir non tantum imaginibus nobilis: de quo paulò ante meminimus. Terque quaterque beati. Græcanicum est, Latinis tamen usurpatum, in carmine potissimum. Sunt & aliæ formæ longius petitæ. Incredibile dictu, quam elegans. Salustius: Immane dictu: Dici non potest: Sermonem consequi nequeam: est rara quadam modestia: Præcipuum honorem: Primariam laudem: Incredibili sapientia, haud vulgari doctrina. Et Deum immortalem, qua doctrina virum, id est, egregia: Plus satis animosus: Plus nimio tristis, plus quam par est. Atque id genus alia, non absurde fortassis iis adiungantur. Nam vulgata est illa amplificandi ratio, quoties superlativus pro positivo ponitur. Plurima, pro multis admodum: Maxima, pro vehementer magnis: Dicere tibi promptissimum est: mihi facere facillimum.

DE VARIANDO

Positivo.

Utimur vulgo comparativis pro absolutis, vel ipso Quintiliano auctore. Ut si quis dixerit infirmiore, id est, meticulosum.

CAP. XLII.

Rationes minuendi Positivum.

Minuitur è regione positivus appositis præpositionibus. Subtristis, subrusticus, subobscurus, subasper, subinvidus, subinanis, subfuscus. Quod idem accidit in his verbis; Subpudet, subirascur, subolet, subridet, subodoratur, subtimet. Minuitur & adverbii appositis: Non nimis molestum est. Utcunque jucundum fuit. Aliquantulum mordax. Quæ verbis etiam adiunguntur; utcunque sapit: paululum delirat. Præterea deformatione in vocem diminutivam, quæ varia fingitur. Argutulus, acutulus, minutulus, rancidulus, putidulus, diutule, sæpicule, ebriolus, sciolus, tenellus, nigellus, integellus philosophaster Tullius. Comparativus positivi loco diminuit, ut tristior, id est, subtristis. Sed ferme in vitium accipitur, addito adverbio paulo, & *κατ' ἑλάττω*, i. e. *per defectum*, ut, vir integer quidem, sed severior, id est, paulò severior, quam convenit. Facundus homo, sed paulò loquacior. His igitur modis vitium ferè significamus cum extenuatione. Diminuuntur & verba vocis deflexione, ut vellico, cantillo, cantito, voluto, dormito, victito. Parum, & non admodum, idem efficiunt. Ne parum multa scire viderentur: Vir non admodum senex: Non admodum adolescens: Non perinde sapiens ut dives. Non satis mihi liquet: Minus compertum habeo:

78 DE COPIA VERBORUM

Idem efficiunt, Vix, & Semis: Vix vivus, semivivus, vix bene Græca, parum bene Græca, cum semiviro comitatu, id est, parum virili: Ad idem valent, Saltem & At: Cato, Si non eodem die, at postridie. M. Tull. Si non propinquitatis, at ætatis suæ, si non hominis, at humanitatis orationem haberet: Si non primus, certè non postremus.

CAP. XLIII.

Quibus rationibus augetur Comparativus.

Comparativus peculiariter his adverbis amplificatur: Longe, multo, nimio: Tum his, multis partibus, in immensum, in infinitum, infinitis partibus, Longe venustior, multo gravior, nimio severior. Horat. Ne doleas plus nimio memor immitis Glycæræ. Multis partibus præstantior: in infinitum utilior: infinitis partibus divina humanis sunt potiora. Tanto, & quanto, figuratè idem efficiunt, Tanto corpore præstantior est animus, id est, multo. Idem efficit, quo, & eo cum subjiuntur, Est prædives, quò magis admiror hominis sordes. Eo magis admiror. Papæ quanto satius est amicis, quam pecuniis abundare.

QUIBUS MODIS IMMINUITUR Comparativus.

Minuitur adverbis positivis. Paulo venustior est Gellius, quam Macrobius: Aliquanto brevior est hic, quam ille: Nihilo ditior: Ne tantillo quidem melior eris, si dives fueris: Minimo fueris honoratior, si titulus accesserit. Quantulo, figurate, pro quam paulo. Papæ, quantulo hic homo sapientior est, id est, pene nihilo. Minuuntur & deflexione vocis: Grandiusculus, id est, paulò

paulò grandior : Meliusculus : Celeriuscule.

CAP. XLIII.

Quibus rationibus augemus Superlativum.

Superlativus augetur iisdem adverbis, quibus comparativus longe, multo. Accedit autem, facile. Cicero longe facundissimus, & idem vir uncto omnium optimus; ejus civitatis longe princeps, aut, facile princeps, aut primus. Idem efficitur per tanto & quanto figuratè posita: ut Deum immortalem! quanto Socrates philosophorum omnium optimus. Quam, in compositione nonnihil addit augmenti: Quam plurimos vidi: ut quam optime res cadat, tibi nihil commodi fuerit. Per hyperbolen augetur hoc modo: Mulier plusquam pessima, & pessima peior: Homo non loquacissimus, sed ipsa loquacitas, & ipsa loquacitate loquacior: Ipsa Venere venustior. Nam in Salustiano illo: Quam quisque pessimè fecit, tam maximè tutus est: æqualitas est, non augmentum. Superlativus non recipit diminutionem, nisi forte per quidem, aut similem conjunctionem: Et ille quidem doctissimus, verum moribus non perinde probatis.

CAP. XLV.

Periphrasis comparativi.

Comparativum circuitione reddimus per adverbia comparandi Magis & Minus. Avidior voluptatum, quam pecuniæ. Magis avidus voluptatum, quam pecuniæ. Huic finitimum est, Potius. Voluptatum avidus potius, quam pecuniæ. Item: Non tam voluptatum appetens, quam pecuniæ: Minus avidus pecuniæ, quam voluptatum: Non perinde literarum admirans, quam

quam pecuniæ. Breviter, modis illis omnibus, quibus diximus inæqualitatem significari. Obti-
nent & verba quædam vim comparativi: præstat
lucrum pudore, id est, potius est lucrum pudore.
Cic. Platone facundior, Plato Cicerone do-
ctior: Cicero Platonem superat eloquentia. Pla-
to Ciceronem antecellit eruditione. Hierony-
mus Augustinum vicit rerum scientiâ: Augusti-
nus Hieronymum anteit ingenii subtilitate. Plau-
tus: Pol mœrores mihi anteverterunt gaudiis.
Terent. Quanto herum anteo sapientia! Plaut.
Præverfi hoc certum est aliis rebus omnibus, id
est, præferre rebus omnibus. Livius: Conati no-
vi consules omnibus eam rem præverti. Cic. Si
vacas animo, neque habes aliquid quod huic ser-
moni præveniendum putes. Plautus dixit ante-
venire, pro præcellere. Salust. hominis qui per
virtutem soliti erant nobilitatem antevenire.
Huc pertinent & illa: Antepondere, præferre,
posthabere, præcellere. Novè dixit Salust. Invi-
dia atque superbia postfuere. Idem, & facundia
Græcos, gloria belli Gallos ante Romanos fuisse,
id est, præcelluisse. Cedere, secundum esse,
præripere laudem, & si qua sunt similia. Nam his
ferme modis orationē comparativam variamus.
Magis amat pecuniam, quam famam. Pecuniæ
Socrates amans est magis, quam famæ. Pecunia-
rum amantior est, quam famæ: Famam pecu-
niæ posthabet: Famæ pecuniam anteposit: Mi-
nus famæ cupiditate ducitur, quàm pecuniæ.
Impensius amat pecuniam, quam famam. Huic
potior est pecunia, quam fama: Huic prius est
lucrum, quam honesta fama. Huic antiquius est
laudari, quam admoneri. Huic vilior est vita,
quam pecunia. Similem vim obtinet Præ. Cic.
Omnium minas atque omnia pericula præ salute
sua levia duxerunt. Idem: Non tu quidem va-
cuus

LIBER PRIMUS.

81

cus molestiis, sed præ nobis beatus, id est, nobis beator. Terentius: Ludum jocumque alterum dices illum: præ ut hujus rabies quæ dabit. Plautus: Nihil hercule hoc quidem, præ ut alia dicam. Idem dixit, præ quam, pro, præ ut.

CAP. XLVI.

Quibus modis superlativum variamus.

Superlativus variatur primum Adverbiiis, quæ opponuntur: vel verbis, vel nominibus positivis: Amat te maxime: Amantissimus est tui: Effusissime te diligit. Vir indoctissimus, vir minime doctus. Minime multos, id est, quam paucissimos. Variatur & per comparativum, idque affirmative, sed inusitatus. Negative frequentius. Cicero reliquis omnibus eloquentior. Cicero, quo non alius eloquentior. Quo non præstantior alter, id est, omnium præstantissimus. Nihil minus amat, quam assentationem, Nulla re minus capitur, quam gloria. Nihil hunc æque delectat, atque Musica. Nihil prius hunc quam adesse conviviis. Nihil pulcrius ducit, quam divitem vocari. Nihil minus faciam, nihil minus sentiebam, quam quod tu suspicabare. Homo quidvis potius, quam doctus. Efficiam ut intelligas, omnia mihi defuisse potius, quam fidem ac diligentiam. Omnia potius, quam illud agnoscet. Quidvis potius, quam vanitatem fatebitur. Nullo inferior, id est, summus. Nullo non inferior, id est, omnium infimus. Nemine non deformior, id est, omnium deformosissimus. Per verba nonnunquam idem efficitur. Cicero superat omnes dicendi copia: Vincit omnes candore: Nemini cedit candore; In dicendo principatum obtinet: Primas tenet; arcem tenet. Adde huc & illa: Vir præter ceteros spectata fidei. Præter

omnes te diligit. Supra cunctos tuæ gloriæ favet. Ante omnia rei studendum. Unicus, & solus, primus, & similia, natura superlativam significationem habent, ut & singularis: Unice te amat: Solus est homo homini amicus: Singulari benevolentia te prosequitur: Primum laudem obtinet: Tullius eloquentiæ princeps: Penulatorum alpha, dixit Martialis. Eodem pertinent. Tam facundus, ut cum hoc nemo sit conferendus: Tam eruditus, ut ei nemo sit æquandus: tam prudens, ut parem non invenias. Horat. Sic ut mihi nunquam in vita fuerit melius: Adeo placet, ut magis non possit. Item & illa: Quis hoc uno facundior? Quid invenias pecunia vilis? An quicquam est patriâ dulcius? Erras si credis mihi quicquam esse uno te charius. Sunt & illæ orationes annotandæ. Officium tuum tam mihi gratum fuit, quàm quæ gratissima. Tam te amo, quam qui maxime. Terent. Amabat ut cum maxime, tum Pamphilius. Cicer. Domus celebratur ita ut tum maxime. Rursum hæ quoque. Hoc crede mihi, si quid unquam es crediturus. Homo doctus, si quisquam est omnino doctus. Homo vorax, ut si quis alius. Homo quantum alius nemo doctus. Nullus æque pernovit hominis ingenium, atque ego. Haud alium reperis, perinde tui studiosum. Neminem adæque timet, atque te. Si alias unquam, nunc summa vigilantia utendum est, id est, nunc maxime. Si quando alias amicum præstitisti, nunc ostende quanti me facis. Quantum potest, quoad fieri potest, & consimilia, superlativi vim videntur obtinere. Tu quantum potes abi, id est, quam ocysime. Enitar quoad potero, id est, quam maxime. Haud abs re fuerit huc annumerare denominationes, & comparationes illas per hyperbolen sumtas. Ut si quis hominem crudelissimum,

lissimum, Atreum appellet : eloquentissimum, alterum Ciceronem : Severissimum, tertium Catonem. Tum per comparisonem : Hic est nive candidior, Scythia barbarior, Græculo loquacior, aut turture. Verum hujus generis aliquot exempla commemorare non inutile fuerit. Sumuntur autem variis modis : Vel à re quapiam eximia : ut nive candidior, pice nigrior. Vel à nomine abstracto, quod vocant, cæcitate cæcior : Vel ab animante insigni, ut talpa cæcior, caprea oculatior. Vel à persona insigni, ut : Phalaride crudelior. Tum adhibentur per simplicem denominationem : ut, si rem vehementer suavem, mel, aut nectar appelles. Rem vehementer acerbam, fel. Hominem supra modum senem, senium ipsum : vehementer scelestum, scelus : odiosum, odium : ganeonem, cœnum : lurconem, barathrum : contaminatum, labem : contentum, quisquilias : impurum, sterquilinum : perniciosum, pestem : tenebrionem, tenebras : inquinatum, lutum : infamem, propudium : portentuosum, portentum : dedecorosum, dedecus : molestum, ulcus : vitiosum, sentinam : odiosum, odium hominis : brutum, pecudem : virulentum, viperam : vehementer cæcum, talpam : vehementer rapacem, lupum : impendio deformem, Theristem.

E A D E M H Æ C N O M I N A

per comparisonem efferri possunt.

Melle dulcior.
Nive candidior,
Caudice stolidior.
Cortice levior.
Oleo tranquillior.
Auro purior.
Stipite tardior.

Littore surdior.
Iracundior Adria.
Arenis sitientior.
Vitro fragilior.
Cothurno instabilior.
Cote durior.
Buxo pallidior.

Alga

84 DE COPIA VERBORUM

Alga vilior.	Sardois herbis amarior.
Glacie frigidior.	Rusco horridior.
Beta magis insipidus.	Ætna æstuantior.
Pice nigrior.	Trutina justior.
Pluma levior.	Spina distortior.
Auricula infima mollior.	Pluma levior.
Plumbo stupidior.	Vento instabilior.
Cornu siccior.	Barathro capacior.
Dolio pertuso contentior.	Charybde voracior.
Cribo infidelior.	Corcoro vilior.
Fonte purior.	Subere levior.
Oculis charior.	Floralib. licentiosior.
Ampulla inanior.	Clemate Ægyptia nigrior.
Ramento levior.	Crambe recocta molestior.
Morte odiosior.	Clavo durior.
Rubo arido præfactior.	Pistillo retusius ingenium.
Æquore surdior.	Pumice aridior.
Spongia bibacior.	Uvis passis aridior.
Ære Dodoneo loquacior.	Laterna magis pellucidus.
Pila volubilior.	Euripo inquietior, aut inconstantior.
Alno procerior.	Luce magis dilecta.
Sole clarior.	

ITEM PER HYPERBOLEN,
eadem voce iterata.

Ipsa cæcitate cæcior.	Confidentia confidentior.
Ipsa nequitia nequior.	
Ipsa fame esurientior.	Ipsa stultitia stultior.
Voracitate voracior.	Ipsa siti siticulosior.
Ipsa morositate morosior.	Quavis peste pestilentior.
Deformitate deformior.	Ipsa loquacitate loquacior.

Quo-

LIBER PRIMUS.

83

Quovis monstro mon- Senio senilior ipso. (or.
strofior. Calamitate calamitosior.

HIS FINITIMA

sunt illa.

Venere formosior.	tunatior.
Mercurio facundior.	Proteo mutabilior.
Fortuna ipsa fortunati-	Ipsis Gratiis humanior.
or.	Priapo salacior.
Vertumno inconstanti-	Minerva doctior.
or.	Pluto ditior.
Empusa magis varius.	Furia furiosior.
Ipso Momo mordacior.	Euterpe concinnior.
Marte bellacior, seu pu-	Salute ipsa salubrior.
gnacior.	Penia pauperior.
Ipso infortunio infor-	Harpya rapacior.

HIS PROXIMA SUNT NOMINA

personarum, quæ petuntur è Tragædiis,
aut Comædiis, aut fabulis aliis.

Gnathone adulantior.	Orphee vocalior.
Phormione confidenti-	Cyclope immanior.
or.	Penelope castior.
Euclione tenacior.	Tithone vivacior.
Demea asperior.	Achille animosior.
Parasito edacior.	Niobe fecundior.
Atreo crudelior.	Tiresia cæcior.
Ajace insanior.	Sphinge involutior.
Thersite deformior.	Dædalo ingeniosior.
Thrasone gloriosior.	Gigantibus audacior.
Geta versatior.	Excetra pertinacior.
Thaïde blandior.	Glauco stupidior.
Mitione lenior.	Iro pauperior.
Tantalo sitientior.	Nireo formosior.
Oreste insanior.	Diana intactior.
Ulysse dolosior.	Erisichthone esurienti-
Nestore vivacior.	or.

Sten.

86 DE COPIA VERBORUM

Stertore clamorior. Icaro audacior.
 Bussyride illaudatior. Grylla stultior.
 Labyrintho intricatior. Nestore facundior.

HIS CONFINIA SUNT, quæ sumuntur ex historiis, ut :

Phalaride crudelior.	Herostrato ambitiosior.
Polycrate fortunatior.	Timotheo felicior.
Sardanapalo nequior.	Timone inhumanior.
Phocione iustior.	Numa religiosior.
Cræso ditior.	Aristide incorruptior.
Æsopo luxuriosior.	Catone præfractior.
Fabio cunctantior.	Socrate sanctior.
Milone fortior.	Chrysippo acutior.
Lynceo perspicacior.	Thracalo vocalior.
Demosthene facundior.	Curione obliuiosior.
Hannibale uafrior.	Heraclito obscurior.
	Aristarcho doctior.

HUC PERTINENT & illa, quæ sumuntur à gentibus.

Pæno perfidior.	Cretensi mendacior.
Scythas asperior.	Græco uanior, seu leuor.
Scythotauris inhospitalior.	Thessalo perfidior.
Parthis fugacior.	Leontinis luxuriosior.
Thracibus bibacior.	Milesiis effœminatior.
Care uilior.	Pygmæo breuior.
Sybarita fastuosior.	Cretensi uanior.
Arabibus ditior.	Asoto luxuriosior.
Arcade stolidior.	

ADDUNTUR HIS, QUÆ sequuntur ab animantibus.

Muliere loquacior.	Graculo loquacior.
Hirco libidinosior.	Dipsade nocentior.
Coruo uiuacior.	Echino asperior.
	Lepore

Lepore timidior.	Pisce sanior.
Delphino lascivior.	Phœnice rarior.
Scropha fœcundior alba.	Nigro cigno rarior.
Albo corvo rarior.	Vulture edacior.
Scorpio improbior.	Jaculis inexpectatior, aut pestilentior.
Testudine tardior.	Cochlea contractior.
Glire somniculosior.	Sue indoctior.
Asello tardior.	Hydra immitior.
Dama timidior.	Tauro robustior.
Hirudine bibacior.	Cane rixosior.
Equo indomito feroci- or.	Urso hispidior.
Tipula levior.	Cane adulantior.
Passere falacior.	Cervo demissis auribus surdior.
Cervo vivacior.	Coccyge importuni- or.
Cornice vivacior.	Simia lascivior.
Luscinia vocalior.	Fele rapacior.
Vulpe fraudulentior.	Laro stultior.
Anguilla lubricus ma- gis.	Scarabeo improbior.

IDEM POLLENT, QUÆ
sumuntur ab officiis, ut :

Carnifice immanior.	Milite gloriosior.
Cinædo effœminator.	Rege magnificen- tior.
Athleta robustior.	Monacho imperitior.
Areopagita tristior.	Tyranno violentior.
Heredipetis adulantior	
Lenone perjurus magis.	Fossore durior.

EAndem vim obtinent voces denominativæ ab
his formatæ, ut : mellitum, pro vehementer
jucundo. nivei mores, pro vehementer puris :
aureum seculum, pro magnopere felici, lauda-
toque : plumbeum, saxeum, pro duro. Ferreus
scriptor : Bliteus, Betaceus, pro fatuo. Ficu-
num,

88 DE COPIA VERBORUM

num, pro molli : Adamantinum, pro duro, ac la-
borum egregie toleranti : Vitreum, pro fragili :
Vultureus venter : Vulpinum ingenium : Leonina
ferocia : Thraſonica jaſtantia : Demeana asperi-
tas : Stentorea vox : Ciceroniana facundia. Cu-
jus generis plura ſunt : quam ut numerum eo-
rum perſequi laboremus. Illa porro longius
quidem petita videntur : ſed tamen hunc ad lo-
cum pertinent.

*Quam curat numerum lupo, aut torrentia
flumina ripas.*

Non pluris illius convitia facio, quam culicem
elephantus Indicus, pili non facio : nauci non
facio : flocci non facio. Sed hæc alio loco.

CAP. XLVII.

Communis omnium Graduum variatio.

OMnes gradus circuitione varianus : Vir ma-
gnopere doctus ; Vir magna doctrina præ-
ditus : Doctiſſimus : maxima doctrinâ præditus.
Ea res cum magna, cum majore, cum ſum-
ma turpitudine conjuncta eſt. Quæ vocantur
ισοδυναμίας ſignorum, id eſt, æquipollentiæ, non
mediocriter ad orationis copiam faciunt. Quare
primum vocum ipſarum inter ipſas discrimina
paucis oſtendemus. Totum ad partes refertur
magis quam ad formas. Si mors totum hominem
abſumeret, merito tantopere formidaretur. To-
tum hunc menſem, totam hanc noctem ſine fru-
ge tranſegi. Cunctus ad ſingula, quæ ratio nomi-
nis complectitur, collectim refertur, quaſi di-
ctum ſit à conjunctis. Cunctos Romanos, cun-
ctos mortales. Univerſi, omnes ſimul collectos
ſignificat. Aut nullam, aut univerſam pecuniam
vult, id eſt, omnem ſimul. Terent. Id illa nunc
abripit univerſum. Singuli, huic diverſam ha-

bet ra
ut un
ſingul
Omne
omne
pulum
ſingul
Om
Omne
Terent
to po
juſpici
cuiqu
que d
Deus
tur, ni
que ſ
crime
prohi
modi
præſe
cunqu
quis g
Quic
ctum.
nifica
Qu
In o
tum c
do.
vis m
unum
Reſo
cum
expo
vel h

bet rationem : nam omnes quidem ita significat, ut unusquisque sigillatim per se intelligatur : in singulas naves singuli milites accersebantur. Omnes, quasi generale est ad omnia : siquidem omne corpus pro toto dicimus. Et omnem populum pro toto populo : & omnem diem pro singulo die. Horat.

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

Omnes pro cunctos, & omne pro universum. Terent. At ut omne reddat : tamen hic pro toto positum videri possit. Quisque addit rei cuiuspiam in singulas partes distributionem : ut sua cuique sententia : natura animantium sua cuique dedit arma ; suas cuique dotes largitus est Deus. Unusquisque nihil à quisque differre videtur, nisi quod & pro singulo ponitur. Unumquodque sua cupiditas ducit : Nunc unumquodque crimen cuiusmodi sit, excutiamus. Nihil autem prohibet, & singuli, per distributionem huiusmodi accipi. Singulis navibus singulos duces præfecit. Quisquis non absolvit orationem. Quicunque modo perficit, modo non perficit. Quisquis gravabitur sementem facere, is non metet. Quicunque recusabit laborem, non feret fructum. Aliquoties absolvit propemodum, cum significat ignorantiam, ut quisquis fuit ille deorum.

Quisquis es armatus quæ nostra ad limina tendis.

In obliquis nonnunquam unico verbo contentum est utrumque. Rem facias quocunque modo. Hominem quoque modo absolvas, pro quovis modo. Quilibet, & quivis, citra discrimen unumquodlibet significant. Horatius :

Quælibet in quemvis opprobria dicere suetus.

Resolvuntur autem per conjunctionem ; Vel, cum omnes & reliqua ferme per copulativum exponantur : Quemvis arbitrum cedo, id est, vel hunc, vel illum, mea nihil refert.

Luc.

Qualibet hirsutus fronte tegente comas.

quod Græci ducunt τυχόν, quali non delectum
sed fortuitum, & casu oblatum. Unus quilibet
confinilem obtinet rationem. Significat enim
unum aliquem è multis, quicumque sit ille. Delig-
as tibi auctorem unumquemlibet. Et unusquis-
vis ab hoc nihil differt. Hæc autem, Quilibet,
quivis, unusquibet, unusquavis, non nisi uni-
cum verbum admittunt. Semper enim absolutam
reddunt rationem. Quantumcumque, qualiscun-
que, quantumquantus, qualisqualis, eandem obti-
nent rationem, cum quicumque, & quisquis. Ad
verbia item, utut, utcumque, ubiubi, ubicumque,
quoquo, quocumque. Breviter composita semper
sequuntur naturam particulæ oppositæ: Unde vis
undelibet, undecumque: Quorum duo prima ab-
solvunt orationem, postremum commune est.
Quocumque, quoquo, communia sunt. Quolibet
& quovis, non sunt. Quoqueversum & quaquaver-
sum communia sunt. Ubivis, & ubilibet, absol-
vunt orationem. Ubicumque commune est. Ubi ubi
non est, uti nec utut. Non enim absolvunt con-
structionem. Uter quod ad duo pertinet, cum
iisdem compositum, idem accipit discrimen.
Utercumque anceps est: utervis absolvit, uterli-
bet itidem, utrocumque anceps, utrovis, utro-
libet, absolvunt. Uterque, copulativè significat,
ut & illa, utroque, utrinque, utroqueversum.
Aliquis, indefinitè significat unumquempiam:
quid si hoc aliquis voluit Deus? Quis, idem pol-
let, sed his ferme dictionibus præcedentibus:
si, ne, num, ec, ubi; si quid extiterit novi: ne
quid temere faxis: num quem tuorum offendi?
ecquid tui tetigi? ubi quis te læserit: ubi, pro
alicubi, unde, pro alicunde usurpatur, dunta-
xat in compositione, ut sicubi, necubi, nuncubi,
sic unde, necundè. Quidam definitè accipitur:
quen-

quendam volo visere : nisi cum habet aut con-
 temptum, aut translationem : ut Iuliorum quen-
 dam mihi citabat : perinde quasi dicas, Iulio-
 rum, nescio quem. Lachrymas emisit, quendam
 animi sanguinem, id est, veluti sanguinem. Se-
 nus qui initio, morbus est quidam civitatis : quispiam,
 princeps est ad usum quidam, & item ad usum
 aliquis, tametsi refragatur Valla : sed compluri-
 num auctoritas Vallæ reclamat : mittito ad me
 tuorum quempiam, est domi tuæ quispiam, cum
 quo jure debeam expostulare. Quispiam, &
 illus, inter se conveniunt. Siquidem, præter-
 quam, quod habent plusculum vehementiæ,
 quam superiora, illud quoque peculiare obti-
 nent, quod gaudent vel negatione, vel signo.
 Si, vel Ne, prohibentis, vel interrogatione, ut
 haud ullus mortalium ista possit præstare. Haud
 possit mortalium quisquam ista præstare. Si quis-
 quam est qui sapientiam cum eloquentia con-
 junxit, certe Tullius is est : vide, ne quisquam
 hinc aufugiat. Cave, ne quoquam oculos tuos à
 meis dimoveas : an est quisquam, qui suam ami-
 cam se præsentem ? Num quisquam est mortalium
 tam patiens ? Similis est ratio adverbiorum, us-
 quam, & uspiam, quantum ad signa pertinet.

C A P. XLVIII.

De propositione generali.

HIS jactis, seu fundamentis, ad προδωμίας,
 id est, æquipollentias progrediamur, Pro-
 positionem generalem, vel uti vocant universa-
 lem, variis modis efficimus : Primum, propriis
 ac peculiaribus signis : omnes amicos alienavit.
 Deinde, per negationem : neminem non aliena-
 vit. Tum per interrogationem : quem non ami-
 cum alienavit ? Virg.

Quas gentes Italum, aut quas non oraveris urbes
 Nulli non maledicis. Duplex generale signum
 non licet eodem modo vertere. Cic. cum omni-
 bus omnia minabatur: omnibus omnia invidet.
 Neque enim recte: nihil non invidet alicui. Quen-
 ium omnibus maledicis: quis est cui non maledica-
 Omnia dixit: quid non dixit? Ut autem inter-
 rogatio addita negatione generaliter affirmat.
 ita citra negationem generaliter removet. Qui-
 possit dici stultius? id est, nihil dici possit stu-
 tius. Deinde per signa infinita: Haud peperit
 cuiquam: non est ullum veritus: Haud ullum
 veritus: haud ullum facinus est reliquum, quod
 non peregerit: non excepit aliquem: neminem
 excepit. Idem efficitur per Quantum, & quid
 quid, & si quod aliud. Quantum est hominum
 venustiorum, id est omnes venustiores: qui
 quid erat copiarum eo traduxit, id est omnes
 copias: Et si quid erat copiarum, amisit, id est
 omnes copias. Si quid alias sibi bonæ famæ
 comparavit, id nunc perdidit. Redditur gene-
 ralitas ceu proverbiali figura, ut cum dicimus
 Miscebis sacra prophanis, id est omnia. Item
 Juvenesque senesque, id est omnes: neque ma-
 gnum neque parvum, id est nihil. Est & infinita
 propositio, Per fas nefasque, id est quocunque
 modo, quo jure, quave injuria. Idem efficit, ad
 unum; Virgilius.

— *Si non exosus ad unum*

Trojanos,

Id est, omnes Trojanos.

C A P. XLIX.

De propositione non generali.

Non nihil est vel aspicere, id est, aliquid est. Id
 Nonnulli pluris faciunt pecuniam, quam si
 dem. qu

LIBER PRIMUS.

93

Idem. Non nemo, pro aliquis. M. Tull. Non ne-
mo etiam in illo sacrario Reipub. in ipsa, inquam,
curia non nemo hostis est. Idem : cum esset non
cui. Nemo in senatu, qui diceret non oportere. Inest
infantibus nonnihil ingenii. Non omnem pe-
cuniam absumsit. id est, est quam non absumse-
rit. Qui legat argentum factum, non omne legat
argentum. Omittitur interdum signum manente
sententia. Sunt qui pecuniam antepo-
nant famæ, id est, sunt aliqui. Horat. Est ubi peccet, id est ali-
ubi peccat. Est qui plures agros occupet, id est
aliquis. Ubi nonnunquam subauditur quiddam :
est in quo mihi possis magnopere gratificari, id
est, quiddam. Negatio iterata nonnunquam
necessitatem significat, non affirmationem sim-
plicem : ut, non possum non ridere : non pos-
sum non mirari : non potest non volvi cælum :
non potest non stare terra : non potest non ve-
rum dicere veritas. Id accidit duntaxat in hoc
verbo possum.

C A P. L.

Elegantie signorum.

ILLud igitur observandum, ne signorum diffe-
rentias in variandis propositionibus confun-
damus, id quod fere faciunt hi, qui vulgo Diale-
cticam profitentur. Non erit tibi res cum quo-
quam, id est, cum nemine tibi res erit. Non erit
tibi res cum quolibet homine, id est, cum homi-
ne singulari, ac præstanti : Altera est negativa,
altera affirmativa, & longe diversam habent
vim.

Non cuivis homini contingit adire Corinthum,
Id est, non contingit, nisi præcipuis. Non con-
tingit ulli. Vides, quanto aliud pollet. Non amat
quempiam è ministris. Non amat aliquem, id
est,

est, neminem. Non satis amat quendam, unum
 significat quem oderit. Non satis tibi favet qu
 dam. Hoc sensu quidam usurpant, *Certos*: per co
 tos homines hoc foedus diremptum est, *Iusti*
 est ad certum diem adesse: Non tibi favet quate
 quam: tota ratione dissident. Non recuso quoru
 quam, rectè dicitur. Non recuso quem libet, *perfig*
 peram, nisi in diversa sententia. Non exclusit *Id*
 mnes, id est, quasdam non exclusit. Non exclu *Ut*
 quoslibet, significat delectu quodam alios adm *Al*
 fos. Omnia folia huic arbori decident, vere d *Od*
 tur; universa decident, falso. Singulos salutav *Od*
 non salutavit quemlibet. Lupæ unumquem *Od*
 bet admittunt, id est citra delectum quoscu *vic*
 que. Vide ne cui dicas, id est nemini dixeris: *vic*
 de ne dicas cuiquam: vide ne cuiquam dixeris
 vide ne dixeris alicui: vide ne mortalium t *vic*
 dixeris. Haëtenus idem pollent. Vide ne cui *co*
 aut ne cuilibet dixeris, id est, vide cui dicas, *qu*
 vide ne temere apud hominem quemcunq *qu*
 effutias. Omnes sibi malunt esse rectè, qu *As*
 aliis. Sibi quisque vult esse rectè potius, qu *As*
 aliis. Idem pollent. Nemo non malit sibi rectè
 esse, quam aliis. Singuli sibi malunt esse bene
 quam aliis. Haëtenus idem pollent. Universi *liq*
 malunt esse bene, quàm aliis, inepte diceretur *Ne*
 propterea quod universi peculiarem vim habent *ter*
 Toti respondet aliquantum, quod aliquam pa *mor*
 tem significat. Semper respondet aliquandiu, *tin*
 est, aliquanto tempore, ut superius admonui *ger*
 mus; Omnis redditur per quantum: itidem *tur*
 tus redditur per quantum, & quam longus. *re*
 mo quantus erat, humi prostratus est, id est, *ha*
 tus. Virg. *nu*

Nunc hyemem inter se luxu quam longa fovere,
Id est, totam hyemem.

UTERQUE, NEUTER.

Uterque utrique est cordi ; mutua est affirmatio. Uterque alteri est odio, mutuo amicitia, item id est mutuo sese amant, mutuo sese odifuso querunt. Neuter alteri fidit, mutuam diffidentiam libet, significat. Neuter neutri, non perinde diceretur. Id genus orationem tot ferme modis variamus : Uterque alterum odit : Uterque utrumque odit : Alter alterum odit : Oderunt alterum: mutuam odierunt: Oderunt se mutuo : Oderunt invicem : Oderunt inter sese. Mutuum inter ipsos est odium : Neuter alterum amat : Alter alterum quoscunque odit.

SEMPER.

Semper generalitatem habet temporis, Cui contrarium, Nunquam; huic subiectum est Aliquando. Semper litigas : nunquam non litigas : quando non litigas : Num quando non litigas ? An est quando non litigas ?

SÆPE.

Sæpe respondet aliquoties infinito. Multis aliquot: magno aliquantus: sæpe opponitur raro. Neque raro admonui, id est, admonui frequenter. Haud sæpe me visit. Plerunque, ferme, fere nonnunquam, & ipsa generalitatis quiddam ob continent. Ita ferme ingenium est hominum : eo ingenio plerique sumus. Fere fit ut divites habeantur in precio, id est, fere fit apud omnes. Temere, in oratione negativa, similem vim habet : haud temerè pervenit ad frugem, id est, fere nunquam, aut vix unquam.

CAP. LI.

De varietate negationis.

Interdum unica negatio idem efficit, quod duæ. Neminem audit: ne parentem quidem audit: non audit vel parentem. Nemo parem referre gratiam parenti potest, ne malo quidem nec malo parenti quisquam parem referre gratiam potest: non potest par gratia rependi patre vel malo. Non reliquit ille nec ruinam: Ne ruinam quidem, reliquit.

DE TRIBUS NEGATIONIBUS.

Tribus interdum negationibus nihilo plus significatur quàm una, aut duabus. Non veretur neque deos, neque homines: Neque deos nec homines veretur: non veretur aut deos, aut homines. Non metuit *hominesve deosve*, in casu mine. Conduplicare negationem asseverationem gratia, Latinis etiam receptum est, si modò non iteretur sola. Non faciam, non inquam. Gratia solum iterant, interdum etiam citra asseverationem: & *μὴ πίνω ἔτι*, id est, *non bibam amplius*. Est autem Atticis familiare, plures negationes pro una congerere. Manentibus iisdem significationibus tamen interdum variatur propositio, & mutatio: manet eadem mutato verbo, ut; Omnes admittit: omnes rejicit: Neminem admittit: omnibus displicet: nemini placet: nulli non displicet: nulli placet. Hic animadvertendum, quæ verba cum quibus pugnent.

SYNONYMA NEGANDI.

His ferme vocibus removemus, Non, haud, nec, neque, haudquaquam, neutiquam, minime, minus, parum, absit, dii prohibeant, bona ver-

ba, quidvis potius, omnia citius, & quæ sunt his similia. Inter quæ, haud, & haudquaquam, plusculum habent vehementiæ, quàm, non. Neutiquam, adseverationem habet peculiarem. Minime, plus quiddam significat, quàm negationem: Homo minime malus, id est, quidvis potius, quam malus. Parum, modestius removet: Parum eruditus, ne parum multa scire viderentur, id est, ne pauca, sive non satis. Minus, diversam habet naturam. Interdum comparat duntaxat; Utrumque diligit, famam & pecuniam, sed illam minus quam hanc. Interdum negat duntaxat; Homo minus mihi notus, id est, parum notus. Nam cum ea voce minus convenit, id est non convenit. Interdum pariter utrumque facit. Quintilianus capite de narratione: Cum interim, quod tanquam facile contemnunt, nescias, præstare velint minus, an possint. Terentius in Hecyra: Non illud tibi factum minus placet, quam mihi Laches. Neque hic, placet, pro displicet positum, ut exponunt Grammatici. Quis enim sanus id faciat? Sed minus, perinde valet, ac si dicas: Non amat me Dionysius, & minus te, id est, me magis odit, quam te. Subaudiendum est enim factum unique non placere. Atque ita minus, simul & negat, & comparat.

C A P. LIII.

Connectendi formulæ.

VERUM de his accuratius disquirere, magis ad Dialecticos pertinere videtur. Ceterum ad hujus operis rationem satis arbitramur, utrumque paucis attigisse. Nunc ad reliquas formulas aliquot accingamur, ac primum connectendi. Videmus enim in mediocriter etiam eruditiscam virtutem desiderari, ut apte, concinnèque

E

ora.

orationis membra, atque articulos, ceu nervis quibusdam committant. Sed quibus anfulis minutiores orationis particulae sint committendae, id prope fuerit infinitum explicare. Majores his ferme modis connectuntur. Præterea, Deinde, quod sæpius, apud M. Tull. reperitur: pro Deinde, Seneca usurpat. Subinde, sed cum significatione celeritatis, hoc est, pro mox. Idem facit Sueton. Præcipuum est stercus columbarum: proximum caprarum, ab hoc ovium, deinde boum. In nostro orbe proximum laudatur Syriacum, mox Gallicum: Mox usurpat Plinius aliquot locis, pro inde. Item: In quo principatum tenuit Bæotia: deinde Sicilia, mox Africa. Primo loco, secundo, aut tertio loco, proximum ab hoc. Porro, porro autem: quod novo jam, quasque majoris sermonis initio convenit: annotatore Donato. Ceterum, quo licebit uti, quoties ad diversa digreditur oratio. Tum, pro præterea. Ad hoc: Ad hæc, quod apud Græcos *πρὸς τὰς αἰτίας*. Cum hoc, similem habet usum. Super hæc, pro eo quod est, præter hæc, locis aliquot usurpavit Sueton. Super ingenuorum paedagogia, & super innumeram turbam. Adde his: Accedit his: Accedit ad hæc, Huc pertinet, Eodem pertinet, Huic confine est illud, His finitimum est. Ad hanc formam pertinet: Ad hunc ordinem referendum est: Huic proximum est: Illud haudquaquam prætereundum silentio. Sed operæ-pretium est illud audire. Jam, aliquoties eandem vim habet, vox Quintiliano præcipue familiaris. Deinde cum progressu incandescit oratio. Jam vero. Age vero. Quid, & consimilia. Jam verò quid referam? Age verò ad bellum in Africa gestum veniamus. Quid quod suos etiam incellit? Quin, quinetiam, insuper, ad hoc pertinent genus. Interim, & per occupatio-

nem

nem connectimus : ut ne dicam interim, ut omit-
tam domesticas hujus sordes. Nam illud quid
attinet commemorare ? Nam hæc alias. Sed illud
suo loco dicetur. Interim per dubitationem : ut
illud, Eloquentiam an sciam ? Nunc, idem valet. Nunc
ad id, quod secundo loco dicturos nos sumus
polliciti.

CAP. LIIL.

Transitionum variae formulæ.

TRansitionibus variè connectitur oratio, si-
quidem aliquando sumuntur ab æquali : At
erant hæc jucundissima, neque minus voluptatis
attulerant illa. Interdum ab inæquali : Sed hæc
utcumque ignoscenda, illud quis ferat ? Audistis
gravissima sed audietis graviora. A simili : ut,
hæc perfidia designavit, cujus generis sunt illa,
quæ nuper Romæ patraße dicitur. A contra-
rio, ut : sed hæc privatim, nunc quæ publicæ :
Hactenus quæ domi gessit, nunc quæ sub signis.
Sed hæc juvenis peccavit, nunc senis virtutes
audietis. A diverso : De moribus habes, nunc de
doctrina reliquum est ut dicamus. Quasi per oc-
cupationem : jam ad reliqua properabimus, sed
si prius illud unum adjecerimus. Per reprehensionem :
Verum de his plus satis : quorsum nos
transversos abripuit dolor ? Ad rem redeamus,
Quid his immoror ? Ad id quod est hujus causæ
caput, festinet oratio. A consequentibus sive re-
lativis : Habes quid in illum contulerim benefi-
ciorum, nunc quam gratiam mihi retulerit, au-
di : Quid pollicitus sit, expositum est, nunc quid
ille præstiterit, paucis accipite.

CAP. LIV.

Are, & persona.

Generalis variandi formula est à re, & persona, ut : Nihil opus est meis monitis : nihil opus est me monitore. Te suasore ; tuo suasu : Te impulsore : tuo impulsu. Te instigante ; tuo instinctu. Te hortatore ; tuo hortatu. Te auspice : tuis auspiciis. Te duce : tuo ductu. Te consule : in tuo consulatu. Te doctore profeci : tua doctrina profeci. Patrem consulem non desinit jactare ; patris consulatum sine fine jactat. Gloria-
tur de formosa uxore : de uxoris forma gloria-
tur. De te incolumi superis habeo gratiam : de
tua incolumitate grator superis. Discruciat ani-
mum uxor impudica : discruciat animum uxoris
impudicitia.

CAP. LV.

Ex more.

EX more : Tranquillus dixit, de more. Maro
pro more. Patrio more, citra præpositionem.
More hominum facit. Non insolens istud facis.
Pro vetere consuetudine. Solens meo more fe-
cero: Nihil præter solitum. Hoc apud Scythas so-
lemne est. Ita Suetonius. Mos est, vel moris
est : usu publico receptum est.

CAP. LVI.

Subornandi.

Subornavit accusatorem. Submisit è consulari-
bus viris, qui regio genere ortam pejerarent.
Supponi puerum. Subdere ova in nidum alie-
num. Submissitii. Supposititii partus, Subdititii
partus.

LIBER PRIMUS.

partus. Terent. Ne credas à me allegatum hunc senem, pro subornatum. Cicer. Allegarem ad illos, à quibus intelligo me præcipue diligere. Quintil. Et ad eos allegandum est. id est, subornandi sunt, qui persuadeant. Ita servi allegant precatorem. Hinc allegationes dicuntur subornationes. Translatum est hoc ad citantes auctororum testimonia; qui veluti subornantur, cum nobis diffiditur.

C A P. LVII.

Renovandi.

Vetus Atheniensium exemplum renovemus. Pristinum morem revocemus. Gratias agit, quod pristinum morem retulisset. Redeamus ad intermissa studia. Studium intermissum repetamus. Bellum redintegrarunt. Divam instauramus honores. Templum instar prioris, quod conflagrarat excitavit. Libertatem amissam restituit. Odium vetus eo diutius recruduit. Recanduit ira. Refricuit illi veteris injuriæ memoriæ. Horat. Cras ingens iterabimus æquor. Iteranti noxam non est ignoscendum.

C A P. LVIII.

Finales formulæ.

Tu vigilas uti ditescas: ego laboro, quo doctus evadam. Objurgo te, quod reddam meliorem: Ut melior evadas, ob id objurgo te. In hoc reperta Musica, ut animo delectet. Ad id adhibendæ literæ, ut nos reddant melius moratos. Cui rei paras opes? Demulcendis animis excogitatus est usus vini. Hæc repertæ sunt disciplinæ. Hunc literis genui, hunc negotiationi destinavi filium. Quo mihi divitias? Quorsum opus est.

est nummis? Quo spectas? Quo tendis? Quem scopum tibi proponis? Huc pertinent orationes illæ, quas de supino priore posuimus. Spectatum veniant, &c.

CAP. LIX.

Causales formulæ.

Non dico quod quenquam habeam cariorem. Non dico, quod parum tua mihi placeant. Ob id te sæpius reprehendo, quod impensius amo. Quoniam impensius te diligo, ob id te sæpius admoneo. Ideo nulli places, quia tibi nimium places. Quando tu me negligis, tui quoque curam abjiciam. Age revocentur copię, quandoquidem ita tibi videtur. Horatius: Jubeas miserum esse libenter, quatenus id facit. Ad eundem modum locutus est Plin. in epistolis: Maneat puella posteaquam sponso jucunda est. Posteaquam mihi non credis, alios in consilium adhibe. Virgil. Quando hæc te cura remordet. Neminem ex animo amat, in causa est pecuniæ studium. Pertinent & illa ad formulam *ἡθοδική*, *ἡθοδική*, id est, *causalem*. Amo Socratem, utpote virum integerrimum. Odi Dionysium, quippe tyrannum. Amplector Petrum, ut optime de me meritum: Demiror te, qui fidem habeas Afro. Erras, qui credas, alios tua diligentius curaturos, quàm te ipsum. Stultus es qui id speres: Impudens qui id postules. Delector Augustino, viro nimirum festivissimo. Delector Augustino, ut qui vir sit moribus festivissimis. Amo Nicolaum, tanquam hominem mei amantissimum. Contemne pecuniam: quid enim ad bonam mentem confert? Amandus est tibi. Cicero, siquidem te diligit effusissime. Semper in manibus habendus Tullius. nam hoc uno auctore

re latine disces. Unus Cicero vere Latinum potest reddere, proinde pueris hic semper in sinu gestandus. Optimus dicendi magister Terentius, quare semper est evolvendus. Quo mihi rectius esse videtur, & eo magis, & hoc libentius id negotii suscepimus. Non habes, quam ob rem mihi succenseas. Non est cur mihi succenseas. Horat. Non est quod multa loquamur. Cic. In viam quod te des hoc tempore, nihil est. Succenset, eaque gratia nos non visit. Luget, atque ob id vocatus ad cenam excusavit. Potest nonnunquam omitti signum. Parentem amo, parricidam non amo, id est, quod parens est, hoc nomine amo, quod parricida, hac de causa non amo. Pontifici debeo honorem, Alexandro non debeo,

CAP. LX.

Quod, εἰδὶκῶς.

E*ἰδὶκῶς* accipitur, cum speciem generi subjicit.

Gaudeo, genus est: *Quod me amat*, species gaudii. Potest aliquis multis variisque de causis gaudere, sperare, dolere. Genus autem & speciem dico Grammaticorum more, non Dialecticorum. Quod mea nuga non omnino displicent doctis, gaudeo: Gaudeo meas nugas non omnino displicere doctis. Quod res tibi feliciter, evenierit, laetor: Laetor rem feliciter evenisse. Quod uxorem duxeras, nondum audieram: Quod puellam repudiâris, demiror: Demiror repudiâsse puellam. Quod literas reliqueris doleo: Doleo te reliquisse literas: In hujusmodi orationibus, Quod *εἰδὶκῶς* accipitur, quod tamen apud Græcos est usitatus in ὅτι. Latini magis gaudent infinitis verbis, nisi species præmittatur, ut: Quod pater revaluit, gaudeo.

CAP LXI.

Ut, εἰδὶς ὧς acceptum.

Eodem modo nonnunquam accipitur. Ut, veluti. Spero fore ut factō gaudeas: Confido futurum, ut minime facti pœniteat. Non committam, ut usquam videar officio meo defuisse. Efficiam ut intelligas, mihi quidvis potius, quàm fidem defuisse. Da operam ut revalescas: Cura ut valeas. Fac uti nos ames: Fac uti sciam.

DIGNUS, ET INDIGNUS.

Dignus, qui quam diutissimè vivat: Dignus ut quam diutissime vivat; Longissimâ vita dignus: Dignus quam diutissime vivere, in carmine Martial.

Dispeream si tu Pyladi præstare matellam,

Dignus es:

Horatius.

Digna sequi potius, quam tortum ducere funem.

Meritus est cui laurea imponatur: Promeritus es, ut tibi decernatur triumphus. Indignus tuo amore. Indignus quem ames: indignus ut abs te diligatur. Indignus abs te amari, in carmine. Horat. *Indigni fraternum rumpere fœdus.* Idoneus est qui bellum gerat. Idoneus ut bellum gerat. Idoneus bello gerendo. Idoneus bellum gerere. Horat. Fons etiam rivo dare nomen idoneus. Idoneus ad gerendum bellum. Non me dignatur alloquio, non me dignatur alloqui. Dignum patellâ operculum. Res digna cognitu. Res digna quæ cognoscatur. Res indigna sua cura: Indigna, quam tu cures. Res est infra tuam dignitatem.

DE.

D E C E T.

Haud decet simiam purpura: dedecet simiam purpura. Indecora est simiæ purpura. Parum decorum est loquacem esse virginem. Ornat mulierem silentium, dedecorat garrulitas. Haudquaquam decora est simiæ purpura. Haud decet imperatorem una cum amica ire in via. Haud decet, ut te loquente, ego fileam. Quod solus ambulas id parum te decet. Demitte pallium; nam sic indecore sedes. Hic gestus virgini indecorus est. Ista petulantia juveni dedecorosa est. Quod huic honestum est, tibi est inhonestum; quod huic pulcrum est, tibi fœdum est. Non congruit, non convenit, non quadrat.

N E C E S S I T A S.

Exorandus est pater. Vigilandum ei, qui velit ditescere. Vigilet oportet qui cupit ditescere. Vigilare necessum est eum, qui rem cupit facere. Vigilet necesse est, vel necessum est, qui velit dives evadere. Qui literas assequi cupiat, uti fudet necessitas est. Nam sic Quintilianus subinde loquitur. Non potest non dolere, qui læsus est. Fieri non potest, quin doleat is, cui fit injuria. Abibis volens nolens. Vel velis nolis, hinc abibis. Non mihi possum temperare quin lachrymem: Non me contineo, quin clamem: Cogor, compellor. Huc me adegit inopia. Huc redegit fortuna. Ad hæc traxit necessitas. Huc fatis pertrahor. Huc obtorto collo trahor. Invitus dicam, coactus dicam.

L I B E R T A T I S.

Utcunque voles facito: ut libet rideto. Quidlibet & dicas & facias licebit, tuo arbitrato facito: tuo arbitrio rem gere. Utcunque visum

erit agito. Animo tuo gerito morem. Obsequere animo tuo. Ex animi tui libidine facito. Pro animi tui sententia rem tractabis. Ut animo lubrum erit tuo, ita facias. Utcunque foret animus, facito. Liberum est, seu velis à pacto discedere seu manere conventis. Nunc integrum non est tibi, hac de re quod velis statuere. Mihi jus est creditum, abs te reposcere. Jus tibi facio pro tuo arbitrio transigendi negotium. Tibi permitto quomodocunque velis vivere. Age tuo more. Sine me nunc meo more vivere. Tibi in manu est, utrum malis efficere. Penes illum est jus vite ac mortis. Summa rerum penes te est. M. Tull. ut ad te familiariter & quali pro meo jure scriberem. Idem in Verrem : Quem jure suo adire aut appellare posset.

S T A T U E N D I.

Decretum est. Deliberatum est : Certum est : Stat sententia : Vitum erat : In animo habebam : Erat in animo : Non est animus : Non est sententia : Non est sententiæ : Non est consilium, sive consilii : Non erat ratio, apud Ciceronem. Placebat : Placitum est senatui : Decrevit senatus. In eam sententiam pedibus ibant omnes. Statueram in animo. Mecum statueram : Utrum utro melius, nondum statui : Constitui hoc anno navigare. Est mihi in animo hoc vere navigare. Virg.

Si mihi non animo fixum immotumque sederet. Mihi nihil æque propositum in vita, quam tibi per omnia gratificari. Si ita animum induxisti tuum. Destinaram in animo : Hic murus aeneus esto.

A S S E N T I E N D I.

Assentior tibi : Tecum sentio : Consentiebant universi.

universi: In tuam sententiam pedibus eo. In eam sententiam reliqui omnes pedibus discebant. Cic. frequentes ierant in alia omnia. Accedo tuæ sententiæ. Non his accedo, qui Pythagoræ sequuntur opinionem: Tuo iudicio subscribo. Sententiæ tuæ meum addo calculum: Ea sententia plerisque probatur: Idem sentio quod tu: Sententiæ tuæ nemo non suffragabitur. Hæc mihi tecum conveniunt: Hastenus omnia mihi tecum constant: Hac de re summus est inter philosophos consensus. Huic sententiæ frequenter acclamatum est, *ὁμόφωνοι*, Græce, ejusdem sententiæ ejusdemque suffragii dicuntur: *ὁμόδοξοι* ejusdem opinionis, ejusdem sectæ vocantur. Idem uno omnes ore confirmabant, omnibus eruditorum calculis sive punctis eloquentiæ princeps M. Tullius.

D I S S E N T I E N D I.

Longe, lateque abest: Dissentio. Ego longe diversa sentio. Multo aliter atque tu sentio. Ei sententiæ refragabuntur omnes. Isti sententiæ nemo non reclamabit, mihi tua sententia ne utique probatur. Magnopere nostra cum tua pugnat opinio. Variatum est sententiis. Id unum est nobis controversum. Id solum est in controversia, vel in controverso. Equidem ab opinione tua nimium absum: Multum à tua mea discrepat sententia. Longè secus atque tu sentio: Haud mediocriter à tua mea dissidet opinio: Nimium inter tuam atque meam interest opinionem. Plurimum à tua mea distat opinio. Mihi secus videtur. Diis aliter visum est. Huic sententiæ milites adversabantur.

P R E C A N D I.

Quod agis, bene fortunent superi. Quod agis,
bene

bene vertat. Feliciter cadat quod instituiti. Diu
 cœpta secundent. Optime cecidit. Bene vertat
 Reip. Sit felix, faustum, bonumque Reip. Felici-
 ter cedat nobis omnibus. Hanc affinitatem pre-
 cor, ut Deus nobis omnibus lætam esse velit. Fe-
 liciter exeat quod cœpisti. Prosperè succedat
 quod agis. Ex animi sententia procedat, quod
 aggressus es. Deum optimum, maximumque
 precor, ut istud consilium quam est honestum,
 tam sit etiam auspiciatum. Precor ut bonis avi-
 bus Italiam adeas, melioribus redeas. Precor ut
 hic annus tibi lætis auspiciis ineat, lætioribus
 procedat, lætissimis exeat, ac sæpius recurrat
 semper auspiciatior, feliciorque. Precor ut hic
 dies tibi candidus illuxerit. Incolumem reditum
 opto liberis tuis: Precor ut apud tuos omnia læ-
 ta reversus offendas. Utinam prospere naviges, si-
 milique recessu renaviges. Bonis auspiciis anco-
 ram solvas. Precor ut optatis omnia responde-
 ant. Faxint superi, ut alba tibi contingant omnia.
 Velim, ut ex voto res omnis succedat. Precor
 ut tibi secunda occurrant omnia. Precor ut diis
 secundis faventibusque negotium hoc conficias,
 Quæso ut hanc rem stultissimè cœptam, Superi
 nobis bene vertant. Nihil malim, quam ut his
 pulcerrimis cœptis dextra aspicerent numina:
 Quæso ut quod instituiti, superis bene fortu-
 nantibus absolvas. Precor hic contractus com-
 modo sit utrisque. Precor ut hoc matrimonium
 voluptati sit omnibus nobis.

PRIMI SUPINI VARIATIO.

Venit repetitum depositum: Venit ad repe-
 tendum depositum: Venit ad repetendam pecu-
 niam: Venit repetendi depositi causâ: Venit ut
 depositum repetat. Venit repetiturus depositum:
 Venit repetere depositum, Græcanicum hoc po-
 stic

stremum : Tametsi poëta Latini ab hac loquendi forma non abstinent, præsertim Horatius.

CAP. LXII.

Dividendi forma.

OMnis eloquentia rebus constat & verbis. Rerum universitas decem generibus continetur. Officium Oratoris in quinque partes distribuitur. Oratio sex partes complectitur. Oratio sex partibus absolvitur. Primum genus sex continet species. Quidam in septem species fecant. Reip. tres formæ. Respub. in tres dividitur formas. Enthymema non simpliciter accipitur. Syllogismus trifariam dividitur. Omnis argumentatio in formas octo diducitur. Id genus in partes septem derivatur. Huic generi species subjunctæ sunt decem. Summa divisione in duò genera digeritur, quorum utrumque in species complures distrahitur. Præjudiciorum vis omnis tribus in generibus versatur.

CAP. LXIII.

Distribuendi.

IS me tuæ delectarunt literæ, partim quod essent mirum in modum elegantes, partim quod eximiam quandam in me benevolentiam præ se ferrent. Pars ingenium, alii corpus, exercebant, duriusculè dixit Salustius, sed eleganter. Utrumque fratrem alienavit à sese, unum morum asperitate, alterum sordibus. Corpore atque animo constat homo, alterum, cum pecudibus habet commune, alterum cum diis. Neminem non lacescit, hunc scriptis, illum convitiis, alium minis. Hunc negligit, hunc odit. Verum id magis in carmine quadraverit. Geminationio.

110 DE COPIA VERBORUM

tio verborum interdum habet vim, leporem alias. Cic. alios assentatione delinit, alios muneribus corrumpit, alios promissis illectat. Modò ait, modo negat. Interim objurgat, interim inepte blanditur ; Quod quidem Fabianum est. Nunc neminem admittit, nunc omnibus occurrit.

C A P. L X I V.

Prohibendi aut impediendi signa.

Nemo prohibet ire quenquam publica via. Tu me prohibes, ne publica ingrediar via. Quod minus allecutus sis, fortuna in culpa fuit, non ego. Impedimento fuit, quod secius lex ferretur. Haftenus rescribere non licuit per valetudinem, etiam si per occupationes licuisset. Ego id agam qui ne detur, apud Terentium legimus. Metuo ut ferre possis, id est, ne non possis. Etiam si hic Ut, pro Quomodo positum videri possit. Id utile, ut ne quid nimis. Uti ne, ut ne, pro ne: quemadmodum apud Græcos *ὅτι μὴ*. Non veto quin quæ velis, facias. Suetonius in Tiberio: intercessit, quo minus in acta sua juraretur, id est, obstitit, inhibuit, impedimento fuit. Per me non stetit, quo minus viceris. Exclusus tempore non venit, id est, temporis angustia obstitit, quo minus veniret.

D U B I T A N D I.

Non dubito quin cupias redire. Non dubito te cupere reditum. Res in ambiguo est. Nondum satis constitui. Adhuc anceps animi sum. Adhuc hæreo. Etiam dum *ἐπείχω*, id est, *expecto*, quod est Academicorum. Nondum huc aut illuc inclinat sententia. Adhuc in æquilibrio vacillat animus utroque nutans. Haftenus suspendo decretum animi. Nondum liquet: Ampliatum est iudicium.

SINE,

SINE, ET CITRA.

Citra præceptoris operam doctus evasit. Sine præceptore doctus evasit. Nullo præceptore doctus evasit. Absque pecunis nihil efficias. Extra jocum, pro, sine joco, dixit Tullius.

OSTENTANDI.

Ostentant ingenium. Jactitat natales suos. Jactat se de natalium splendore. Vendicat sibi eloquentiam. Mirè sibi placet de specie corporis. Ubique majorum imagines deprædicat. Sunt qui vulgo sanctimoniz specie se venditant. Ipse sui præco est, ipse sui ipsius tibicen est. Ipsa suarum virtutum apud omnes canit encomium. Mirum quam ipse sibi pulcer est. De majorum nobilitate gloriatur. Plurimum sibi tribuit : Suis ipsius suffragiis tantum non Deus est. Sibi Suffenus est. De generis nobilitate, dictum mirum, quas tollat cristas, quæ erigat cornua.

CORRIGENDI, SANANDIQUE.

Huic incommodo paulo mederi possis. Huic malo illud erit remedio. Quod jactu cecidit, id arte corrigas. Mendum litura tollitur. Animi morbos sanat philosophia. Corporis vitia ingenii dotibus pensantur. Febre levatus est. Malis omnibus mors semel liberat. Oculorum vitia ruta emendat : Orationis vitia Grammatica castigat. Philosophia morbos animi tollit, medicaturque. Dentium cruciatum vinum lenit : Uteri tormina levat malva. Capitis dolores mitigat somnus. Sedat tormina : Fugat pruritus : Sapit dolorem. Levat dolorem : Stomachum labascentem fulcit vinum vetus ; Stomacho conducit pervigilium : Uxoris vitium aut mutandum est, aut ferendum : Morbis omnibus arte succurritur. Soli senectuti subve-

112 DE COPIA VERBORUM

subveniri non potest: Adversus podagram efficax est apium. Contra carcinomata valet mel. Oblit ebrietati cicuta. Adversus alvi tormina remedio est crepitus.

BLANDIENDI, SIVE HORTANDI.

Dic age: Dic sodes: Dic obsecro: Dic quæso te: Dic amabo: quod frequens est apud M. Tull. Blanditur, Assentatur, Palpat, Horat. Palpum obtrudere. Plautus. Demulcere caput. Ad gratiam loqui. Dare auribus: Trebonius Ciceroni: Noli putare mi Cicero, me hoc auribus tuis dare. Cæsar: Auribus Vari serviunt, id est blandiuntur. Fac virum te præbeas. Quid habes quod ad hæc respondeas? Cedo. Agedum. Eia age: vide sis. Quin uno tu verbo rem expedis?

TUA CAUSA.

Nolim id esse verum, vel tua causa. Tibi me tuo: mihi gaudeo. Omnium nomine doleo. M. Tull. Nam ego eo nomine sum Dyrrachii hoc tempore, ut quam celerrime quid agas audiam. Catull. Eone numine imperator unice fuisti in ultima occidentis insula? Tua gratia munus hoc suscepi. Vicem tuam doleo: Commoda illi respectu mei. Quâ loquendi forma usus est Quintilianus. Invenitur & contemplatione tui. Tui causa. In tuam gratiam hæc feci.

UTRUM NEC NE.

Vise utrum redierit, an non. Vise num jam redierit, an nondum. Vise redieritne domum nec ne. Vise redierit, an non. Cogita utrum famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita famæne malis consulere, an pecuniæ. Cogita famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita an famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita num famæ malis consulere,

fulere, quam pecuniâ. Vide si potes esse possessor. Cic. in Orat. suo lib. 2. Si pro an dixit, imitatus Græcos, apud quos *ei* bifariam significat.

CONCEDENDI.

Finge hominem vivere. Fac ita esse. Fac potuisse M. Tull. Facite hoc meum consilium legiones novas non improbare : Ut donemus ita esse : Ut hoc interim tibi concedamus. Cic. Ut non referat pedem, insistat tamen. Cato. non est in nostra potestate, sed in natura, ut tamen multum sit in nobis. Pone sic esse in tabulis : Esto sane : sit ita sane. Ut maximè jusserim, non erat tuum id facere : Etiam si quid asperius dixisset, tuum erat obticescere. Sed imaginare me donasse, non potes tibi rem vendicare. Et si maxime donassem, non tibi jus est rei vendicandæ. Donârim sane, non statim tibi jus est injiciendi manum.

PARUM ABESSE.

Pene scopum attigeras. Prope scopum attigeras. Propemodum attigeras scopum. Parum aberas à scopō. Parum abfuit, ut scopum attigeris. Parum abest quin scopum attigeris. Res parum aberat à pugna. Parum aberat quin pugnarent. Minimum aberat ut homini manus injiceret. Minimo minus scopum attigeras. Plaut. Nihil fuit propius, quam ut perirem: Vix hominem cohibui, quo minus manum injiceret : Tantum non conferebant manus. Tantum non adorabant, quod Græcis est familiaris, *μόνον ἔχει*, i. e. *propemodum*. Sueton. de Tyberio Cæsare : Civilem admodum inter initia, ac paulo minus quam privatum egit. Paulo minus dixit pro propemodum, ac paulo post : Quod paulo minus utrumque evenit, i. e. parum abfuit, quin utrumque eveniret. Idem de eodem. Sed tantum non statim

statim à funere ad negotiorum consuetudinem rediit, id est, propemodum statim à funere, Præ tantum non. Terent. dixit, modo non: Is senex pellexit per epistolam, modo non montes attollicens. Nihil longius abfuit, quàm ut hosti m dederem. M. Tull. Nec mihi longius quicquam est, quàm videre hominum vultus.

INCERTITUDINIS.

Annos natus est ferme viginti: Annos natus circiter octoginta. Circa lustra decem, dixit Horat. Annos natus est plus minus quadraginta. Ad dies viginti. Cic. cum annos ad quinquaginta natus esset: Hora quasi decima. Apud Sueton. Annos habet haud scio an duodeviginti: Puerum annos natum fortasse decem. Salust. Diu in incerto habuere.

CAP. LXV.

Correctionis, & Occupationis formulæ.

In pietate, præcipua felicitatis pars, vel tota potius felicitas hominis sita est. Salust. Vulgi more magis quàm iudicio. Doctrina nihil ad virtutem conducit, imo nonnihil officit. Tibi præcipue atque adeò tibi uni calamitatem hanc acceptam ferre possumus. Ducem hostium intra mœnia, atque adeò in Senatu videmus. Tuum opus vidi magis, quam legi. Græcas literas degustavit verius, quam didicit. Bonas literas sedulitate sua depravavit, vel (ut verius dicam) evertit. Bonas literas non dico depravavit, sed funditus evertit. Suos omnes læsit: quid dixi læsit? Imo subvertit. M. Tull. Sed in hoc ferendus meus error. Ferendus autem? Imo etiam adjuvandus. Quem historicum cititus dixeris, quàm poëtam. Lucanum relegi, non tam poëtam, quam histo-

ricum

ricum. Ni pater esses, dicerem te desipere: Hic exercitus ductor, pene dixeram seductor. Ver- tit Homerum, pene dixeram pervertit. Respon- debo non orationi tuæ, sed convitio. In summa: Correctio sit, vel augendo, vel minuendo, vel commutando. Augendo, M. Tull. in Catilinam: Qui de hujus urbis atque adeo orbis terrarum exitio cogitant. Idem pro Plancio. Insector, posco, atque adeo flagito. Hæc sermonis forma fre- quens est apud Ciceronem. Minuendo, ut: sic hic vivimus, aut victitamus verius. Commuta- mus aut in contrarium verbum, aut in aliud commodius ac significantius. Pro hospite ho- stem fovi domi meæ. Hic legationibus non im- moratur, sed immoritur. Hic patrimonium om- ne absumpsit, aut, ut melius dicam, abligurivit, Idem aliquoties facit, At. Terent. Fucum factum mulieri: At quem Deum? M. Tull. Una mater oppugnat, at quæ mater? quæ, &c.

CAP. LXVI.

Auctores citandi formula.

UT Ciceroni placet, auctore Platone, vel quia hoc sensit, vel quia suasit, vel quia narrat. Nam trifariam utuntur hac voce, teste Varrone. Si Terent. credimus: Ut refertur apud Plinium: ut ait Protagoras Platonicus: ut apud Xenophon- tem Simonides dixit. Epicuro teste, felicitas in voluptate sita est. Aristoteles bonorum tres or- dines fecit. Non spirare animal, cui non sit san- guis calidus, auctor est Theophrastus. Apud Plin- ium scriptum est, elephantos decimo demum anno parere. Pyrrha negat quicquam sciri posse. Id verum esse testis est Livius. Extat in annali- bus. Veterum literis proditum est: Ejus senten- tiæ complures citat auctores. Ad eam sententiam quam

116 DE COPIA VERBORUM

quam plurimos allegat testes. Eam sententiam multorum auctoritate tuetur. Huic opinioni Plinius astipulatur. Huic sententiæ suffragatur Plauto. Idem sentit Pythagoras. Aristoteli animal etiam spongia. Plinio sentiunt & arbores.

C A P. LXVII.

Variatio Imperativi modi.

VAle, vales, fac valeas, valet, valebis, idem pollent : & in quibusdam futurum subjunctivi: Memineris, pro memento ; oderis, pro odii habeto. In ceteris item si addideris prohibens signum : Ne dixeris, ne dicas, ne dic.

C A P. LXVIII.

Variatio futuri.

Poenitebit olim te. Futurum est ut olim te poeniteat. Spero te gavisurum facto. Brevis opinor, tædebit te hujus vitæ : opinor fore ut brevi te hujus tædeat vitæ. Spero futurum, ut facto gaudeas. Dixit egregie. Horat. Alligari filium. Terent. Abibit hinc propediem. Abiturus est hinc propediem. In ea vero periphrasi futurum est ut repetat creditum, Latini videntur reddere Græcam figuram μέλλει λέγειν, id est *deiturus est*. Est autem familiaris Ciceroni : necessaria quoque, quoties in verbum inciderimus, quod futuro careat. Ut, spero fore, ut artem brevi perdiscas. Nam perdisciturum non poteras dicere. Est futurum quoddam quasi mixtum cum significatione præteriti. Ut, priusquam tu domum redeas, ego epistolam perscripsero. Antequam in portum pervenies, navis solverit. Similes tales animos in pugna præstabis, vicerimus, si vicimus : id quod finitimum esse videtur.

tentiam *μὴτ' ὀλίγον μᾶλλοντι*, i. e. paulò post futuro :
 oniam *Quamquam* id alioqui Latini circumloquuntur
 tur *Per jam, jamjam, & mox.* Jam aderit. Similis
 imal *jamjam* morituro : Mox audies. Sunt in quibus
 es. necessitate abutimur futuro subjunctivi, ut me-
 minero, odero, novero. Ad futuri significatio-
 nem pertinent & illa : Confido commentarium
 hoc studiosis probatum iri : Et, perspicio te per-
 ditum ire filium.

CAP. LXIX.

De periphrasi generali verborum.

Commune ferè est modis omnibus, ut per Fio
 verbum, aut similia circumloquamur ; Ita
 charus eris omnibus : Ita fiet, ut charus sis omni-
 bus. Hoc modo effugerit invidiam. Utinam ex
 æquo me amares : utinam fieret, ut ex æquo me
 amares. In uxorem pessimam incidi. Mihi usu
 venit, ut in pessimam uxorem inciderim.

CAP. LXX.

De Modo Potentiali.

AD modum potentialem fere pertinent, quæ
 per Potest, aut Debet, aut simile verbum, ex-
 poni possunt. Quid agas cum eo, qui nihil intel-
 ligit ? Est, quod rideas, non est quod invideas :
 Videas & flumina sicca : cerneres alios trepida-
 re, alios circumspectare fugam : Vidisses omnes
 obmutescere : Equidem istud non Affirmârim :
 dixerit hic aliquis : maturius venisses. Et apud
 Terent. prædiceres, pro prædicere debuisses :
 Græci addunt syllabam, *ἀν, λέγοις ἀν.*

CAP.

CAP. LXXI.

Æstimandi verba.

PLurimi me facit. Parvi habet, pro nihilo ducit: nihil pendit, pro minimo ducit: ne hujus quidem facio. *δεικνύει, i. e. demonstrat* ve, ostenso pilo aut flocco. Maximo in pretio est apud omnes. Plurimi fit apud omnes. Magni habetur apud suo, Pili non facio. Nauci non facio. Flocci non facio. Boni consulere. M. Tull. Tranquillissimus autem animus meus, qui totum istud æqui bonique facit, Terent. Istud æqui bonique facio. Salust. Supra ea, veluti ficta pro fallis ducit. Idem, Fidem suam interposuit, quam non minoris, quam publicam ducebat. Idem. Quæ prima mortales ducunt, id est quæ plurimæ faciunt homines. In gratiam habere, pro eo quod est beneficii loco ducere, dixit Salust. De qua regi patefecit, quod pollicebatur, Senatui & populum Romanum, quoniam armis pluvalluissent, non in gratiam habituros. Nihil habere pensi, pro non curare, dixit Sal. Neque id quibus modis assequeretur, dum sibi regnum pararet, quicquam pensi habebat. Idem, Nihil pensi, nihil moderati. Idem, Vilia habere, pro contemnere. Fidem, fortunas, pericula vilia habere. Unius æstimemus assis, dixit Catull. contra Grammaticorum leges. Cassa nuce non enim: Filius eodem est apud me pondere, quod fuit ille. Cic.

CAP. LXXII.

Emendi formulæ, & similia.

Nimio emisti, non revendes tantidem. Nimio liceris: Minoris addicturus erat. Quantumque

tuncque indicâris, tanti mercabor. Vide, ut
 quam maximo æstimes: Non refert quanti res
 ipsa sit, sed quantopere tibi sit opus ea. Tu tuum
 agrum pluri conducis: quam ego meum eme-
 rim. Paulo locas ædes tuas. Cupiam maximo, si
 queam. Emere quam potes minimo. Revende,
 quam potes plurimo. Asse non emerim totam
 Ciceronis famam. Labore dii bona sua vendunt.
 Illi vendunt, minoris non possunt. Non emit,
 qui nihilo emit. Care emit qui rogat. Extrude
 merces quanticunque potes, vel gratis alicui ob-
 trudito, si secus non potes. Redimas te captum
 quanti potes, pro quam potes, minimo. Si ne-
 queas paulò, at quanti potes. Cui addictus est a-
 ger? Ludovico. Quanti? Frumentum additum
 est, sed nondum admensum. Quanti proscripsit
 ædes? ducatorum myriade. Quanti coenastis?
 percare. Magno hic vivitur. Amatur vilissime.
 Bassus carius cacat, quàm bibit. Magna merce-
 de canit. Maximâ tacuit Demosthenes. Quanto
 metiris precio? Juvenalis. Quanti stipulatus es?
 Thais decem millibus drachmarum noctem ven-
 ditabat. Nimio constat elegantia. Sueton.
 Quorum uni mellita quadragis sestertium con-
 stiterunt. Hic enim subauditur auferendi casus;
 quadragies centum millibus.

CAP. LXXIII.

Discriminis formulæ.

Nihil interest, facias an dicas. Nihil refert,
 per te facias, an per alium. Parvi mea re-
 fert quid nolis aut velis. At mea plurimum re-
 fert. Quid interest, utrum, facias, an instiges?
 Plurimum interest, maxime refert, quo tempore
 virum adeas. Equidem haud magno in discrimi-
 ne pono, apud Tit. Liv. & apud Val. Max. respon-
 dit

dit se vita malle excedere, quàm metu violentæ mortis amicos, inimicosque juxta ponere. Saluti Adero, me vosque omnibus in rebus juxta geram. Virg.

Tros Tyriusque mihi, nullo discrimine agetur.
Utrum probes, an improbes, manum non verterim. Ad ista sum indifferens: ita Sueton. Quædam perquam tenui limite dividuntur, apud Fab. Verane sint hæc an ficta, nihil laboro. Utrum scripseris an dixeris nec ne, manum non verterim. Susque deque fero. Susque deque habeo. Instigasti, perinde est ac si feceris: ex æquo noxa es: tantundem peccasti. Citra discrimen amat, ac laudat omnes. Citra delectum omnes familiaritatem receptat. Omnes promissa mordet. Passim hæc prædicat. Apud quoslibet hæc dicit. Amussis alba in albo lapide.

CAP. LXXIV.

Affirmandi.

Promisit se venturum. Promisit, maxime, etiam: pro quo Græci *vaî*. M. Tull. Si non quomodo tabulas conficis? Si etiam, quamobrem &c. Idem. Quasi aut etiam, aut non, non modo verum esset, sed necessarium. Hunc locum idem adduxi, quod sunt qui putent etiam, non esse confirmantis. Scilicet, admodum. Quam luberrimè, benigne. Sic habet. Sic erit. Ita est, dictum est. Plane. Mirum ni, Haud dubie. Doli procul. Liquet. Constat. Confessum est. In Confesso est. Extra controversiam est. Certum est. Pro certo. Compertum. Liquido. Indubie. Indubitato. Certo certius. Vero verius est. Verior his quæ apud Sagram gesta sunt,

CAP. LXXV.

Accusandi formulæ.

Accusatus est sacrilegii. Hic se furti alligat. Postulatus est repetundarum. Delatus prodicionis. Cæsar comment. 7. Principes civitatis insimulari prodicionis à Romanis. Reum egit, vel peregit. In jus voca. Lege agito. In jus ambula. In jus duxit hominem. In jus trahit. Litem intendit. Dicam scripsit. Filius cum patre litem agitat. Cum opulentissimo viro illi lis est. Cum Mida iudicio decertat. Accersitus est capitis. Delatus est sacrilegii. Peculatus reum peregit. Plaut. ad tres viros deferam tuum nomen. M. Tull. nomen hominis amicissimi detuli. Idem : Delationem nominis postulavit. Idem, Roscii nomen deferendum curavit. Diem illi dixit. T. Livius : Cæsoni capitis diem dicit. Idem, rei capitalis diem Posthumio dixerunt. Eum talionis agentem exceptione repulit. Agit cum eo malæ tractationis. Damnatus est repetundarum, vel de repetundis. Absolutus injuriarum. An quisquis gratiam cum possit non refert, ingratus teneatur. An teneatur Reipub. læsæ, quæ quod sibi licuit, fecit. Læsæ religionis sit actio. Nec audacem timoris absolvimus, dixit Seneca. Ad hanc formam pertinent illæ quæ referuntur in titulo laudandi ac vituperandi. Cic. jam de majestate postulavit. Plaut. cras subscribam homini dicam. Idem. Cum istam causam subscriberent. Unde *scriptores* dicuntur ii qui cum accusatore causam, & crimen subscribunt, & actori adsunt. M. Tulli accusabat M. Aquilium, subscriptore C. Rutilio Ruffo. Inde & subscripto. Incurat senis parimoniam. Insimulat herum avaritiæ, Causatur tutorum perfidiam,

CAP. LXXVI.

Formulae utilitatis.

Nihil æque conducit ad beatè vivendum. Nihil ad parandas opes conducibilius. Nihil ad eam rem confert. Plurimum adfert adjumento. Utilis ad parandos amicos assentatio. Plus adfert voluptatis, quam utilitatis. Plurimas ad res hic libellus usui futurus est. Ad id patruus inprimis adjurare poterit. Quid faciunt ad virtutem nummi? Libet quidem, verum non expedit. M. Tull. Visum est mihi hoc ad multa quadrare. Utinam hæc res tam frugifera tibi sit, quam futura est honesta. Utinam tantundem frugis adferat quantum adfert gloriæ. Ad id sola doctrina fuerit adjumento. Ad hoc pecunia magno adminiculo futura est. Ad id haud mediocriter adminiculantur vires corporis. In id quoque prodest ornatus, Fabianum. Num parum ad id efficiendum momenti habet forma integra? Neque verò illud mediocriter profuerit: Adjuvat hoc quoque. Hac ratione nihil proficimus, reliquum est, ut diversam ingrediamur viam. Nihilo plus explicet, ac si insanire paret, id est: Nihilo plus proficiet. Horat. Eruditio ad pietatem plus adfert dispendii, quam compendii, & non tam promovet, quam moratur. Calida sunt amica stomacho, dulcia conducunt hepati. Quod stomacho confert, idem prodest cerebro: quod ad stomachum facit, idem capiti salutare est: quod stomacho bonum est, idem cerebro commodum est. Lactucæ alvo dejiciendæ efficares, & ad somnum conciliandum idoneæ. Ad ciendos menses valet malva: Alvo sistendæ sunt utiles fabæ assæ. Stomachum acuunt, excitant, irritant appetentiam edendi. Hac in re so-

lus

Ius hic tibi poterit commodare. Plurimum commoditatis afferet pecunia studioso. Utinam tam tibi commodo sit, quàm mihi fuit grave. Magno meo malo tentavi. Et sine pronomine. Livi. Loquendo quæ in rem non essent die consumpto. Idem : Si è Repub. censeret, veniret. M. Tull. facis ex tua dignitate, & è Repub. Idem : Scio quæ studio dixerit, è Rep. dixisse. Fecisti tuo commodo, nostro incommodo. Si iudicabis in rem tuam esse. Si putabis ex usu tuo fore. Si putabis è re tua fore. Pro te facit quod dico. Ad philosophiam Dialectica viam aperit, viam sternit, viam præstruit. Ad eam rem jam jacta sunt fundamenta. Ætites partus adjuvat, inflationem stomachi discutit, Pectoris dolores levat, Bilem extrahit, Pituitam detrahit, Mensium abundantia auxiliatur, Adversus serpentes in vino datur. Deploratis auxilio est Chironia. Morbis omnibus medicatur Panace. Elleboro phthiriasis emendatur. Datur ad serpentum ictus Chelidonia. Rododaphnes folia homini præsidio sunt adversus serpentes. Aviditatem cibi facit acetum, valet ad ciborum appetentiam irritandam. Absinthium fulcit stomachum labentem : *ἰνσίμαχα* dicuntur Græcis, quæ stomacho conducunt : Nullum operæ precium fuerit.

CAP. LXXVII.

Præfagii formula.

SOL purus oriens neque fervens, serenum diem nunciat, concavus oriens pluvias prædicit. Si circa occidentem rubescunt nubes, serenitatem futuræ diei spondent. Sin spargentur, pluviam ventosque significabunt. Cum oriente radii non illustres eminebunt, pluviam protendunt. Si in exortu rubescunt rubes, maxima ostendetur

tempestas. Si oriens cingetur orbe, ex qua parte is se aperit, exspectetur ventus. Si totus defluerit, serenitatem dabit. Lunæ cornu septentrionale acuminatum, inde præfagit ventum. Sic enim frequenter usurpat hanc vocem Plinius, ut præfagire non sit præsentire, sed portendere. Si quartam orbis rutilus cinget, ventos & imbres præmonebit. Nascens ob atro cornu, pluvias decrescens dabit. Rubicundam venti protinus sequuntur. Autumni serenitas ventosam hyemem facit. Volitantes stellæ ventos nunciant. Eadem in plures disiectæ partes, inconstantes ventos effundunt. Cum ab Aquilone nocte serena fulguraverit, ventum & imbrem demonstrabit. Nubes vehementius atræ ab oriente, in noctem aquam minantur. Nube grvida candicante, grando imminebit. Nebulæ cœlo cadentes, serenitatem promittunt. Pallidi ignes tempestatum nuncii sunt. Mare in tranquillo portu intra se murmurans, ventum prædicat. Camporum fragor; & cœli murmur non dubiam habet tempestatis significationem. Echini affigentes sese, tempestatis signa sunt. His modis locutus est Plinius. Ipsa cœli facies futuram tempestatem loquitur. Exoriens Notus venturam pluviam præmonet. Iris imbrum est nuncia. Halcyones nidulantes, futuræ tranquillitatis fidem non dubiam faciunt. Præcox pueritia vaticinium est vitæ brevis. Immodica felicitas, signum est futuræ calamitatis. Crispantes undæ nautis coarcturos ventos demonstrant. Qui bene conjiciet, hunc vatem putat optimum. Stridor dentium in ægrotis, mortis indicium est. Dentium series brevis & continua, longævitatē arguit. Occursus puellæ nuper nuptæ, felix auspiciū est. Occursus virginis, parum læti ominis est. Nec dubias significationes sapie fecit, ne reliquis quidem se parsurum. Suet. Evidens

dens specimen dedit, qualis sit futurus princeps.
Ex pueritia divina, qualis sit futurus senex: Hinc
collige, hinc augurare, hinc ratiocinare.

CAP. LXXVIII.

Officiendi formulæ.

PYrorum esus stomacho gravis : Dulcia sto-
machum lædunt : Acida concoctioni offi-
ciunt : Salsa noxia sunt hepati. Lac virilem sto-
machum offendit. Aduſta, inimica bilioſis. Non
obſiſtam. Non fuere impedimento. Non obtur-
babo. Non reſuſtor. Non obſtrepam tuis cona-
tibus. Non reclamo. Non remorabor institu-
tum tuum. Fabius : Aures minus feriunt, pro
offendunt, dixit.

CAP. LXXIX.

Functionis formulæ.

Geſſit conſulatum : Ubi tum Proconſulem
agebat. Prætoris officio fungebatur. Dicta-
tor erat. Bellum adminiſtrabat. Siciliam obti-
nebat. Ita Cicero frequenter, pro adminiſtra-
bat. Alioqui obtinet, qui impetrat : Provinciæ
præſidebat : Annonæ præfectus erat. Regia ne-
gotia procurabat. Munia tribunitia obibat. Obi-
re bella, dixit Livius. Obire legationes. Cic.
Cenſui præerat. Cum imperio eſſe, eſt habere
magiſtratum. Gerere poteſtatem, dixit Cic. in
Verr. 4. Idem dixit piraticam facere. Hoc nego-
tii tibi mandamus. Tibi provinciam hanc dele-
gamus. Duram ſuſcepisti provinciam. Duram
luſtines provinciam. Fac, ut imperatorem te
præbeas. Vide ut te præſtes amicum. Scurræ,
non amici functus es officio. Ego te abſente tuis
fungar vicibus, Tuas agam partes. Tuarum par-
tium

tium est, siue tuæ partes sunt, retundere petulantiam hominis. Defunctus consulatu. Defunctus vita. Defunctus malo. Defunctus periculis, Virgil. Defendere vicem. Horatius.

Defendente vicem modo Rhetoris atque Poëtae.
Pontificis personam gerit. Paulatim exercuit principem. Suet. pro eo quod erat, functus est munere Principis. Tractare Remp. Gubernare Remp. Ducere bellum. Gerere, exercere bellum. Navare operam. Satagit rerum suarum. Ductare exercitum. Patrare bellum. Quæ duo verba Fabius notat à Salustio novata in usum honestum, cum ante fuissent obscœna. In familia bene instituta omnes in officio sunt. Non deero officio meo : nusquam cessabo in officio meo, Salustius, Curare dixit absolute. Nam is in ea parte curabat.

CAP. LXXX.

Quibus modis tribuimus aliquid.

Summo ingenio puer. Summi ingenii puer. Summus ingenio puer. *Summum ingenium*, poëticum est. Vir admiranda sapientia : Vir admirandæ sapientiæ. Vir admirandus sapientia : *Vir admirandus sapientiam*, in carmine : Vir incredidili præditus sapientia : Vir omnijugis corporis atque animi dotibus exornatus. Vir omnibus instructus dolis : Vir ex meris mendaciis conflatus, atque compositus. Id omnibus natura insitum est : Id natura nobis indidit : Ita natura comparatum : Id cunctis attribuit natura. Multa vitia nobis recepta consuetudo conciliat, nonnulla natura ingenerat. Omnibus innatum est, ut vitam suam incolumem esse velint. Id vitii non tibi natura adjunctum est, sed accersitum ac receptum prava consuetudine. Inest in homine incredibilis quædam astutia : id est homini. CAP.

CAP. LXXXI.

Titulorum.

EJus rei meminit Plato in Dialogo, qui inscribitur *συμπόσιον*. Teste Cicer. in eo lib. quem inscripsit Oratorem perfectum. Plinius in opere, cui titulus, Historia mundi. Varro in Satyra, cui titulum fecit: Nescis quid serus vesper vehat. Virgil. in Alexide: Terent. in Adelph: Hesiodus in opere, cujus titulum nuncupavit, Opera & dies: Erasmus in libello, cui titulum indidit, De verborum copia: In commentariis, quibus titulum prætulit, De nugis æulicorum: In Odarum libro, quem Sylvas nuncupavit. In Phormione Terentiana.

CAP. LXXXII.

Gratulandi.

GAudeo te nobis optantibus incolumem esse redditum. Gratulamur tibi victoriâ. Sic enim loquitur Sueton. & Seneca. Item M. Tull. Appellat hominem, & ei voce maxima victoriam gratulatur. Isto nomine tibi gratulor. Gratulamur de victoria. Gratulor vicisse te. Quod victor redieris, vehementer gaudeo. Te nova prole augmentum esse, gaudeo. Salvum te advenire, volupe est. Lætor tuo nomine, quod uxor feliciter peperit. Quod gener tibi tantopere probatur, magnopere tua causa gaudeo. Voluptati mihi est, quod tibi res ex sententia cesserit. Tua gratia gaudeo, quod res præter spem bene verterit. Tuam vicem lætor, qui prospere pugnâris. Macte. Macte istius animi. Terent. Abi, virum te judico. Item in Adelph. Syrus.

CAP. LXXXIII.

Gratias agendi.

Quod tam officiose me commendâris Principi tuo, gratiam & habeo, & habiturus sum immortalē. Quod tanta fide mea negotia procuraris, pares gratias agere vix possum, referre nequaquam. Quod me passim amantissime prædicas, video quantum debeam tuo in me studio. Quod meis commodis tantopere studes, & habetur à me gratia, & semper habetur. Quod argentum ad diem promissum reddidisti, amo te & habeo gratiam. Terent. Ecquid nos amat de virgine? M. Tull. Quod mihi polliceris, valde te amo. Idem: Multum te amo, quod spondesti M. Octavio. Factum bene quod epistolam obsignatam remisseris. Quod nos pro tua virili tueris gratum est. Grates persolvere dignas, non opis est nostræ. Virg. Fateor me tibi magnopere devinctum esse. Hoc nomine plus tibi debeo, quam ut unquam solvendo esse possim. Hoc officio artius me tibi adstrinxisti. Obligatiorem me tibi fecisti, devinctiorem reddidisti. Magis obnoxium effecisti, quam ut vel verbis agere gratias possim. Major est nostra necessitudo, quam ut vel tu mihi, vel ego tibi, pro ullo officio debeam gratias agere. Majus est hoc beneficium, quam ut orationem postulet.

CAP. LXXXIV.

Referendi beneficium.

Gratiam referre. Reponere merita. Rependere officia. Pensare beneficium. Remunerare beneficium. Remetiri beneficium. Reddere beneficium. Resolvere beneficium. Respondeo

spondeo meritis. Par esse beneficiis acceptis. Efficiam ut tuum in me officium ad te non sine fœnore redeat. Fœnoratum hoc beneficium tibi, pulchrè dices. Dispeream, nisi beneficium istud tibi conduplicaverit. Statim regerere beneficium, est nolentis debere. Hoc non est referre beneficium, sed refutare. Certemus mutuis inter nos officiis. Beneficium ultro citroque commeare debet. Cum fœnore reponendum quod acceperis. Quisquis gratè munus accepit, jam gratiam retulit. Retaliare injuriam. In malam partem. Respondere malefactis : Reponere injuriam : Pensare, Remetiri, Referre, ac ferme omnia, & in malam partem possunt accipi. Invenitur & retaliare apud Gellium, in bonam partem, neque natura vocis refragatur, id tamen est inulitatus.

CAP. LXXXV.

Originis verba.

HAud dubito, quin hæc ab amore quodam in me singulari profiscantur. Universum hoc malorum agmen è bello nobis natum est. Hinc omnis illa simultas inter eos orta est. Tu malorum omnium auctor. Cupiditas pecuniæ vitiorum omnium parens. Invidia totius hujus odii seminarium fuit. Natura nobis parvulos igniculos dedit. Hinc omnis illa turba venit. Hinc fluxit : Hinc manat omne quo beati reddimur. Horat. Græco fonte cadunt. Hinc scatet omnis illa vitiorum colluvies. His fontibus totus ille tumultus rerū extitit. Hinc surgunt odia. Hinc lites proveniunt : Hinc veniunt jurgia. Ab his exordiis Romana nobilitas dicitur. Omnium magnarum rerum à diis immortalibus principia ducuntur, dixit M. Tull. in Vatinium. Regibus

130 DE COPIA VERBORUM

ortus : Roma oriundus : Atavis edite regibus :
 Maximis prognatus ducibus : Sate sanguine di-
 vâm. Ex his pullulant odia ; Gliscunt invidiæ :
 Subnascitur similtas : Fruticantur dissidia : Syl-
 vefcunt factiones. Illa è Philosophorum fonti-
 bus haurienda : Reliqua è poëtis petenda.

CAP. LXXXVI.

Pensandi.

Quod corporis viribus deest, id ingenii do-
 nis exæquat. Quod corporis forma detra-
 ctum est, id animi dotibus natura pensavit. Tu
 opulentior, nos eruditiores, atque ita tecum pa-
 ria fecimus. Absentiam nostram crebris literis
 sarciamus. Quod hætenus cessatum est, id oportet
 diligentia recuperare. Quod illius stultitia
 peccatum est, id tua sapientiâ restituas oportet.
 Quod illius inscitia admissum, id oportet, ut tua
 prudentia redimas. Supplendum diligentia, quod
 ingenio deest. Quod corpori detractum, id in-
 genii dotibus accessit. Studio reponendum, quod
 negligentia præteritum est. Quod ademptum
 fortunæ est, id ingenii dotibus additum est.
 Quantum corporis viribus deest, tantum animi
 virtutibus superest. Natura quod alibi detrahit,
 alibi reddit. Quod suis eripit, hoc hospitibus
 accumulatur. Ovid.

Ingenio formæ damna rependo mea.

Famæ dispendium, pecuniæ compendio refarcit.
 Famæ jacturam pecuniario lucro solatur.

CAP. LXXXVII.

Aptitudinis formulæ.

Quære uxorem aptam tuis moribus, aptam ad
 tuos mores. Amicum delige tuis morib. ap-
 positum,

positum, accommodatum: vel, ad tuos mores. amicum delige; qui tuis moribus, vel ad tuos mores conveniat. Non est natura compositus ad artem poëticam. Ostentationi compositum, dixit Fabius, pro eo quod est, ad ostentationem paratum. Idem: Jure magis an æquo sit appositus, id est, propensior ad jus, an ad æquitatem. Rursus idem: constatque rebus ad faciendam fidem appolitis. Ad mathematica videtur esse propensior. Vir maximis rebus, vel ad maximas res natus. Vir factus ad hujus nequitiam. Ad hujus mores factus, fictus, sculptus esse videtur. Adeo ad hujus mores quadrat. Oratio non est naturæ consentanea. Facta non respondent orationi. Hæc non competunt in senem. Hæc non competunt viro gravi. Non hæret in Catone hujusmodi crimen. Non consentiunt tui mores cum hujus moribus. Non concinnunt tua atq; hujus studia. Non concordat hujus institutum cum tuo. Concinnus transitus. Concinna digressio. Ista non cohærent, non consistunt. Non cadit in sapientem, animi perturbatio. Non recipit tua simplicitas adulationis suspicionem. Non congruunt literæ cum studio pecuniæ.

*Non bene conveniunt, nec in una sede morantur
Majestas, & amor.*

CAP. LXXXVIII.

Ablegandi verba.

Hic mihi est ablegandus aliquo. Puerum hunc prius amanda quopiam. Hunc Argum aliquo, si potes, amolire. Non possum hunc amovere quopiam. Ego hunc neque uti amittam à me, neque uti retineam, scio. Non possum memet ex hoc grege nebulonum excutere. Hic utcumque est extrudendus aliquo.

CAP.

CAP. LXXXIX.

Proficiscendi.

RUs hinc abeo : Rus hinc concedo, discedo, abscedo, decedo. Galliam repeto, inde Britanniam aditurus. In Italiam iter instituit. Tum Neapolim cogitabam. Apparas iter, adornas profectionem ; componis sarcinas. Ingressus est viam. Quo paras proficisci ? Quo paras profectionem ? Quo tendis ? Quo te Mœri pedes ? Quo tenetis iter ? Quoniam iter est ? Rus me confero. Domum me recipio. Domum revertor. Certum est in patriam revolare. Certum est veteres amicos revifere. Redde te patriæ. Fac recurras in patriam. Restitue te tuis. Fac te quamprimum reducem videamus. Ad rem inutile est subinde movere castra. Haud temere diftescunt, qui crebro vertunt solum.

CAP. XC.

Conatus.

DA operam ut convalescas. Cura ut revaleras. Enitere ut cum parentibus in gratiam redeas. Annitere totis nervis ut in virum tuo genere dignum evadas. Illud totis viribus agito, ut parentum expectationi facias satis. Pro virili conatus sum. Pro mea virili, pro viribus. Hoc unum stude, ut te in regis benevolentiam insinues : Literis incumbas : In hæc studia incumbito : Ad id eluctare : Ad hoc invigila : Efficies, si modo advigilaris. Vigilandum est, qui sua negotia velit tempori conficere. Manibus pedibusque connitere : Id unum elaborat : Eo velis equis que contendit : Huc velis remisque festinat : Horat. Hoc studium parvi properemus & ampli. Ut doctus

doctus evadas, dies noctibus continua : In ea re vehementer est sudatum : In id plurimum laboris exhaustum, exantlatum. Rem perdifficilem conamur : Rem arduam molimur : Summo nixu : Summa ope : Summa vi : Quantum potes adlabora. Pecuniæ causa nihil non tum facit, tum patitur.

C A P. XCI.

Explicandi, & Implicandi.

Ubi his malis emerfero : Ubi his turbis met extricavero : Ubi ex his negotiis me expedivero : Cum ex his negotiorum exiero labyrinthis : Simulatque his me tumultibus exsolvero : Ubi his è nugis memet excussero : Si quando licebit memet ex his negotiorum fluctibus emoliri. Si licebit ab his curis discedere : Si contingat liberari, levare : Si quando ab iis negotiis me ipsum vindicavero, asseruero, absolvero : Ubi ex iis malis eluctatus fuero : Ubi ex his calamitatibus enatâro : Implicitus malis. Involutus negotiis : Districtus curis : Occupatus negotiis. Distentus : distendi, distineri negotiis. Distorqueri curis. Immersus, obrutus, opertus negotiis. Intricatus, impeditus, illigatus, obvinctus, dispunctus, obseptus, oneratus negotiis, oppressus, oppletus. Tot me res circumvallant. Tot me pericula circumstant, circumstunt, obsepiunt, cingunt, obsident, premunt, urgent.

C A P. XCII.

Verba Finis, seu Propositi.

Stoici in una virtute summum bonum constituunt. Epicurus felicitatem voluptate metitur.

tur. Peripatetici usu virtutis beatitudinem designant. Herillus in scientia summum bonum collocat. Quidam in indolentia boni finem posuerunt. Est qui in pecunia felicitatem sitam existimet. Maxima pars hominum spectat utilitatem. Pauci sibi proponunt honestum. Huc omnes conatus tui spectant, ut ditescas. Huc respicis, huc tendis. Omnes spes meas in te unam fixi. Quidam famæ serviunt. Alii lucri rationem habent. Hic voluptatem ubique sequitur. Ille captat gloriam. Hic ad privatam utilitatem omnia refert. Huc reliqua omnia sunt conferenda. Huc omnia illa pertinent, spectant. Hor. Quot sum hæc tam putida tendunt? In hoc etiam populeam laudem petit. Admirationem Aristoteles maxime petendam putat. Illud genus ostentationi compositum, solam petit audientium voluptatem. Negotiatorum unicus scopus est pecunia.

CAP. XCIII.

Qua est impudentia.

SI crimen illi palam obijcias, sat scio, quæ est impudentia: vel, cujus est impudentiæ: vel, est hominis impudentia, inficias ibit. Vel sic. Sat scio, ut est impudens, inficias ibit. Vel sic: Sat scio, pro solita sua impudentia, inficiabitur. Quamquam hoc postremum minus habere vehementiæ videtur. Adeo est impudens, ut mox sit inficiaturus. Ut nunc sunt mores, id est, pro hujus seculi moribus. Ut est barbarorum ingenium, id est, pro conditione barbariei ingenii.

CAP. XCIV.

Quàm ut, Quàm qui.

Vir melior est, quàm qui velit mentiri : Simplicior, quàm qui possit. Superbior est, quàm ut velit doceri. Stupidior quàm ut possit discere. Adeo pauper est, ut nec obulum habeat. Adeo ignavus, ut malit inedia perire, quàm artem discere. Sic de me meritus es, ut tibi succensere non debeam. Sic mihi charus, ut irasci, ne si velim quidem, possim. Melius de me meritus es, quàm ut tibi possim succensere.

CAP. XCV.

Bene est.

Bene res habet. Bene se res habet. Bene habet. Bene est. Optime est. Bene tibi habent principia. Optima in loco res est. Pejore in loco res esse non potest. Quoniam in statu res sunt tuæ ?

CAP. XCVI.

Mea sententia.

MEa quidem sententia. Pro mea quidem sententia. Ut ego quidem sentio. Ut mea fert opinio. Meo quidem animo : Plautinum. Meo iudicio. Ut mihi quidem videtur. Ni fallor. Si quid iudico. Meo quidem suffragio, M. Tull. vit Demosthenem. Tuo calculo victus est.

PLUS, ET PLUS QUAM.

Audivi plus millies. Audivi plus quam milles. Calestes plus satis. Plusquam satis. Huiusmodi orationes omnes bifariam proferuntur in adverbiiis, ac nominibus ; In verbis non itidem.

Sapit

Sapit plus quam expedit. Mulier plus, quàm decet, erudita. Plus quàm necesse est, facunda. Rursum, vixit annos plures quàm decem, vel plures decem. Plus quingentos colaphos infregit mihi. Plusquam quingentos : plures quingentis : Amplius quadraginta, dixit Suet. Hoc igitur orationis genus quadrifariam effertur. Amplius & non amplius, interdum præponitur, interdum subjicitur, interdum interseritur. M. Tull. Cum enim Syraculis amplius centum cives Romanorum cognoscerent, id est, plures quàm centum. Cæsar : amplius horas quatuor fortissime pugnaverunt. Pompeius L. Domitio : Non amplius quatuordecim cohortes Luceriam coëgi : hic præponitur. Terent. Sexaginta annos natus es, ut conjicio, & eo amplius. M. T. Laodice viginti pondo paulo amplius, hic subjicitur. Virg. Tres pateat cœli spacium non amplius ulnas : hic interseritur. Eodem ferme modo usurpatur, Plus. Cic. pro P. Quint. Ac tecum plus anno vixit in Gallia. Idem pro Planco : Sed non plus duobus aut tribus menibus : hic præponitur. Terent. Dies triginta aut plus eo, in navifui : hic in medio ponitur. Centum desiderati sunt, aut plus eo, hic postponitur. Hunc igitur sermonem ita varies licebit. Amplius ducenti desiderati sunt, Ducenti & eo amplius desiderati sunt, Ducenti desiderati sunt, & eo amplius. Desiderati sunt plus quam ducenti. Desiderati sunt plures ducentis.

AD SUMMUM. UT MINIMUM.

Semel hominem salutavi, aut ad summum bis. Ut muleum : Ut plurimum, non minus. Saltem. Ut minimum, Ut minimum dicam, Non amplius, cum plurimum, quam septem horas dormiebat. Ita Suet.

CAP. XCVII.

Morem gerendi.

MORIS gerendus est patri. Morigerandum est patri. Obsequendum est patri. Patri obsequendum. Patri concedendum. Inserviendum. Observiendum paternis moribus. Accommodanda te paternis moribus. Præbe te illis ad tempera. Attempera te moribus omnium.

CAP. XCVIII.

Rogandi.

MAJOREM in modum te rogo. Etiam atque etiam oro: Obsecro te atque obtestor: illud unum abs te magnopere peto, contendoque. Illud à me vehementer contendebat. Efflagitasti quotidianis convitiis. Imploravit opem hominis. Eblanditus est favorem. Exambiit, reperitur apud quosdam. Extorsit potius, quàm exoravit. At istud poscere est, non rogare. Flagitabant verius, quàm orabant.

CAP. XCIX.

Ignoscendi.

REMISERE multam: Hanc unam ignosce culpam. Remisit offensam. Condonamus admissum. Terent. Condonamus argentum quod habes. Salust. Condonare creditum. Da veniam juvenilibus erratis. Juris jurandi gratiam facere pupillis non potest, est in Pandectis. Idem apud Salust. Ceterum Boccho, quoniam poenitet, delicti gratiam facit. Item Sueton. Conjurandi gratiam fecit. Ad quædam vitia convenit convivere.

CAP.

C A P. C.

Abrogandi.

Rescindere conventa. Abrogare legem. Antiquare legem. Antiquare, abolere legem. Obsolescere, neutrum. Sustollere legem. Intare pacta. In integrum restituere. Mutare. Obliterare legem. Hæc lex abiit in desuetudinem. Exolescere metum dominorum, dicitur Plinius in epist. pro extingui, atque intercideri. Nusquam tui beneficii memoria apud me intermorietur. Deposuit imperium. Abdicavit magistratum. Abdicatus à magistratu, dicitur Sallustius.

C A P. C I.

Ornandi.

Comere, expolire, perpolire, exornare, vestire, stare, picturare, honestare. Pigmenta, flosculi, lecythi, Veneres, venustas, lepos, nitor, gratia, decus. Lenocinia, emblemata, compositio, colores, myrothecia, fuci, phaleræ, dignitas, cultus, polites.

C A P. CII.

Inter cognant.

Inter cœnam. Sueton. & Senec. Inter cœnandum, super cœnam, cœnantibus nobis, cœna; idem efficiunt. Inter jocum, Sueton. Inter jocandum. Sic inter conventum, pro, in conventu, dixit Suet. & inter pœnam, pro inter puniendum. Per jocum. Inter pocula. Inter potandum.

CAP. CIII.

Post cœnam.

Post cœnam, à cœna, sub cœnam. Nam Sub
significat & paulo ante, vel protinus post.
ic. Sub hæc lectæ sunt tuæ literæ, id est, post
zc. A tuo reditu. Post tuum reditum.

CAP. CIV.

Similitudinis.

Est & diversarum rerum quædam inter se simi-
litudò, affinitas, cognatio, vicinia. His
initima sunt illa. His confinia sunt illa. Simiæ
figura multum ad hominis formam accedit. Pu-
ro tamen fonti quàm flumini propior. Non mul-
tum à tuis moribus hæc abludit imago. Huc al-
ludit illa Terentiana sententia. Virgilianam di-
ctionem æmulatur, exprimit, refert. Haud mul-
tum abest, dissidet, discrepat à tuis moribus. Ab
hac ratione non multum abhorret Fabius. Ejus-
dem generis est & illud. Ejusdem farinæ, pro-
verbialiter. Ejusdem notæ. Ejusdem clavis. Mei
loci, atque ordinis hominem. Ex aliquo circu-
lo, dixit Cic. E sinu suo, pro, è suis familiaribus,
dixit Cicer. & Plutarch. Ex eo numero est. Ex
illo conventu quadruplatorum, dixit M. Tull.
in Verrem quarta. E suis gregalibus, dixit idem:
Sub hac facie latet adulatio. Plerunque vitia
virtutis personam induunt, ac virtutis simula-
trum repræsentant. Sub virtutis specie, virtu-
tis prætextu. Sub imagine pietatis. Patrem ore
refert. Parentem moribus exprimit. Patrum
nomine reddit. Avum voce repræsentat. Patro-
num imitatur oculis. Amitam nulla re prorsus
exhibet. Alter Cicero. Alter Hercules. Faciem
mentita

140 DE COPIA VERBORUM

mentita Lyciscæ. Formata in admirationem, est, simulans se admirari. Sueton. Vultu adlaritatem composito. Prætexere, præ se ferre. Ante se gerit. Effigies pietatis. Dissimilis huius hujus. Non abūmilis facie Tyberio. Apud eundem est Assimilis, pro Similis.

C A P. C V.

Mutui.

Mutuum dare : Mutuo dare. Mutuare, Commodato dare. Commodare. Utendum dare. Utendum accipere. Accipit usurariam: Plautus. Opera commodatitia : præstant operas tuas. Mutuum muli scabunt.

C A P. C V I.

Fallendi.

Imposuimus Reip. Fefellit nos. Decepit, cumvenit adolescentem. Circumscripsit, cumduxit, apud jurecons. Verba dare mihi, facile est. Si senseris eos fucum velle facere. posturam fecit, & passus est. Delusit. Elusus. Frustratus est nos sperato lucro. Non te fraudabit debita gloria. Technæ, doli, fuci, præstigii, fricies, versutia, astus, astutia, fraus. Os mihi futilitum est. In fraudem illexit, pellexit. Arte tractavit. Dolo mecum egit. In specie, dixit M. T. Præclara clavis in specie ; sed inops, & infirma. Quod si mea fiat captio. Abiit omnis captio M. Tull. Cur igitur vos inducitis in captiones, quas nunquam explicetis ?

CAP. CVII.

Est amicus.

Tor patre familiariter. Est mihi cum illo ar-
 cissima necessitudo. Sum illi summa fami-
 liaritate conjunctus. Sum illi amicus. Summa
 mihi cum illo familiaritas intercedit. Multus
 mihi cum homine quondam usus fuit. Mutua
 quondam benevolentia jampridem inter nos est.
 Salust. Imperator Jugurtham in amicis habe-
 bat, id est, in amicorum numero.

CAP. CVIII.

Sperandi.

Pero fore. Nonnulla spes est fore. Venio in
 spem. Vocor in spem. Erectus in spem. Con-
 cipio spem de te optimam. Nonnulla me spes
 habet. Maxima teneor spe. Magna me spes te-
 net. Adducor in spem. Nonnulla me spes cœ-
 pit. Spei nonnihil affulsit, aridet, blanditur. O-
 mnia summa mihi de te promitto. Is est de quo
 tibi possis omnia polliceri boni viri officia. Nihil
 mediocre de te tui cives expectant. Injicere
 spem. Sollicitare spe. Ostendere spem. Osten-
 dit futurum. Ducimur spe. Lactamur spe. Ad
 Comœdiæ gratiam Latini ne aspirarunt quidem.
 M. Tull. Ad eandem laudem, quam volumus
 aspirare non possunt. Salust. Ut omnia bona in
 spe haberet, id est, nonnihil speraret.

CAP. CIX.

Ad verbum.

CAP. AD verbum edidicit, quem locum ad literam
 subjecit: Fab. Ejus verba subjeci, pro quo
 vulgo

142 DE COPIA VERBORUM
vulgo dicunt, in forma. Ipso hominis verba
reddam.

C A P. CX.

Εἰσπορίας.

HEus bone vir. Scilicet is superis labor est.
nunc si Diis placet, nos docebit, qui nihil
quam didicit ipse. O mirum amicum. Mira
ro militi quæ placeant. Sane verò. Quasi ven

C A P. CXI.

Extrahere diem.

Sic ille dies extractus est. Hoc agebant, ut d
eximeretur. Ducere tempus. Terere te
pus. Ducere bellum. Jam dies excefferat.

C A P. CXII.

Paratum, ac Facile.

Paratum, promptum. In promptu. In, pro
ctu. Proclive : in proclivi. Obvium, ex
situm, expromptum. In numerato habere. In
tione. Ad manum. Ex tempore. Extempo
rium. Extemporaneum.

C A P. CXIII.

Depellendi.

Deprecari invidiam. Deprecari culpam. D
pellere crimen. Adversari, abominari,
jicere, refellere, negare, inficiari, inficias ire, p
pulsare, profigare; amoliri. Virg. Dii melio
piis : quod Deus avertat : Divi prohibeant.

CAP. CXIV.

Agnosendi.

Gnovit hæreditatem. Agnoscit crimen. Accipio conditionem. Admitto testamentum. Admitto testamentum. Ut admirationem etiam lausi confiteretur. Amorem re testatus est. Odium & vultu præ se fert. Morbum incessu, vultuque fatetur.

CAP. CXV.

Ab adolescentia.

Am inde à puero. Ab adolescentia: A teneris unguiculis. Sic à pueris assueti sunt. Terent. Usque à pueris curavi ambos. Idem: Mihi magna cum eo jam inde usque à pueritia semper fuit familiaritas. Varro: Jam inde à cunabulis. Livius: Inde ab incunabulis imbutus odio Tribunorum. A rudibus annis. A prima pueritia. Ab ipso vitæ exordio. Ab ipso vitæ limine. Ab incunabulis. Cum ipso nutricis lacte fugimus errorem. Ab ipsis crepundiis.

CAP. CXVI.

Accurate.

Accurate, exacte, elaboratè, ad unguem, ad amussim, examussim, amussatim, examussatim. Ad perpendiculum, summa cura. Exquisitè, conquisitè. Circumspectè, attentè. Consideratus, pro attentus, dixit Cicero. Idem dixit, ad perpendiculum exigere. Sagaciter pervestigavit, apud eundem. Item divinitus dicta, pro egregie. Pressius agamus. M. Tull. de finibus 4. Idem: Nunc cominus agamus.

CAP.

CAP. CXVII.

Perficiendi.

ABsolvit, perfecit. Exegi monumentum
Finem imposui. Finem dicendi faciam
Finiit. Summam manum imposuit. Ad umbra-
licum duxit. Fastigium imponere. Colophonem
addere. Supremam addidit manum. Extremum
actum addere. Fabulam vitæ peregit: Exast-
ætate: Ad metam usque produxit: peregit fabu-
lam: depuduit. Desultavit canticum. Suet. De-
pugnatum est, perdoluit, deferbuit. Vita defun-
ctus est. Desiit artem.

CAP. CXVIII.

Committendi.

LEges inter se colliduntur eventu. Ut non
compositi melius cum Bytho Bacchius. Quis
te cum isto commisit homine? Concertasti cum
hero. Conferre pedem. Conferre manum. Con-
gredi cum viro, Confligere, colluctari, conflictari.

CAP. CXIX.

Amandi.

UNicè te diligit. Amat effusissime. Charissi-
mum habet. Admiranda quadam charitate
prosequitur. Fama nihil habet antiquius. Non
amat modo, verum etiam observat. Singulari
benevolentia prosequitur. Animo toto te com-
plectitur. Oculis atque animo fert hominem.
Corydon ardebat Alexim. Deperibat virginem
deperibat in virginem. Perditè amat. Deperdit
amore. Suet. Flagrat amore tui. Amantissimus
est tui, Tui, tuorumque est observantissimus. Stu-

diſſiſſimus eſt tui. Tui cupientiſſimus. Ex ani-
mo tibi bene vult. Bene cupit tibi. Hunc unum
habet in deliciis; habet in oblectamentis. Non
perinde illi affectus erat, dixit Sueton. pro eo
quod eſt, non perinde diligebat. Item dixit, pro-
nior Dolabellæ, pro eo quod erat, in illum pro-
penſior. Sic omnia tua exoſculatur, id eſt ſic
amat.

CAP. CXX.

Cupiendi.

Laudis avidus. Laudis avarus. Avenſ gloriæ :
Cupiens famæ : Tui ſitientiſſimus. Fameli-
cus gloriæ. Sitit famam. Sitit aurum. Eſurientiſ-
ſimus laudis. Mira gloriæ fames habet homi-
nem. Ambit honores. Nullius rei quam laudis
ambitioſior. Privati commodi ſtudioſus. Alieni
appetens. Appetens laudis. Eloquentiæ candida-
tus. Inhiat lucris.

Imminet exitio vir conjugis, illa mariti.

Geſtio videre hominem. Pcurit illi tergum.

CAP. CXXI.

Male precandi verba.

Quoties caput tuum diris devovit. Execratus
eſt tum ſeſe, tum ſuos omnes. Ut te dii per-
dant. Abi in malam rem, in maximum malum,
in crucem. Dii te eradicent. Dii mentem tibi
dent tuam Βάλλ' ἐς κρίερας, i. e. mitte te ad
cervos, abi in malam rem; Græcis eſt uſitatiſ-
ſimum. Quæ res illi vertat male. In morbo con-
ſumat, proverbialiter. Plaut. Capiti veſtro iſtud
quidem. Virgil. Dii capiti ipſius generique re-
ſervent. Cicer. Quod illorum capiti ſit. Idem :
Dii ſint irati huiusmodi Græco.

G

CAP.

C A P. CXXII.

Pollicendi.

Nescio quid mali promittunt sydera. Magnifice pollicentur amantes. Promissis ductat hominem.

Pollicitis dives quilibet esse potest.

Cave fidas huiusmodi pollicitationibus. Spondeo futurum. Despondeo. Sponde, noxa praesto est. Ego huius nomine fide jubeo. Recipio tibi facturum hunc. Recipio ad me. Salust. In se recipiunt. Hoc tibi pro meo periculo promitto. Ita mihi stipulanti pactus est.

Littoribus nostris ancora pacta tua est.

Do fidem futurum. Confirmo futurum. Fidem suam interposuit. Clodio Tyberius ea lege coenam condixit, i. e. promissit se venire ad coenam, apud Sueton. M. Tull. Nam cum mihi condixisset, coenavit apud me. Prisci, lingua nuncupatum dicebant, quod esset ore promissum, ac verbis expressis. M. Tull. in Offic. Nam cum ex 12. tabulis satis esset ea praestare, quae essent lingua nuncupata, Vovemus quod Deo pollicemur. Catull.

At non haec quondam blando promissa dedisti.

Salust. Quem illi casu oblatum promissis onerat. Dare promissa. Cum hic esses, longè alia promissa dedisti. Sollicitat ingentibus promissis. Spes amplissimas ostendit. Veterum proverbiiis *χρησολόγοι*, ac *δοσόνες* dicti, qui multa pollicerentur.

C A P. CXXIII.

Principatus.

Est copiosum dicendi genus in quo Cicero principatum obtinet. Breve, in quo Salustius

stius regnat. Subtile, in quo dominatur Horten-
sius. Floridum, in quo primas tenet Plin. Va-
rium, in quo præcipuus est Hieronymus. Grave,
in quo princeps est Seneca. Festivum, in quo
singularis est Martialis. Simplex, in quo primus
est Terentius. Acutum, in quo præcellit Quin-
tilianus. Suave, in quo vicit Statius. Antiquum,
in quo nulli secundus est Cato. Inaffectatum, in
quo nulli cedit, nulli inferior est, nemini poste-
rior est Cæsar. Hujus negotii veluti antesigna-
nus, dux, vexillifer, signifer extitisti. *νορυστα*,
Græci. Homerus omnes procul à se reliquit.
Omnes à tergo reliquit. Longo intervallo præ-
cellit, præcedit, præcurrit, præit, anteit, antecel-
lit. In literis Græcanicis palmam tenet. Eloquen-
tiæ M. Tull. arcem tenet, primam laudem obti-
net, primum locum obtinet. Præmia prima feres.

CAP. CXXIV.

Ludorum.

Munera gladiatoria populo exhibuit. Edidit
Circenses. Fecit ludos scenicos, apud Sue-
ton. in Caligula. Commisit & subitos, apud eun-
dem. Præter consuetudinem musicum agona
commisit: in Nerone Claudio. Dedit populo
centum gladiatorum paria. Centum camelos
produxit.

CAP. CXXV.

Agere delectum.

HAbuit delectum, agere delectum. Delecti-
bus undique acerbissime actis. Cogere exer-
citus. Contrahere copias. Conscribere exer-
citus. Parare manum. Comparare vim militum.
Collectis copiis.

CAP. CXXVI.

Adimendi honorem.

DEposuit dictaturam. Amotus est consulatu. Abrogatum est illi imperium. Ademtum imperium. Abdicavit se magistratu. Sueton. Privavit honore, apud eundem. Redactus est in ordinem. Multos coëgit in ordinem, hoc est, privatos reddidit. Missionem petiit. Rude donatus est. Dimisit eum ignominia. Exauctoravit totam regionem.

CAP. CXXVII.

Persuadendi.

Fecit mihi lacrymis pœnitentiæ fidem. Lacrymis mihi persuasit sese facti pœnitere. Lacrymæ mihi persuaserunt illum pœnitere facti. Lacrymis effecit, ut crediderim illum pœnitere. Adduxit, pertraxit, pellexit, perpulit me in suam sententiam. Coactus est verius, quàm persuasus.

CAP. CXXVIII.

Inferendi, seu Ratiocinandi.

Quod animal est, idem corpus sit necesse est: quod autem corpus est, non statim & animal. Is pauper est, qui plurimum cupit. Porro quò quisque magis abundat opibus, hoc est opum appetentior. Igitur ditissimus quisquis pauperrimus sit necesse est. Si Deus est animus, animi puritate, non victimis corporeis eum convenit colere. Cum animus sit corpore præstantior: virtutes autem animi sint possessiones, pecuniæ corporis, consentaneum est virtutes pecuniis anteponendas esse. In quem cadit misereri,

rerī, in eundem cadit invidere. Non cadit autem invidere in sapientem. Ergo ne misereri quidem. Ipse sibi utilis esse nequit, & vobis erit usus? Felix non est, cui multa defunt. Atqui divitibus defunt plurima: Qui possunt igitur divites esse felices? Solum bonum virtus; nam id demum bonum est, quo nemo male potest uti. Virtute nemo male uti potest: Bonum est ergo virtus. Bonum est virtus ut qua nemo male uti potest. An bonum pecunia, qua quisque potest male uti? Inunc, inferendi vim habet, sed velut cum exprobatōe, Inunc, argentum, marmor vetus, &c. Quæ cum ita sint, quis audeat inficias ire? Hoc cum sic habeat, an non dedisti damnum? Utrum damnum dedisti, an non? Et dubitamus adhuc?

CAP. CXXIX.

Nil, Nisi.

Nil nisi poëta es. Nil aliud es nisi poëta. Nil aliud, quam poëta es. Tantum poëta es. Poëta es, præterea nihil. Nihil es præterquam poëta. Nisi poëta esses, nihil esses. Nihil aliud quàm flebat, pro tantum flebat, apud Fab. Sed apud Sueton. frequentius, nihil aliud, quem vectabatur. Idem: Nihil amplius quàm monuit. Cui contrarium est, non tantum osculatus est.

CAP. CXXX.

Laudandi, ac Vituperandi.

Non omnes probabunt istud consilium, culpabunt plurimi. Animum insimulabunt nonnulli. Nemo mihi vitio verterit. Terrent. Nunc quam rem vitio dent, quæso animi.

madvertite. Dare crimini, dixit M. Tull. in Brut. istud vituperio dabunt omnes. Tu tibi laudi ducis. Gloriæ tibi tribuis, honori putas fore: at omnes dedecori dabunt, probro dabunt, criminabuntur, damnabunt, reprehendent, improbabunt, fugillabunt, taxabunt, notabunt, atro caliculo notabunt. Salust. Quoniam adeo Syllam non pœnitet, ut & facta in gloriam numeret. Album addere calculum. Subscribere sententiæ, Suffragari, refragari, laudibus ferre. Ad cœlum ferre. Horat. In cœlum ferre. Cicer. Laudibus vexit apud Plin. in epistolis. Scis vitio nigrum præfigere Theta. Avaritiæ singulos increpans. Sueton. Tibi malum imputabitur. Tibi feretur acceptum. Tu fueris in crimine. Tam est in vitio qui deserit amicum in periculo, quàm qui prodit. Sic M. Tull. In te residet facti suspicio. In te redundabit. In te cudetur hæc faba, proverb. Male audies apud omnes, qui hætenus audisti bene. Catull. Quisquis de meliore nota. Vir pessimæ notæ. M. Tull. Homo nullo numero. Nihil illo contemptius. Item: Vir primæ notæ. Vir extremæ notæ. Homo quintæ classis, homo ultimæ fortis. Homo bonæ frugis, sive bonæ frugi: aut absolutè. Homo frugi.

C A P. CXXXI.

Summa.

AD summum, dixit Horatius. In summa. Ut summam dicam. Denique, demum. Postremo. Breviter, Ut semel dicam, ut semel finiam. Dicam in genere. Rem omnem verbo complectar. Quid quæris? pro, denique Ciceronianum est. Quid multa? Quid multis moror? Dicam universim? In universum habeo quod respondeam. Dicam verbo. Ad ultimum, pro, denique

nique dixit Quint. Cart. & eodem sensu Sueton. dixit ultimo : ad extremum, Cicer.

CAP. CXXXII.

Perdendæ operæ.

Lusit operam. Luditur opera. Opera & impensa periit. Frustra ego hanc operam sumo. Nihil agis. Laterem lavas. Actum ago. Actam rem agis. In sylvam fers ligna. Reliquaque pro-
verbia, quibus inanis opera significatur.

CAP. CXXXIII.

Fructus.

Magnum ex ea re fructum retulit. Cœpit emolumentum. Lucrum reportavit. Sensit commodum. Commoditatem demessuit. Collegit utilitatem. Frugem accepit. Lucrum fecit. Compendium paravit. Ea res illi frugifera fuit, fuit emolumento, fuit commodo, fuit usui. Ex ea legatione messem optimam messuit.

CAP. CXXXIV.

Impudentiæ.

Nihil pudet. Depuduit. Depuditum est. Dedicat pudorem. Oblitus est pudoris. Dedidicit pudescere. Nescit pudescere. Exuit pudorem. Perfricuit faciem. Perfricuit frontem. Nihil habet oris. Nihil frontis. Quo ore ? Qua fronte ?

CAP. CXXXV.

Affectandi.

Affectata verba. Affectatus ornatus. Ascitus ornatus. Ascititius decor. Fabius. Et gratiam

152 DE COPIA VERBORUM

rei nimia cooperatione consumpsimus. Cooperationem, pro, affectatione dixit. Captat laudem. Venatur gloriam. Aucupatur famam. Accerit sibi malum.

C A P. CXXXVI.

Ignorandi, aut contra.

SCio. Non ignoro. Non me fugit. Non me latet. Non me præterit. Non sum nescius. Non me clam est. Quis nescit? Nemini dubium. Intellego, video, sentio. Compertum habeo. Exploratum habeo. Perspectum habeo. Cognitum habeo. Non est obscurum mihi. Non me fallit. Salust. Nec ea res me falsum habuit. Indoctus disci. Rudis horum malorum. Imperitus fallendi. Ignarus joci. Salust.

C A P. CXXXVII.

Turpe est, & similia.

Turpe est. Cum turpitudine conjunctum est. Laudabile est. Cum laude conjunctum est. Cum vitio conjunctum est. Vitio confine est. Non vacat vitio. Non caret vitio. Non abest à vitio. Periculosum, cum periculo conjunctum. In vitio est. In probro est.

C A P. CXXXVIII.

Quin, &, ut non.

Quere non possunt, ut hæc non eodem labefacta motu concidant. Cicer. pro Pomp. Quin hæc eodem labefacta motu, concidant. Non potes studere opibus, ut animi tranquillitatem non perdas. Non potes quin perdas. Non potest, nisi perdas.

CAP.

CAP. CXXXIX.

Id quod, quod, Ita ut, ut.

ID quod, pro quod, & ita ut, pro ut, frequens
est apud Cic. Ita ut facis. Ita quod facis.
Quod quidem facis.

CAP. CXL.

Amplificandi.

CEdendum erat hospiti, præsertim seni, maxi-
me seni. Pulsavit hospitem, eumque senem,
idque senem, atque hunc senem, atque adeo
senem.

CAP. CXLI.

Reciproca constructio quorundam.

ERit humanitatis vestræ, magnum civium nu-
merum calamitate prohibere. Cic. Prohibe
infandos à navibus ignes. Virg. Defendit capel-
las ab æstu. Defendit æstum capellis. Spargere
humum foliis. Spargere folia humi. Sternere
pallio lectum. Instruere lecto pallium. Inscript
poculum literis. Inscript poculo literas.

CAP. CXLI.

Non contentus.

Non contentus victoria. Non contentus, vi-
cisse. Non sat habebat vicisse. Non sat erat
vicisse. Parum erat vicisse, ni in victos etiam sæ-
viret. Non sufficiebat vicisse. Pœnitebat rapi-
az, nisi parentem quoque spoliasset.

CAP. CXLIII.

Satisfaciendi.

INterdum non satisfecit Ciceroni Demosthenes. Non implet aures Ciceronis Demosthenes. Non respondet optatis meis. Non satisfacit hominum de se expectationi. Tullius in Demosthene nonnunquam desiderat aliquid. Non is es, quem expectaram. Non talis es, qualem vellem. Nonnihil in te requiro adhuc. Non facit ad hujus cupiditatem.

CAP. CXLIV.

Impunitatis, aut contra.

OMnes plura habere cupimus, & tamen id nobis impune est. Haud impune facies. Haud impune feceris. Non fuit illi fraudi magistratum prohibuisse vi. Sine fraude esto. *Se fraude* dicebant prisca. Non sic auferes. Livi. Tulit, ne cui fraudi secessio esset, id est, ut omnibus esset impunitas. Mirabar hoc si sic abiret. Militem impunitate donavit. Nullum facinus impunitum esse oportet. Quo impunius dicax esset, dixit M. Tull. pro Quinctio. Nullas pœnas dedit ejus facti. Pœnas pendit. Tum pendere pœnas Cecropidæ justæ. Irrogare multam, dixit Cic. exemplum in illos editum. Persolvit, luit, dependit. Nullum de eo sumtum supplicium. Et facta nulla irrogata pœna. De tanto flagitio non est animadversum. In omnes graviter animadversum. Exacta pœna. Opinor capite plectendum. Noxæ deditus est. Animadversa flagitia, pro punitus, dixit Sueton. Nec in deditos gravius consultum. Quint. Curt. In te cudetur hæc iaba. Unus dependes pro omnibus. Tergo lues.

CAP.

CAP. CXLV.

Suadendi, aut Consulendi.

Idne estis auctores mihi? Te auctore, suscepi negotium. Tuo impulsu feci. Te impulsore fecit. Tuo suasu. Tuo inductu. Cic. Te suaso-
re. Te consultore. Tuo consilio. Abs te per-
suasus id feci. Tuo instinctu. Amorem in consi-
lium adhibuisse videris. Tuo persuasu. Cic. Te
flagitatore suscepi negotium. Tuo verberatu,
eodem sensu dixit. Quint. Curt.

CAP. CXLVI.

Prudens.

Prudens fecit. Sciens fecit. De industria fe-
cit. Studiosè fecit. Data opera. Dedita ope-
ra fecit. Destinato fecit, dixit Seneca. Studio fe-
cit. Consulto fecit. Consilio fecit. Contra. Im-
prudens, ne sciens fecit: per errorem, errore fa-
ctum est. Per imprudentiam. Peccavi incon-
sulte. Ex industria, pro, de industria, aliquoties
dixit Quintil. Composito factum, ex compo-
sito, ex destinato: pro consulto, apud Suet. est
in Calig.

CAP. CXLVII.

Causa.

Plurimis de causis mihi tuæ literæ jucundæ
fuerunt. Duas ob res hominem odi. Multis
modis tua mihi jucunda fuit epistola. Duobus
nominibus es mihi charissimus. Duplici nomine.
Duplici de causa tuis scriptis delector. Bis mihi
jucunda fuit epistola tua. Multifariam me tuæ
literæ delectarunt.

CAP.

CAP. CXLVIII.

Dierum notatio.

Calendis Januariis. Ad calendis Januarii, id est, circiter eum diem, sub idem tempus, pro circiter idem tempus aliquoties dixit Suet. Stat. temporibus. Stata vice, pro certis vicibus, dixit Q. Curtius. Calendarum die. Nonis Januarii. Ad nonas. Die nonarum. Idibus Maii. Ad Idus Maii. Iduum Novembrium die. Pridie Calendas, aut Calendarum, Pridie nonas Maias. Pridie nonarum. Pridie idus. Pridie iduum Novembrium. Postridie Calendas Januarias : vel, quarto Nonas Januar. Postridie Nonas Januarii : vel, octavo idus Januarii. Postridie Idus Januarii, vel decimo nono Calendas Februarii. Præterea, decimo Calend. Februarias : vel, ad decimum Calendas Februarii. Ad eundem modum de reliquis mensibus, ac diebus dicendum.

CAP. CXLIX.

De numeralibus.

IN numeris illa varietas est generalis, de addita aut omitta conjunctione : Annos natus quatuor & viginti, annos viginti quatuor. Annos natus centum & viginti : centum viginti. viginti supra centum. Deinde quod duos numeros principali : maximos, vel, compositè, vel, incompositè efferre licet. Duodeviginti, pro octodecim. Undeviginti, pro novendecim. Duodetriginta, undetriginta, ac deinceps consimiliter usque ad centum. Supra centum, compositè per adjectivum, aut incompositè per adverbium efferimus. Ducentos, bis centum. Trecentos, ter centum : atque eodem modo usque ad

ad mille. Mille multiplicamus, vel substantivè
vel adjectivè, cum adverbio. Mille nummum :
Mille nummos. Bis mille nummos. Duo millia
nummorum. Pergendumque consimili ratione
ad mille millia, aut millies mille. Nonnunquam
eandem sententiam efferimus & per Cardinalia,
quæ vocantur, & per ordinis numeralia. An-
nos natus viginti : Annum egressus vigesimum :
Annum excessit vigesimum : Annum agit pri-
mum & vigesimum. Biennium est, quod pa-
triam non reviserim : Tertius hic annus agitur,
quod patriam non revisi, sive cum non revisi.
Dic quotus esse velis, id est, quot convivas velis.
Hic non ordo, sed simpliciter numerus signifi-
catur. Distributivis pro simplicibus in carmine
licet uti. Ubi vero apponitur quippiam quod
distributionem explicet, liberum est uti vel di-
stributivis, vel cardinalibus. Quotannis duo ta-
lenta capit : Vel, Quotaunis bina talenta capit.
In singula capita mille nummum distribuit, vel
millenos nummos. In diem vivunt, qui vivunt
absque sollicitudine futuri. M. T. Qui in horam
viverent, hoc est ex tempore. In dies, idem va-
let quod in singulos dies. Livius : Senescit in
dies, & mutatur in horas. Horatius : in diem
dixit, pro quotidie. Ille potens sui lætusque de-
get, cui licet in diem dixisse, Vixi. Hic annotan-
dum, quod in conjunctione numeri majoris &
minoris, pro uno, aut primo, licet ponere alte-
rum. Cic. Literas accepi tuas, quas mihi Cornifi-
cius altero & vigesimo die reddidit, id est, vigesi-
mo primo. Idein pro Milone : Centesima lux est
hæc ab interitu P. Clodii, & opinor, altera, id est,
centesimus primus dies. Item Livius : Anno
trigesimo altero, quàm condita Roma erat, id
est, trigesimo primo. Quin & citra talem con-
junctionem, alterum frequenter, pro secundo
poni-

158 DE COPIA VERBORUM

ponitur. Cicero : Unum, alterum, tertium annum Saxa quiescebat. Similiter, unus & alter, pro unus, & iterum unus. Unus vel alter, pro unus, vel duo. Rursus in adverbiiis semel atque iterum, pro bis. Quoties adverbio, additur genitivus Sestertiū, subaudiuntur, centies mille, ut : Decies sestertiū, id est, decies centum millia sestertiorum.

C A P. C L.

Adverbia temporis.

TEmpus vix dum præteritum, per Modo Adverbium significamus. Paulo longius, per dudum, ac jamdudum. Hoc etiam longius, per Nuper, & pridem. Longissimum, per olim, & quondam. Futuri temporis hi sunt ordines: Mox aderit. Jam veniet, protinus, continuo, illico, extemplo, e vestigio, tempus significant & hæc continenter insequens, sed ferè respondent ad præteritum, ut : Literis tuis lectis, extemplo domum me contuli. Accepto hoc nuncio, e vestigio me domum conjeci. Olim, respondet ad utrumque tempus, Præteritum & Futurum. Olim floruerunt Græci. Forsan & hæc olim meminisse juvabit. Proximus, item ad utrumque tempus refertur. Proximo anno strenue se gessit. In proximum annum summas copias parat. Proximis his diebus. Proximo mense, Proximo partu. Proximo bello. Novissimus, pro eo quod est nuperrimus, præteritum duntaxat respicit. Superiore anno. Superiore mense. Superiore bello. Superioribus diebus, dicimus de re nuper, aut proxime acta. Item paucis his diebus. Quinque diebus, pro intra, live post quinque dies, dixit Horat. Idem Sallust. Paucis diebus in Africam proficiscitur : Et, ante pauculos dies.

Paucis

paucis post diebus. Post paucos dies. Aliquan-
 to ante. Aliquanto post. Paulo, multo, ante, &
 post. Dein, deinde, deinceps, exinde. Sub hæc,
 utriusque temporis rationem obtinet, id est, pau-
 lo ante, aut paulò post. Tit. Liv. Secundum ora-
 tionem prætoris murmur ortum, Idem : secun-
 dum hæc silentium fuit, id est, post hæc. Certi
 temporis significationem hæc debent : Hodie,
 heri, nudius tertius, nudius quartus. Quinto,
 sexto, septimo, octavo ab hinc die, hodie, cras,
 perendie, perendino die : quarto ab hinc die,
 quinto, sexto, &c. Porro verbum additum, tem-
 poris discrimen facit. Septimo ab hinc die me-
 cum coenabat : Septimo ab hinc die isthic me
 videbis M. Tull. Attico : Me ab hinc annis
 amplius 25 sponondisse dicit. Idem, Quo tem-
 pore ? Ab hinc annis quindecim. Durior fit hæc
 loquendi forma per accusandi casum, præsertim
 cum non significatur spacium temporis actionis
 continuæ. Quod genus est illud Terent. Ab-
 hinc triennium ex Andro commigravit huic vi-
 cinæ. Neque enim triennium consumpsit in
 migrando, sed triennium intercesserat inter reli-
 ctam Andrum, & aditas Athenas. M. T. Quæ-
 stor C. Papirio consule, fuisti abhinc annos qua-
 tuordecim. Horat. Scriptor abhinc annos qui-
 centum decedit. Mollius illud Cic. in Verrem :
 Horum pater abhinc duos & viginti annos mor-
 tuus est : Nam mortuum esse perpetuum est. Hæc
 & aliter efferimus. Septimus hic dies, quod
 mecum coenavit. Annus est, quod nullas à te li-
 teras accepi. Multum remporis est, quod nos
 non visis. Diu est quod nos non visis. Seculum
 mihi exisse videtur, ex quo nullas abs te literas
 accipio. Jamdudum ætatem, pro jam admo-
 dum diu, per hyperbolem dixit. Terent. Qui-
 dam vice ~~æ~~ quod, ponunt quum. Plautus. Jam
 bien-

biennium est cum ille mecum esse cœpit. M. T. Multi anni sunt, cum illa in ære meo est. Idem. Vigessimus annus est, cum omnes scelerati me petunt. Reperiuntur apud Cicero. aliosque veteres & hæ loquendi formæ. Cato : Postridie, aut post diem tertium quam lecta erat. i. altero tertiove die post lectam. Idem. Post annum tertium, quam severis, incendito. M. T. Postero die quàm illa erant acta. Cicero filius. Aliquando venerunt post diem quadragesimum & sextum quàm à nobis discesserant. Ascon. Pedianus. Post annum quàm pro Cornelio dixerat, Scævola in Pandectis. Post annos complures, quàm fecit testamentum. Eadem est ratio de adverbio, sive præpositione Ante. Ascon. Pedian. Ante sedecim annos, quàm hæc dicta sunt. Mollius est hoc sermonis genus, eo quod Post, & Ante, vim obtinent comparativi, quemadmodum secus, contra, aliter. Sine his autem durior est oratio : quam tamen crebro reperias apud T. Livium : Lilybæum, tertio die quam profectus inde erat, rediit. Item. Die vigesimo quàm creatus erat, dictaturâ se abdicavit. Id ætatis erat, ut turpe sibi duceret discere. Non pudet te istud ætatis lascivire. Hoc ætatis cum sim, non admodum timeo mortem. Pleraque noctem studet. Salust. Crebris ignibus factis plerunque noctis barbari suo more lætari, id est, magnam noctis partem.

CAP. CLI.

Annumerandi.

IN deos relatus. In numerum deorum relatus est. Horat. inter quos referendus erit. Ascribe me in numerum tuorum. Ascribe me tuis amicis. Ascribito me inter amicos tuos. Veteribus

IM
 . M. Tullius. Inter primos annumeran-
 . Idem. Inter primos censendus, ponendus, collo-
 . ratum. Recipe me in tuum gregem. Multos
 . sive obscuros legit in senatum. Cur hunc hominem
 . adscivisti in vestrum contubernium? Cooptatus
 . in collegium augurum. Asscitus. Additus ordi-
 . ni senatorio. Accersitus, seu asscitus in militum
 . numerum. Suet. Ut civitate donatum, in decu-
 . rias adlegeret: Adde hunc amicorum tuorum
 . catalogo.

C A P. CLII.

Initii, ac Finis.

IN ipsis vitæ primordiis. In ipsis vitæ rudi-
 mentis. In primis literarum elementis. In
 capite tuarum literarum. In prima statim fron-
 te. In ipso vitæ limine. In ipso quasi vestibulo
 vitæ. Ab ipsâ statim linea. Ab ipso carcere. In
 exortu. In exordio vitæ. Ab ineunte ætate. Lu-
 bricum tempus ineuntis adolescentiæ. Ineunte
 vere, mox cum hirundinibus advolabo. Exacta
 ætate nupturit, provecta ætate, vergente ætate,
 affecta ætate, effœta, decrepita ætate, ingrave-
 scente ætate, inclinata & præcipitata, sive præ-
 cipiti ætate. Piget hoc ætatis depugnare. Tac.
 Ad serum usque diem. Liv. Præcipiti jam die.
 Tac. Flexo in vesperam die. Livius: Primis te-
 nebris movit. Idem prima vespera, primo dilu-
 culo, primo cœpulsulo. Item Tacitus: Æstate
 jam adulta. Liv. Adulto Autumno. Idem: Adul-
 ta nocte. Idem: In exitu jam annus erat. Cicer.
 Quinto anno exeunte. Decurso vitæ spacio. Cy-
 gneam vocem, pro suprema dixit M. Tull. de
 Orat. lib. 3. In principio. In initio operis. In calce
 tuarum literarum. In extremis tuis literis. In po-
 strema parte tuarum literarum. Nunc ad metam
 festinat

festinat oratio. In extremo vitæ actu. In porta inferi, inferi.
impingere. In porta canterio. Ne in Apiis quærent, quæ.
dem. In ipso operis ingressu. In ipso statim opere. In initio.
ris frontispicio. In ipsis vitæ foribus. Vitæ janua. In causa.
Fauces inferorum. In philosophiam nondum ingressus. In causa.
tulit pedem, nondum fecit vestigium, ita Marconio.
Tull. ordiri telam, pertexere. Fundamenta ja.
cere. Auspicari. Iniiit consulatum. Ineunte ve.
re, Liv. Hoc ultimum utrinque initum finitum.
que est prælium. M. Tull. Vellem à principio te.
audisse. Idem: Tuas epistolas à primo legi.
Idem. Utinam à primo tibi esset visum. Hoc à.
initio fuit. Utinam initio affuisses. Naso: In credit.

Principio quod amare velis, reperire labora.

Horat. Ad extremum videndus. M. Tull. Consul non animus ab initio, non fides ad extremum defuit. Habes operis primam manum. Oratorem tibi delineavi. Adumbratum accipies oratorem, non expressum: Inchoatum, non absolutum. Cic. informatum dixit, quod inchoatum est, & cujus rude quoddam simulacrum cœptum est: ductum à statuariis & pictoribus. Exitus acta probat. Ordimur hinc farratam fabulam, quæ sit futura catastrophe nescio. Coronidem addere. Colophonem imponere. Supremam manum addere.

C A P. CLIII.

Major opinione.

MAjora fide. Majora, quam ut vera credi
queant. Minor opinione doctrina. Minor
doctrina, quam pro hominum opinione. Citius
spe aderat. Celerius expectatione redibat. Ci-
tius ac sperabatur. Ante expectatum redibat.
Par famæ doctrina. Non minor doctrina, quam
fama celebratur. Supra fidem omnia, id est, ma-
jora,

In portis, inferiora veris prædicabant. Infra verum
 Apiis quant, quæ nunciabat. Minor consulari dignitate
 atim opignitio. Minus est, quàm ut à consule cogno-
 tæ janatur. Major consulis dignitas, quàm ut hanc
 ndum in causam cognoscat. Tua virtus major est omni
 o, ita Marconio. Vincit omnem laudem tua virtus.

C A P. CLIV.

Contingendi.

Hocine tantum malum mihi derepente obje-
 tum esse? Ingens huic venit, sive, obvenit
 hereditas. Obtigit uxor, qualem volebam.

Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
 Natus es uxorem te dignam. Felicissimum in-
 genium fortitus es. Similes habent labra lactu-
 ris. Habet quod amet. Is nunc reperit. Merito
 nobis accidit, ut mali videamur, dum nimium
 studemus, nos videri bonos. Non omnibus da-
 tum, ut impune, quæ lubeat, dicant. Non quibus-
 libet licet quæ libeat facere. Mihi usu venit, sive
 usus venit, ut cum intractabili monstro confli-
 ctarer.

C A P. CLV.

Refugienti.

Refugit consuetudinem fœminarum: Alienus
 est à studiis. Abhorret à literis. Abhorret
 ostentum, pro exhorret, dixit Sueton. Execra-
 tur, detestatur, abominatur literas. Ad studio-
 rum mentionem nauseat. Horret mortem. Ex-
 horret mare. Averfatur omnes. Averfatur mi-
 seros: Ad poëtices mentionem nauseat, vomit-
 ur. Deprecatur publica munia, Gravatur splen-
 didos mensæ apparatus, id est, molestè fert. Sic
 Suet. Et Horat. Equitem gravatus Bellerophon-
 tem.

CAP.

ERat illi à pedibus. Aberat, qui mihi est à manibus. Nam tum aberat amanuensis. Qui regum sunt à corpore, à secretis, à sacris scriniis. Rationales, qui sunt à rationibus, à libellis, ab actibus, five actuarii. Latrones, Anteambulones, à cryptis, à poculis, pocillator. Nomenclator, à consiliis, & consiliarius, apud Suetonium.

CAP. CLVII.

Studii.

TOtus est in literis. Vacat congerendis opibus. Dat operam rei nummarie. Attendit negotio. Attendit juri, pro, studuit. Suet. Intentus est, vel intendit lucris. Inhiat gloriæ. Appropinquat animum ad scribendum. Adjecit animum ad virginem. Accommoda te rebus presentibus. Applica animum tuum ad uxoris ingenium. Dedit se Mammonæ. Dedicavi me Christo. Dedit te totum optimis literis. Dedit se ad leges. Cic. Servos ad remum dedit. Sueton. Idem ad terram dedit, pro deiecit. Inservit honoribus. Incumbite honestis disciplinis: Incumbite in honestas disciplinas. Devotus harenæ, pro additus, dixit Suet. Idem. Devotus vobis, pro additus ac deditus. Adjunxit animum ad ea, quæ ratio temporum postulabat. Ut animum ad aliud quod studium adjungant.

CAP. CLVIII.

Vitiandi.

Corruptunt bonos mores colloquia mala. Inficiunt, vitiant primam ætatem stultæ nutrices.

Aurum plumbo adulterant. Gemmæ adul-
terant. Depravant bonam causam mali Rhetor-
um. Deterunt laudem ducis indocti poetæ. Ma-
gister vicinus scabiem suam affricat vicino. Vas in-
ferum afficit infusum liquorem. Obtrusit mi-
seros nummos pro aureis. Vereor ne quid
tuis afflet, ne quid pestis instillet in tene-
brarum animum, ne quod sincerum est, trahat in
vitium, ne tibi morbum inhalet suum. Ne suum
genus infibilet : Ne quid inspiret mali. Puerilem
sententiam impiis opinionibus imbuunt. Malitiam
cum lacte nutricis imbibit, suxit, hausit. Fre-
quentes offensæ reddunt suppuratam amicitia-
m. Gloriam tuam dedecore contaminasti, in-
faminasti, conspurcasti, fœdasti, obscurasti, detur-
pasti, obfuscasti, denigrasti. Inulsit tibi notam
Interdum nominis. Venenare, poeticum est, potionare
apud Suetonium.

CAP. CLIX.

Solitudinis.

Secum vivit. Secum loquitur. Solus est : Soli-
tarius est. Incomitatus incedit. Solusambu-
lat. In locis solis ambulare tutum non est. Agit
in solitudine. Ne musca quidem adest. Secre-
tum agere, pro solum esse, dixit Suet. Foris se
vendent, cum apud se sunt, nihil illis fœdidi-
ci, quævis. Vix asse emeris ; si totum hominem per se
desideres.

CAP. CLX.

Sensus.

Ratio tua sapit tyrannidem. Respicit stulti-
tiam. Olet hircum : Redolet vinum. Vox tua
sonat alinum. Rusticus obolet alium. Vineta
cre-

crepat mera. Scripta tua spirant Italum. Tithonus aurum. Fragras unguentum. Ad hanc formam pertinent, Torvum tueri. Titanicum obtueri. quæ figura mollior est apud Græcos, *μαρτυρεν*. id est, *insanum tueri*.

CAP. CLXI.

Præstandi re.

FAc promissa appareant. Exhibe quod totum polliceris. Talem & se, & exercitum approbavit, ut nulli præmia majora perciperent, apud Sueton. utrunque. Si fortuna obstabit, quod minus præstem quod recepit, certè hunc animum tibi probabo. Promittis amplissima, das nihil. Si munificus videri vis, repræsenta beneficium ita Seneca, & Suet.

CAP. CLXII.

Pœnitendi.

Nondum hujus animi me pœnitet. Me quantum hic operis fiat, pœnitet : pro, non satis facit. Caput me pristina benignitatis pœnitudo : pœnitentia ductus : pœnitentia tactus : Agere pœnitentiam, pro pœnitere, est apud Plinium Junio-rem. Rursus : ejus pœnitentia pœnitentiam ago, id est, pœnitet, quod pœnituerit. Refertur autem & ad rem, & ad personam. Nec te pœniteat, istius patris. Inici matrimonii me pœnitet.

CAP. CLXIII.

Dissidii.

Male facta gratia nec quicquam coit, & rescinditur. Interrupta familiaritas. Mala lingua dirimit multorum amicitias, orta est inter illos

.Tini
 formia
 obtuer
 marit
 simulatas. Refrixit benevolentia : Amor ver-
 in odium. Discordant. Intercessit offensæ, ne-
 quid. Offensam, pro discordia aliquoties u-
 put Salust. Diffuenda est amicitia, non abrum-
 da. Dissiliit gratia fratrum. Parum inter eos
 arenit. Miror non bene convenire vobis.
 que cum altero convenit. Concordant. Con-
 cedes sumus. Oratio tua cum factis non con-
 rit. Summo omnium consensu. Magna inter
 les concordia. Nulla inter nos discordia.
 ident inter sese. Obortum est inter illos subi-
 t, apud dissidium. Digressa est à marito. Sueton.
 quo mi-
 retit ab illo. Divortium fecit cum illo. Re-
 nimur
 diavit uxorem. Dimisit matrimonio, id est,
 s nihil
 diavit : Dimisit matrimonium, pro rescidit.
 ficium
 nunciavit illi amicitiam, pro eo quod est, de-
 nunciavit, illi inimicitiam. Dissidet cum uxore,
 est, dissidium habuit. Missam fecit uxorem,
 orepudiavit, dixit Sueton. Serere dissidia.
 illi offensior, pro subiratus. Suetonius. Est
 illi cum illis ἀσπερὶ πόλεμος, id est, in-
 querabile bellum.

CAP. CLXIV.

Reconciliandi.

Arcire, refarcire gratiam : Reducere, repo-
 nere, restituere in gratiam. Redigam vos in
 ratiam. Reconcinnare pristinam amicitiam. Re-
 collige mihi illius animum. Fac ut mecum re-
 eat in gratiam. Instaura pristinam inter nos
 benevolentiam. Cic. In gratiam jam cum vo-
 ptate redeamus. Idem : Pompeius à me valde
 intendit de reditu in gratiam, sed adhuc nihil
 & re-
 recit. Salust. Sicuti regi libuerat, pax con-
 a lin-
 mit.

CAP.

CAP. CLXV.

Sapit, aut Contra.

Pol homo num tu es sobrius? Insanit, delirat, desipit. Vesanire dixit Catul. Non est integer mentis. Non est compos mentis: non consistat animo. Laborat errore mentis. Mota, vel commota mentis est. Mente lapsi, dixit Sueton. Defectus animo, mente excidit: Valet animo. Laborat ab animo. Sophocles reus actus est de mentis. Destituit illum vis animi.

CAP. CLXVI.

Excipiendi, vel Excludendi.

Nullus istuc auderet, nisi tu solus. Nemo præter unum te. Nemo præterquam tu solus. Nullus aderat extra unam aniculam. Fortunatus sum ceteris in rebus absque una hac. M. Tull. Extra ducem paucosque præterea. Extra prædam, id est, præter prædam. Hæc forma aliquoties apud Cic. ex imitatione Græcorum. Extra jocum, extra causam, non omnino confamilis sunt formæ. Omnium facundissimus, excepto Cicerone. Omnibus, nisi uno Cicerone facundior. Omnium doctissimus, si unum aut alterum excipias. Nemini cedit, uno te excepto. Interdum absque nomine, Horatius: Excepto quod non simul esses, cetera lætus. Jurisperiti interdum recipere usurpant, pro excepto. Recipit facta testata. Uni tibi permittitur præterea nemini. Tibi quidvis apud me licet. Alioqui non ferrem, alias non ferrem, aliter non ferrem, quod postremum est apud M. Tull. Offic. Super, pro, præter, frequenter est apud Sueton. quanquam hoc non tam excludent

est, quàm se moventis à ceteris. Super veteres
amicos ac familiares, id est, ultra. Politianus :
Secundum te primas tenet, id est, te excepto.

CAP. CLXVII.

Ut vis, aut contra.

Uxorum nactus sum ex animi mei sententia.
Uxor mihi contigit qualem volebam. Hic
venatus malè respondit votis nostris. Non suc-
cessit pro votis navigatio. Nihil accidit non præ-
ter animi sententiam. Omnia secus, quàm vole-
bam. Omnia contra, quam volebam. Fortuna
non respondet optatis meis. Fac ut lubet. Fac
pro tuo arbitrio. Vive tuo arbitratu. Nihil
faciam nisi de consilii sententia. Faciam ut voles.
Faciam pro tua voluntate omnia.

CAP. CLXVIII.

Comperta.

Homo spectatæ probitatis. Vir probatissi-
mæ fidei. Animum in me tuum habeo
multis jam argumentis exploratissimum. Com-
pertum, perspectum, exploratum habeo, quanti
me facias. Delectus est, ut industriæ vir ex-
pertæ, pro spectatæ, dixit Sueton. Periclita-
tos mores, pro spectatos dixit M. Tull. Com-
perta mihi est hominis perfidia. Deprehensa est
astutia. Re compertum est : Pro certo, pro com-
perto dicis : Certum non habeo. Cum certum
sciero, scribam ad te.

CAP. CLXIX.

Copia.

Abundat opibus, Exuberat, redundat, exun-
dat, superfluit, & superfluens apud Sene-
cam

170 DE COPIA VERBORUM

cam est. Est apud illos ingens aquarum & graminis copia. Copias, pro divitiis, dixit M. Tull. & Sueton. Multum, plurimum, satis vini. Abundē potentiæ, gloriæque, dixit Sueton. Nimum licentiæ. Nimis insidiarum, pro plus satis, dixit Cic. Affatim vini, pro multum vini. Livi. Ne cui major quam quinquaginta iugerum agri modus esset, Horat.

Hoc erat in votis, modus agri non ita magnus.

M. Tull. Frumenti summa caritate maximum numerum miseram. Idem in Philip. Maximus vini numerus fuit, per maximum optimi pondus argenti. Hircius: Magno invento numero hordei, olei, vini, fici; paucō tritici. Immensa pecuniarum vis reperta est. Salust. Quibus mala abunde omnia erant. Rursus. Abundē libertatem rati, quia tergis abstinetur. Idem: Inopem & coopertum miseriis effecit. Idem: Hæc talia facinora impune suscepisse parum habuere, id est, non satis erat, Item: Satis habebatis animam retinere.

CAP. CLXX.

Indicta causa.

Indicta causa conjecit servos in vincula, Cic. Quosdam inauditos condemnavit, Sueton. Inauditum capite puniebat, citra causæ cognitionem damnatus est, quod Jureconsulti vocant *ἐρημείδιον*, id est, *quam altera parte absente & nullo repugnante fertur sententia.*

CAP. CLXXI.

Prosperitatis, aut contra.

Prospere valetudine. Incolumi valetudine. Incolumi fama. Secundiore fama fuit, id est, mi.

minus laboravit infamia. Secundo vento, secundo aestu, secundo amne sive flumine. Secundo rumore, dixit Tacit. Idem, adverso rumore, dixit, pro sinistro. Idem dixit, secundis numinibus, pro, faventibus diis. Idem, secunda tempestate, ac fama. Idem, secundante vento. Hic & Livius, secunda praelia dixerunt, pro feliciter gestis. Et Junone secunda, Virg. Dextro Hercule. Secundam existimationem colligit, Suet. pro eo, quod est, bonam opinionem. Si quem numina læva sinunt. Hic tibi, si alias unquam, mens læva fuit. Resistente fortuna nihil ages. Cic. Rebus afflictis. Rebus tristibus erigendus est animus. M. T. Cecidit belle. Ita cecidit ut volebam. Hoc cecidit opportune. Valde optanti utrique nostrum cecidit. Hoc adhuc percommodè cadit. Male cecidit : Hac non successit, Terent.

CAP. CLXXII.

Antiquitatis.

AB orbe condito non extitit homo sceleratior. Duo post homines natos deterrima capita, Dolabella & Antonius. Consules post hominum memoriam teterrimi, atque turpissimi. Post homines natos. Nostra ætate factum dicimus, quod nobis vivis accidit. Nostra memoria, quod à majoribus visum, ab illis audire potuimus. Patrum memoria utroque est antiquius, videlicet quod sub atavis, ac tritavis gestum est. Ex omni memoria M. Tull. dixit, pro Pub. Sexto. Idem, pro Luc. Cornelio Balbo dixit, Superiore memoria, pro, superioribus seculis. Post orbem conditum. Post urbem conditam, dixit M. Tull.

CAP. CLXXIII.

Totum.

A Capite usque ad calcem : A summo capillo usque ad imum pedis. Debes in solidum, Reddes ad assem, dixit Plin. Junior. Quod iis ad denarium solveretur, dixit Cic. pro Pub. Quintio. Bona fide reddidit depositum, vel, cum plusculo. Cum tota æruginē, dixit Juvenal. Quantus, quantus est, nihil nisi somnium est. Hyemem inter se quam longa est, id est, totam hyemem, dixit Virgilius.

CAP. CLXXIV.

Perspicuitatis.

Dilucide expedit, quibus oportuit. Vel cœco perspicuum est. Explanatius dicam : Dicam crassiore Minerva. Enodatius explicare, M. Tull. de fin. Ibidem, Enucleate, pro explanate dicta. Dic expresse, velis an non velis. Candidus sermo pro dilucido. Græci λευκὸν λόγον appellant apertum, & perspicuum, & λευκότερον λέγειν pro apertius dicere. Sole meridiano clarius. Significavit verius, quam expressit. Lex hoc expresse vetuit. Declara mentem tuam. Planum facere, pro declarare, frequenter est apud Ciceronem. Oculis subicere. Ob oculis ponere. Solidum est, pro perspicuum est, dixit M. Tull. in Verrem, actione prima. At enim illud solidum est, ut me Siculi maximè velent, alterum illud credo. Obscurum est, & luce clarius. Tuba clarius, apud Græcos.

CAP.

CAP. CLXXV.

Nobilitatis & contra.

Vir apprime nobilis. Minime obscuris natalibus. Homo minime novus. Homo cum primis illustris. Vir clarissimus. Vir antiquæ nobilitatis. Vir honesto apud suos loco natus. Summo loco natus. Domi splendidus. Majorum imaginibus clarus. Ex illustri stirpe progenitus. Avitis stemmatibus clarus. Homo domi nobilis, pro eo qui è claris prognatus est, frequenter est apud Ciceronem, & apud Salust. Homo domi suæ cum primis locuples atque honestus. Hominem veteris prosapiæ ac multarum imaginum, dixit Salust. Cic. Philargus in amplissima civitate amplissimo loco natus. Liv. Adolescentes nec tenui loco orti. Plin. Fœmina splendide nata. Obscurus. Liv. Homo loco obscuro, tenuique ortus fortuna. Humili loco, infimo loco natus. Homo novus. Salust. M. Tull. repertitium appellat, quod obscuris esset majoribus. Vir equestri loco. Vir senatorii generis. Vicanum, pro ignobili dixit Cic. Horat. ignotos homines dixit pro ignobilibus.

CAP. CLXXVI.

Violentia.

Vix à manibus temperatum est. Res ad vim, & arma spectabant. A verbis ventum est ad verbera. Rixa in pugnam versa est. Vi geritur res. Ferro, non rationibus decertabatur. In manibus jus erat. Ad saga properatum est, frequens est apud Cic. Sagum enim vestis est militaris, quemadmodum toga pacis. Collo obtorto reduxit hominem.

CAP. CLXXVII.

Rumoris.

Vulgo fertur. Diu fuit populi fabula. Rumore vulgatum est. Constans rumor est. Fama passim jactatum est. In ore est omni populo. Erat in sermone res, dixit Cicer. pro eo quod est, Rumor erat. Vox erat una totius provinciae. In ore & sermone omnium. M. Tullius. Male audire dicuntur, de quibus malus est rumor. Contrà, bene, de quibus bonus.

CAP. CLXXVIII.

Exempli.

Majorum suorum vestigiis ingreditur. Vetus institutum revocavit. A prisca Reip. consuetudine non recessit. Cæsar. Agere ad præscriptum. Vetus exemplum est, sive veteris exempli res est, fallere amicum. More hominum fecit: sibi, quàm amico maluit consulere, Novo more, pro nullo majorum exemplo, frequens est apud Cicer. Exemplum subijcimus his fermè modis per Ut, & Velut: Simile gaudet simili, ut sus sue: velut puer puero. Quod genus, pro eo quod Græci dicunt *εἶδος*; verbi causa, Verbi gratia, Exempli causa, apud M. Tull.

CAP. CLXXIX.

Interneccionis.

Funditus periiit. Radicitus extinctus est. Cupiditas radicitus extrahenda est. A stirpe subversa est Resp. A stirpe interiit, dixit Salust. Pristinæ disciplinæ ne vestigium quidem ullum superest. Græci *παρολελείαν* vocant. Exstirpari & funditus tolli, dixit M. T. de Fato. CAP.

CAP. CLXXX.

Atrocitatis.

ATrox injuria. Indignum facinus. Infandum, apud poëtas. Nefarium scelus. Gravis contumelia. Non ferenda superbia. Intolerandam ferociam, dixit M. Tull. contra Rull. Facum non una cruce dignum. Facinus culeo dignum. Noxa capitalis: Crimen inextinguibile. Placulare facinus.

CAP. CLXXXI.

Rigoris.

ADvium exigere. Summo jure mecum agitur. Rigide, severe, præcise, quod Græci dicunt ἀποτόμως, mecum agitis. Inique, duris conditionibus, aut legibus mecum agitur etiam si mecum agas obliuatis tabulis. Pergitis ne vos tanquam ex syngrapha agere cum populo? dixit M. Tull. pro L. Mauræna. Ibidem dixit, austerè & Stoice agere. Ibidem, dici potest Scythice agere, qui agit incivilius.

CAP. CLXXXII.

Affribendi, & imputandi.

Assignamus, ascribimus, attribuimus, frequenter in malam partem, nonnunquam in bonam. M. Tull. ad Attic. Si perturbatior est, tibi assignato. Idem in Bruto. Hæc si minus apta videntur huic sermoni, Brute, Attico assigna. Flens petiit, ne unius amentiam civitati assignaret. M. Tull. in Bruto. Peto à te, ut id non modò negligentiae meæ, sed ne occupationi quidem tribuas. Idem. Omnes id Verri tunc attribuebant. Item, Ut aliis causam calamitatis attribueret. Si

quid mali acciderit, tuæ fœcordiæ imputato. Quod vivo, tuæ clementiæ acceptum fero; siue acceptum refero: hoc est, debere me fateor. Scævola in Pandectis: Creditores suæ negligentia expensum ferre debent. Hactenus in malam partem. Si quid feliciter evenit, non fortunæ, sed Deo ascribendum est, assignandum est, tribuendum est, attribuendum est, acceptum ferre oportet, imputandum est. Hæc in bonam partem. His finitima sunt, vendico, assero, arrogo: Totius negotii laudem sibi vendicat, sibi asserit, sibi usurpat. Illa priora sunt sumpta à codicillis rationum, in quibus notatur quid quis debeat, aut cui quid persolvendum sit. Hæc posteriora ab actione juris, qua quis sibi jus personæ aut rei defendit legibus. Item illa: Totum me tibi debeo. Quod spiro, & valeo, tui muneris est. Si quid habeo, id totum tuæ munificentia est. Si quid in me boni est, abs te venit, abs te profectum est, abs te fluxit.

CAP. CLXXXIII.

Additionis.

Gulæ deditus, voluptati addictus, hoc ab auctione conflatum est. Ventris mancipium: servit lucro. Horat. Inservit honori. In hoc totus incumbit. Assidet literis. Affixus est poetica, M. T. Et ad genus id quod quisque veltrum in dicendo probaret, adhærescerent, hoc est, affigerent sese. Devotus, in bonam partem, dixit: Juvenalis.

Quod ni tibi deditus essem,

Devotusque cliens, uxor tua virgo maneret.

Terent. Animum ad scribendum appulit. Idem: Ut animum ad aliquod studium adjungant. Idem: Adjecit animum ad virginem. Dedit se ad
leges,

leges, dixit M.T. Me totum, meaque omnia tibi dico, dedico, consecroque.

CAP. CLXXXIV.

Facultatis.

Terent. Tibi in manu est ne fiat : Salust. Verum id frustra, an ob rem faciam, in manu vestra est, Quirites. Id in te litum est : Isti hic non mea facultatis. Virg. Non opis est nostræ. Nos pro nostris opibus extruimus mœnia. Non est in potestate mea. In potestate, & in potestatem habere, dixit Salust. Si in mea potestate esset. Filius nondum emancipatus in patris est potestate. Penes te jure est vitæ, ac necis. Non est mearum virium. Meis auspiciis, meis copiis, meo Marte confectum est hoc negotium. Salust. novè dixit : Quibus in otio, vel molliter, vel magnifice vivere copia erat. Idem dixit, in manibus. Cicer. pro mea parte adjuvi, pro mea parte virili, pro viribus, pro mea virili. Salust. pro parte virili, absque pronomine : In hunc numerum conferri possunt & illa : Impetravit commeatum : Facta est illi dicendi potestas. Salust. Post ubi fide publica dicere julus : Idem, Si fides publica data esset. Idem, Eumque interposita publica fide, Romam perduceret. Magnatibus quicquid libet, licet. Utinam per fortunas liceret, pro tuis in me beneficiis gratiam repone. Utinam tam adesset facultas, quam adest prompta voluntas tibi gratificandi.

CAP. CLXXXV.

Jurandi.

Per caput hoc juro. Sancte dejerat. At sunt qui nihil vereantur conceptis verbis pejorare.

rare. In verba jurabas mea. Horat. Non ego per fidem dixi sacramentum, id est, non juravi mala fide. Sacramenta militaria. Non verear vel Jovem lapidem jurare. Sic me Deus bene amet. Sic mihi propitius sit Christus, ut ego te salvum cupio. M. Tull. Sollicitat, ita vivam, me tua, mi Tiro, valetudo. Idem: ne sim salvus, si aliter scribo, ac sentio. Idem: ne vivam, si scio. Idem: Moriar, si quisquam me tenet, præter te. Idem: Male mihi sit, si unquam quicquam tam enitar. Horatius: Dispeream, ni optimum erat. Abjuratus rapinas, dixit Virgil. Salust. Fidem prodiderat, creditum abjuraverat. Terent. Jusjurandum dabitur. Apud Jureconsultos defers jusjurandum, qui parti adversæ cedit iurandi facultatem: Refert, qui oblatum transfert in offerentem. Huic citius credam injurato, quam tibi jurato.

CAP. CLXXXVI.

Dictandi.

PRætor dictat jusjurandum, facile ero facundus, si tu dicenda dictaveris. Plaut. præi verbis quod vis, hoc est, præconcipe verba, quibus me velis uti. Livi. Agedum pontifex, præi verba, quibus me pro legionibus devoteam. Idem. Id votum in hæc verba præeunte P. Licinio pontifice maximo, consul nuncupavit. Idem, pro præire, dixit, præfari. Sunt qui M. Fabio pontifice maximo præfante carmen, devovisse se eos pro patria, Quiritibusque Romanis tradant. M. Tull. ut vobis voce præirent, id est vobis præscriberent, quid essetis pronunciaturi. Præscribere modum, præscribere finem. Cæsar. Non ad alienum præscriptum, sed ad suum arbitrium imperare.

CAP.

CAP. CLXXXVII.

Tempestive, &c.

Opportune advenis. Fac adis in tempore. Fac adis tempori. Vigilet oportet, qui tempori vult sua conficere negotia. In ipso articulo supervenit. M. Tull. Satis erat diei, ut Puteolos excurrere possem, & ad tempus redire. Idem: Aderis autem ad tempus. Matura reditum. Fac curentur ista mature. Plaut. Per tempus hic venit miles: Idem: Non potuisti per tempus magis advenire. Fac adeas hominem in tempore. Tempestivis conviviiis delectantur & philosophi. Horatius: Tempeſtiva viro. Tempeſtīvius ista dixeris à cœna. Nihil suave, quod est intempestivum. Intempeſta nox dicitur, media, quod non sit opportuna, ad aliquid agendum. Commodum supervenit Chremes. Incommodo, me revocavit senex. Sui quidque tempore agendum est. Horat. Pleraque differat, & in præsens tempus omittat, id est, in suum, & congruum tempus. Siquidem hæc dictio *Præsens*, ad omne tempus pertinet. Laudatus est ab Augusto Cato, quod præsentem Reipubl. statum noluerit immutari, hoc est, eum statum, qui erat vivo Catone.

CAP. CLXXXVIII.

Ante tempus.

Virg. Sed cadet ante diem. Præmatura morte extinctus est. Ante tempus sapit. Persi. Et rerum prudentia velox. Ante pilos venit. Præproperè duxit uxorem. Nondum matura nuptiis, elocata est. Livi. Abi hinc cum tuo præpropero amore. Illud præcox ingeniorum genus

80 DE COPIA VERBORUM

nus non temerè pervenit ad frugem. Præcocia mala pluris emuntur. Accelerata consilia, raro sunt felicia. Festinata consilia, raro prospere cadunt. Præcipitata consilia vix unquam felicem exitum fortiuntur. Ovid. Et adhuc tua mellis in heiba est.

C A P. CLXXXIX.

Post tempus.

Sero sapiunt Phryges. Sera est nunc consultatio. Sero est, mortuo adhibere medicinam. Nulla ætas ad discendum sera est. Sera est in fundo patrimonii. Adveni. & post tempus. Seram rosam, pro serotina, dixit Horat. Serotini fructus sunt, qui post tempus solitum proveniunt. Post festum, ut aiunt, advenitis.

C A P. CXC.

Celeritas.

Mox te revisam. Brevi te revisam. Propediem te revisam. Primo quoque tempore conveniam hominem. Puncto temporis fortuna versa est. Momento temporis corruunt omnia Virg.

Exemplo Ænea solvuntur frigore membra.

Salust. De improviso. Virgil. Ante expectatum. Dicto citius tumida æquora placat. Simul cum dicto manus affect homini. Actutum se domum contulerunt. Hæc locutus, è vestigio se domum recepit. Protinus illico, continuo, statim. In ipso statim vitæ limine extinctus est. Confestim se in pedes conjecit. Simul atque hæc dixerat, repente abiit. Simul ut accepit nummos, aufugit. Martial. Vix dum dictum erat, illa dedit, quàm maturissime, sive maturime; pro quamprimum, quàm ocyllime dixit Salust. Tacitus: Incilis venis mortem appropinquat, id est, accelerat. Nec mora, manum injicit homini. Om-

nium

nium expectationem celeritate vicisti : Huc fac quamprimum recurras. Volâsse dices. Ubi me his negotiis extricare, nihil cunctatus ad vos advolabo.

Ad hanc formam redigi possunt Anticipandi verba, quorum aliquot alibi recensuimus. Prævenire, antevertere, prævertere, sive præverti. Terent. Hæc dies illi antecessit. Occupare. Horat. Cum affectaretur nunquid vis, occupo. Idem : Fortiter occupa portum. Antevenire, Salust. Sed ea omnia luxu antecapere, id est, præveniebat famem, & sitim. Idem : Ac priusquam legiones scriberentur, multa antecapere quæ in bello usui forent. Idem : Consul optimum factu ratus, nossem quæ instabat, antecapere. Maturandi verbum, frequenter habet celeritatis significationem, Virg. Maturare fugam. Salust. Nisi maturâisset pro cura signum sociis dare. Terent. At mature. Maturitas, & maturus non itidem usurpantur.

CAP. CXCI.

Spacium loci exiguum.

Plaut. Si ex isto loco digitum transversum, aut unguem latum excesseris. Pedem ubi ponat, non habet. Palmum non habet. Pollicem latum agri non habet. Cave dignum latum ab hoc discesseris loco. Pedem latum nunquam à tuis præceptis digrediar. Culmum latum nunquam recedit ab Epicuro. Pilum latum non recedit à pristinis moribus.

CAP. CXCII.

Spacium magnum Locis, aut Temporis.

Plaut. Longe usque à campis ultimis. Cicer. Usque à mari supero, Romam proficisci. Terent. Ex Æthiopia est usque hæc. Usque à pedibus

182 DE COPIA VERBORUM

dibus ad summum capillum. Plaut. Usque ex unguiculis. Quod augures omnes usque à Romulo decreverunt. Salust. Omnia, quâ visus erat, constrata telis, armis, cadaveribus. Quæ visus erat, dixit, pro eo quod erat, quam procul undique patebat prospectus. Virg. Usque à proavis vetus ordinis ætas.

CAP. CXCI.

Metuendi.

Metuo ne quod vis non liceat per patrem. Timeo ne mihi succenseat. Nullus metus est, ne tibi quisquam det verba. Nihil periculi est, ne regno excutiaris. Ter. Metuo ut subster hospes, id est, ne non substat. Idem: Fictæ vereor ut hæ sint nuptiæ. Horat. O puer ut sis vitalis metuo. M. Tull. Omnes labores te excipere video, timeo ut sustineas. Idem. Accepi à te literas, quibus vereri videris, ut epistolas illas acceperim. Sollicitus sum, ut tantum laborem possis sustinere.

CAP. CXCV.

Aptitudinis, & contra.

Eloquentiæ caput est, apte dicere. Neque enim diserte dicitur, quod inepte dicitur. Nil ad eam rem dici potuit accommodatius. Delige uxorem tuis accommodam moribus. Splendide dixit magis, quam apposite. Nihil afferri poterat appositius. Elegans iocus, sed parum in loco dictus. Tua institutio non quadrat ad huius ingenium. Mulieri mulier magis convenit, magis congruit. Hic militiæ natus est. Hic ad huius mores factus, sculptusque est. Magnifica loqueris, sed nihil ad Bacchum, ut aiunt, sed ἀπερὸ λόγου, sed ἐδὲν περὶ ἐνθου, id est, nihil ad Bacchum pertinentia, nihil ad versum. Ista sarcina

cina non sedet humeris tuis. Hæc inter se non
coherent. Istiuc ingeniosè interseruisti veri-
us, quàm concinnè. Non sibi constat tua ora-
tio. Non consonat vita doctrinæ. Non concor-
dant facta cum dictis. Multa dixit extra causam,
nihil ad rem pertinentia. Quid cani cum bal-
neo? Istuc præclare quidem dictum, sed alieno
loco. Alieno tempore sementem facis, Terent.
Alienior ætate post faceret tamen. Ne bovi cli-
tellas. Feli crocoton addidisti. In lente unguen-
tum. Non facit ad luctum cithara.

C A P. C X C V.

Moriendi.

Mortem obiit. Vita defunctus est. Vixit.
In vivis esse desiit. Excessit è vivis. Ex-
cessit, absolutè ut, decessit. Satiùs est millies mor-
tem oppetere, quàm turpitudinem admittere.
Cicer. Mihi ipsi fuit mors æquo animo oppe-
tenda. Obiit supremum vitæ diem. Diem obiit.
Cicer. Obiit. Vitam morte commutavit. Con-
cessit in fata, concessit vita, frequens apud Tacit.
Mortalitatem explevit, apud eundem. Item :
Supremum diem explevit. Animam reddidit.
Spiritus finiebat. Spirare desiit. Liv. & Cicer.
Efflavit animam. Cicer. Cujus in complexu liben-
ter extremum vitæ spiritum ediderim. Exspira-
vit, Cic. Antequam ex hac vita migro, emigro,
demigro : Idem, exire de vita. Terent. E me-
dio excessit. Emori malim. E vita discessit ine-
dià. Tacit. Mortem occubuit. Et occubuit abso-
lute, Suetonius dixit. Voluntariam occubuit ne-
cem. Virg. Seu certæ occumbere morti. Vivis
exemptus est. Inter vivos agere desiit. Agere
animam dicitur, qui jam moritur, Deo naturæ-
que concessit. Salust. Ubi anima naturæ cessit,
demptis obrectatoribus, ipsa se virtus magis ma-
gisque

gisque extollit. Idem: Pater, uti necesse erat naturæ concessit. Vitæ peregit fabulam: Letum datus est. Luce orbatus est: Vita orbatus est lumine cassus, Poëticum. Mortuus, absolute dicitur. Demortuus, qui morte sua locum aut munus reliquit vacuum: in quod qui substituitur, in demortui locum succedere dicitur. Excessus, pro morte apud idoneos auctores invenitur. Item exitus, frequens apud Tacit. Exitus demum Neronis, positus odiis in medium consulere. Idem: Laudatis antiquorum mortibus pares exitus. Quanquam exire è vita fere dicitur, qui spontaneam obeunt mortem: & exitus eorum, qui sponte decedunt è vita. Quod peculiare est etiam oppetere mortem. Finem, pro excessu, dixit Tacitus. Comperto fine Augusti.

CAP. CXCVI.

Mortis spontaneæ.

Cic. è vita tanquam è theatro exeamus. Impatiens malorum, mortem sibi conscivit, necem sibi conscivit. Inedia vitam finiit. Veneno sumpto, mortem accersivit. Incilis venis, mortem appropinquat. Ita Tacitus. Desperatis rebus, decrevit sibi afferre manus. Idem. Vim suæ vitæ attulit. Idem frequenter dicit, mortem sumere, pro mortem sibi consciscere. Haud creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis. Morte spontanea vitam abruptit. Intercluso spiritu mortem invenit. Suspendio quæsitæ mors est.

CAP. CXCVII.

Mortis adactæ.

Occidit, interfecit, peremit, necavit, exstinxit, jure cæsus est, neci dedit, Virg. Dede neci. Vitam & Cantharides eripere possunt. Terent. Animam seni exstinguerem. Vita privavit. Vita, seu

lum
e esse en
um : Let
batus est
absolut
ocum aut
Substitu
ur. Ex
res inve
t. Exita
um con
mortibus
e dicu
& exitu
d pecu
m, pro
ugusti

luce orbavit. Nero Senecæ denunciavit ultimam necessitatem. Ad necem adegit.

CAP. CXCVIII.

Propositi.

Uenat. Si te propositi nondum pudet. Erat animus, erat in animo. Proposueram statuere, decreveram, constitueram urbem relinquere. stat sententia, literis te addicere. Non est sententia, frustra niti. Non fuit consilium, socordia, neque desidia bonum otium conterere. Non sum animi, ut inanem operam velim sumere. Non est consilii. Non est ratio. Visum erat ad vos emigrare. Habebam in animo. Sic apud animum statuo, Salust.

CAP. CXCIX.

Periculi imminentis.

In
scivit,
eneas
mor
rebus,
uz vi
m su
d cre
ortis,
piri
est.

Non sentis quid tibi malorum impendeat, quanta immineat calamitas, quanta instet tempestas. Non ea procul abest. Jam urget ac premit. In foribus adest ultio. Salust. Dux hostium cum exercitu supra caput est. Sic aliquoties & Liv. Nihil malorum non intentabatur. Virg. Præsentemque intentant omnia mortem. Hæc procemia nobis dira minitantur. In pro-
pinoquo est discrimen. Non sentis quæ te circumstant pericula, quæ malorum procella te circumvallet. Quis te maneat exitus. Quam tenui discrimine abis ab exitu. Vicinius malum est, quam credis. Propior es periculo, quam suspicaris. Salust. Quousque cunctando Remp. intactam patiemi-
ni? Intutam, dixit, pro periculo obnoxiam. Idem, eò Respub. in extremo sita est. Rursus: Ubi intelligit omnes fortunas suas in extremo sitas. Et, gnati vita in dubium veniet, dubiis rebus consilium adhibendum est.

Naso.

Omnia

Omnia sunt hominum tenui pendencia filo.
 Horat. Et incedis per ignes suppositos cineribus
 liso. Periculosa plenum opus alex.

CAP. CC.

Facile, Difficile.

Dictu quàm factu facilius. Nihil facilius, fa-
 cile est, perfacile est, proclive est, in pro-
 clivi est. Nihil est neg. Nullo negotio rem
 conficies. Salust. Denique omnes Romani
 que ad nostram memoriam sic habere, ab
 omnia vitiis suæ prona esse. Idem: Et profes-
 diis iuuantibus omnia matura sunt. Id cuius
 promptum est. Hoc mihi in promptu non est. Sa-
 lust. Si hoc itinere uti decreveritis, cetera in
 promptu erunt. La prociectu habere. Ad manum
 esse. Difficile est. Perdifficile est. Rem arduam
 moliris.

CAP. CCI.

Prætextus.

Virg. Hoc prætextit nomine culpam. Hoc co-
 lore tegit culpam. Obtentu pietatis, rem
 impiam moliebatur. Specioso titulo molitur
 facinus omnium turpissimum. Plausibili titulo
 Religionis fuce se venditant. Amici specie
 gessit inimicum. Salust. Quicumque Rempu-
 agitavere honestis nominibus. Idem. Sed ha-
 res mirè sunt vitiis obtentui, id est, his præ-
 xuntur vitia. Magni nominis umbra se tuentur.

CAP. CCII.

Temeritatis.

Nihil habet pensi. Inconsultis consiliis agit
 omnia, Pro sua libidine rem gerit. Audacia

pro sapientia, in consilio est. Æqui atque ini-
 nulla ratio est. Quid deceat, quid non, susque
 que habet: Salust. Quæ etiam mediocres vi-
 spe prædæ transversos agit. Idem: Quos pri-
 amicitia Ingurthæ parum cognita transver-
 agit. Impetu fertur magis, quàm iudicio du-
 tur. Nihil habet pensi, quid, in quem, dicat.

CAP. CCIII.

Exequiarum.

Exequias inire. Curare funus. Parentare, Paren-
 talia peregrimus. Salust. Postquam illi more
 iusta magnificè fecerunt.

CAP. CCIV.

Consuetudinis, aut contrà.

Nonne fallere. Assuevit mentiri. Consueta re-
 linquere durum est. Optimis assuescendum.
 mis, belloque desueti. Ad ista jam pridem oc-
 curret animus. Longo usu callum duxi. Terent.
 Quid tu Athenas insolens? Insolens injuriarum,
 cit. Salust. Idem: Interdum timidos insolentia
 beris levare manu. Nihil novi facit. Isthuc in-
 solens facis. Isthuc tuo more facis. Isthuc tibi so-
 ne est. Moris est. In usu est. In usu esse desiit.
 Ne vetustissima Italiæ disciplina per desidi-
 exolesceret. Idem: Græci amictus jam ex-
 leverant. Liv. Res aut novæ, aut vetustate ex-
 plorum memoriæ jam exoletæ. Ista jam in
 consuetudinem abiêre.

CAP. CCV.

Tarditatis.

Tardat, quod Græci *χερῖς*. Tardus corpus sed ingenio tardior. Lentus abes. Festina te. Age pederentim, paulatim, sensim infundere. Cunctari, bellum ducere. Salust. Quem ubi cunctari accedit, & dubium belli, atque pacis rationes trahere. Idem Ptolemæus pretio ad dies bellum prolatans. Tacit. Diem ex die prolatant. Liv. Cum is diem de die differret. Caesar. Diem die ducere. Cic. Procrastinare. Comperendinare.

CAP. CCVI.

Non ultra.

Intra convitia rixa constitit. Citra sanguinem pugnatum est. Perbenignus est, sed non ultra promissa. Idem efficit dictio, Tenuis, cui veteres liberius, quam nos addiderunt nomen nunc ferendi nunc gignendi casu. Crurum tenuis, dicitur Virg. Tacit. Non patrum saltem porta tenuis obvium. Idem: modo pectore, modo ore tenuis extantes. Idem: Usurpatas nomine tenuis urbium expugnatas dictitant. Idem: Janua, ac limine tenuis domum claudit. Idem in vita Agricola. Unum addiderim nusquam latius dominari in mari, multum fluminum huc atque illuc ferre, in littore accrescere, aut resorberi. Sentit mare transire littora. Liv. In quos jecit magis hostes, consul, verbo tenuis, quam ut re insimularet. Idem dixit, vulneribus tenuis: Aurium tenuis, dicitur Fabius. Quintus Curt. Pauci hostium tenuis ex castris penetrare usque ad portum. Apuleius, Paucis tenuis: lio tenuis Philosophos imitatur.

FINIS PRIMI LIBRI.

DE
RUM COPIA
COMMENTARIUS
SECUNDUS,

Et mox de prima locupletandi ratione.

Prosteaqueam de verborum Copia, quæ
veniebant in mentem, qua potui-
mus brevitate, diximus, reliquum
est, ut simili compendio de rerum
copia perstringamus. Atq; ut hanc
operis partem exordiamur ab iis,
superiori generi sunt quàm maximè finiti-
prima locupletandæ sententiæ ratio videtur,
mod summatim, ac generatim dici poterat, id
explicetur, atque in partes diducatur.
quidem perinde est, ac si quis primum
per transfennam, aut peristromata con-
tata ostendat, deinde eadem evolvat aperiat-
ta tenet, ac totam oculis exponat. Hujus rationis id
exemplum.

RERUM UNIVERSAM LUXU
perdidit.

Eam sententiam in summa comprehensam
re, utasi convolutam, hunc ad modum licebit evol-
vit manere: Si plurimas possessionum formas enume-
gis habemus, sique varias perdendæ rei vias explica-
t. Idem erimus. Quidquid vel matris, vel patris nomi-
dis hæreditate obvenerat: quicquid aliorum affi-
tus ex ætate morte advenerat: quicquid ex uxoris do-
us, quæ quidem neutiquam erat vulgaris, accessit:
quicquid ex legatis accreverat (accreverat
item permultum) quicquid ex principis acce-
perat

perat liberalitate : quicquid peculii cunctis
 conflaverat ; pecuniam omnem, vasa, vestes,
 dos, agros, unà cum ipsis & villis, & pecunia
 Breviter, rem omnem seu mobilem, seu solidam
 nique familiam etiam ipsam, foedissimis
 rum amoribus, quotidianis commestationibus
 sumptuosis obsonationibus, nocturnis per
 tionibus, popinis, cupediis, unguentiis, alexan
 sibus, paucis diebus ita absumsit, abliqua
 absorbit, ut ne teruncium quidem sibi reliquum
 fecerit. Hic duo illa verba, Rem universam
 luxu perdidit : suis partibus explicantur. A
 ciemus & alterum.

CYCLOPÆDIAM ABSOLVIT

In genere dictum est. Id ita poteris expli
 re, si singulas disciplinas, omnem doctrinam
 ciem, singulatim recenseas. Nullum omnino
 trinae genus est : in quo non sit exquisitè
 tus : Nulla disciplina, quam ille non ad unguem
 perdidicerit, & ita perdidicerit, ut in una qu
 bet sola laborasse videatur. Adeo mire poetarum
 omnium omnes fabulas tenet. Adeo Rhetor
 rum flosculis abundat. Adeo Grammaticorum
 laboriosos canones excussit. Dialecticorum
 argutias callet. Physices arcana pervestig
 vit. Ultra mundanae sapientiae ardua super
 ravit. Theologorum abdita penetravit. Meta
 thematicas apodixes perceptas habet. Sic
 strorum motus, sic numerorum rationes,
 terrarum dimensiones, urbium, montium, flu
 tium situs, nomina, intervalla : sic vocum com
 centus atque discrimina callet : Adeo quicquid
 quid est historiarum tum veterum, tum recentiorum
 tium meminit. Quicquid bonorum auctorum
 quicquid vel antiquitatis, vel novitatis, id omne
 tenet. Adde his parem Graecicam, ac Latinam
 terat

lii caliditate linguæque peritiam, denique quicquid
a, vestes, quam eruditionis ab egregiis auctoribus re-
& peccatum ac traditum fuit, id universum unus hic
seu solus absolute perceptum cognitumque habet, ac me-
limis scilicet.

elatione

I T E M.

is per
is, alea
abligu
bi reli
niversa
ntur. A
omnibus naturæ fortunæque dotibus præditus.
Hoc si cui libeat explicare, commemorabit
regula corporis commoda: deinde singulas in-
genii, atque animi dotes: postremo genus, opes,
viri, successus, & quicquid à fortuna solet
obvenire. Rursum, Tertium exemplum erit Hip-
pocras omniscius. Hoc si quis velit dilatare referat
facit omnia illa, quæ in ejus viri descriptio-
ne recenset Apuleius in Floridis, non sine varia
verborum copia.

L VII

ris exp
Strinz
omnino
isite
ad ung
una qui
poëta
eo Rhe
naticor
ecticor
ervell
ua sup
rit. Ma
. Sic
ones,
um, fa
cum cu
eo quo
m rece
uctom
id om
atina
teratur

Extat hujus rationis exemplum aptissimum
quod Lucianum in Harmonide. Etenim cum po-
tisset summatim dicere, τὴν αὐλητικὴν ὅλην
ἐκμάθηκα, id est, universam artem tibiis luden-
di perdidici; maluit explicatis partibus copiam
ostentare ad hunc modum.

Ἐδιδάξω μὲ ἤδη ἀρμόσασθαι τὸν αὐλὸν ἐς τὰ
ἀπλοῦς, καὶ ἐμπιεῖν ἐς τὴν γλωσσίδα λεπτόν-
τι καὶ ἐμμελές, καὶ ὑποβάλλειν τὰς δακτύλους
ὑπὸ πυχρῇ τῇ ἀρσεί καὶ δισσει, καὶ βαίνειν
ἐν ῥυθμῷ, καὶ σύμφωνα εἶναι τὰ μέλη. πρὸς τὸν
χορδὸν, καὶ τῆς ἀρμονίας ἐκάστης διαφυλάττειν τὸ
ἴδιον, τῆς φρυγικῆς τὸ ἔνθεον, τῆς Λυδίας τὸ βακχι-
κόν, τῆς Δωρικής τὸ σεμνόν, τῆς Ἰωνικῆς τὸ γλα-
ρυρόν, ταῦτα μὲν ἔν πάντα ἐκμεμάθηκα παρὰ σε.
Quæ tamen vix possunt reddi Latine, tamen
ob Græcanici sermonis ignaros vertam ut pote-
ro. Docuisti me jam exacte adaptare tibi, atque in ejus linguam inspirare tenue quiddam
ac modulatum, tum commodo, faciliq; conta-
ctu

ſtu ſubmittere digitos in crebra ſublato-
 demiffionē vocis, adhæc ad numerum ingre-
 & ut modi congruant ad chorum, præterea quod
 cuique harmoniæ generi proprium eſt obſervare
 Phrygiæ divinum impetum, Lydiæ Bacchicū
 furorem, Doricæ gravitatem ac modeſtiam, Iō-
 nicæ jucunditatem. Quod ſi in proximo exem-
 plo placuiſſet in ſingulis diſciplinis facere, quod
 hic Lucianus fecit in una Muſicæ parte, vide
 quanta ſermonis copia fuerit futura.

In his non abs re crediderim illud admoneri
 ſimul & in initio proponi ſummam rerum,
 eandem alia ſermonis ſpecie repeti, & ita re-
 deundum ad genus, quaſi ſingulis enumerandi
 jam ſis defatigatus, etiam ſi nihil erit præteritum.
 Præterea cavendum, ne partium ordinem con-
 fundamus tumultuariâ verborum congerie, ſu-
 ſum ac deorſum miſcentes omnia, ne moleſtam
 vocum turbam nulla conditam gratiâ conglome-
 remus: ſed vel ordine ſcito, vel apta diſtributio-
 ne, vel eleganti deſcriptione legentis, aut audi-
 entis tædium excludamus. Ad hanc formam per-
 tinet & illud, quoties totum, quod non formis,
 ſed partibus conſtat, in eas diducitur, ut: Hic to-
 tus monſtrum eſt, hoc pacto dilatabitur: Si prius
 hominem in corpus atque animum partiariſ, de-
 inde ſingulas corporis partes, ſingulas item ani-
 mi partes attingas: Si animo & corpore mon-
 ſtrum eſt: quacunque vel animi vel corporis par-
 te contempleris, monſtrum reperiēs: Caput tre-
 mulum, oculos caninos, os draconis, vultum fu-
 riæ, ventrem abdomine diſtentum, manus ad
 rapinam incurvas, pedes intortos; totam denique
 corporis figuram inſpice, quid aliud quàm mon-
 ſtrum præ ſe ferunt? linguam & vocem illam
 beluinam obſerva, portentum dices, ingenium
 excute, prodigium invenies, mores expende,
 vitam

vitam scrutare, omnia monstrosa comperies, & ne singula persequar, quantus quantus est, nihil nisi monstrum est. Hic si quis velit in singulis velut depingendis immorari, satis apparet, quantum ubertatis sit accessurum orationi. Item aliud exemplum.

TOTUS COMMADUIT.

A summo capillo ad imum usque calcaneum pluvia commaduit: Caput, humeri, pectus, venter, tibiæ, totum denique corpus pluvia distillabat. Minutius quidem illud, haud tamen indignum quod admoneatur, ad hanc formam referri posse, quoties de specie loquentes, genus adjungimus, id quod ferè fit amplificandi gratia. Quam omnis eruditio plurimum affert & ornamentum, & adjumenti mortalibus, tum præcipue philosophia. Item omni quidem ætati fœda est libido, verum senectuti multo fœdissima. Item: Cum omnibus in rebus plurimum habet momenti prudentia tum præcipue in bellis. Simplex enim erat prudentiam in bellis plurimum habere momenti: Hujus generis est illud Cic. in Orat. pro domo sua, ad Pontifices: cum multa divinitus, Pontifices, à majoribus nostris inventa atque instituta sunt, tum nihil præclarius, quàm quod vos eisdem & religionibus deorum immortalium, & summæ Reip. præesse voluerunt. Quamquam quid attinebat unum hoc referre, cum hujus formæ exempla nusquam non sint obvia.

SECUNDA VARIANDI RATIO.

Huic admodum affinis est secunda variandi ratio: quoties non contenti semel exitum rei proponere, ex quo reliqua quæ præcesserunt, persciscant intelligi, singulatim ea quoque commemoramus, per quæ ad eum exitum perven-

tum est. Hujus præceptionis hoc erit exemplum: Cicero Catilinæ conatus oppressit. Id ita locupletabis: Catilinæ nefarios conatus per juvenes perditissimos, totius Romanæ civitatis exitium atque internecionem molientes. M.T.Cic. consul, sua sagacitate statim odoratus est: singulari vigilantia pervestigavit: summa prudentiaprehendit: miro in Republicam studio prodidit: incredibili eloquentia convicit: gravissima autoritate repressit: armis exstinxit: magna felicitate sustulit.

Item aliud: Ex ea virgine filium sustulit: hac ratione dilates licebit: Eam virginem quod esset singulari forma, misere deperibat. Deinde amoris impatiens, simplici puellæ animum promissis sollicitavit: muneribus corrupit: blanditiis delinquit, officiis in mutuum amorem pellexit: improbitate vicit: denique consuetudinem cum ea habuit, ac devirginavit: aliquanto post tempore uterus virginis cœpit tumescere, foetu videlicet concepto: Demum exactis novem mensibus parturit, ac puerum peperit.

Item, aliud exemplum: Urbem cepit: Ita poterit ampliari: Principio feciales rem repetitum missi, qui pacis etiam conditiones offerrent: Quas cum oppidani non acciperent, copias undique comparat: machinarum maximam vim comparat, admovet exercitum unâ cum machinis ad urbis mœnia. Illi contra è muris acriter hostem repellunt: tandem hic superior in congressu, consensu mœnibus urbem invadit, ac rerum potitur.

T E R T I A R A T I O .

Ab hac rursus non ita vehementer abhorret tertia locupletandi sermonis ratio, quoties rem non nudam exponimus, sed altius etiam causas

repetimus, à quibus initiis sit profecta: veluti si cui non satis sit dixisse, bellum intercessisse Gal-
 lis cum Neapolitanis, verum etiam addat, quæ fuerint simultatis causæ, quis instigator, quæ sus-
 ciipiendi belli occasio, quæ vincendi spes, quæ utrisque fiducia. Hoc præceptum ut est diluci-
 dius, quàm ut egeat præceptione, ita difficile sit exemplum nisi plurimis verbis proponere. Qua-
 re supersedebimus, & lectorem ad Salustium ac Livium relegabimus.

QUARTA RATIO.

Nec admodum discrepat ab his quarta locu-
 pletandi ratio. Quoties non simpliciter propo-
 nimus negotium, sed enumeramus etiam illa,
 quæ negotium comitantur, vel consequuntur?
 Quod genus sit: Bellum tibi acceptum feremus.
 Hoc pacto poteris dilatare rem. Exhaustum in
 barbaros milites ærarium, fractam laboribus ju-
 ventutem, proculcatas segetes, abacta pecora,
 incensos passim vicos, ac villas, desertos agros,
 everfa mœnia, compilatas domos, direpta fana,
 tot orbos senes, tot orphanos liberos, tot viduas
 matronas, tot virgines indignè constupratas, tot
 adolescentium licentia depravatos mores, tan-
 tum funerum, tantum luctus, tantum lachryma-
 rum: præterea extinctas artes, oppressas leges,
 obliteratam religionem, confusa divina, humana-
 que omnia, corruptam civitatis disciplinam; U-
 niversum, inquam, hoc malorum agmen, quod
 ex bello nascitur, tibi uni feremus acceptum, si-
 quidem belli fueris autor.

QUINTA RATIO.

Quinta locupletandi ratio videtur potissimum
 ad *εὐρησίαν*, quam Evidentiam vertunt, pertine-
 re. Ea utemur, quoties vel amplificandi, vel or-
 nandi,

nandi, vel delectandi gratia, rem non simpliciter exponemus, sed ceu coloribus expressam, in tabula spectandam proponemus, ut nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse, non legisse videatur. Id ita præstare poterimus, si prius ipsi totam rei naturam omneque circumstantias, ac veluti faciem, animo lustremus. Deinde ita verbis, ac figuris idoneis effingamus, ut quam maxime fiat evidens perspicuaque lectori. Hac virtute præcellunt cum omnes Poëtæ, tum præcipue Homerus. quemadmodum suis indicabimus locis. Constat autem præcipue descriptione rerum, temporum, locorum, personarum.

Descriptio Rei.

Rei descriptione locupletabimus orationem, cum id quod fit, aut factum est, non summam, aut tenuiter exponemus : sed omnibus fucatum coloribus, ob oculos ponemus, ut auditorem sive lectorem hanc extra se positum, velut in theatrum, advocet. Hanc ab effingenda rerum imagine Græci *ὑπομνησιν* vocant. Etiam hoc vocabulum commune est, quoties aliquid oculis subjicitur. Veluti si quis expugnatam civitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quæcunque talis fortuna recipit ; utar enim Quintiliani verbis : At si aperias hæc, quæ verbo uno inclusa erant, apparebunt effusæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diversis clamoribus unus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alii in extremo complexu suorum cohærentes, & infantium feminarumque ploratus, male usque in illum diem servati fato senes : tum illa protanorum sacrorumque direptio, efferentium prædas, repetentiumque discursus, & ante suum quisquis prædonem catenati, & conata retinere infantem suum mater : & sicubi majus lucrum est,

est, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia complectatur everſio, minus est tamen totum dicere, quàm omnia. Hactenus Fabius. Idem hujus evidentia citat exemplum hoc ex Cælio in Antonium. Namque ipsum offendunt temulento ſopore proſtigatum, totis præcordiis ſtertentem, ruſtuſos ſpiritus geminare, præclarasque contubernales ab omnibus ſpondis tranſverſas incubare, & reliquas circumjacere paſſim, quæ tamen exanimatæ terrore, hoſtium adventu præcepto excitare Antonium conabantur. Nomen inſclamabant fruſtra, cervicibus tollebant, blandius alia ad aurem invocabant, vehementius etiam nonnulla feriebant. Quarum cum omnium vocem taſtumque noſcicaret, proximæ cujuſque collum amplexu petebat nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat, ſed ſemi ſomno ſopore inter manus centurionum, concubinarumque jaſtabatur. Nihil, inquit Fabius, his nec credibilius fingi, nec vehementius exprobrari, nec maniſteſtius oſtendi poteſt. Refert idem deſcriptionem convivii luxurioſi. Videbar, inquit, videre alios intrantes, alios verò exeuntes, quosdam ex vino vacillantes, quosdam heſterna potatione oſcitan- tes. Humus erat immunda, lutulenta vino, coronis languidulis & ſpinis cooperta piſcium. Sed huiusmodi exemplorum nuſquam non magna, copia, præſertim apud poëtâs, ut dictum eſt & apud hiſtoricos Poëtis proximos. Præcipuè verò narrationes nunciorum in tragœdiis, quoniam vice ſpectaculi ſubjiciuntur, dum ea referunt, quæ repræſentari in theatro aut non poſſunt, aut non convenit, hac virtute inſigniter abundant. Veluti cum in Euripidis Hecuba Talthybius narrat Hecubæ, quomodo ſit occiſa Polyxena: & in Iphigenia Aulidenſi

nuncius exponit quomodo sit interfecta Iphigenia. Et in Troade Senecæ, nuncius refert Andromachæ, quomodo periisset Astyanax ipsius filius. Hoc ad exemplum indicasse satis est, cum omnes tragœdiæ scateant huiusmodi narrationibus. Nec refert ad hoc institutum, veræ sint an falsæ, quemadmodum in Elestra Sophoclis senex fictè narrat Clytemnestræ, quomodo in certamine periisset Orestes. M. quoque Tull. mirus est in hoc genere artifex. Verum illud arbitror admonendum, hoc genus descriptionis præcipue quidem constare circumstantiarum explicatione, earum præsertim, quæ rem oculis maximè subjiciunt, ac moratam reddunt narrationem. Non mediocriter tamen adjuvari collationibus, similibus, dissimilibus, imaginibus, metaphoris, allegoriis, & si quæ præterea sunt figuræ, quæ rem illustrant. Quin epitheta quoque in hunc usum plurimum valent. Veluti cum dicimus aërios scopulos, turrigeras urbes, Cœruleum, aut vitreum mare, curvum aratorem, superciliosum philosophum, patulas fagos, atram specum, & apud Homerum *δυσήχης πόλεμος*, & *χορδαίολος Έκτορ*. *βροτολογός* "Αρης; καὶ *τηχεσιπλάκτης*, i. e. male sonans bellum, Hector variegatam habens galeam, homicida Mars, & murorum everfor, quo genere nusquam non scatet Poëta. Neque solum in descriptione complectimur, quæ præcesserint, quæ adjuncta rei fuerint, quæ consecuta: verum etiam ea quæ facta non sint, vel fieri potuisse, si hoc aut illud evenisset, vel fieri posse demonstramus: veluti si quis dicat, Vide in quod discrimen adduxisti Rempubl. qui temerè congressus sis cum hoste. Etenim si fortè fortuna superassent hostes, hæc atque hæc erant eventura. Aut si quis monarchiam dissuadeat, descriptio-

ne ob oculos ponat omnem tyrannidis Tragœdiam: Jamque auditores admoneat, ut putent sese hæc omnia videre, quæ mox passuri sunt, si Democratiam mutârint in regnum. Porro si res agitur seria, tum eatenus adhibendæ sunt *κατὰ τὴν αἰσῆς*. id est, delineationes, qua tenus ad causam conducunt. Verum cum tota res ad voluptatem spectat, quemadmodum in poematis ferme fit, *ἀποδείξαι*, id est, demonstrationibus, & quæ exercendi ostentandive ingenii causa tractantur, licebit afflictionibus hujusmodi liberius lascivire. Ad hanc formam pertinent descriptiones Homericæ, quoties armat deos suos aut heroas, quoties convivium, quoties prælium, quoties fugam, quoties consilium describit. Quod enim iste non exponit oculis, tum aptis circumstantiis, quæ tametsi nonnunquam minutæ videntur, tamen nescio quo pacto mirum in modum rem oculis subjiciunt, tum epithetis, tum adhibitis similibus. Præterea descriptiones turbinum, tempestatum, aut naufragiorum. Quales sunt apud Hom. locis compluribus: apud Virg. lib. *Æneid.* 1. apud Ovid. *Metamorph.* undecimo: pugnæ barbaricæ apud Juvenal: item pestilentie, qualis est apud Maron. *Georg.* lib. 3. apud Naton. 7. apud Senec. in *Oedipo.* item apud Thucydidem. Præterea famis: cujusmodi est insignis in quadam Quintiliani declamatione. Item prodigiorum, Solis eclipsum, nivis, imbrium, fluminum, tonitruum, terræ quassationum, incendiorum, inundationum: quod genus apud Ovid. diluvii Deucalionis descriptio. Item seditionum, exercituum, præliorum, stragis, excidii, direptionum, monomachiarum; pugnæ navalis; qualis est apud Lucan. libro tertio epuli, conviviorum, nuptiarum, funerum, triumphorum, ludorum, pompæ.

parum. Cujus generis est apud Plutarch. in vita M. Antonii Cleopatraz navis, Sacrorum, Ceremoniarum, Incantationum, ac Maleficiorum, qualis est apud Lucan. in 6. Item apud Horat. in Sat. sub persona Priapi narrantis, quæ videtur : Venationum, cujusmodi exstat Adriani Cardinalis : tametsi docti negant hoc carmen illius esse. Item Animantium, quod genus est Torpedinis, & Histricis descriptio, apud Claudian. Apud eundem, & item apud Lactant. Phœnicis. Pittaci apud Ovid. in amoribus, & apud Stat. serpentium apud Lucan. in 9. Multorum piscium apud Oppian. apud Plin. quum innumerabilium animantium formæ, naturæ, mores, pugnæ, concordia, tum præcipue culicis descriptio. Apud Mar. equi ac bovis expressio, apum mira repræsentatio. Statuarum item, qualis est in epistolis Plinianis signi fenilis, tabularum, & imaginum, qualis est apud Lucian. Hercules Gallicus : apud Philost. varia picturarum argumenta : cujusmodi sunt & argumenta textorum : & sculpturarum, aut similium operum, quorum apud poëtas & historicos exempla sunt innumera. Ut apud Ovid. lib. 6. Metam. textura Arachnes : qualis est clypeus Achillis ab Homero expressus : Æneæ à Marone. Adhæc navis, vestis, *πανοπλίας*, id est, *perseæ armatura*, machinæ, currus, Colossi, Pyramidis, aut si quid est aliud rerum consimilium, quarum descriptio delectet. Equidem ad hoc genus referendum arbitror, quoties formæ gentis, vitæque ritus explicantur : veluti si quis Scytharum, Anthropophagorum, Indorum, Troglodytarum, aut similium gentium imaginem oculis exponat. Aut si vitæ militaris, philosophicæ, aulicæ, rusticæ, privatæ, regiz, simulacrum quoddam effingas. Verum ut ista

probè

probè
geniu
effing
rerum
dunt
Quali
ra, ap
alizq
Ates
apud
Quo
nem
magi

H
qua
bil
min
vid
gra
cet
vin
ap
au
E
bi
er
F
n
J
I

probè exprimas, non modò confert ars, & ingenium, verùm etiam oculis spectasse, quæ velis effingere, plurimum refert. Sunt & fabulosa rerum descriptiones, quæ tamen ad veras alludunt: velut ætatis aureæ, argenteæ, ferreæ. Qualis est & apud Cebetem humanæ vitæ pictura, apud Lucianum aulæ, calumniæ, eruditionis, aliæque complures: apud Homerum Oisæ, Ates, & Litarum: apud Ovid. famis, livoris: apud eundem, & item apud Maronem, Famæ. Quod si quis malit hæc ad personæ descriptionem pertinere, de qua mox dicam, equidem non magnopere repugno.

Personæ descriptio.

His igitur est proxima personarum descriptio, quam Prosopopœiam appellant, tamen nonnihil ab hac dissidet Prosopographia, vel hoc nomine, quod latius pateat. Nam famis quoque, invidiæ, somni, de quibus modo diximus, prosopographias non absurdè dixeris. Proponitur enim ceu persona quædam. Cujusmodi sunt & illæ, virtutis, ac voluptatis, quas Prodicus Sophista apud Herculem inter sese decertantes facit, ut auctor est Xenophon. Item mortis ac vitæ, quas Ennius in Satyra contententes inducit, teste Fabio. Item calumniæ, apud Lucian. apud eundem eruditionis, & statuariæ, Occasionis, apud Aufon. Fortunæ, apud Horat, in Odis. & Q. C. Cupidinis apud Moschum. Penias, & Pluti apud Aristop. Justitiæ apud Chrysip. referente Gellio. Philosophiæ, apud Boëtium Sever. Lamæ, apud Politian. Item Musarum, Gratiarum, Furiarum, Bellonæ, Sphingis, Scyllæ, Charibdis, ac similium apud Poëtas.

Sunt quædam propiores yero, sed tamen ad ostentationem accommodatiores. Cujusmodi est Hippiciæ descriptio apud Lucianum, & ejus-

dem apud Apuleium in Floridis : sed Oratori magis conveniunt illæ notationes. Sic enim appellant, quoties amantis luxuriosi, avari, voracis, temulenti, somniculosi, garruli, gloriosi, ostentatoris, invidi, sycophantæ, parafiti, lenonisve personam depingimus. Hujus generis exstat exemplum in quarto Rhetorices ad Herennium : ubi suis notis depingitur pseudoplutus, divitiarum ostentator, cum esset pauper. Ceterum è comœdiis quantumlibet exemplorum sumere licebit. Nihil enim aliud agit comœdia. Extant ad hoc facientes notæ, Theophrasti titulo : mihi Grammatici cuiuspiam videntur magis, quàm philosophi. Depingitur autem ab omnibus circumstantiis, præcipue verò ab his. A natione seu patria, si Pœni, Græci, Galli, Scythæ, Hyberni, Hispani, Scoti, Britanni formam, cultum, vocem, linguam, gestum, incessum, ritus, ingenium, ac mores expresseris : Fingendus autem Pœnus fœdifragus, vaser, insolens, cultu ambitiosiore, atque item de ceteris. Sunt & singularum civitatum peculiare notæ : ut mollis Athenienfis, & ad dicendum, quàm faciendum instructior : Severi Romani, Parci Florentini. A sexu depingitur vir severior, mulier loquacior, inconstantior, superstitiosior. Ab ætate, tales effingimus, quales Horatius ostendit in arte Poëtica. A fortuna, fastuosior inducitur dives : humilior ac timidior pauper. A studiis fit gloriosus, & facinorum suorum immodicus jactator miles, perjurus leno, tristior rusticus, adulantior aulicus, mitior urbanus, Medicus ad quæstum propensior. Poëta nominis avidior, fontibus, ne moribus ac secessibus gaudens, opum & bonorum civilium contemptor, Sophista loquacior, quàm sapientior. Neque negligendi communes affectus,

ctus, quo sit animo pater in liberos, maritus in uxorem, civis in patriam, princeps in plebem, plebs in patritios, ceterique quos diligentissime tradidit in Rhetoricis suis Aristoteles. Sunt autem peculiares etiam in singulis horum differentiarum. Neque enim satis est tenere, quid seni, quid juveni, quid servo, quid patrifamilias, quid lenoni conveniat. Alioqui singuli horum semper seu similes inducerentur. At Comici præcipue varietatem in ejusdem quoque generis personis affectasse videntur. Quid enim dissimilius quam Demea, ac Mitio apud Terent. quorum hic cum etiam gravissime filium objurgat, blandus est ille, cum maxime blanditur, amarulentus. Et tamen uterque senex, atque adeo fratres. Quid diversius quam Chremes semper placidus ac civilis, & Simo vehemens ac suspiciosus? Item, quam Pamphilus cordatus, & Charinus inops animi consiliique? Quid tam dissimile quam Phædria cum morbo pugnans, & Chærea nihil habens pensi? Multum item interest inter Davum pertinacissimum sperandi auctorem, & Byrriam nihil præter desperationem afferentem? Plurimum inter parasitum Gnathonem, & Phormionem: & ab utroque longè dissident parasiti Plautini: quemadmodum & hujus meretrices à Terentianis plurimum discrepant. Terentius meretrices propemodum bonas fingit veluti Philotim, & Bacchidem in Hecyra. Plautus senes amantes & festivos. & uxoribus veteratorie imponentes; quanquam alias Euctionem prodigiosè tenacem ac suspiciosum facit.

Quod si personam tractamus ab alio occupatam, ab iis qui priores sumpserint, aut descripserint decorum petendum est: veluti si tractes Achillem, acrem, inexorabilem, simplicem, insensum regibus, insensum mendacibus, pedibus

velo-

velocem inducas oportet. Nam hujusmodi primus finxit Homerus. Rursum Ulysssem vaftrum, mendacem, dissimulantem, omnia tolerantem. Agamemnonem animo mitiore, sed imperii cupidum, timentem populum, voluptatis avidiorem, quàm belli. Hectorem animo sublimi, mortis & auguriorum negligentem, patriæ omnia posthabentem. Ajacem factis magis, quàm oratione strenuum, contumeliæ ac repulsæ impatientem. In summa, ut cujusque personam finxit Homerus, ita Tragici poëtæ inducant oportet. Item, si quis Aristidem, Themistoclem, Phocionem, Alcibiadem, Pisistratum, Julium Cæsarem, Fabium, aut Camillum, aut Timonem, Socratem, Platonem, Epicurum cupiat effingere, ex historiis decorum petendum est. Quod exercitationis genus placuisse videtur iis qui Menelai, Phœnicis, Achillis, Phalaridis, Bruti, Senecæ, ac Pauli epistolas, & orationes sinxerunt. Idem spectandum erit scribenti dialogos, quibus personis quem tribuat sermonem. Cæterum Decorum quod est in fictis personis (veluti si philosophiam producas vultu constanti, & auctoritatis pleno: Musas simplices ac blandiores, Gratias junctas, ac zonis solutis: Justitiam rectis atque immotis luminibus, ceteraque hujus generis) id à rerum natura, ad quas alluditur, oportebit sumere. Est quoque decorum in Apologis, quod nemo rectè tuebitur, nisi naturas animantium cognitas, atque animadversas habeat: ut sciat docilem, ac religiosum elephantum: Delphinum Crocodilo inimicum, hominis amantem: Aquilam in sublimi nidum ponere: Scarabæum stercora, in quibus gignit, ac gignitur, ex more protrudere, nec videri temporibus, quibus incubant Aquilæ: Cassitam in segetibus ova ponere: Erinacium gaudere discursu,

inimicum serpentibus. Atque hæc quidem, quæque reconditiora facillè petuntur ex Aristotele, Plinio, Æliano. Tractatur & hoc genus etiam ab oratoribus. Porro duriores sunt apologi, quibus inanimis, ut arboribus, aut saxis, sermonem attribuunt. Sed Oratorum magis peculiaris sunt illæ Prosopographiæ, quoties suis ceu coloribus certa hominis persona depingitur, idque eatenus, quatenus ad rem propositam attinet, quemadmodum apud Salust. Catilina, apud Liv. Annibal, apud Plut. Trajanus. Rarius enim incidunt, sed tamen incidunt illæ formarum effictiones. Quod genus sit, si quis mulierem formosam omnibus ferme numeris exprimat, aut contra, deformem anum. Quemadmodum Therſiten effinxit Homerus; & Græcorum multos proceres è mœnibus, Helena Priamo, suscitanti indicat, & hunc imitatus Maro in 6. complures Romanos describit. Ad hanc formam præcipue pertinet schema *διαλογισμὸς*, id est, sermocinatio, quoties unicuique sermonem accommodamus ætati, generi, patriæ, vitæ instituto, animo, moribusque congruentem. Nam huiusmodi sermones in historia licet affingere: unde tot Thucydidis, Salustii, Livii orationes effinguntur, & epistolæ, & apophthegnata. Demum & cogitationes veluti hominis secum loquentis; quanquam hoc poëtis familiarius. Illa proprie *προσωποποιῖας*, nomen merentur, quoties personam hominis procul absens aut jam olim defuncti loquentem facimus servato decoro: quod genus sit. Quid si nunc reviviscant prisca huius urbis optimates, viderintque temporum horum mores, nonne in hæc voces erumperent? Deinde subjicienda oratio. Quid si nunc adesset proavus ille tuus nonne merito his te verbis objurgaret? Quid si redeat,

redeat in hanc lucem Camillus, nonne jure
 verbis nobiscum agat? Et jam mihi videor
 dire illum sic mecum loquentem. Et fingit
 tonem ipsum ad hunc modum vobiscum ex-
 stulantem. Verecundiores sunt hujusmodi
 sopopœiæ, cum ea loquentes fingimus, quæ
 verisimile sit eos dicturos, si adessent. Duriores
 autem, (sed tamen etiam in seriis orationibus,
 non tantum in exercitationibus adhibendæ) si
 quando rerum gravitas postulârit, quoties natu-
 ram, aut Rempubl. aut provinciam, aut patriam
 loquentem facimus. Ut in Catil. fecit Cic. Quæ
 tecum Catilina, & quodammodo tacita loqui-
 tur. Rursum: Etenim si patria, quæ mihi vitæ
 multo est charior, si cuncta Italia, si omnis Res-
 publ. sic loquatur; M. Tulli quid agis? Et So-
 crates apud Plat. in Crit. leges secum disputantes
 inducit. Hujus generis est, quoties diis ipsis, aut
 locis; aut aliis mutis rebus, orationem accom-
 modamus. At eæ quæ propriè Prosopographiæ
 vocantur, metaphoris, similibus, & collationi-
 bus, fiunt illustriores. Cujus generis apud poëtas
 magna vis est.

Loci Descriptio.

Locupletatur oratio locorum quoque descri-
 ptionibus, quas Græci *τοπογραφίας* appellant.
 Ab his frequenter narrationum sumitur exordi-
 dum, non à poëtis modo, verumetiam ab histo-
 ricis: & apud oratores nonnunquam incidunt.
 Hujus generis est, quoties tota loci facies, veluti
 spectanda depingitur: ut urbis, montis, regio-
 nis, fluminis, portus, villæ, hortorum, amphitheatri,
 fontis, specus, templi, luci. Quæ si veræ
 sint, Topographiæ appellari volunt: sin fictæ,
τοποθεσίας. Prioris formæ sunt, Carthaginis, &
 portus apud Maronem descriptio: apud Plin. in
 epistolis, Laurentis villæ. Apud Stat. Surrentium
 Pollii,

ne jure Manlii, & Tiburtinum Manlii. Posterioris, sedes
videor apud Ovid. Domus famæ, & regia Solis,
fingit Plautus apud eundem; Inferorum, & Caci domus apud
Virgil. Tenari apud Stat. domus apud Lucian.
Regia Psyches apud Apul. Ad prius genus refe-
rendum arbitror, Vesuvii montis incendium, à
Plinio minore descriptum: Ætnæ ardentis, apud
Claudian. Tum si quis Nilum, aut antrum Si-
byllæ, arcus, atque id genus alia descripserit.
Quæ quo sunt magis nova, hoc plus adferunt vo-
luptatis, & diutius licebit immorari, modo om-
nino non sunt aliena.

Temporis descriptio.

Porro temporis descriptionem *χρονολογία*
appellant. Unde non raro narrationis sumitur
initium. Nonnunquam delectandi duntaxat gra-
tia adhibetur. Veluti quoties poëtæ diem, no-
ctem, auroram, aut crepusculum exprimunt.
Quamquam ne hæc quidem omnino otiosè debent
adhiberi: quod genus est illa Virgiliana:

*Nox erat, & placidum carpebant fessæ saporem
Corpora per terras, sylvæque & sæva quierant
Æquora, cum medio volvuntur sydera lapsu:
Cum tacet omnis ager pecudes pectæque volucres:
Quæque lacus late liquidos, quæque aspera dumis,
Rura tenent, somno posita sub nocte silenti,
Lenitant curas, & corda oblita laborum.*

Pertinet enim hæc descriptio nocturnæ quietis,
ad amplificandum Didonis dolorem, qui ne tum
quidem conquiescebat, cum omnia cetera quie-
tem agerent. Nam mox sequitur:

*At non infelix animum Phœnissa, nec unquam
Solvitur in somnos.*

Veris, hyemis, autumnii, æstatis, vindemiæ, ju-
stitii, Saturnalium descriptiones ad hoc genus
pertinent, quæ sæpenumero valent, & ad proba-
tionem. Mixtæ sunt illæ, quoties temporum qua-
lita-

litatem exponimus, puta pacis, belli seditionum factionum, monarchiæ, democratiæ: Similiter cum ostendimus, quæ virtutes, aut quæ vitia tum maximè valuerint. Hæc quidem sigillatim tractare conveniet nonnunquam exercendi ingenii gratiâ. Verum absoluta descriptio ex his omnibus constat. Nam Horatius in ea quam modo citavi Satyra primum locum exquiliarum describit: deinde tempus, præterea Priapi, ac maleficarum personas: Postremò, & sacrificium, & fugam crepitu territarum mirè exprimit.

EGRESSIO, SEXTA

locupletandi Ratio.

Superioribus affinis sexta locupletandi ratio, quam Græci *παρέκβασις*, Latini partim egressionem, alii digressionem, nonnulli excursum appellant. Ea est, definitore Quintil. alicujus rei, sed ad utilitatem causæ pertinentis, extra ordinem excurrentis tractatio. Adhibetur autem vel laudandi gratia: qualis est apud M. Tull. pro L. Cornel. popularis illa virtutum Cn. Pompeii commemoratio, in quam ille divinus orator (nam Fabii verbis utar) veluti nomine ipso ducis cursus dicendi teneretur, abrupto quem inchoaverat sermone, divertit; aut vituperandi, aut ornandi, aut delectandi, aut præparandi. Sumuntur autem ex iisdem ferme locis, quos modo retulimus. Ab expositione rerum gestarum: à descriptione locorum, regionum, personarum: Item, à tractatione fabularum, apologorum: Propterea, à locis communibus, quoties amplificandæ rei gratia in gloriam, in luxuriam, libidinem, avaritiam, turpem amorem, tyrannidem, iram, ac reliqua vitia dicimus, atque in his, causæ velut aliquantisper omissa, diutius immoramur. Aut contra, quoties frugalitatem, liberalitatem,

con-

continentiam, studia literarum, pietatem, taciturnitatem, laudibus efferimus. Hi tantum morum habent ad copiosè dicendum, ut clari alii auctores, eos ex professo tractaverint: quos appellamus. Sunt & illi loci communes, his non dissimiles, quoties liberalitatis commoda ponimus ante oculos, contra servitutis incommoda, mutabilitatem fortunæ, mortis æquam omnibus necessitatem, quantum valeat pecunia in rebus mortalium, vitæ humanæ brevitate, atque id genus alia innumera describimus.

Porro longius immorari licebit excursionibus, vel in initio dictionis: qualis illa Herculis Gallici apud Lucianum, & Lamiarum, apud Politianum descriptio: Vel in fine, quo jam fessus recreetur auditor. Quemadmodum in Georg. facit Virg. In medio, si quando digredi licebit, celerius eo redeundum, unde digressus, nisi pars causæ jam absoluta digressionis animum præbebit: veluti post narratam causam, quoad securam argumentationem auditor reddatur alacrior: Aut post probationem, si omnino post locos inamœniore, quo tædium subtilitatis discutiatur: Aut nisi res ipsa loco hujusmodi suapte sponte offerat, qui invitet ad diutius immorandum.

SEPTIMA RATIO.

Septima locupletandi ratio sumitur ab epithetis. Diomedes epitheton facit speciem Antonomasiæ, finitque hunc in modum: Epitheton, est præposita distinctio proprio nomini, aut ornandi, aut destruendi, aut judicandi causa. Ornandi, ut diva Camilla. Destruendi ut scelerumque inventor Ulysses. Judicandi, ut Larissæus Achilles. Sumuntur epitheta ab animo: ut, Plato philosophorum sapientissimus.

A corpore: Therſites Græcorum omnium deſi-
moſiſſimus. A bonis externis: neque id ſim-
pliciter, nimirum ab omnibus partibus bono-
rum, quæ proficiſcantur à fortuna. A genere,
Mæcenâs generoſiſſimus. Ab opibus: Cræſus
regum opulentiſſimus. A forma: Nireus formoſi-
ſſimus. A viribus: Milo athleta fortiſſimus.
patria: Ulyſſes Ithaceniſis. Ab actu: monſtror-
um domitor Hercules. Ab eventu: bis cap-
tus Phryges. In ſumma, ab omnibus fortunæ con-
modis, aut incommodis. Neque reſert, an hæc
epitheta ſint adjectiva nomina, nec ne, modo
quocunq; pacto proprietas quædam attribui-
tur, non perſonis tantum, verum etiam rebus:
ut præceps juvenia; præceps & amens conſul
amor; eſca malorum voluptas; moroſa, ac diſſi-
cilis ſenectâ; vitiorum expultrix Philoſophia;
humanæ vitæ ſpeculum comœdia; vitæ magiſtra
hiſtoria. In poëmatis licebit naturalibus epithe-
tis uti, ut: candida nix, liquidi fontes, frigida
nox, volubilis amnis, aureus ſol: In oratione pro-
ſa non oportebit adhiberi, niſi emphâſin quan-
dam habeant, & ad rem propoſitam pertineant;
ut, Non impetrabis cauſam tam iniquam ab A-
riſtide juſtiſſimo: & coram Catone ſeveriſſimo
morum cenſore audeſ agere Floralia? Id potiſſi-
mum fiet in citationibus exemplorum, aut ſen-
tentiarum. Ariſtarchus erudiſſimus, & idem
diligentiſſimus. Cicero, eloquentiæ princeps:
Plato, certiſſimus auctor.

OCTAVA RATIO.

Octava dilatandi ratio ſumitur à circumſtan-
tiis, quas Græci περιſτάσεις vocant. Ex partim
ſunt rerum, ut cauſa, locus, occaſio, instrumen-
tum, tempus, modus, atq; id genus aliæ. Partim
perſonarum, ut natio, patria, ſexuſ, ætas, educatio,
diſ-

disciplina, habitus corporis, fortuna, conditio,
que id in natura, studium, antea facta commotio, con-
stantibus bonis, nomen. Conducit autem ad multa cir-
stantiarum aptus ac tempestivus usus: Pri-
us: Cuius ad amplificandum atque extenuandum, de
reus formam, mox paucis dicturi sumus. Deinde ad evi-
tissimum, etiam, de qua paulo antè diximus: Præterea
confirmationem, & probabilitatem. Facit e-
bis caput ut tota oratio densis ac crebris argumentis
tunc con-
rt, an hanc
ne, modo
attribu-
n rebus:
consulto
ac diffi-
sophia;
magistra
epithe-
frigida
ne pro-
quan-
neant;
ab A.
illimo
otili-
t sen-
idem
eps:

edique differta sit, & communita. Quæ tametsi
explices, quasque in aciem educas, tamen
agnant per sese, causamque non mediocriter
juvant: ut quemadmodum, licet aliud agen-
tam, tamen agnoscere liceat palæstricæ aut musi-
peritum: Ita ubivis ex huiusmodi circum-
stantiis commode suo loco admixtis Rhetorem
intelligere possis; quod quoniam per omnem o-
rationem fufum est, exemplo brevi ostendi non
potest.

NONA DILATANDI RATIO.

Nona dilatandi ratio constat amplificatione.
Ejus complures formæ referuntur à Fabio. Nos
has breviter attingemus, quæ ad præsens perti-
neant institutum. Prima amplificandi ratio con-
stat incremento: quoties gradibus aliquot per-
venitur non modo ad summum, sed interim
quodammodo supra summum. Hujus exem-
plum est apud M. Tull. in quinta in Verrem
actione. Facinus est vincere civem Romanum,
scelus verberare, parricidium necare: quid di-
cam in crucem tollere: verbo satis digno tam
nefaria res appellari nullo modo potest. Ad hoc
genus pertinet & illud, cum congestis ordine
quodam circumstantiis, in contextu, & cursu
semper aliquid priore majus insequitur. Hujus
exemplum est in secunda Cic. Philip. de vomitu

tu Antonii. O rem non visu modo foedam, etiam auditu. Si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis non te pe diceret? In cœtu verò populi Romani negotium publicum gerens Magister equitum, errare turpe esset, is frustis esculentis vinctus, redolentibus, gremium suum, & totum tributum implevit. Hic singulæ voces incrementum habent. Etenim per se deforme fuerat, vel non in cœtu vomere, in cœtu etiam non populi, etiam non Romani, vel si nullum negotium gerens, vel si non publicum, vel si non magister equitum. Hæc si quis dividat, ac circa singulos gradus immoretur, augebit quidem orationis copiam: tamen minus efficaciter amplificabit. Huic contraria est comparatio. Nam ut incrementum ad superiora tenditur: ita comparatio minoribus incrementum petit. Fit autem comparatio vel fictione, vel exempli collatione. Fictione quam *hypothesein* vocant, ut in prima parte exempli, quod modo retulimus ex Cic. Frangit enim hoc inter cœnam accidisse privato. Eiusdem est illud in Catil. Servi me hercule mei, si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes tui cives, domum meam relinquendam putarem. Collatione exempli, quoties proposito velut simili exemplo efficimus, ut id quod exaggeramus aut proximum illi, aut majus etiam videatur: velut Cic. pro Cluent. cum exposuisset Milesium quandam à secundis heredibus pro abortu pecuniam accepisse: Quanto est, inquit, Oppianicus in eadem injuria majore supplicio dignus? Si quidem illa cum suo corpori vim attulisset, seipsam cruciavit. Hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. In hoc genere non solum totis, sed etiam partes partibus comparantur, sicut in hoc loco pro Milone, An vero

vir amplissimus Scipio, Tynerium Grac-
um mediocriter labefactantem Rempubli-
am, privatus interfecit? Catilinam orbem
terrarum cæde atque incendio vastare cupien-
tem, nos consules perferemus? Hic & Cati-
linæ Graccho, & status Reipubl. orbi terrarum,
mediocris labefactatio cædi, & incendiis,
vastationi, & privatus consulibus compa-
ratur. Quæ si quis ditare velit, plenos per lin-
ta locos habeat. Amplificamus & ratiocina-
tione: cum aliud crescit, & aliud augetur, hoc
modo: Tu istis faucibus, istis lateribus, ista
gladiatoria totius corporis firmitate, tantum
vini in Hyppia nuptiis exhauseras, ut tibi ne-
cesse esset in populi Romani conspectu vomere
postridie. Colligitur enim quantum vini bi-
berit Antonius, quod illa totius corporis gla-
datoria firmitas non quiverit ferre, & conco-
quere. Ad hanc formam referendum est, quo-
ntes res atrocissimas quasque in summam ipsi
extulimus invidiam elevamus consulto, quo gra-
viora videantur, quæ secutura sunt. Quod ge-
nus est illud Cicero. Levia sunt hæc in hoc reo.
Metum virgarum Navarchus nobilissimæ civita-
tis pretio redemit: Humanum est. Atrocissimum
quiddam exspectetur necesse est, cui hæc quæ sunt
atrocia, comparata, humana atque usitata vi-
deantur. Amplificamus & congerie verborum,
ac sententiarum idem significantium, quæ ratio
finitima est figuræ συρροῦς. i. e. coacervatio-
nis, de qua prius dictum est. Utitur hac M. Tull.
in actione pro Ligario: Quid enim tuus ille; Tu-
bero, districtus in acie Pharsalica gladius agebat?
cujus latus ille mucro petebat? qui sensus erat
armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus?
ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Hic
velut acervo crevit oratio. Idem fit interim
omni-

omnibus altius, atque altius insurgentibus, ut simili
hoc exemplo. Aderat janitor carceris, carnis utatu
prætoris, mors terrorque sociorum, & civi ones p
Romanorum licitor Sextius. Amplificamus etiam tim e
quasi correctione quadam: ut Cicero in velum sit
rem: Non enim furem, sed raptorem, non ad hebas
terum, sed expugnatorem pudicitia, non facibus c
legum, sed hostem sacrorum religionum heban
non sicarium, sed crudelissimum carnificem his co
vium sociorumque, in vestrum iudicium addo. P
ximus. Theban

Totidem autem sunt minuendi modi, quæ: ce
sunt amplificandi. Pertinent ad orationis non rec
piam & vulgares amplificandi modi cum vel sur The
verbiis, vel nominibus, vel aliis partibus appo illud
tis amplificamus, vel in laudem, vel in vitupe am T
rium. Majorem in modum me Cicero delectat inq
Dici non potest quàm tibi faveat socer: Verbis perie
consequi nequeam quàm me delectet Cicero. nil e
Verum de his augendi rationibus priore libro donar
diximus. vartis
peti
hæ e
bello
valer
los,
Huic
Theb
nire
duci

Notus & usitatus est, & ille modus amplifica
di, cum speciem augemus generi collatam: ut
cum omnes disciplinæ liberales plurimum ho
mini conciliant vel ornamenti, vel commodi,
tum inprimis eloquentia: quanquam hanc quo
que rationem superius attigimus.

DECIMA DILATANDI RATIO.

Decima dilatandi ratio inde sumitur, ut quàm
maximum propositionum numerum reperia
mus. Est autem propositio Rhetorica, cui pro
bandæ adhibentur argumenta. Porro quemad
modum invenienda sit propositio, Fabius negat
arte comprehendere posse: cæterum ingenio atque
usu constat ea facultas. Atque inde fit, ut cum
plures eadem didicerint, generibus argumeto
rum

similibus utatur, alius tamen alio plura qui-
 bus, carnibus utatur, inveniatur. Sumuntur autem propo-
 sitiones partim ex his, quæ sunt causæ vulgaris,
 & civiles, partim ex his, quæ sunt propriæ causæ. Exem-
 plo in hoc, quod placuit Quintiliano: cum
 Thebanos evertisset Alexander, invenit tabulas
 non centum talenta mutuo Thessalis dedisse
 Thebanos continebatur. Eas tabulas, quod esset
 commilitio Thessalorum, donavit his ul-
 timum addidit. Postea restituto à Cassandro, reposcunt
 Thebani Thessalos: Res apud Amphictionas agi-
 tur: centum talenta & credidisse eos constat, &
 non recepisse. Lis omnis ex eo quod eas Alexan-
 der Thessalis donasse dicitur, pendet. Constat
 illud, non esse iis ab Alexandro datam pecu-
 niam Thebanorum: In hoc igitur argumento
 quædam propositiones ac partes, seu columnæ
 experiendæ sunt. Prima pars erit: Alexandrum
 nihil egisse donando. Secunda: non potuisse
 donare. Tertia, non donasse. Ac primæ quidem
 partis prima erit propositio pro Thebanis, jure
 repeti licere quod vi sit ablatum. Pro Thessalis
 hæc erit, tabulas non simpliciter vi qualibet, sed
 bello sublatas esse. Jus autem belli plurimum
 valere in rebus humanis: hoc regna, hoc popu-
 los, hoc fines gentium atque urbium contineri.
 Huic rursus aliam propositionem opponunt
 Thebani: Non omnia in victoris potestatem ve-
 nire jure belli, sed in his, quæ in iudicium de-
 duci possunt, nihil valere jus belli, nec armis
 erepta, nisi armis posse retinere. Itaque ubi illa
 valeant, non esse iudicem: ubi iudex sit, nihil
 illa valere. Atque ea quidem à causæ circum-
 stantiis sumitur, quibus ostendi potest, quid hæc
 causa distet à cæteris. Ad hujus autem proposi-
 tionem sumitur à locis exemplum simile. Ideo
 captivos, si in patriam suam redierint; liberos
 esse,

esse, quia bello parta non nisi eadem vi deantur. Tertia pro Thebanis propositio tur & ipsa ex causæ propriis. In eo iudicio utilimum esse spectandam æquitatem, in Amphictiones iudicent. Aliam enim apud civitatem viros, aliam apud iudicem privatum, eisdem quæstionibus esse rationem. Atque quoque eo valent, ut appareat hanc causam stare à cæteris, in quibus jus belli valere debet. Porro secundæ partis pro Thebanis propositio fuerit: Non potuit donari à victore jus, præterea quod id demum victoris sit, quod teneat: jus cum sit incorporale, apprehendi manu non posse. Rursum ad hujus probationem, adhibetur argumentum à dissimili: aliam esse conditionem hæredis, aliam victoris. Ad illud jus, ad hunc rem transire. Jam ex causâ propriis altera sumetur propositio, superiori veluti subserviens: nempe hæc: ut donemus jus aliàs ad victorem transire, certè jus publici crediti ad victorem transire nullo modo potuit. Propterea quod si quid populus credidit, id omnibus debeat. Et quamdiu unus superfuerit, is sit totius summæ creditor. At Thebanos non omnes in Alexandri manu fuisse. Atque hæc quidem non eget probationibus. Tertiæ partis vulgaris, hoc est, cuivis causæ congruens propositio erit hujusmodi: Non donavit Alexander, cum tabulas donaret: neque enim in tabulis esse jus. Eaque propositio multis argumentis defendi potest. A simili: Neque enim quisquis hereditatis habet tabulas, idem hereditatis habet jus. Et si forte creditor tabulas amiserit, non continuò liberatur debitor. Altera propositio conjecturalis est: Alexandrum non hoc modo donasse Thessalis tabulas, ut honoraret, sed ut deciperet: Eaque variis conjecturis erit

m vi potuit probanda. Tertia jam non proprie ad hunc
 ositio d gradum attinet, sed est veluti novæ controver-
 udicio p tia initium. Sumitur autem è propriis mate-
 , in p rix : estque hujusmodi : ut omnia donemus
 apud c Theſſalis, jus belli valere in judiciis, & apud hos
 vatum, i iudices, & in publico cætu, atque idem de ce-
 Atque t rris : tamen si quid amisere Thebani ab A-
 caussam d lexandro victi, id à Cassandro restituti rece-
 re debet perint oportet, maximè cum id velit Cassander.
 propositi Item si quis suadet M. Tull. ne conditionem ab
 jus, pro Antonio oblatam accipiat, nempe ut vivat ex-
 quod t uſis Philippicis, his ferme propositionibus po-
 prehendi terit uti : Non esse cuiquam egregio viro tanti
 probatio emendam vitam, ut immortalem famam amit-
 : aliam tat. Huic generali subserviet particularis è cir-
 ris. Ad cumstantiis sumpta : Præsertim Ciceroni, qui
 ex causa tot laboribus clarissimum, semperque victurum
 superiori nomen sibi pepererit ? ac mortem esse con-
 donemus temnendam tot præclaris voluminibus editis
 s publici secundissimè demonstrârit : maximè cum
 potuit jam seni non multum ævi superesse videatur.
 lit, id Rursum altera principalis sumetur à circum-
 perſue ſtantiis. Nihil infelicius esse, quàm Ciceronem
 nebanos virum optimum, debere vitam Antonio, omnium
 Atque pessimo. Tertia conjecturalis erit, callidè hoc
 Tertia agere Antonium, ut exustis prius Philippicis,
 gruens in quibus intelligat, & suam infamiam sempiter-
 alexan nam, & Ciceronis immortalem gloriam esse si-
 in ta tam : Deinde erepta vita, totum quoque extin-
 argu- guat Ciceronem. Item si cui matrimonium dis-
 enim suadeas, his licebit uti. Prima fuerit, si pietatem
 here- spectes, matrimonium est impedimento pro-
 bulas perantibus ad Christum : Secunda, si vitæ junc-
 altera ditatem, innumeras curas secum adducit infelix
 non conjugium. atque hic protinus aperit se latissi-
 nora- mus campus de comparatione commodorum
 auris
 erit

coelibatus, & incommodorum matrimonii. Te-
 tia, si libertatem, quam multi, & vitæ antepo-
 nant, hanc imprimis adimit conjugii vinculum.
 Deinde ad particulares venies, quæ possunt esse
 innumerabiles, ut : Non hæc ducenda est, non
 hoc tempore : Aut, tibi non est ducenda uxor,
 pauperi, seni, studioso, valetudinario. Crescit
 autem numerus propositionum etiam hoc pa-
 cto, quoties à fitione incipimus, quemadmo-
 dum pro Mil. Cicero : Fingite à Milone per in-
 dias occisum Clodium, tamen qui civem tam pe-
 stilentem pro salute Reipubl. periculo capitis sui
 sustulerit è medio, summis etiam honoribus di-
 gnus videatur : deinde ad seriam accedit : sed
 non occidit. Crescit item, quoties præparandi
 causa duriores aliquam propositionem extra
 rem propositam præmittimus, quo mollior vi-
 deatur ea quam conamur evincere. Veluti si
 quis in consultatione persuadere cupiens, ut Ro-
 manus pontifex Venetos bello adoriatur, juxta
 proverbium, quo dicitur, iniquum esse peten-
 dum, ut æquum feras, sic rem prius labefaciet.
 Sunt auctores nequaquam contemnendi, qui po-
 tent imperium, ac profanam ditionem nequa-
 quam convenire, neque dignitati summi pon-
 tificis neque tranquillitati ecclesiæ, neque Chri-
 stianæ pietati, cui uni rebus omnibus neglectis,
 ille debet consulere. Atque hæc propositio, vel-
 ut obiter ex abundanti plurimis argumentis pro-
 bari poterit. Deinde ad alteram descendet, ad
 hunc modum : Hæc quidem atque hujusmodi
 multa, alius fortasse diceret : verum donemus
 convenire, tamen longè alienum est à clementia
 Christi vicem gerentis, qui dicit : Discite à me,
 quod mitis sum, & humilis corde : hujusmodi
 principatum armis, tumultu, cæde, sanguine
 vel petere, vel repetere. Post ad tertiam veniet,

ut maximè fas sit, tamen parum est tutum, propterea quod anceps eventus belli : unde periculum sit, ne, dum temporariis, ac fluxis rebus, Ecclesie statum restituere conatur, penitus subvertat ; Atque id quoque compluribus exemplis, ac similibus confirmari potest. Deinde digredietur ad tertiam hoc pacto: ut deceat, ut liceat, ut vincas : tamen tanta malorum colluvies etiam bellum justissimum consequitur, ut non tanti vel profano principi, modo Christiano, debeat esse terras, aut urbes aliquot ferro repetere, nedum ei, qui sanctissimi titulum præ se fert. Posset adduci & hæc propositio è circumstantiis personæ : ut alium pontificem deceat, Julium tamen non decet : si is sit Julius, cujus mite ingenium, & singularis vitæ sanctimonia, à bello videatur abhorre. Quæ posteaquam argumentis probatum, tum ad id de quo propriè consultatur, descendet hac ratione : Ut nihil horum nos deterreat, quæ commemoravimus : tamen in præsentia bellum cum Venetis suscipere, parum esse consultum videtur : Et hæc à circumstantiis sumitur. Atque hanc propositionem rursus dividet. Primum ; quod sine summo rei Christianæ discrimine bellum id moveri non possit. Deinde quod sedes Romana, apud quam piè factis semper summa fuerunt præmia, parum meminisse videbitur officiorum, quæ sæpenumero ea gens summo cum vitæ discrimine in Christianam contulerit religionem. Postremo quod ne causa quidem idonea est, cur etiam adversus nihil promeritos, arma movere oporteat : Nisi quis has non propositiones, sed rationes esse malit. Tametsi nihil vetat, quo minus eadem sententia propositio sit, & ratio. Item, si quis persuadere studeat regi cuiquam, ne bellum suscipiat cum Christianissimo Gallorum rege, his propositionibus.

fitionibus munire viam ad causam poterit. Pri-
 mum bello conflictari, non esse hominis ad be-
 nevolentiam nati, sed brutorum animantium,
 quibus natura, arma quædam addidisse vide-
 tur. Hæc est generalis: huic subserviet altera
 propositio: Imo nec omnium animantium, sed
 ferarum duntaxat: Rursum huic tertia subser-
 viet: Atque adeò ne feræ quidem hoc pacto
 inter se dimicant, quo mortales. Neque enim
 tigridi cum tigride bellum est. Neque leoni cum
 leone: At homo non in aliud animal æque se-
 vit, atque in hominem. Tum feræ non certant,
 nisi aut tuendi fœtus causa, aut famis in ra-
 biem actæ: Hominem inanis ambitio, ac titi-
 li nescio qui leves & affectati, ad tam sanguin-
 lenta bella concitant. Huic jam succedet qua-
 ta è circumstantiis, quasi novus gradus: Ut ho-
 minum sit bellare, certe barbarorum est, ac fer-
 ris non ad modum dissimilium, non eorum qui
 legibus vivunt. Adde quintam, ut horum etiam
 sit, haudquaquam tamen Christianorum. Quan-
 doquidem Christiana religio nihil aliud est,
 quam pax. Licebit adjicere sextam: ut deceat,
 non expedire tamen bellum suscipere, quod
 omnibus pensitatis, multò plus malorum est,
 quæ belli causa suscipiuntur, quàm bonorum,
 quæ victor etiam consequatur. Id jam contra-
 dictione erit explicandum. Septima quoque repe-
 rietur: ut expediat non tamen esse tutum; &
 anticipitem esse belli exitum. Neque enim sem-
 per vincere, quorum melior est causa, aut qui
 superant apparatu; Ipsas etiam copias in suum
 ducem nonnunquam arma vertere. Atque hæc
 propositiones magna ex parte generales sunt:
 Tum ad particulares venire licebit, quæ sumen-
 tur à propioribus circumstantiis: Ut omnia
 mittamus, tibi non est belligerandum, præfer-
 tim

cum tali. Atque hæc in multas dividi potest, vel quia puer es, & belli imperitus, vel quia puerus rex. Atque item de ceteris. Nam exemplum rationum duntaxat ostendo. Rursum, non cum hoc rege belligerandum, tam potente, non de patre tuo bene merito, tot vinculis tibi stricto, tam in te ipsum etiam officioso. At non hoc titulo, non hoc tempore, non his periculis. Ad eundem modum, si quis suaseris tui, ne literis Græcis det operam, primum tu tentabit propositionem: Aut non magnopere ad Christianam felicitatem ulla literas pergere, aut etiam officere. Eam ubi probabilem effecerit argumentis, tum ad rem veniet hoc pacto: ut demus esse causam, cur literis tuis operam demus, certè à Græcis abstinendum, vel quod tantum habeant negotii, ut his discendis vita mortalium alioqui fugax ac brevis imbecilla, non sufficiat: vel, si ætas maxime sufficiat, non tantum afferunt fructus, ut operæ pretium sit eas etiam mediocribus laboribus parere. Postremo Græciæ subversæ, & oppressæ fortunam comitati fato quodam eos quoque qui literis huiusmodi sese dediderint. Aut si aliis discenda sunt, illi certè non esse discendas. Quæ est circumstantiis sumitur, cujusmodi plures sumi possunt. In huiusmodi propositionibus illud observandum arbitror, ut quoad fieri potest, ita disponantur ut à priore, ad proximam quamque, quasi gradibus commode liceat descendere. Qua quidem in re mirus est Lucianus, ut in Tyrannicida quem nos Latinum fecimus. Si tantum conatus essem facinus tam egregium, cum tanto capitis discrimine, jam præmio dignus eram. Deinde hinc digressus. Atqui non tentavi solum, verum etiam filium repulis custodibus occidi: num præmium feram? Hinc

rursum discedens : At patrem sustuli, data mortis occasione. Item, in Abdicato, quem ipsum quoque Latinum fecimus. Non licet abdicare quem semel abdicatum, denuo infamiliam receperis : Tum si maxime liceat, ob istam tamen causam non licet : Postremo, si causa maxime sit idonea, tamen ea est magnitudo superioris beneficii, ut ejus respectu negligenda sint delicta patri. Quod si turba propositionum nos offendet, tribus aut quatuor universam causam complectemur, ac deinde in tractando unamquamque, si videbitur, in alias propositiones digeremus. Summas illas nonnunquam in divisione proposuimus. Divisionem appello quasi limen argumentationis, qua proponimus in summa, quid, quo ordine simus dicturi : nonnunquam in ipsa causæ tractatione, ab illa ad aliam, veluti gradibus quibusdam descendimus. Ut si naturæ parum inter se cohærebunt, ipsi commodis transitionibus in hoc repertis, aptè connectemus. Nam affectanti copiam inprimis illud erit spectandum, ut eas reperiatur propositiones, quæ quæquid ad causam pertineat, absolute complectantur : Deinde ut recte dividantur : postremo, ut ordine quàm maxime ad causam idoneo disponantur. Siquidem eo pacto fiet, ut neque copia rerum confusa sit oratio, dum semper habet auditor certum aliquid, & in quod tendat animum, & quod meminisse possit, & quod expectet. Tum is qui dicit, nusquam hæreat, dum in promptu est, quo sese recipiat in viam. Sed propositionum inventionem negat, ut dixi, Fabius arte tradidisse, cum ea tamen tum prior sit, tum difficilior. Verum adjuvabit principio quod ubique valet plurimum, natura, & ingenium. Deinde jurisprudentia, præsertim in genere judiciali, Philosophiæ moralis, historiæ, & plurimorum aucto-

cognitio, in genere suasorio, ac demonstra-
 ro. Postremo rerum plurimarum usus, exerci-
 tium, & imitatio. Nam ex similibus facile similia,
 et etiam diversa colliguntur. Quanquam ex i-
 sta rei natura vulgares propositiones reperiri
 poterunt, propriæ ex circumstantiis rei diligen-
 ter expensis: Denique felix ingenium adjuvabunt
 rhetorum præcepta, de causarum capitibus, quæ
 Fabius status vocat, Græci *σίστης*. Porro genus
 suasorium proprios habet locos, unde proposi-
 tiones petere liceat, rectum, laudabile, utile, tu-
 tum, facile, necessarium, jucundum. Demostra-
 tivum item suos habet, nempe bonorum ordi-
 nes, & quæ his comprehenduntur.

UNDECIMA RATIO.

Undecima locupletandi ratio sumitur ex ac-
 cumulatione copiosa probationum, & argumen-
 torum, quas Græci *πίστις* appellant. Nam ad e-
 usdem propositionis confirmationem variæ ra-
 tiones adhibentur, & rationes aliis argumentis
 confirmantur. Probationes autem partim sunt
πρὸς νότον, id est, artificiales: partim *ἀπὸ νότου*,
 id est, ab arte semotæ. Posterioris generis argu-
 menta ducuntur potissimum à præjudiciis, à ru-
 moribus, à tormentis, à tabulis, à jure-jurando, à
 testibus. Prioris generis sumuntur primum ab
 his signis, quæ finitima sunt *ἀπὸ νότου*. Horum
 alia sunt necessaria, quæ *τεμπύρα* vocantur:
 alia non necessaria quæ *συνεπείρα* dicuntur. Dein-
 de ab argumentis; (nam hæc à signis distinguit
 Fabius) quorum aliud est credibile, aliud velu-
 ti propensius, aliud non repugnans. Hæc ple-
 runque ducuntur à circumstantiis, quæ quidem
 duplices sunt, personæ ac rei. Personæ ferme
 sunt hujusmodi: Genus, natio, patria, sexus, æ-
 tas, educatio, habitus corporis, fortuna, condi-

tio, animi natura, studia, affectatio, antefactio, antedicta, commotio, consilium, nomen. Res sunt hæc: causa, locus, tempus, occasio, antecedentia rem, adjuncta, consequentia, facultas, instrumentum, modus.

Loci Communes.

Sunt item loci generibus, atque etiam partibus causarum omnibus communes. Nam superiores, etiam si tractantur interim & alibi, tamen ad judiciales controversias, & in his quidem, conjecturales sunt accommodatiores. Ducuntur autem generaliter argumenta à finitione seu fine, descriptione, etymologia, quæ finitionis seu species quædam est; Ab his, quæ ad naturam definitionis pertinent, genere, specie, proprio, differentibus, partitione, divisione, cujus variæ sunt formæ: ab exordio, summa, incremento: ab inductione similium, dissimilium: à contrariis, repugnantibus, consequentibus: à relativis: à causis: ab eventis: à comparatione, quæ trifariam sumitur: à majore: à minore: à pari: à jugatis: & si qui sunt alii. Nam neque de ordine, neque de numero, neque de vocabulis, satis convenit inter scriptores. Scripserunt autem de his copiosissimè Aristoteles, ac Boëtius; satis accuratè M.T. sed sub obscurè, & brevissimè Quintil. Oportebit autem eum, qui semet exercet ad eloquentiam, singulos excutere locos, ac veluti ostiatim pulsare, si quid possit elici: usus efficit, ut deinceps sponte occurrant. Item ab ea, quæ rursus pluribus locis est communis, fictione: à causæ propriis.

Plurimum autem valet ad probationem, atque adeò ad copiam, exemplorum vis, quæ Græci *παράδειγματα* vocant, & adhibentur, aut ut similia, aut dissimilia, aut contraria. Rursum, aut ut majora, aut ut minora, aut ut paria.

Dis-

Disimilitudo & inæqualitas constat genere, mo-
 do, tempore, loco, ceterisque ferè circum-
 stantiis, quas supra recensuimus. Hoc autem
 genus complectitur & fabulam, & apologum,
 proverbium, judicia, parabolam, seu collatio-
 nem, imaginem, & analogiam: præterea si qua
 sunt similia. Atque horum quidem pleraque so-
 lent adhiberi non solum ad fidem faciendam, ve-
 rum etiam ad ornandam rem, & illustrandam,
 ad augendam, ad locupletandam. Ergo si quis
 ex locis dictis magnam vim supellectilis collige-
 re volet, quamlibet copiosam orationem prote-
 rit efficere: neque tamen erit inanis verborum
 congeries, & varietatis excludet satietatem. Sed
 quemadmodum sint vel invenienda, vel adhi-
 benda, id non est hujus instituti persequi. Ve-
 rum si quis desiderabit, ex Arist. Hermog.
 Quintil petat licebit, qui diligentissime hisce de
 rebus conscripsere. Nos ea, quæ pertinent ad co-
 piam, persequemur, sed paucis, ne librum, non
 commentarium scribere videamur. Ergo ad pa-
 randam copiam, exempla primas tenent: live
 deliberes, live exhorteris, live laudes, live vitu-
 peres: Et, ut summatim dicam, live fidem face-
 re studeas, live movere, live delectare. Horum
 igitur ut vim quam maximam, maximèque va-
 riam comparare, & in promptu habere conveni-
 et, ita variè tractare oportebit: Varietas exem-
 plorum ab ipso genere nonnunquam perpendi-
 tur. Sunt enim & antefacta, & antedicta: & pu-
 blicæ gentium consuetudines in exemplis su-
 muntur: & à discriminibus auctorum, puta ab
 historicis, à poëtis: & ex his à Comicis, Tragi-
 cis, Epigrammaticis, Heroicis, Bucolicis. A Phi-
 losophicis, quorum variæ sunt sectæ: A Theo-
 logis, à sacris voluminibus. A diversitate natio-
 num: quod genus sunt, alia Romanorum exem-

pla, & instituta, alia Græcorum: & inter Græcos, alia Lacedæmoniorum, alia Cretenſium, alia Athenienſium. Item alia Afrorum, Hebræorum, Hiſpanorum, Gallorum, Anglorum, Germanorum. Rurſum à temporis varietate. Nam alia ſunt priſca, alia mediæ antiquitatis, alia recentia, nonnulla etiam domeſtica. Præterea à qualitate rerum: Nam quædam ſunt militaria, quædam civilia: & quædam clementer facta, quædam fortiter, quædam ſapienter: atque item de ceteris: nam id quidem eſt infinitum. Poſtremo è conditione perſonarum: Alia ſunt principum, iudicum, parentum, ſervorum, pauperum, divitum, mulierum, virginum, puerorum. Hæc igitur ad unumquemque locum plurima, variaque ſunt adhibenda, non ſolum ex omni Græcorum, ac Latinorum ſcriptorum genere collecta, verum etiam ex barbaris annalibus: demum à vulgi rumoribus. Movent autem potiſſimum animos antiqua, illuſtria, noſtratia, domeſtica, id eſt, ſuam quæque gentem, ſuum quæque genus. Aut longè minora, ut mulieris, pueri, ſervi, barbari.

Quomodo tractanda ſint exempla.

Porro non variantur modò, verum etiam augentur, & creſcunt in tractatione. Cujus rationes aliquot indicabimus. Primum augentur commendatione. Ea plerunque ſumitur vel à rei, vel ab auctoris laude, vel gentis, unde ducitur exemplum: Veluti ſi quis Lacedæmonicum factum, aut dictum adhibeat, præſari poterit: Eam gentem ſapientia, & rei militaris ac civilis diſciplina ceteris longè antecelluiſſe, & exemplis pulcherrimis ſemper abundaſſe. Si quis è Plutarcho citabit exemplum, præſari licebit eum auctorem unum omnium eſſe graviſſimum, quippe qui ſummam philoſophiæ ſcientiam, cum hiſtoricorum eloquentia conjunxerit, ut in eo non ſo-

Solum Hiſt
& iudiciu
ſpectare o
h ad hoſt
re, poter
multa R
unquam
datus,
tiuncula
viores, v
ſunt aut
apposita
des, auc
pium vi
comme

S

Locu
tius e
ampli
huic ſ
gaſific
enim

L. Op

rius l

qui c

cupl

ne C

mili

ejus

affe

pro

pet

ſol

qu

ex

re

to

Graz. solum historiæ fidem, verumetiam auctoritatem,
 & iudicium sanctissimi, doctissimi que philosophi
 spectare oporteat. Item, si quis M. Attili Regu-
 li ad hostem redeuntis exemplum velit adduce-
 re, poterit ad hunc præloqui modum. Inter tam
 multa Romanæ virtutis insignia decora, nullum
 unquam facinus pulcrius extitit, aut etiam lau-
 datius, quam M. Attili. Hujusmodi commenda-
 tiunculas, licebit affingere, vel longiores, vel bre-
 viiores, utcunque locus postulabit. Affingendæ
 sunt autem, quæ maxime sint ad id, quod agitur,
 appositæ: veluti si in exemplo desiderabitur fi-
 des, auctor à gravitate, fideque commendetur. Si
 pius videri voles quod affers, sumatur à pietate
 commendatio: atque item de cæteris.

Secundus modus locupletandi exempla.

Locupletantur item exempla, si fusiùs aut la-
 tius explicentur cum exaggerationibus, atque
 amplificationibus. Nam qui brevitati studebit,
 huic satis erit exemplum, ceu notum, verbo si-
 gnificasse. Id quod facit M. Tull. pro Mil. Neque
 enim possit ille Hala Servilius, aut P. Nasica aut
 L. Opimius, aut me consule, senatus non nefa-
 rius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. At
 qui copiam affectabit, is id, quod gestum sit, lo-
 cupletius narrabit: Ita, ut fecit in eadem oratio-
 ne Cic. Pudicitiam cum eriperet militi tribunus
 militaris, in exercitu Caii Marii, propinquus
 ejus Imperatoris, ab eo interfectus est, cui vim
 afferebat: Et addidit epiphonema: facere enim
 probus adolescens periculosè, quam turpiter per-
 peti maluit. Atque hunc ille summus vir scelere
 solum periculo liberavit. Quanquam in his
 quæ ad ostentationem parata sunt, licebit diutius
 exemplis locupletandis immorari, præcipue si
 res sit hujusmodi, ut aliqua voluptatis illecebra
 retineat auditorem. Quod genus fuerit, si quis
 per-

persuadere studeat, ad prudentiam comparandam multum conducere peregrinationes, multarum rerum inspectionem, in Solonis laude aliquandiu commoratus, & quam civitatem reliquerit, & quam ob causam, & quæ maria transierit, & quas barbaras nationes, quo capitis periculo adierit, & quibuscum sit congressus, & quid mirandum conspexerit, & quantum temporis abfuerit, & quanto illustrior simul, ac sapientior in patriam redierit, fusius poterit enarrare. Cujusmodi ferme sunt exempla de Pythagoræ, atque Apollonii peregrinatione, apud D. Hieronymum in præfatione, quam universæ scripturæ divinæ præponunt. Sed hujusmodi rationis commodissimum exemplum est apud M. T. statim in principio secundi de inventione libri de Zeusside, qui Helenam picturus, virgines aliquot eximæ formæ poposcit, ut ex singulis, quod esset optimum, eligens, absolutum formæ simulacrum ederet.

De exemplo Fabuloso.

Atque eadem dilatandi, contrahendique ratio locum habet in fabulosis quoque exemplis. Nam & fusius, & contractius exponi poterunt, si res ac decorum patietur. Verum in his quæ omnino fide carent, nisi jocabimur, præfari conveniet, à viris priscis ac sapientissimis ista non sine causa fuisse conficta, neque temere tot jam sæculis magno mortalium consensu fuisse celebrata: deinde quid sibi voluerint, interpretabimur: veluti si quis persuadere velit non esse sectandum id, à quo natura quis abhorreat, dicet hoc veteres illos, ac sapientes scriptores, & perspexisse prudenter, & aptissimo figmento significasse prodita Gigantum fabula, quorum temerarii conatus, infeliciter cesserint. Aut si quis proponat, hominem avarum tam non habere quod habet quam

quam id, quod non habet, præfatus, adhibebit
Tantali fabulam. Si proponat viri sapientis esse
motus, ut animi motus ratione judicioque coër-
eat, allegabit, quod est apud Hom. lib. 1. Il-
liad. de Achille, jam manum admovente capulo,
& Pallade à tergo revocantē. Item, si quis pro-
ponat veram virtutis laudem non parari, nisi
quis sit multis jactatus casibus, variisque exerci-
tatus periculis cum hujusmodi, quam diximus,
præfatione, Ulyssē adducet Homericū. Quan-
quam autem non ubique perinde obvia est Alle-
goriz ratio, tamen illud extra controversiam
est apud antiquitatis peritos, in omnibus vete-
rum poetarum figmentis subesse allegoriam: vel
historicam, velut in pugna Herculis cum Ache-
loo bicorni; vel theologicam, ut in Proteo se
vertente in omnes formas, aut Pallade è Jovis
cerebro nata: vel physica, ut in fabula Phaë-
thontis: vel moralem, velut in his, quos Circe
poculo, & virga sua verterat in bruta animalia;
nonnunquam unum atque alterum allegoriæ ge-
nus permixtum. In quibusdam haud magni
negotii est allegoriæ sensum deprehendere. Quis
enim non intelligit (nam de his quæ ad mores
attinent, magis libet exempla ponere) Icari in
mare delapsi figmentum admonere, ne quis al-
tius efferatur, quam pro sorte sua? Sic nimi-
rum fabula Phaëthontis monet, ne quis munus
administrandum suscipiat majus, quam pro vi-
ribus. Sic Salmonēus in tartara datus præceps,
docet non esse æmulandum, quod longè supra
fortunam nostram habeatur. Sic Marsias exco-
riatus, docet non esse certandum cum poten-
tioribus. Quid autem aliud sibi vult Danaës au-
ro deceptæ fabula? nisi quod & Flaccus inter-
pretatur: nihil tam esse munitum, quod non ex-
pugnetur pecunia, nihil tam incorruptum, quod
non

non muneribus vitietur. Quid Herculis labores, nisi sudoribus, ac juvandis aliis famam immortalem parari? Quid Midæ votum, nisi avaros, & insatiabiles, suis ipsorum opibus præfocari? Quid judicium, nisi dotibus ingenii cum pecuniæ studio nequaquam convenire? Quid Bacchus à fulmine flagrans, in Nympharum aquas injectus, nisi vini ardorem, sobrio elemento restringendum esse? quod Græco etiam Epigrammate testatum est. Quid innuit Circes fabula, veneficiis homines vertentis in feras? nisi eos qui nequaquam ratione ducuntur, id quod hominis est proprium, sed totos sese dediderunt turpibus affectibus, jam præter hominis vocabulum, nihil hominis habere, sed ad pecudum degenerasse naturam, puta, libidine in urfos, somnolentia ignaviaque in sues, ferocia in leones, atque item de contumilibus. Quid Ulysses, qui solus poculo epoto, virgaque monstifica percussus non est mutatus, nisi firmum illum & constantem sapientis habitum, qui nec frangi terroribus, nec ullis affectuum illectamentis ab honesto potest abduci? Quid lotus semel gustata: jam non sinens abire socios, nisi dulce, blandumque turpium voluptatum venenum, à quo non admodum difficile sit abstinere? relinquere, posteaquam gustâris, difficillimum? Quid Sirenum cantus, nisi assentationem, ut rem omnium blandissimam, ita & pestilentissimam? Quid Scylla & Charybdis angusto inter sese discrimine distantes, nisi virtutis viam angustam esse: hinc atque hinc finitimis instantibus vitiis, puta inter luxum & sordes, frugalitatem: Inter qua sic moderanda est vitæ ratio, ut quoniam medium in omnibus exacte tenere difficillimum est, eo potius vergas, ubi minus sit periculi, quemadmodum fecit Ulysses. Quid moly radice

ore nigra, sed flore lecto herba, mortalibus in-
 tentu difficillima, nisi sapientiam, ad quam pri-
 us aditus arduus est, ac sudoris plenus, fru-
 ctus suavissimi? Quid item ramus ille aureus
 apud Maronem, nisi sapientiam in abdito sepoli-
 tum, paucisque deprehensam? Sed ne longiores
 sumus, hujus generis interpretationum quan-
 tumlibet vim suppeditabit. Eustathius enarrator
 Homeri. Nos quoque quondam adolescentes his-
 torie de rebus nonnihil attigimus in libris quos in-
 scripsimus ἀντικαρδάρης. Porro in hoc gene-
 re molliora sunt ea, quæ à Poëtis in hoc ipsum
 genus constat, velut quæ ad imitationem humanæ
 vitæ Diis affingunt. Quod genus, cum Martem à
 vulcano vinculis irretitum facit Homerus. Cum
 Jupiter ἀσχυλομήτης versutus, emissio somnio
 rem injicit capiendæ Trojæ, cum longè aliud
 geret. Nam hæc regum ars est, quosdam rumo-
 ris data operâ in vulgus spargere, cum multò
 aliud apud se destinârint. Atque his etiam mol-
 liora, quæ sic à Poëtis celebrata sunt, ut ad histo-
 riam, non ad fabulas possint referri. Qualis est
 Iphigenia parricida, cumque hoc Pyladis amicitia.
 Sunt enim qui rem gestam affirmant: qualis Al-
 cæstis mariti mortem, sua redimens, cujus etiam
 meminit Val. Maxim. Item Codri ac Menœcei
 mors. Quin. Curtii, Deciorumque factis annu-
 meratur. Et inter amicorum paria Theseus, &
 Pirithous; Castor & Pollux referuntur. Qualis
 item Arion à Delphino reductus in patriam: Nam
 divus Augustinus historiam autumat. Certè
 apud Virg. ac præcipuè Lucanum, non dubium
 quin pleraque ad historiam pertineant. Quan-
 quam & Herodoti pleraque fide carent. Et Xeno-
 phon Cyropædiam magis ad exemplum insti-
 tuendæ vitæ, quàm ad fidem historiæ scripsit.
 Quæ si pro veris accipiantur, fide valent, sin pro
 fictis,

fictis, cum sint à sapientissimis, ac probatissimis
 auctoribus prodita, hoc ipso valent quod ab
 conficta sint, quorum auctoritas præcepti vigo-
 rem obtinet. Contra, sunt apud Poëtas exempla
 certæ atque historicæ fidei de Scipione, de Han-
 nibale, de Augusto, de Pompeio, de Julio. Sunt
 rursus alia, quæ nullus inficias eat, esse conficta.
 Sed quoniam constat, in hunc ipsum usum esse
 conficta, & à magnis conficta auctoribus, nimi-
 rum exempli pondus habent. Quo de genere
 sunt Invidia Dea, Fama, Ate, Lite, de quibus su-
 pra mentio facta est. Pretereà personæ, quæ in
 dramaticis, aut mixtis poëmatibus inducuntur
 præsertim comædiis, cum quibus dialogi mul-
 tum habent affinitatis. Etenim si quis suadet ca-
 vendum esse parentibus, ne si quid peccent, re-
 sistibus liberis peccent, nonne exempli vim habe-
 bit Clitipho in sene seipsum excruciante, lo-
 quens ad hunc modum : Perii, is mihi ubi addidit
 plus paulo, sua quæ fecit narrat facinora ! Nunc
 ait, periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu
 fiet : astutus : næ ille haud scit, quam mihi nunc
 surdo narret fabulam. Aut si quis suadeat, juxta
 sapientis responsum ; æqualem esse ducendam
 uxorem, alioqui non uxorem duci, sed heram,
 pauper divitem adjunxeris, nonne exempli in-
 star erit Chremes in Phormione, Naulistratam
 perinde, ut dominam timens ? Item, si quis su-
 deat, neque firmam satis, neque tutam pauperi,
 cum opulenti esse amicitiam, nonne pro exem-
 plo valebit Euclio in Aulularia Plaurina, loquens
 ad hunc modum, pauper Megadori divitis de-
 precans affinitatem : Venit hoc mihi in men-
 tem, &c. Nam locus notissimus est. Rursum ubi
 differas improbè facere parentes, qui sæviunt in
 liberos delinquentes, cum ipsi senes peccent gra-
 viora : nonne rectè citabitur modo dicta Nauli-
 strata,

ata, loquens hoc pacto : Adeò indignum tibi
 detur ; filius, homo adolescens, si habet unam
 uxoram, tu uxores duas ? nihil pudet quo ore
 objurgabis ? responde mihi. Sed ne ego
 profero, unum aut alterum exemplum profero,
 tota comœdia nihil aliud sit, quam humanæ
 simulacrum. Poteram item è tragœdiis,
 dialogis, similes formas proferre. Sed
 commentario abundè satis arbitror viam in-
 diolâ indicasse. Equidem existimo exempla
 non solum de his, quæ diximus, verumetiam à
 animantibus atque etiam inanimis recte.
 ut quædam videntur ad ὁμοίωσιν, id est, similitu-
 dinem, magis pertinere, veluti si quis proposita
 scriptaque formicarum industria, ad rem la-
 borandam adhortetur. Aut si quis exposita
 regum politiâ, homines ad legum, ac disciplinæ
 observantiam exstimulet. Aut si quis ab
 pietate in parentes revocet, proferat cionis
 filios, qui parentes ætate confectos, vicissim
 curare, ac gestare dicuntur. Aut si adhortans ad
 pietatem erga liberos, adducat asinam per me-
 lios ignes succurrentem pullis suis. Aut si quis
 testetur ingratitudinem, adducto exemplo
 Leonis, cujus ex Appione meminit Gellius, &
 Draconis, qui nutrimentum à latronibus obsessum
 eripuit, auctore Plinio. Aut si reprehendens ho-
 minem ab amicitia alienum, qui nec amet ullum,
 nec à quoquam ametur : Delphini proferas ex-
 emplum, puerum adamantis : aut aquilæ, virgi-
 nis amore flagrantis ; aut Magnetis, ferrum ad
 se trahentis. Sed hisce de rebus plura fortassis, ubi
 de parabola disputabimus, nunc ad institutum.

Tertius modus locupletandi exempla.

Dilatantur exempla utriusque generis, hoc
 est, tam fabulosa, quàm historica, præter jam di-
 ctos modos, etiam parabola, quam eandem

ὁμοίωσιν

oppositiv vocant, Cicero *collationem* veritatum comparatione, sive contentione. Parabolæ est, cum accommoda similitudo, quod adductum est exemplum, ostendit aut simile esse, aut dissimile, aut contrarium. Simile, ut: Non aliter quam Camillus rem Romanam à Gallis oppressam, & in extremam perniciem adductam, sua virtute depulsis barbaris restituit: Ita Laurentius Latinas literas inscitia fere barbarorum depravatas, obrutas, extinctas, in pristinum nitorem velut ab inferis revocavit. Dissimile, ut non par gratia debetur Laurentio & Camillo, propterea quod hic pietate adductus, capitis sui periculo patriam à barbaris liberaverit: ille famæ cupiditate commotus, vel potius, quam plurimos taxandi libidine, linguam Latinam non oppressam restituit, sed ad certas quasi leges redegit, quæ feliciter ex eloquentium auctorum lectione discebatur. Contrarium: Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit; Verres eadem sociis abstulit. Pugnant enim restituere cum auferendo, hostes cum sociis: Item, Brutus occidit liberos, prodicionem molientes: Manlius virtutem filii morte multavit. Et apud Virg.

*At non ille, satum quo te mentiris Achilles,
Talis in hoste fuit.*

Porro comparatio demonstrat id quod adductum sit, aut par esse, aut minus, aut majus. Minus, ut si propter matrimonia violata urbes everse sunt, quid fieri adultero par est? Item majores nostri sæpe pro mercatoribus, ac navicatoribus injuriosius tractatis bella gesserunt: vos tot civium Romanorum millibus, uno nuncio, atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Legati quod erant appellati superbius, Corinthum, patres vestri totius Græciæ lumen, extinctum esse voluerunt: vos eum

regem

rem multum esse patiemi, qui legatum po-
 li Romani consularem, vinculis ac verberibus
 que omni supplicio excruciatum necavit?
 ut apud eundem Cic. Etenim mihi ipsi ac-
 dit, ut eum duobus patriciis, altero impro-
 bilissimo, altero modestissimo, atque optimo viro
 peterem: superavi tamen dignitate Catilinam,
 gratia Galbam. Majus, ut pro Milone. Negant
 ortu lucem esse fas ei, qui à se hominem oc-
 cidi esse fateatur. In qua urbe tandem hoc ho-
 mines stultissimi disputant? nempe ea, quæ pri-
 mum iudicium vidit de capite M. Horatii fortis-
 simi viri, qui nondum libera civitate, tamen
 populi Romani comitis liberatus est, cum sua
 manu sororem interfectam esse, fateretur. Ergo
 eo quod proprie vocatur exemplum; (Est au-
 tem rei gestæ, aut perinde ut gestæ, utilis ad per-
 suadendum commemoratio) aut brevissime si-
 gnificatur: (quod genus est illud divi Hiero-
 nymi: Memento Daretis, & Entelli:) aut la-
 tius per collationem accommodatur, per simile,
 dissimile, contrarium, par, majus, & minus. At-
 que ea collatio sumitur ab omnibus rerum, ac
 personarum circumstantiis. Adjuvatur autem &
 orationis artificio, cum verbis, ac figuris ad id
 accommodis, alia consulo elewantur, alia attol-
 luntur. Porro qui copiosissime volet exemplum
 tractare, is singulas similitudinis, aut dissimilitu-
 dinis partes explicabit, atque inter sese compa-
 rabit, quemadmodum facit M. Tull. in exemplo,
 quod superius retulimus, de legato occiso. Sub-
 jicit enim partium collationem. Illi libertatem
 civium Romanorum imminutam non tulerunt:
 vos vitam ereptam negligitis? Jus legationis ver-
 bo violatum illi persecuti sunt, vos legatum omni
 supplicio interfectum relinqueris? Videte, ne, ut
 illis pulcherrimum fuit, tantam nobis imperii
 glo.

gloriam relinquere, sic vobis turpissimum sit, id quod accepistis, tueri, aut conservare non posse. Quod tamen quantumlibet copiosè licebit facere, si quis plures circumstantias inter se componat: veluti si quis hortetur aliquam, ut filii mortem moderatè ferat, & ex Ethnieorum exemplis mulierem aliquam obiciat, quæ plurimum liberorum mortem fortiter tulerit, post enarratam rem ita comparabit: Quod mulier imbecilla potuit; tu vir barbatus non feres? Illa cum sexu vicit & affectum matris, tu ab altero superaberis? Illa complurimum liberorum jacturam animo infracto pertulit; tu unum extinctum inconsolabiliter desles? Adde quod illius filii simul omnes naufragio perierunt, morte videlicet ingloria, tuus in bello fortiter pugnans occubuit. Illa non habebat cui filios honestè imputaret, tu filium impendisti patriæ: Illi verè totique perierunt, tuus immortalis gloria semper victurus est: Illa naturæ gratias agebat, quod aliquando tot liberorum mater fuisset: tu tantum meministi te optimum perdidisse filium: Illa non habebat sarcindæ orbitatis spem, quippe maior, quàm ut uterum jam ferre posset; tibi & uxor fœcunda, & ætas etiamnum integra, valensque: Ergò quòd barbara muliercula præstitit, tu vir Romanus non præstabis? quòd contemnere potuit literarum imperita, hoc te tot præditum literis, tantum philosophiæ professorem. Denique quàm animi fortitudinem præstitit pagana; hanc homo Christianus non exhibebit? Illa credens post rogam nihil superesse, tamen luctum indecorum existimavit; tu doctus eos demum verè vivere, qui cum laude excefferint: ex hac vita, sine fine clamas, tibi periisse filium? Et quòd illa æquo animo reddidit naturæ; tu Deo repetenti non reddis? Illa fortiter paruit, tu Deo repugnans?

Ex hac forma satis opinor apparet, quibus modis oporteat exempla conferre; quamquam in veris causis, quoniam major est circumstantiarum copia, facilius est inveniri variae contentiones. Illud obiter admonendum; huiusmodi contentionibus sententias, & epigrammata non inconcinne posse admisceri: collati in hoc eodem exemplo post primam collationem: Quod mulier imbecilla potuit, tu vir probatus non poteris? subjici poterant sententiae: Natura discrevit sexum, tu non discernis animum? A muliere nemo fortitudinis laudem spectat? Vir nisi forti sit animo nec viri nomine censetur: Vir, utrumque significat, & sexum robustiorem, & animum infractum: turpiter verbam gestat, qui pectoris robore superatur à femina. Item, post illam contentionem: Illa non habebat cui filium imputaret honestè: tu filium impendisti patriae. Poterant affingi sententiae ferme huiusmodi: Magnum doloris solacium est, habere cui honestè possis imputare fortunam: Ut nulli justius, ita nec gloriosius impenditur filius, quam patriae: Rursum post illam: Illi verè totique perierant, tuus immortalis gloria semper victurus est; Adjici poterant huiusmodi: Longè felicius, honesta fama, quam hoc communi spiritu, vita, vivitur. Corporis vita, & calamitosa est, & omnino, ut nihil accidat, brevis, denique cum pecudibus communis. Illa clara sempiternaque hominis in divorum consortium referens. Ad eundem modum singulis collationem partibus sententiae subjici poterant. Sed hæc obiter indicasse sat fuerit: nam de sententiis suo loco dicemus.

De Parabola.

Jam verò si quis superstitiosus parabolam ab exemplo separet, ut exemplum sit certæ rei gestæ:

sta: Parabola, similitudo sumpta ab his quæ sunt aut quæ natura, casu rebus adjuncta sint: ut Attilus ad hostes reversus exemplum sit servandæ religionis ac fidei: At navis pro ventorum ratione velum tollens, aut contrahens, in hoc aut illud latus transferens, parabola sit, quæ doceat sapientem tempori cedere oportere, ac rebus præsentibus sese accommodare: tamen eadem est dilatandæ parabolæ ratio, quam in exemplo demonstravimus. Nam aliquando verbum notatur; Ut, non intelligis tibi vertenda vela? Aut, desine lavare laterem. Ut jam vel allegoria sit, vel metaphora. Aliquando latius explicatur, & apertius accommodatur. Quod facit Cicero pro Muræna: Quod si è portu solventibus, qui jam in portum ex alto invehuntur, prædicere summo studio solent tempestatum rationem, & prædonum, & locorum: quod natura fert, ut his faveamus, qui eadem pericula, quibus perfungimur, ingrediantur: quo me tandem animo esse oportet, prope jam ex magna jactatione terram videntem, in hunc, cui, video maximas tempestates esse subeundas? Rursum in eadem oratione, ut aiunt, in Græcis artificibus eos arlædos esse, qui citharædi fieri non potuerint: sic nonnullos videmus, qui oratores evadere non potuerint, eos ad juris studium devenire. Superiorem Ciceronis parabolam sic imitatus Hieronymus in epistola quadam ad Heliodorum. Et ego non integris rate vel mercibus, nec quasi ignarus fluctuum, & indoctus nauta præmoneo, sed quasi nuper naufragio ejectus in littus timida navigaturus voce denuncio: in illo æstu, charybdidis luxuriæ, salutem vorat. ibi ore virgineo ad pudicitia perpetrandam naufragia Scyllæ renidens libido blanditur. Hic barbarum litus: hic Diabolus pirata cum sociis portat vincula capi-

summiendi. Nolite credere, nolite esse securi : li-
t : ut in modum stagni fustum æquor arrideat, licet
ervant summa jacentis elementi spiritu terga cri-
am ratur, magnos hic campus montes habet : intus
n hoc periculū; intus est hostis. Expedite rudentes,
z do la suspendite : crux antennæ figatur in fronti-
ac ro tranquillitas illa tempestas est. Hic si quis sin-
en ea pericula quæ à vitiis, aut improbis, aut ali-
in ex de bonis moribus imminet, velit conferre cum
ve gulis quæ nautis vitæ discrimen adducere so-
vela ut: deinde per comparationē majus aut minus,
gori am dissimile aut contrarium ostendere : postre-
plic a, sententiis & epiphonematis, ut inciderint ex-
Cie mare : nimirum copiosissime dilatabit oratio-
qui em, veluti in hoc exemplo : Ut, quo preciosior
icere res, hoc & diligentius solet adservari, & im-
, & di circumspectius: Ita temporis, quo nihil est
t hi preciosius, summa habenda est ratio, ne quid
t hūat sine fructu. Etenim si curatores dari so-
t hūat his; qui gemmas, & aurum temerè profun-
tet-unt : quæ tandem erit insania, tempus pulcer-
mas-um, immortalis Dei munus, aut otio, aut in-
lem-onestis studiis turpiter consumere? Quid enim
ar-erdis, cum tempus perdis, nisi vitam? At vita
fic-uid esse potest charius? Et cum una gemmula
ten-erit, jacturam vocas : cum totus perit dies,
Sa- hoc est, bona portio, jacturam non vocas? Præ-
D- fertim cum illa perdita, aliunde possint recupe-
m- rari : temporis irreparabilis sit jactura. Præterea
tali- illa cum tibi pereunt, aliis plerunque lucro
eq- sunt; At temporis dispendium in nullius transit
ni- compendium : Nullum est damnum, ex quo
na- non aliquis emolumentum aliquid sentiat : præ-
er- ter damnum temporis. Adde his, quod illarum
m- opum jactura sæpe salutis fuit. Nam divitiæ ple-
is: runque vitiorum materiam ministrant : ita ut
la- præstet temerè profudisse, quam attentè asser-
i- valle

vâsse. Quanto cuiusque rei usus honestior, tanto turpior profusio. At nihil pulchrius, præclarius, quam bonas horas bene collocare. Illa ut quam maxime serves, sæpenum tamen vel casus eripit, vel homo tollit, ut iara te calamitosum duntaxat, non etiam turpe reddat. At temporis amissio, quoniam non nostro vitio contingit, non miseros solum, verum & infames reddit. Pessimum infamiae genus, quod tibi culpa in nullum conferri potest, præterquam in eum, qui patitur malum. Illis fundos, aut ad mercari poteris, bonam mentem non poteris. Hoc præter alia animi ornamenta parare poteris immortalitatem. Nulla est tam brevis portio, in qua non magnus aliquis ad felicitatem gradus fieri poterat. Postremo de illis male in sumptis, patri fortassis rationem reddideras; de horis malè transactis, Deo. Sed satis indicasse, in quantam amplitudinem dilata possit collatio, si quis ad eum modam singula circumstantis velit componere, atque ornare. de dissimili eadem est tractandi ratio, cuius hoc sit exemplum: Neque enim ut navis utilior nova, quam vetus, sic & amicitia. Nec ut laudanda, quæ pecuniam pluribus largitur, ita & quæ formam. Neque enim ut in cursu melior est, qui lampadem accipit, quam is qui tradit: ita in bello melior est Imperator, qui exercitum accipit, quam qui tradit. Porro quemadmodum ab omni genere rerum collationes duci possint, superiore commentario demonstratum est.

De Imagine.

Εἰχών, quam Latini vocant *imaginem*, collationi videtur affinis? quam si explices, fit collatio; veluti si dicas; ut asinus fuste non depellitur à pabulo, nisi satur; ita bellator non quiescit à cæde, donec expleverit animum suum. Collatio

ratio est. Sin dixeris aliquem more draconis,
 aut leonis in hostes infilisse, εἰκὼν est, Aut, A-
 billem ignis, aut solis instar armis relucens
 enisse in prælum, imago est potius, quàm simi-
 tudo. In utroque ut creberrimus, ita felicissi-
 mus est Homerus: tametsi εἰκὼν magis ad evi-
 dentiam, aut gravitatem, aut jucunditatem ora-
 tionis facit, quàm ad probationem. Ceterum
 quanquam exemplorum, & similium usus ad ea-
 dem ista confert; tamen ad faciendam fidem non
 vulgariter adjuvant præsertim cum per indu-
 ctionem, quam Græci vocant ἐπαγωγὴν, ad-
 hibentur. Quo. in genere plurimus est So-
 crates Platonius. Exemplum per inductionem
 adhibebitur hoc modo. Dic mihi, quem tan-
 tum fructum attulit Demostheni insignis elo-
 quentia? nempe, præter alia incommoda, in-
 felicissimum, & miserandum exitium. Quid
 autem præmii Tib. & C. Gracchis attulit? ni-
 mirum cædem, & miseram, nec satis honestam.
 Quid porro illi tantopere laudato Antonio? Cer-
 tè & hic latronum fideis crudelissimè confosus
 est. Age Ciceroni eloquentiæ parenti, quàm
 mercedem attulit? nonne mortem, & acerbam,
 & miserandam? I nunc, & tot vigiliis ad sum-
 mam eloquentiæ laudem enitere, quæ præstan-
 tissimis quibusque viris semper exitio fuit. Simi-
 le adhibetur per Inductionem hoc modo: De
 navigando num melius disputabit nauta, quàm
 medicus? annon medicus rectius de medendi
 ratione dissetet, quàm pictor? Nonne pictor de
 colorum, & umbrarum, ac linearum ratione me-
 lius dicet, quàm futor? Num auriga de ratione
 moderandi currum melius, quàm nauta? Et si
 plurima conferantur, faciunt, ut omnino proba-
 bile videatur, unumquemque melius de ea re
 dicturum esse, quàm melius norit. Deinde ad

rem accommodatur similitudo. At quid orator qui de omni re profitetur se optime dicturum, notum est exemplum de Aspasia & Æschine.

De contentione demonstrativa.

Est & generalis quædam contentio, præsertim in genere demonstrativo, quoties laudandi, vituperandive gratia, personam cum persona conferimus: veluti si quis Julium pontificem Romanum laudaturus, eum cum C. Jul. Cæs. componat, atque illius benefacta, cum hujus compareret. Aut contra vituperaturus, malefacta cum malefactis conferat. Item si quis Maximilianum laudaturus, eum componat cum M. Antonio Imperatore. Est & rerum comparatio: quod genus est, si quis historiam laudans, ejus utilitates comparet cum eorum benefactis, qui re bellica Rempubl. auxerunt: Aut Poëticam laudare cupiens, hujus commoda cum Philosophiæ commodis committat, atque expendat, Est & unius ad multa comparatio: ut si quis historiæ laudes exaggerare cupiens, eam cum laudatissimis quibusque disciplinis comparet. Atque in his duplex ratio: aut enim alterius partis bona elevas, alterius amplificas: aut alterius partis sic exaggeras laudes, ut præferas tamen, aut certè æques, quod laudandum susceperis. In vituperando attollis vitia: sed sic, ut scelestiorem tamen, aut æquè scelestum ostendas, quem insectaris. In his illud observandum, ut quæ adhibentur ad comparisonem, sint tum confessa, tum insignia: ut, si bonum principem conferas cum Trajano, aut Antonino philosopho: Contra, malum cum Nerone, Caligula. Rursus, si hominem maledicum conferas cum Zoilo, & Hyperbalo: aut hominem obtrectatorem, cum Dipsade, & Regulo: hominem voluptatibus effeminatum, cum Sardanapalo. Crescet autem comparisonis copia,

si

si quemadmodum modo attigit, ad unius hominis, aut rei laudem, seu vituperationem, personarum complures, aut res adhibeantur: veluti si quis principem laudaturus, è multis excerptat, quòd in quoque maximè excelluit, è Julio Cæsar felicitatem animique præsentiam; ex Alexandro magnanimitatem; ex Augusto urbanitatem, ex Tito seniore civilitatem, ex Trajano sanctimoniam, & clementiam; ex Antonino gloriæ contemptum, atque item de ceteris. Similiter & in vituperando. Præterea si iracundiam detestans, conferas eam cum enormi temulentia, cum phrenesi, cum morbo comitali, aut dæmoniacò. Aut si linguæ petulantiam damnans, componas eam cum habitu hominis pestilentia laborantis, cum afflatu serpentum, quibus est venenum præsentissimum, cum exhalatione quorundam lacuum, aut specuum subitam mortem affe-
fente.

De Judiciis.

Ad Exemplorum genus, ut diximus, referuntur & iudicia, quæ Græci *κρίσεις* appellant. Et sunt sententiæ scriptorum illustrium, gentium, virorum sapientium, aut clarorum civium. Ex antiquis, ac celebratis poëtis magna vis iudiciorum colligitur. Item, ex historiographis, ex philosophis, ex arcanis literis. Nam his rursus eadem varietas, quæ in exemplis ostensa est. Sunt & apud Græcos, qui in his undecunque colligendis, laborârunt, quorum de numero Stobæus quidam. Idem valent sapientum Apophthegmata: cuiusmodi sunt illa celebrium virorum dicta, & quæ referuntur à Plutarcho. Et hoc varium genus est. Etenim si spectemus rem, sunt militaria, sunt philosophica. Si personas, sunt regum, sunt sapientum, sunt popularium. Si qualitatem, sunt graviter dicta, sunt facete dicta,

sunt acute dicta. Hunc pertinent & Proverbia, vel ab auctoribus sumpta, vel vulgo jactata. Nam publica gentium instituta non video, quid ab exemplis differant. Certe oracula, & responsa numinum, judiciis subjiciuntur, veluti si Socratem probes sapientem, quod ita Apollinis oraculo sit judicatum.

De Sententiis.

Est sententiarum genus, non illud quidem ab auctoribus, sed à nobis ad præsentis rei commoditatem confectum. Eas licebit omnibus orationis partibus admiscere. Atque adeo unus locus complures sæpe numero sententias parit. Incidunt enim & in enarrando, & in movendis affectibus, non solum in probationibus, quin etiam sæpenumero transitiones per sententias fiunt. Quæ si in loco adhibeantur haud mediocrem orationi copiam adjungunt? neque id sine gravitate, aut gratia. Sunt autem sententiarum variorum formæ: siquidem aliæ sunt καθολικαί, ut invidentia ipsa sui supplicium est. Aliæ non placent, nisi ad rem relatæ, ut: nihil tam populare, quam bonitas est. Aliæ quæ ad personam referantur, ut princeps, qui vult omnia scire, necesse habet multa cognoscere. Rursum alia simplex, ut: omnia vincit amor. Alia rationem habet subjectam, aut admixtam, ut, In omni certamine, qui opulentior est, etiam si accipit injuriam, tamen quia plus potest, facere videtur. Quædam duplices sunt ex partibus contrariis, nulla, tamen addita ratione: ut Obsequium amicos, veritas odium parit. Quædam ex diversis: ut, Mors misera non est, aditus ad mortem miser est. Huic generi si ad utramque partem ratio subjiciatur, quadripartita fuerit sententia, ad hunc modum: Qui adolescentum peccatis ignoscere oportere putant, falluntur. Hæc prima sententia

Et pars : Ei subnectitur ratio, propterea quod
etas est impedimento bonis studiis. Deinde ter-
tia pars erit: At hi sapienter cogitant, qui adole-
scentes maxime castigant. Et rursus additur ra-
tio: ut, quibus virtutibus omnem vitam tueri
possint, eas in ætate maturima velint comparare.
Id exemplum etiam si est in Rhet. ad Herennium
scripta: tamen mihi sanè non admodum arridet.
At non est arduum aliud huiusmodi fingere: Ju-
ventutem decet industria. Adjicitur ratio: Nam
turpe sit eas dotes quas natura ad bonas artes
comparandas, illis annis attribuit, in ocio, fœdis-
que voluptatibus consumere. At senectutem opu-
lentia decet. Huic quoque subjicitur ratio, quo-
videlicet ætas naturæ prædiis destitutior, exte-
rarum rerum adminiculis utcunque fulciatur.
Item aliud: Senectus inops, calamitosa, indocta,
turpis. Nam & miserum est tum egere, cum im-
becillitas naturæ, pecuniæ subsidia præcipuè re-
quirit. Et turpe, tum res optimas nescire, cum
nec discere decorum est, & docere pulcherri-
mum. Rursus est sententia recta, ut: Tam deest
avaro quod habet, quam quod non habet. Est
figurata: ut servare potui, perdere an possim, ro-
gas? simplex erat, facilius est perdere, quàm ser-
vare. Est communis rerum, ut nocere facile est,
prodesse difficilius. Est ad personas accommo-
data, ut jam minus appareat sententia, ut est
illud M. Cic. Nihil habet, Cæsar, nec fortuna tua
majus, quàm ut possis, nec natura melius, quam
ut velis servare. Est illud etiam tacitum, & quasi
dissimulatum sententiæ genus apud Maronem:
Et cæco carpitur igni. Explicuit enim Ovid. te-
ctus magis æstuat ignis. Item in narrando, Pars
major vicit meliorem: explicabis, si dixeris, fe-
re sit, ut pars major vincat meliorem. Jam aliud
sententiæ genus quod *ἐπιώνυμα* Græci, Fa-
brius

bis *acclamationem* appellat. Ea est rei narrata, vel probata summa acclamatio. Narrata, ut apud Virg.

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Probata, apud Marc. Tull. pro Lig. Quorum igitur impunitas Cæsar tuæ clementiæ laus est, eorum te ipforum ad crudelitatem acuet oratio? Neque tamen quodvis Epiphonema, continuo sententia est, etiam si plerumque est, verum quicquid in clausula argutè additum ferit aurem, ἐπιχώρημα dici potest. Quod genus proprium est epigrammatis: ut, in epigrammate de ove, Lupi catulum uberibus alente. Natura haud unquam vertitur officiis. Unde apud Martialem sæpe numero carmen epiphonemate clauditur: Ut

Aut vigila, aut dormi, Nasidiene, tibi.

Item:

Vis dicam quis sis? magnus es ardelio.

Utitur & Val. Max. frequenter hoc genere: Item, Senec. suas epistolas ferè claudit epiphonemate. Neque defuerunt quibus epiphonematum usus adeò impense placuit, ut omni loco, omni sensui clausulam acclamatoriam subjiciendam existimarent. Sed ut sententiarum omnium, ita & acclamationum debet esse modus, ut ibi demum adhibeas, ubi locus postulat, aut certè patitur. Est Noëma sententiæ genus, quod non dicitur, sed intelligitur: Quod genus est illud dictum in quendam agentem cum sorore talionis, quod sibi dormienti pollicem resciderat, cum illa fratrem sæpius à ludo gladiatorio redemisset: Eras dignus ut haberes integram manum: nam intelligitur, ut rursus in ludo depugnares. Simile est illud Hortensii, ni fallor, qui negabat se unquam cum matre, aut sorore rediisse in gratiam. Intelligitur enim nunquam illi cum matre, aut sorore inci-

disse

de dissidium. Sunt novæ sententiarum genera,
opinatio, & alio relatis, & ex alio translatis.
ex geminatione, ex contrariis : quorum exempla
quis desideret, ex Quintiliano petat licebit.

De Expolitione.

Cum hoc sententiarum genere, quod superius
vidimus, ex quatuor constare partibus, co-
mmutationem habere videtur Expolitio. Sic enim
vocant, quoties eodem in loco diutius commora-
mur, & eandem sententiam aliis, atque aliis mo-
dis variamus, simul & locupletamus : Commuta-
tione verborum, cum eadem res aliis, atque a-
liis verbis, aliisque figuris, sæpius effertur : Com-
mutatione pronuntiationis, cum alio, atque alio
vultu, gestu, voce : Commutatione tractationis,
cum quod jam sub persona nostra diximus, idem
aliū, sed paulo aliter dicentem facimus : vel,
cum quod sedatius est disputatum, id acrius a-
que inflammatus efferimus. Verum copiosissi-
ma expolitio septem constat partibus. Proposi-
tione, ratione, duplici sententia, cui ratio item
duplex subjici potest, contrario, simili, exemplo,
conclusionē. Exemplum erit hujusmodi : Sa-
piens nullum pro Republ. vitabit periculum.
Ideo, quod sæpe fit, ut, cum pro Republ. perire
noluerit, necessario cum Republ. pereat. Et quo-
niam sunt omnia commoda à patria accepta, nul-
lum incommodum pro patria grave putandum
est. Hæc est prima pars, qua tota res simpliciter
exposita est, & rationibus confirmata, cui subdi-
tur duplex sententia, aucta totidem, aut pluri-
bus rationibus. Ergo qui fugiunt id periculum
quod pro Republ. subeundem est, stulte faciunt.
Hæc est sententia, cui subnectitur ratio. Nam
neque effugere id possunt, & ingrati in civita-
tem reperiuntur. Deinde additur sententiæ pars
æ contrario. At qui patriæ pericula suo periculo

Propellunt, hi sapientes putandi sunt. Mox adi-
ciuntur rationes, cum & eum, quem debent,
honorem Reipub. reddunt, & pro multis perire
malunt, quàm cum multis. Jam adjungitur huic
contrarium: Etenim vehementer est iniquum,
vitam à natura acceptam per patriam cum serva-
veris, naturæ cum cogat, reddere: patriæ cum
roget, non dare. Et cum possis cum summa virtu-
te, & honore pro patria interire, malle per dede-
cus, & ignaviam vivere, pro amicis & parentibus,
ac ceteris necessariis adire periculum cum velis,
pro Reipub. in qua & hoc, & illud sanctissimum
patriæ nomen continetur, nolle in discrimen ve-
nire; Deinde adhibetur simile. Itaque uti contem-
nendus est qui in navigando, se quam navim ma-
vult incolumem: Ita vituperandus qui in Reip.
discrimine, suæ saluti plus, quàm communi con-
sulit. Additur collatio similitudinis, à majori.
Nave fracta multi incolumes fuerunt. Ex nau-
fragio patriæ salvus nemo potest enatare. Sub hac
exemplum adnectitur. Quod mihi videtur Decius
intellexisse, qui se devovisse dicitur, & pro legio-
nibus se in hostes immisisse medios. Huic an-
nectuntur sententiæ, unde vitam amisit, non perdi-
dit. Re enim vilissima maximam redemit: Vitam
dedit, accepit patriam: amisit animam, potitus
est gloria, quæ cum summa laude prodita vetu-
state, quotidie magis enitescit. Demum apponi-
tur conclusio tanquam epilogus: Quod si pro
Reip. debere accedere ad periculum, & ratione
demonstratum est, & exemplo comprobatum, hi
sapientes sunt existimandi, qui nullum pro salute
patriæ periculum vitant. Ergo conveniet hujus-
modi thematis exerceri pueros, qui ad copiam
parandam instituuntur. Quanquam ne hoc qui-
dem exemplum ex Herenniana Rhetorica mihi
magnopere probatur, nisi quod utcunque ratio-
nem

nem indic
tari, si p
misa, si

Ad fab
pologi,
efficaciu
quadam
veluti p
puè rus
mores a
maxime
numero
Quinti
majori
minus
Roma
rit, co
memb
refert
sua sit
musc
confi
confi
man
peni
quo
adm
Vel
nar
qu
ge
di
mi
P
a
fa

nem indicat. Potest autem copiosius etiam tractari, si plures sententias & rationes, si plura similia, si exempla plura congeras.

De Apologis.

Ad fabulorum genus proximè accedunt Apologi, nisi quod & delectant vehementius, & efficacius persuadent. Delectant, morum faceta quadam imitatione: faciunt fidem, quia verum veluti ponunt ante oculos. Capiuntur his præcipuè rustici, & imperiti, & si quis alius est, qui mores aurei seculi sapit. Celebrantur Apologi maxime Æsopi nomine, qui unus è sapientum numero ob hoc ipsum est habitus: etiam si Quintilianus ab Hesiodo scriptos fuisse, certe majoris cujuspiam ingenii opus, existimat. Quominus mirandum si Menenius Agrippa plebem Romanam à periculosissima seditione revocârit, conficto in id apologo de corporis humani membris adversus ventrem conspirantibus, ut refert T. Liv. Et Themistocles Atheniensibus persuasit, ne novarent magistratus, fabula de vulpe muscis oblita. Quin liberum est cuique pro re confingere genus hujusmodi. Verum ut aptè coningas, cum ingenio valeas oportet, tum animantium naturas (sunt autem infinitæ varietatis) penitus animadversas, habeas, necesse est. Porro quod ad usum attinet, significantur verbo, quemadmodum exempla, maximè si notus sit apologus: Veluti si dicas. Si tua scripta lacerant ac damnant imperiti, noli laborare; certe doctissimo cuique maxime probantur. Quid enim mirum, si gemmam aspernatur gallus Æsopicus? Aut si quis dicat: nullus hostis quantumlibet impotens, humilisque negligendus, aut contemnendus est: Posteaquam nec scarabæum impune, contemnit aquila Æsopica, Aut hoc: Tuis ipsius benefactis nitare, non majorum splendore: ne tibi

usu veniat, quod Æsopi corniculæ. Dilatantur autem præfatione commendationis. Commendamus tum auctorem ipsum, tum apologorum genus. Ita ut fecit Au. Gell. lib. 2. cap. 29. in explicanda Cassitæ fabula: Æsopus ille è Phrygia fabulator, &c. Nam locus in promptu est. Deinde si describendis animantium, aut rerum formis ac naturis, quos inducis, longius immoraberis. Quandoquidem hoc jam ipsum, & cum voluptate accipitur, & ad eruditionem liberalem pertinet: veluti si scarabæi formam, deinde quem admodum è stercoreibus nascatur, & quo pacto posterioribus pedibus erectis, stercora protrudat, atque id genus alia, describas. Ad eundem modum, aquilam regnum in avium genus obtinere, armigeram esse Jovis, non offendi fulmine, non connivere ad ardentissimos Solis radios, perniciosissimo volatu ultra nubes ferri: Denique quæcunque vel ad scarabæorum humilitatem exaggerandam, vel aquilæ generositatem attollendam pertineant, quod quidem argumentum nos per lulum tractavimus in proverbiiis. Atque hac in re non prætermittendum, siquid animanti cuiquam fabulis poetarum est attributum. Quod genus è Lycaone natos lupos, ex adolescente perdicem, cygnum Apollini sacrum esse, & sub fatalem horam suavissime canere, corvum ejusdem fuisse nuncium, & ob cessationem ex albo nigrum factum. Aut, si quid proditum est historiis insigniter ab his factum, veluti de aquila, quæ virginem adamavit, apud Plinium. De Bucephalo Alexandri magni equo, atque item de ceteris; Nam rationem duntaxat ostendimus. Deinde cum ad ipsam apologum erit ventum, fusius ac latius narrare licebit. Id fiet circa tædium, si faceta quadam imitatione, quod est in hominum vita, ad fabulæ mores accommodabimus. Præterea

L
terea si ad
tias, dict
um est a
Rustici
Accepi
Asper
Solve
Nam i
plum dil
& vulpe
cula.
apologi
initio
cipere
nis acc

Aff
fortass
ne: c
ea pro
narra
cule
virtu
le de
quo
add
cor
feri
de
no

fu
m
P
r
c

terea si ad eandem rationem sermones, sententias, dictaque effingemus. Exemplum aptissimum est apud Horat. in satyris :

*Rusticus urbanum murem mihi paupere fertur,
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum
Asper, & attentus quæsit : ut tamen arctum
Solveret hospitii animum, &c.*

Nam in promptu locus est. Est item exemplum dilatati apologi apud Apuleium de corvo, & vulpe. Rursum apud Aul. Gell. de cassita avicula. Ceterum quod *ἐπιμύθεον* vocant, id est, apologi interpretationem, non admodum refert initio ponas, an in fine. Quanquam & hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modo sermonis accedat varietas.

De Somniis.

Affinguntur à nonnullis somnia quoque, quæ fortassis adhibenda non sunt, nisi in ostentatione : quod genus Luciani *somnium*. Aut quoties ea pro veris visis, hortandi, deterrendive gratia narramus. Tale est Prodicî figmentum de Hercule ambigente, utram vitæ viam ingrederetur, virtutis arduam, an voluptatis proclivem. Simile de Momo, qui hoc reprehendit in homine, quod demiurgos illi finxisset cor sinuosum, nec addidisset fenestram : In bove, quod in summis cornibus non addidisset oculos, ut videret, quod feriret. Hujusmodi videtur illud D. Hieronymi, de sese flagris cæso, quod Ciceronianus esset : Et nos item pueri in hoc genere lusimus.

De fictis Narrationibus.

Jam fictæ narrationes rerum gestarum, si persuadendi gratia pro veris adhibeantur, quam maximè fieri potest, ad veri similitudinem componantur, oportet. Sunt autem ex arte Rhetorica notæ partes, quibus probabilitas constat : cuiusmodi est fabula de Memmio, apud Cic. & fortasse

fortasse de Vulteio, apud Horat. Genus hic video nonnullis nimium placuisse, qui vulgi credulitate freti, stultissima quædam miraculorum ostenta pro certissimis invexerunt Christianorum literis. Porro quæ risus causa finguntur, quo longius absunt à vero, hoc magis demulcent animos, modò ne sint anicularum similia deliramentis, & eruditis allusionibus doctas etiam aures capere possint: Quo de genere sunt Luciani veræ narrationes, & ad hujus exemplum effusus asinus Apulei. Præterea Icaromenippus, & reliqua Luciani pleraque. Item argumenta fermè omnia veteris comœdiæ, quæ non imagine veri, sed allusionibus, & allegoriis delectant. Nam illud fictionis genus, quod ad simulacrum rerum adumbratur, haud dubium est, quin ad parabolam pertineat. Exemplum hujus est apud Plat. de specu, in quo vincti quidam umbris, perinde ut ipsis rebus, delectantur.

De Allegoriis Theologicis.

At quoties ad pietatem adhortamur, aut dehortamur, plurimum adjumenti conferent exempla veteris, ac novi Testamenti, id est, Evangeliorum. Quæ per allegoriam varie tractantur, & eadem modo ad mores hominum, modo ad corpus Ecclesiæ, Christo capiti connexum, & cohærens: modo ad cælestem illam communionem, rursus ad prisca nascentis fidei tempora, & ad hæc nostra possunt accommodari. Sed hisce de rebus copiosius, & exactius differemus in libello, quem instituimus de Theologicis allegoriis. Atque hæc ferme omnia ad exemplorum genus referuntur, in quibus sumus paulo diutius immorari, quod ex hoc potissimum mundo, copię suppellex depromatur. Sed priusquam ab his digredimur, visum est etiam nonnulla paucis admonere.

Ratio

Ratio Colligendi Exempla.

Jam primum quemadmodum unumquodlibet horum varie possit accommodari per similitudinem, per contrarium, per comparisonem, per hyperboles, per epitheton, per imaginem, per metaphoram, per allegoriam, superiori commentario demonstratum est. Nunc qua ratione fieri possit, ut amplissimam horum vim in promptu, ac velut in numerato possimus habere, indicabimus. Consilium quidem non perinde magnificum, ut frugiferum: quod utinam juvenes olim ipsi fuisset secuti, (nam tum quoque veniebat in mentem) video quantum momenti literulis nostris fuerit accessurum: Attamen candidi est ingenii, non invidere bonæ spei juvenibus, quod tibi vel negarit fortuna, vel non pararit diligentia. Ergo qui destinavit per omne genus auctorum lectione grassari (nam id omnino semel in vita faciendum ei, qui velit inter eruditos haberi) prius sibi quàm plurimos comparabit locos. Eos sumet partim à generibus virtutumque, partim ab his, quæ sunt in rebus mortalium præcipua, quæque frequentissime solent in suadendo incidere, eaque conveniet juxta rationem affinitatis, & pugnantiae digerere. Nam & quæ inter se cognata sunt, ultro admonent, quid consequatur: & contrariorum eadem est memoria. Puta, sit exempli causa primus locus pietas, & Impietas: Huic subjicientur species inter se cognatæ: Prima, est pietas in Deum: Secunda, in patriam: Tertia, in parentes, aut liberos, aut etiam in eos quos oportet parentum loco colere, veluti præceptores, & quorum beneficio servati sumus. Ex adverso est impietas. Jam his cognata superstitio, adjicienda igitur. Atque hic aperit sese campus latissimus de prodigiis deorum cultibus, ac variis diver-

diversarum gentium ceremoniis. Item, inepta parentum in liberos indulgentia, quæ falsa est pietas, Sit proximus, si videtur, titulus, Fides, hanc in species seces licebit: est fiducia erga Deum: est fides humana, est fides in amicos, fides servorum in dominos, fides in hostes, totidem de perfidia. Item, sit titulus Beneficentia. Huic cum suas species subjeceris restat gratitudo: non illa quidem huic subjecta, neque rursus contraria, sed adhærens, æque ea veluti consequens. Hæc per omnes locos tractari possunt. Primum, quid sit pietas, quomodo differat à ceteris virtutibus, quid habeat peculiare, quibus officiis præstetur, aut violetur, quibus rebus alatur, aut corrumpatur, quid fructus homini pariat. Hic sese aperit campus exemplorum, ac iudiciorum. Sed virtutum, ac vitiorum ordinem sibi quisque suo fingat arbitrio, vel è Cicerone, sive malit è Valer. Max. aut ex Aristotele, aut ex D. Thoma petat. Denique si malit, elementorum ordinem sequatur. Neque enim id magni refert. Quanquam nolim illum omnes huius generis particulas, tam minutim concisas, in ordines referre; verum eas duntaxat, quæ videantur frequenter in dicendo, usu venire. Id autem vel ex locis caussarum licebit cognoscere, nempe demonstratoriis, suasoriis, & judicialibus. Quod genus ferme sunt tituli apud Valer. Max. & nonnulli apud Plin. Ceterum quæ extra vitiorum, ac virtutum genera sumuntur, partim pertinent ad exempla, partim ad locos communes. Prioris generis fermè sunt huiusmodi: Insignis longævitæ, vivida senectus, senilis juvenia, insignis felicitas, insignis memoria, subita rerum commutatio, subita mors, mors spontanea, mors prodigiosa, partus prodigiosi, insignis eloquentia, insignis opulentia. Ex humili genere clari, vass-

cies

ingenii, insigne corporis robur, insignis
 forma, egregium ingenium in deformi corpore,
 &que id genus innumera alia. Quorum singulis
 oportebit subjicere, quæ cum his pugnant,
 &que cum his habent affinitatem: ut, insigni
 loquentiæ opponitur insignis infantia. Finitiva
 sunt, vocalitas, felicitas in gesticulando, hi-
 storica, & si quæ sunt hujusmodi. Posterioris
 autem generis sunt istiusmodi: Plurimum
 interest quibus studiis puer assuecas: magni re-
 fert, quibuscum vivas: suum cuique pulchrum,
 facilis offensa, reconciliatio difficilis: tutissimum
 est nulli credere, ama tanquam osurus, oderis
 tanquam amaturus. Bis dat, qui citò dat: for-
 tunam sui cuique mores parat: & lentæ regum
 & periculosa principum amicitia: & dul-
 ce inexpertis bellum: & infida societas regni:
 & optimum senectæ viaticum, eruditio. Sed
 quid ego hæc recensere pergo, cum sint sex-
 centa millia? Ergo ex his eo sunt deligenda, quæ
 videbuntur ad dicendum maximè commoda.
 Ad hunc gregem pertinent & illa comparativa:
 celibatus ne felicior, an conjugium? vita pri-
 vata, an secus? potior monarchia, an demo-
 cratia? vita studiosorum, an idiotarum? Tum
 autem ex superioribus, si quæ sunt quæ virtuti,
 aut vitio videbuntur esse confinia, ea licebit suo
 titulo subjicere: ut illa: bis dat qui citò dat:
 & nihil carius constat, quàm quod precibus
 emitur: & beneficium dando accepit, qui digno
 dedit: & nihil tam perit, quam quod confertur
 in ingratum: & beneficii gratiam perdidit, qui
 quis exprobravit. Hæc atque hujusmodi ad libe-
 ralitatis titulum referri possunt. Verum ne indi-
 gesta rerum turba pariat confusionem, profue-
 rit titulos, qui latius patent, in aliquot secare
 partes. Liberalitatis titulum, ut exempli causa
 loqua

loquamur, ita licebit partiri si subjeceris. Beneficium promptè, citoque datū. Beneficium aptum. Beneficium digno, aut indigno collatum: Beneficium exprobratum, Beneficium mutuum: & si qua judicabuntur magis idonea. Nam nos indicandi gratia duntaxat hæc ponimus. Ergo postea quam tibi titulos comparāris, quot erunt satis, eosque in ordinem, quem voles, digesseris, deinde singulis suas partes subjeceris: rursus partibus addideris locos communes, siue sententias, jam quicquid usquam obvium erit, in ullis auctoribus, præcipuè si sit insignius, mox suo loco annotabis siue erit fabula, siue apologus, siue exemplum, siue casus novus, siue sententia, siue lepidè, aut alioqui mirè dictum, siue paræmia, siue metaphora, aut parabolæ. Atque ad eum modum pariter fiet, ut & altius insideant animo, quæ legeris & assuescas uti lectionis opibus. Sunt enim qui plurima teneant, velut in mundo reposita, cum in dicendo, scribendoque mirè sint inopes, ac nudi. Postremo utcumque postulat occasio, ad manum erit dicendi supellex, certis veluti nidis constitutis, unde, quæ voles, petas. Porro nulla disciplina tam semota est à Rhetorica, unde non facias locos tuos locupletiores. Nam à Mathematicis, quæ remotissimæ videantur sumuntur similitudines. Quandoquidem cum sphaera undique sui simili cumque tetragono quocunque cadat, pariter quatuor angulis nixo confertur sapiens, suis opibus felix, nec aliunde pendens, & quæcunque inciderit fortunæ procella, sua virtute firmus, & immobilis: ut ne dicam interim, quod Theologi mysteriorum enarrationem frequenter à Mathematicis petunt, propter arcanam quandam rerum ac numerorum analogiam. Nam à Phycis non solum parabolæ, verum etiam exempla quædam petuntur.

Parabola fuerit, si dicas : Quemadmodum
summos montes frequentissimè ferit : ita
potestas gravissimis casibus est obnoxia.
quemadmodum fulmen æs liquefacit, in-
sta cera ; ita principum animus in rebelles &
sistentes lævire debet, in ceteros uti clemen-
Exemplo fuerint elephant, pudore in abdi-
coeuntes, si quis etiam in conjugatis mode-
tam, ac voluptatis dissimulationem desideret.
Delphini foetus adultos diutius comitantes,
ec sinentes parvulos suos ingredi, nisi grandior
quis ceu pædagogus assit, & custos : si quis ad-
oneat quantâ cura servari atque institui debeat
parentibus prima illa, & lubrica puerorum
tas. Itaque studiosus ille velut apicula diligens,
et omnes auctorum hortos volitabit, flosculis
omnibus adfultabit, undique succi nonnihil col-
gens, quod in suum deferat alvearium. Et quo-
tam tanta est in his rerum foecunditas, ut om-
ia decerpi non possint : certe præcipua deliget,
ad operis sui structuram accommodabit. Sunt
autem quæ eadem non solum ad diversos, verum
ad contrarios usus quadrare possint, eoque di-
versis annotanda locis : quod genus si de insana-
bili cupiditate hominis avari agas, rectè accom-
modabis Charybdis fabulam. Rursum, si de in-
explebili ventris ingluvie, aut libidine mulieris
inexhausta, nimirum conveniet eadem. Item
Apologus Æsopi de hirco, ac vulpe simul in pu-
teum descendantibus, quadrabit vel in prospici-
entiam, qua fit, ut non aggrediâre negotium
nisi prius apud te perpenderit, qua ratione queas
explicare, vel in fictum amicorum genus, qui
cum videantur amici commodis coniuhere, ma-
ximè tamen agunt suum negotium : Præterea ex
morte Socratis non solum ducitur exemplum,
mortem non esse formidandam viro bono, cum
ille

Ille tam alacri vultu cicutam biberit: verum etiam virtutem invidiæ obnoxiam, neque satis tam esse in turba malorum. Rursum inutile, vel potius perniciosum esse philosophiæ studium, nisi te ad mores communes deslexeris. Jamque hoc ipsum factum trahi potest, & in laudem Socratis & in vituperium. Laudandus enim, qui nulla sua culpa, sed sola invidia damnatus, tam fortiter mortem neglexit: vituperandus, qui inutili Philosophiæ studio, neglectuque morum communium, amicis acerbissimum luctum, uxori, liberisque calamitatem, sibi exitium conciliavit, cum alii soleant utiles esse patriæ, suis præsidio simul, & ornamento, eoque verè sapientes esse, relictis aliquando tetricis illis sapientiæ decretis, vulgi studiis, & opinionibus accommodare sese, temporique quod aiunt, servire. Jam si partes exempli circumspicias, quot locos licebit elicere? Accusatus per invidiam ab Anytò, & Melito perditissimis civibus. Locus communis est: Veritas odium parit. Item alter: Insignis virtus conciliat invidiam. Rursum alius; Apud iudices plerumque plus valet nobilitatis ratio, quam respectus honesti. Rursum alius, nihil impudentius opulentia, si cum improbis moribus copuletur. Quid enim absurdius, quàm omni facinore dedecorosos Socratem in jus vocare? Rursum alius locus: Non quidlibet cuius decorum est. Eoque Socrates non abiecit sese ad iudicum pedes: neque enim conveniebat, ut qui per omnem vitam docuerit, *mortem non esse formidandam, nisi turpis esset*, eum nunc veluti ob mortis metum abjectè supplicem esse. Quæ eadem causa commovit, ut neque iudicium declinaret, neque in media causa exilium eligeret, neque postremo, cum liceret, è carcere vellet effugere, ne ipse à se ipso discrepare

videre
Deind
placit
bibit
iturus
um per
etiam
actæ con
modi fun
m appar
mo simil
rat in or
is erat,
tere agi
nufqu
to, Pha
iculis
m vulg
ciis co
m amic
tat, ux
e, dimit
ngi opo
e congru
t: Stat
tores p
osita sta
amare.
dimus;
Rursum
erire, v
claresce
dem ex
in par
milia du
tempes
res decl

videretur. Atque hæc quidem una pars
Deinde cum moriturus tam otiosè, tam-
placide disputat, cum non alio vultu ci-
pibit, quam quo vinum solet, cum mox
iturus jocatur in Phædonem, admonens ut
um persolvat Æsculapio : Locus est, Mor-
etiam optabilem esse iis, qui sibi vitæ inte-
æ conscii sunt : Rursum alter locus : cu-
modi fuerit hominis vita, id in morte potissi-
apparere. Rursum, constantis sui que per-
no similis exemplum est. Etenim cujusmodi
rat in omni vita Socratis vultus, oratioque,
s erat, & morituro. Tertia pars est : Dum in
ere agit Socrates, interim nusquam Alcibia-
s, nusquam Agathon, nusquam Phædrus ; sed
to, Phædon, Simias. Atque hic locus est : In
iculis demum apparere qui sint veri amici :
m vulgares illi sibi tum consulunt, cum in
iciis communibus absunt. Quarta pars est,
m amicis de animæ immortalitate multa dis-
tat, uxorem ac liberos, cum pauca mandas-
s, dimittit. Locus est : Philosophum leviter
ngi oportere vulgaribus affectibus, id quod mi-
congruit cum doctrina Christi. Quinta pars
t : Statim à morte Socratis versus est in accu-
tores populi furor : Socrati desiderato aurea
posita statua. Locus erit : Vulgus temere odisse,
amare. Rursum alius : Virtutem præsentem
dimus; sublatam ex oculis, quærimus invidi.
Rursum alius : Fucatam gloriam unà cum vita
erire, virtutis splendorem à morte maxime in-
clarescere. Hinc arbitror liquere, in quos usus
dem exemplum possit accommodari. Similiter
in parabola fiet : velut in navigatione, quot si-
mililia duci poterunt? Ut optimum gubernatorem
tempestas, ita optimum Imperatorem adversa
res declaret. Item, ut nemo clavum committit
ami-

amicissimo, sed navigandi peritissimo : ita ne Reipub. gubernacula mandabit ei, cui studeat maximè, sed quem maximè judicavit idoneum. Rursum, quemadmodum ventis nimium secutis nautæ vela contrahunt : cum parum prosperi sunt, tum latius pandunt sinus. Ita cum res vehementer succedunt, temperandus est animus, ne insolescat, contra cum inimica est fortuna tum fortitudine, ac spe secuturæ felicitatis, dilalandus, ac fulciendus. Item, quoties rectum cursum per tempestatem tenere non licet, tum aliquis obliquis flexibus, eo nihilo secius, quæ pervenire velimus, contendere oportebit. Item, quoties artem vincit tempestatis impotentia, tum ancoram jaciunt nautæ, velis collectis : Ita vesanienti multitudini nonnunquam cedendum est, donec oratione tractabilis esse incipiat. Item, quemadmodum nauta non semper eodem modo tenet velum, verum nunc tollit in altum, nunc contrahit, nunc in hoc latus, nunc in illud transfert, utcunque ventorum ratio postulat : Ita sapiens non in omni loco, omnique tempore, & negotio simili vitæ tenore debet uti, sed vultum, orationem, mores, præsentibus rebus accommodare : item, sicut in magnis tempestatibus peritissimi nautæ, vel ab imperito nonnunquam admoneri sese patiuntur, quod aliis aliæ soleant in his casibus in mentem venire. Ita bonus rex in magnis Reipub. periculis, nullius consilium audire gravabitur. Item, ut minimo periculo navigatur eo gubernatore, qui maximis sit jactatus periculis : Ita tutissimus est civitatis status eo principe, qui gravissimis casibus sit exercitatus. Item, ut, qui clavum regit, non satis arbitratur se suo fungi officio, nisi circumactis oculis, quid cuique faciendum sit, admonuerit, ita principem non agit, nisi qui

magi-

magistratum etiam inferiorum officia moderate ac præstat. Item, quemadmodum infans nauta, si propter odium aliquorum, quos invehit, navim perire sinat, quæ perdita, nec esse possit esse incolumis: ita sanæ mentis non qui ob factiones, patriæ incolumitatem tueatur, quæ nisi sit incolumis, nec ipse incolumis esse possit. Item, ut non nisi sævissimis tempestatibus sacram anchoram nautæ jaceant solent: ita non est, nisi in gravissimis periculis, tum, ac rebus prope desperatis, ad extrema remedia veniendum. Sed nã ego ineptus, qui persequar, cum jam videas aliquot similitudinum millia hinc sumi posse. Nonnunquam: Itãdem quoque collationis pars ad diversa traduntur: quod genus sit: si lunæ crebras mutationes, vel ad fortunæ vices accommodes, vel ad communæ vitæ instabilitatem, vel ad stultorum constantiam. Quin eadem quoque sententia nuncios in usus deflectitur, ut: Facundus comes pro via pro vehiculo est. Jucundior est vita, si non solus agas, sed cum lepidis, ac festivis amicitis consuetudinem habeas. Rursum, semper bonus aliquis liber circumferendus, cujus lectione tedium discutias. Item, si te lætus animus comitetur, & bene sibi conscius, nulla pars vitæ sentiet tedium. Hic optimus est viæ comes si ita narrat. Sin turpium factorum memoriam tibi refricet, tædio enecat. Eadem est proverbiorum & apophthegmatum ratio, quorum usum ostendimus in principio collectaneorum proverbialium. Proinde quædam erunt eadem diversis ascribenda locis, aut annotanda certè. Nam factum erit aliquando tribus significasse verbis, ascriptis auctorem locis unde peti possunt; præsertim si paucis exponi non queant. Sed jam, quo res exemplo magis fiat perspicua, sit titulus inconstantia,

stantia, aut morum inæqualitas : experiamur, & tunc
 que quot res ad hunc conferri possint : Primum tri-
 è poëtarum fabulis, petam Mercurium, variis ac fa-
 formas sumere solitum, ut est vaser Deus noster, Aristophanes
 apud superos, nunc apud inferos, nunc apud digi-
 mortales agentem, variis etiam fungente-
 officiis : nunc Ganymedis agentem partes, personam
 rigendo Jovi pocula : nunc nuncia perferen-
 tem ; nunc animas deducentem ad Charontem, moribus
 nunc negotiatoribus, ac patronis operam dante Hom-
 tem, nunc cithara utentem, nunc virga galeis simili-
 etiam bicolore : Postremo, variis gaudente em-
 cognominibus. Ea sunt apud Aristophane-
 in Pluto : dicitur enim *σεραῖος*, *ἐμπλαῖος*,
δόλιος, *ἡμερόνιος*, *ἐναγώνιος*, id est, versis. Pe-
 rus, negotiator, dolosus, via dux, certaminum praetum-
 festus, apud Hom. & Hesiod. *διάντροπος*, *χαίρων*,
χαίρωντος, i. qui animas deducit, Argicida : Dionem
 citur & Cyllenius, & *ἐκέρωνος*, i. valde utilis, ac
 Petam Vertumnum deum, cui inde etiam nomen
 quod subinde vertat formam : Petam Proteum

Omnia vertentem sese in miracula rerum :

Petam Empusam ex Aristophanis ranis, id est
 daemonis genus, identidem alia, atque alia specie
 sese offerentis : Item Morpheæ, quosunque ve-
 lit vultus induere solitum : Item Circen, venefi-
 ciis ac magica virga hominis in varias ferarum
 formas vertentem. Nam improbi secum nos
 constant, sed diversis agitantur affectibus. Petam
καίρων, i. occasionem, volubilem deum nunquam
 sui similem, & huic similem, si videbitur Rham-
 nusiam. Petam Jovem, nunc aquilam, nunc cy-
 gnum, nunc taurum, nunc aureum imbrem fa-
 ctum. Præterea Chimæram capite leonis, ven-
 tre virgineo, cauda draconis. Ac varium illud
 portentum, quod fingit Horatius in ipsa statim
 fronte artis poëticæ. Adducam & Janum bisfron-
 tem,

riam, & triformem Gerionem, & Bacchum, cui
 Primæ tribuunt *εὐήθειαν*, hoc est, *morum lenita-*
 o variæ ac facilitatem; ac talem in Ranis fingit
 us nudiſtrophanes. Et si qua sunt alia apud illos, quæ
 ac apud digioſæ varietatis imaginem habent. Ad-
 genteſcam & Ulyſſem, quamlibet pro tempore
 es, personam gerentem: Unde & *πικρότερον*:
 erfereſ moribus verſatilem ſtatim in operis initio vo-
 ontem Homerus. Deinde à Phyſicis petam Lu-
 m dæ ſimilitudinem, nunquam eodem vultu vo-
 galenſ redeuntis, nunc ſemiplenæ, nunc plenæ,
 denteſcunc emorientis, nunc renaſcentis, nunc pal-
 haneſcuntis, nunc rubentis, nunc albicantis, nunc
 elaçſcedentis Solem, nunc à tergo ſequen-
 verſiſ. Petam ſimilitudinem cœli, verni, aut
 m præſtumnalis, nunc nubili, nunc ſereni, nunc
 t præſtranquilli, nunc ventis commoti. Petam colla-
 : Diſſonem maris aliſſiduè vicibus æſtuariis decurren-
 utiſſis, ac recurrentis præcipuè Euripi mira cele-
 menſitate ſepties die, ac nocte reciprocantis? Ad-
 eum ſtam Polypum, cujus mutabilitas etiam prover-
 bio focum fecit: Addam Chamælonem colo-
 d eſtem ſubinde mutantem: Item Pantheram, ac
 decie Pardum verſicoloribus maculis variegatum:
 e veſtut ſi quod eſt aliud animal huiuſmodi: Item
 neſi Anguillam lubricam: Adjungam pueritiæ in
 rum horas mutatum ingenium: Adjiciam mulieris
 noæ peculiarem inconstantiam; vulgus levi mo-
 tammento mobile: Præterea argenti vivi miram mo-
 bilitem: Arundinem ad omnem auram facile
 ammobilem: Foliorum arentium, plumæ ramen-
 cy-tæque levitatem: Cera flexibilem, ac mollem
 ſa-naturam: Somniorum inconstantiam: Rotæ
 en-volubilitatem: Adducam laminam, quæ ſum-
 ud-mis turrium, ac templorum ſtigiis ſolet im-
 im-poni, quo ventum circumactu ſuo indicet. Ad-
 n-ducam bilibrem, ſacili momento huc atque il-
 luc

luc. vergentem : Adducam opus vermiculatum, verlicoloribus tessellis miram varietate ostentans. Quædam etiam ingenio finguntur veluti si quis compareret inconstantis hominis animum, nunc hoc nunc illud cogitantis, speculo rotundo in foro frequentissimo suspensum quod huc & illuc discursante turba, figuris in numeris varietur : Aut vitro, quod, quemcumque colorem subjeceris, eum imitari videtur. Aut pensili chalybi, quod hinc atque hinc a motis magnetibus, quorum alter alliciat ad se, alter depellat, levi momento nunc huc nunc illuc rapiatur, nec unquam conquiescat. Aut sphæræ in plano volubili. Jam ex historiæ mutuo sumam Græcorum genuinam levitatem quam describit Juvenalis. Lubricam Allobrogum fidem : Pœnos simili morum inconstantia : Scythas indies mutatis pascuis nullam certam incolentes sedem : Virgam Moysis subinde in aliam atque aliam versam speciem : Aristippum quamvis agentem personam, ut quem omnis, ut inquit Flaccus, decuit color, nunc Cynico utentem pallio, nunc regia purpura : Item *ἡμίλευκον*, i. *semi-album*. illum, de quo meminit Lucianus : Catilinam vario ingenio, ex Sallustio : Hannibalem ex T. Livio, ex Valer. Max. quibus alius fuit vitæ tenor in adolescentia, atque in senectute. Rursum ex tertia Horatii Satyra Tigell.

Nel æquale homini fuit illi,

Sæpe velut qui currebat fugiens hostem,

Persæpe velut qui Junonis sacra ferret, &c.

E comœdiis exemplum sumetur muliebris inconstantia, Sostrata in Adelphis : Ah mi homo sanus ne es? an hoc proferendum tibi videtur esse uspiam? Ac paulo post : Ah minimè gentium, non faciam, proferam. Amantium inconstantiam exprimet Phædria, è rure repente rediens.

mens. Puerilem inconstantiam Antipho ex Phor-
 etatione. Sed hoc persequi longum est. E Tra-
 antur mediis mutuabor Phædræ variatis secum sen-
 omni- tentiis, nunc volentem, nunc nolentem. Me-
 s, spem item, ante filiorum cædem diversis agi-
 pensatam affectibus. Ab Ovidio Biblidem; Narcis-
 ris in sum. A Marone Didonem, jam Ænea parante
 mecum discessum. Atque hoc genus innumerabiles per-
 letur sonas passim exhibent poëtæ. Ex apologis alle-
 nc asabo rusticum illum, qui Satyro admirante,
 ad se eodem ex ore modo calidum, modo frigidum
 huc efflabat: & si qui sunt alii. Nam in præsentia
 escationem duntaxat ostendimus. E proverbiis
 storii mutuabor τὸν παναγαῖαν ἀρτεμιν, id est, omnibus
 item tantam terris Dianam. Item: ἀνέμους πε-
 ogum δίων, i. venti campis; & ἐν μεταβολώτερος κορόνη,
 Scy- i. versatilior cothurno; & ὕδρε ποικιλώτερος,
 inco- hydra magis varius; & λιβυκὸν θηρίον, Libyca fera,
 liam aliaque consimilia. Nam ipsi in proverbiis locos
 nam adjunximus, unde ista peti possint: Et, saxum
 quicquod subinde volvitur, non obducitur musco: Et,
 pal- arbor, quæ subinde transplantatur, non gran-
 emi- descit. Rursum, ex apophthegmatis addam il-
 mili- lud dictum in Ciceronem: Duabus sedere sellis.
 ex Et in eundem à Sallustio scriptum: Aliud stans,
 ita aliud sedens loquitur. Ex Homero ἄλλοπρόσωπον,
 ur. i. mutabilem, qui se omnibus accommodat. Sic enim
 vocat Martem incertarum partium, quique nunc
 cum his sentit, nunc cum illis. Ex Ovidio, ni
 fallor:

Et tantum constans in levitate sua est.

Ex Horatio, Levior cortice. Et, mutat quadrata
 rotundis, Et:

Romæ Tybur amo, ventosus Tybure Romam.

Ex Plauto, Tipula levior. Ex Terentii Phormio-
 ne: Volo, nolo: Nolo, volo, quod dictum est,
 non dictum est, &c. Ex Euripid. πλάγια γὰρ φερό-

νεῖς τὰ μὲν νῦν, τὰ δὲ πάλαι, τὰ δ' αὐτίκα. Nam
oblique sapiens; nunc hæc, olim illa, statim alia. Jam
 apparet opinor, quanta hujus quoque generis
 suppellex ex tot scriptoribus colligi possit. Ea-
 dem est sententiarum ratio, quas non tantum ab
 auctoribus sumere, verum etiam pro te novas
 parere licet. Quibus omnibus si totidem appo-
 nas contraria, deinde subjunxeris utrinque fini-
 tima, nimirum quam immensus orationis pe-
 nus futurus sit, vides. At cum tam varius sit
 usus, id quod diligentius ostendemus in opere,
 de ratione conscribendarum epistolarum: nihil
 erit quod non aliquo pacto possis ad locupletan-
 dam orationem accommodare. Quandoquidem
 contraria quoque adhibentur, vel per ironiam,
 vel per dissimile, vel per comparisonem. Per
 ironiam, ut si quis hominem nunquam sui simi-
 lem, Socratem appellet, qui in omni vita sem-
 per eodem visus est vultu. Per dissimile, ut si
 dicas; C. Jul. Cæs. nullius unquam facti pœni-
 tuit. Hic nihil unquam decrevit, quod non mox
 resciderit. Per comparisonem, si dicas: Quàm
 Cato ille, quam Cicero præfractum vocat, à
 sententia non potuit abduci, tam hic non po-
 test in eadem retiner. sententia. Porro finiti-
 ma quæ sunt, facili deflexu ad vicina trahun-
 tur. Quod genus Persianum illud: tecum
 habita. Nam etsi propriè quadrat in eum, qui
 majora molitur, quàm pro sorte sua: tamen quia
 non esse sua sorte contentum, cum inconstan-
 tia cognationem habet, huc torqueri poterit,
 præsertim cum Seneca scribat: Plurimum ar-
 gumentum compositæ mentis existimo, posse
 consistere, & secum morari. Quin eadem si-
 mul, & in laudem torqueri possunt: ut si om-
 nium horarum hominem, versatilique ac dex-
 tro ingenio laudes, ex inconstantia penario
 fumes

Nam Sumes polypum ad speciem subjecti soli mu-
Jam tantem colorem. Sumes Euripum, ac nega-
eris tis mare hoc esse tam variatile, quàm hujus
Ea- ingenium: Sumes flammam stare nesciam:
n ab Sumes cœlum subinde alia facie: Sumes a-
vas bundinem utcunque flaverint auræ flecten-
po- tem sese. Dices sapientis esse pro re nata,
uni- pro tempore, pro loco, mutare sententiam,
pe- ac vitæ rationem: Stupida saxa, ac brutam
lit bellurem unam non moveri: Ceterum ex ani-
re, mantibus, ut quodque præstantissimum est, ita
hil maximè mobile esse: In universa natura quo-
an- quicquam præclarius est, hoc à quiete longius
em abesse: Infima est quæ non movetur terra: At
m, mobilis aqua: mobilior aër, ignis hoc quoque
er mobilior, cœlum, quàm maximè mobile: Pro-
ni- inde mentum hominis, auram atque ignem ab
n- antiquis vocari. Contrà, stultos, tardos, stu-
si pidos, lapides, plumbum. In quas res maximè
i- cadit constantiæ vocabulum. Per hujusmodi lo-
x cos pleraque è constantiæ supellectile ad vitu-
à perandum traxeris, & ex inconstantia, ad lau-
- dem detorseris. Verum de his, ut modo dictum,
- alias tempestivius. Nunc reliquas dilatandi
- sermonis rationes persequamur.

De partium Rhetoricarum multiplicatione.

Crescit oratio numero partium orationis. Ut enim qui brevissimus esse studet, quam potest paucissimis utitur partibus: Ita qui dilatare cupiet, etiam legitimis illis & arte præscriptis partibus, aliquid accessionis curabit adjungere. Nam cum in summa tria sint Oratoris officia: docere, delectare, flectere, cui placet brevitās, is uno contentus tantum docebit, quod sit nar- rando & argumentando, cui copia, simul om- nibus utetur, idque in omnibus orationis par- tibus, non solum in peroratione, aut exordio.

Rursum qui studet brevitati, poterit narratione, aut hac quoque prætermiſſa, ſi cauſſæ ratio patietur, eſſe contentus ſola probatione. Atque hæc etiam, ut omitti non poteſt; ita poteſt coarctari, cohiberiſque. Contra qui copiam affectabit, non modo ſex illis utetur; Exordio, narratione, diſiſione, confirmatione, confutatione, peroratione, ſed & ſuo loco latius explicabit exordiorum locos, & in tota oratione, quoties cauſſa præbebit opportunitatem, exordiola quædam admiſcebit, quibus favorem, attentionem, docilitatem retineat, atque renovet, aut tædium diſcutiat; aut, quæ dicturus ſit, præmolliat. Incidunt autem huiuſmodi perſæpe. Docilitatem potiſſimum renovamus commodis tranſitionibus, quarum formulas aliquot ſuperiore commentario propoſuimus. Quod genus fuerit: Audiſtis largitione, corruptela, ſanguine, ſupro, ac ſœdiſſimis artibus paratum honorem: Nunc oſtendam illud, quod turpiſter eſt adeptus, turpius adminiſtrâſſe. Attentione renovatur hiſce fermè modis: magna ſunt hæc, ſed levia præ his, quæ nunc dicturus ſum, & nunc ad ipſum rei caput accedo. Proinde quaſo, ut hæc animis, quam maximè attentis audiatis. Et, ſed his longius fortasſe ſum immoratus, cetera paucis, ac dilucide expediam, ſi mihi, ſicut antehac feciſtis aures, atque animos præbere velitis: Et altius paulo repetam, ſed ita verba ſum facturus, ut neque ſine fructu, neque ſine voluptate, ſitis audituri. Atque id genus aliis modis; Nam bis mille pro rei natura ſingi poſſunt. Tædium diſcutitur, aut excluditur, hoc pacto. Rogo diligenter auſcultetis. Prima fortasſe fronte minutum videtur quod tracto, verum ſi pauliſper attendatis intelligetis nimirum ſub hac ſpecie maxima Reipub. peri-

pericula
per, mo
nunc re
accipiet
favor ii
atur.
exordio
qui ſit o
non niti
Narrat
te, qu
qua un
monem
facit
tem à
liados
à præ
mirè ſ
quicq
ribus.
permi
de E
nis, i
detur
præte
runt.
ſius
quan
nibu
etia
Fabi
ac ſi
ead
miſ
ſion
biu
na

one, pericula occultari. Et quæso, patiamini paulif-
ratio per, mox aperiã quorsum hæc spectent: Et,
At- tunc rem antehac inauditam audietis. Et, rem
otest accipietis omnium maximè ridiculam. Porro
affe- favor iisdem rationibus renovatur, quibus pa-
nar- atur. Insuper & argumentamur aliquoties in
tio- exordio: si quid erit amoliendum, quod alio-
abit qui sit obfuturum reliqua differenti: verum id
ties non nisi consilio ex rei circumstantiis sumpto.

tiola Narratio vehementer locupletatur Schema-
tio- te, quod quidam appellant *Sermocinationem*:
aut qua uni, aut pluribus personis affingimus ser-
or- monem congruentem: veluti Hom. Iliad. γ.
pe. facit Priamum senem, Hectorem dehortan-
dis tem à prælio; posthunc, Hecubam. Item, I-
pe. liados ζ. Andromachen uxorem deterrentem
ge- à prælio, atque his respondentem Hectorem,
la, mirè servato cujusque personæ decoro. Neque
am quicquam est admirabilius historiarum scripto-
bi- ribus. Nam historicis hoc omnium suffragiis
n- permissum est, orationem personis affingere,
nt de Ethnicis loquor: an idem liceat Christia-
n, nis, in dubio est, nisi quod simile factum vi-
le detur in historia septem Macchabæorum, ac
is præter alios, qui martyrum vitas conscripse-
o- runt. Idem sibi permisisse videtur D. Ambro-
si- sius in vita beatæ Agnetis. Narratio, præter-
s quam quod aliquando fusius explicatur, & om-
d nibus argumentis, atque affectibus expletur,
etiam crescit ἐπιδιγνῆσι. Ea est, ut ostendit
Fabius, repetita narratio: quoties res paucis,
ac similiter exposita, denuo fusius, & ornatus
eadem enarratur. Id quod fit vel invidiæ, vel
miserationis causa. Præterea crescit item egres-
sione subjecta. Quod ita demum permittit Fa-
bius, si excursus ille sic adhæreat, ut sit quasi
narrationis finis: veluti si atrox fuerit circa fi-

nem narratio, prosequamur eam veluti spiritus protinus erumpente indignatione. Atque id quidem in causis feriis, ac periculosis: Cæterum in re ad ostentationem parata, nihil vetat quominus exposita re, in locum aliquem quam maxime plausibilem, & amœnum expatieris; quo simul & narrationis tædium abstergas, & voluptate sermonis ad futuram probationem reddas alacriores. Hi loci cujuscumque sint, superius est demonstratum.

Propositio dilatabitur primum si pro simplici, duplici, aut multiplici utemur, etiam si una sit satis, propterea quod alios alia movent: ut, si fecisset, præmio magis, quam supplicio dignus erat. Aut res hæc nec est honesta, nec expedit, nec sine summo periculo fieri potest: quod si maxime sit honesta, maxime expediat, maxime sit tuta, tamen fieri non potest, ut consequamur: Deinde si non nudam omnino, sed argumentis obiter interjectis & affectibus accensam proferemus: qualis est illa Cic. pro Mil. Hæc sicut exposui ita gesta sunt, judices: insidiator superatus, vi victa vis, vel potius oppressa virtute audacia est. Deinde miscet affectus: Nihil dico quid Rebuspublica consecuta sit, nihil quid vos, nihil quid omnes boni, nihil sanè id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidem servare potuerit, quin una Rempublicam vosque servaret. Deinde argumenta congerit: Si id jure non posset, nihil habeo quod defendam. Sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris & mos gentibus feris natura ipsa præscripsit, ut semper omnem vim, quacunque ope possint, à corpore, capite, à vita sua propulsarent: non potestis hoc facinus improbum judicare: quin simul judicetis, omnibus qui in latrones inciderint, aut il-

lorum

orum telis, aut vestris sententiis esse pere-
ndu r. Mox redit ad affectus: quod si ita
putasset, certè optabilius Miloni fuit jugulum
are P. Clodio, non semel ab illo, neque tum
primum petitem, quàm jugulari à vobis, quia
illi jugulandum non tradidisset. Atque item in
sequentibus controversiam constituens: Nam
locus est notus, repetit summam argumentorum:
quibus usus fuerat in exordio. Id tamen magis
licuit Ciceroni, propterea, quod in exordio qua-
stiones aliquot tractaverat; tamen idem & alibi
contingeret verbis commodè interjectis, maxime
in enumeratione aut expositione, quæ est altera
divisionis pars, de qua supra nonnihil attigimus,
cum de propositionibus ageremus: quod genus
fuerit, si dissuasurus Ciceroni, ne vitam ab Anto-
nio accipiat, exustis Philippicis: sic proponas:
Primum illud vide, mi Cicero, num te dignum
sit, ut immortalem ingenii tui famam, tot partam
sudoribus, quaque tuos omnes illustrasti, ob tan-
tulum ævi, quod tam grandi longum superesse
non potest, exusto pulcherrimo omnium monu-
mento, repente aboleas. Deinde num forti viro,
qui semper omnia, post habuerit libertati, feren-
dum sit, ut vitam, rerum omnium optimam, & in
qua sunt omnia, debeat ei portento, cui quovis
etiam nomine obnoxius esse, nemo liber velit.
Postremo videat ne parum prudentis sit, in re
tanta fidem habere hosti perfidissimo, qui nec
amicis unquam fidem servavit: neque perspicere,
quod non vel cæco appareat, nihil agere versu-
tissimum carnificem Antonium, nisi ut totum
extinguat Ciceronem. Nam simpliciter propo-
ni poterat hoc modo: Primum non est tanti vi-
ta: Deinde miserum, debere vitam inimico:
Postremo, decipere cupit Antonius, non ser-
vare. Quod si qua propositio durior videbitur,
eam

eam oportebit, velut exordiolo præmollire: ut propofueris laudare Platonis dogma de uxori-
bus communibus, ut hoc exempli cauffa fuma-
tur, dices, te non fugere, quod rem omnium
sententia abfurdiffimam polliceri videris: ve-
rum illud orabis, ut tantisper iudicium fuum
differant, donec argumentorum summam au-
dierint, nihil diffidere te, quin penitus expofita
re, fint in diverfam sententiam pedibus ituri,
tantum illud cogitem, hoc quicquid eft: non
effe temerè dictum à tanto philofopho, quique
ceteris in rebus ob excellentiam ingenii divini
cognomen promeruit: verum quod in formis
hominum, idem in rerum iudicio ufu venire:
quafdam fi procul, & ofcitanter adfpecies, nihil
venuftius: fuco videlicet oculis imponente:
Sin propius, ac fixius contempleris, jam quod
paulò ante mirè blandiebatur oculis, maiorem
in modum incipit difplicere. Silenis, nifi expli-
ces quid magis ridiculum? Sin explices, quid
auguftius? Adeo veritas latet in abdito, nec
oportet in dijudicandis rebus populum aucto-
rem fequi, cui femper peffima, pro optimis, pro-
bari confueverint. Ergo feposito paulisper re-
cepta illa, & animis penitus infixæ opinione, rem
ipfam iudicio perpendant, nec prius in hanc, aut
hanc partem flectant animum, quàm totum ar-
gumentorum orbem acceperint. Quædam enim
forte, quæ per fe ftulta videri poffint. Verum fi
quis inter fe conjuncta perceperit, is demum
veri concentum, & harmoniam fenfurus eft,
Hujusmodi præfatiuncula pro cauffæ natura
commodè afficta, nonnunquam expedit audi-
toris animum ad fecuturam argumentationem
præparare.

Jam veræ probationes, præter eas locupletan-
di rationes, quas fuperius oftendimus, crefcunt
labefa-

abefactione, seu præparatione & asseveratione. abefactamus autem seu præparamus duobus modis: Propositionibus: nunc autem voco propositiones, non quæ summam causæ compleuntur, sed veluti singularium partium collectiones, seu conclusiones, quas oratoribus mos est initio argumentorum proponere, & easdem in fine vehementias per affectus, aut per epilogum repetere. De hoc genere dictum est superioribus titulis. Præterea cum ita proponimus, ut ipsa orationis figura fidem abrogemus, aut conciliemus. Cujusmodi est illud Cic. pro Mil. Sed antequam ad eam orationem veniam, quæ est propria nostræ quæstionis, videntur ea esse refutanda, quæ in senatu sæpe ab inimicis, & improbis sæpe jactata sunt, & in concione etiam paulò ante ab accusatoribus, &c. Cum inimicos & improbos nominat, jam hoc ipso non parum fidei abrogavit adversariorum propositioni. Deinde propositionem ipsam per ironiam elevat: negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem occisum fateatur. Nam atrocitas illa verborum. Negant intueri lucem fas esse, pro eo quod erat, puniendus est, cum irrisione pronuncianda est. Adjunguntur hujusmodi præparationes singulis etiam collectionum partibus: quandoquidem eodem in loco M. Tull. exemplis refutaturus, quod erat propositum, ita præparavit: In qua tandem urbes homines stultissimi hoc disputant? Deinde adjungit exemplum M. Horatii, cum sororem occidisset, absoluti. His non absimiles sunt observationes, quæ cum argumenta non sint, tamen sæpe numero pondus habent argumenti, si probationibus admisceantur: ut quis tam cæcus, qui hoc non videat? quis tam impudens, ut neget? Et illud: Stultius est, quàm ut refelli debeat: Quis e, non intelligit? &c. Et, perfrica faciem, &c.

& aude negare. Hæc cum ita sint, quæ tandem impudentia est, &c. Locupletantur & singulæ collectiones epilogis particularibus, quæ summam rationem paucis comprehensam, auditori denuo sub oculos revocant, ut majore cum fide conclusio succedat; quæ quidem in re frequens est M. Tull. propterea quod latius explicet argumentationis aciem. Hujus generis exemplum erit illud ex oratione pro Pompeio: Quare videte, num dubitandum vobis sit omni studio in id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus sociorum, vestigalia maxima, fortunæ plurimorum civium, cum Repub. defenduntur. Denique crescunt & excursionibus per amplificationem, ut singulis probationibus suos affectus adjiciamus, ad quod propriè destinata est conclusio: quam si copiosam esse volumus, geminam efficiemus, ut simul & per Epilogum præcipua argumenta recenseantur, & affectuum omne genus per omnes locos tractetur. Eos ex Aristotele & Quintil. petere licebit. Quin & potius in hoc genere miri sunt. Vehementiores quos Græci $\pi\acute{\alpha}\sigma\eta$ vocant, suppeditant Ilias Homeri, ac Tragædiæ: moderatiores illos, qui delectant potius, quàm perturbant subministrant Odessæa Homeri, & Comædiæ. Quanquam in Iliade Græcorumque tragædiis sæpe miscentur $\pi\acute{\alpha}\sigma\eta$. Sic enim Græci vocant affectus Comicos: Latino- rum Tragædia parcius hoc genere utitur. Inter affectus autem ponenda delectatio; quam hæc non in peroratione tantum, verum in tota oratione, cum res feret, debet admisceri. Porro quid cuique jucundum sit, Aristoteles in affectuum locis diligenter prosequitur: & de facetiis Marc. Tull. Et Quintil. de risu scripsere, traditis jocandi rationibus. Delectatio quæ petitur à Comicis affectibus: præcipuè locum
habet

LIBER SECUNDUS. 275

habet in narratione, vel quia rem veluti subi-
ciunt oculis, vel quia ab omnibus agnoscuntur.
Quis enim non cum voluptate legat, quomodo
apud Hom. Andromache Hectori armato oc-
currit, ad portam civitatis, qua proditurus erat
in prælium, non sola (neque enim id decet pu-
dicas matronas) sed comitabantur pedesque,
puerum in ulnis gestans Astyanactem, Hectoris
filium, patri unice charum, & quod addit Ho-
merus pulcro sideri assimilem, quo per hanc
uxor expugnaret affectus mariti. Hec tor tacite
arripit conspecto puero: Andromache propius
astans, dextram porrexit, ac nominatim com-
pellavit. Deinde post affectam utrique congruen-
tem orationem, cum Hector infantem appeteret
osculaturus: Ille territus armorum splendore, ac
crista è galeæ fastigio minitante, clamans reflexit
se in sinum nutricis. Hic risit uterque, pater &
mater. At Hector sublatam è capite galeam hu-
mili deposuit, atque ita puerum amplexus, oscu-
latus est. Mox ei fausta precatus, tradidit ma-
tri; illa eum excepit in sinum benevolentem
δακρυόεν γελάσασα, id est, lachrimabile ri-
dens. Ea res Hectori movit misericordiam, at-
que uxorem manu sustentans, consolatur, no-
mine eam appellans, mox reponit galeam: illa
marito obtemperans, domum se recipit, ibi mu-
liebri fletu complentur omnia, quod crederent
cum ex eo prælio non rediturum, Itaque spiran-
tem adhuc, pro mortuo, desient. Interim non
mediocrem addunt gratiam intermixta epitheta
χρυσάινος ἔκτορ, id est, variegata galea He-
ctor, & *πατρὸς ὀρέζατο καίδιμος ἔκτορ*, id
est, suum puerum desiderabat clarus Hector, &
ἠδ' ὠνείο τιθῆνης, id est, benecinctæ nutricis & λόφου
ἰπποχαίτην, id est, cristam ex seris equinis, & *πατὴρ*
τὸ φίλος καὶ πότνια μήτηρ, id est, carus pater ve-
neranda

neranda mater, & , κόρυθα παμφανόωσαν, καὶ
 εἶλεν υἱὸν, id est, galeam splendidem & carum fi-
 lium, & , ἀλιχέειν εἶλη, id est, conjugis dilectæ, &
 quod indicamus. καὶ οὐδεὶς κόλπῳ, id est, sinu redo-
 lenti, & , κόρυθα ἱππέειν, id est, conum ex cauda
 equina. Hæc virtus præcipuè in causa est, cur ne-
 mo legens Homerum saturetur, sed perpetua vo-
 luptate ducatur. Hi sunt affectus, de quibus scri-
 psit Horat.

Morataque rectè

*Fabula nullius Veneris sine pondere & arte,
 Valdius oblectat populum meliusque moratur,
 Quam versus inopes rerum nugæque canora.*

Sunt hujusmodi narrationes aliquot insignes
 apud M. Tull. veluti in Philippica 2. de Anto-
 nio : vehebatur in effedo tribunus plebis, licto-
 res laureati antecedeabant : inter quos aperta le-
 ctica Mima portabatur, &c. Nam indicasse lo-
 cum satis est : Sunt in eadem oratione & aliz,
 quomodo capite involuto ad amicam litteras
 amatorias pertulerit : quomodo consul in luper-
 calibus cucurrerit. Delectant & illa cum non
 actio tantum : sed agentium gestus quoque de-
 scribitur : quale est illud in Pisonem : Ita enim
 sunt perscriptæ scitè & literatè, ut scriba, ad æra-
 rium qui eas retulit, perscriptis rationibus se-
 cum ipse, caput sinistra perfricans, commur-
 muratus sit. Ratio quidem herclè apparet, ar-
 gentium ἀχέει. Rursus illud. Respondes, alte-
 ro ad frontem sublato, altero ad mentum de-
 presso supercilio, crudelitatem tibi non placere.
 Quanquam hæc interim & ad fidem orationis fa-
 ciunt, quum ea quæ velut extra narrationis ne-
 cessitatem adjiciuntur, simplicitatis habent spe-
 ciem. Fabius miratus narrationem M. Tull. pro
 Mil. Milo cum in Senatu fuisset eo die, quo à se-
 natu dimissus est, domum venit, calceos, & ve-
 rimenta

imenta mutavit: paulisper, dum se uxor, ut
 sit, comparata, commoratus est.

Sunt item figuræ, quæ ad orationis jucundi-
 tatem pertinent, quasi non magni negotii est ex
 artis præceptis petere, & à nobis, nisi multis ver-
 bis, referri non poterant. Delectant & allusio-
 nes, sed agnoscentem duntaxat. Itaque in loco
 adhibendæ.

Epilogus.

Ergo cui placebit Laconica illa breviloquen-
 tia: primum Atticorum exemplo, præfationi-
 bus, & affectibus absteat, rem simpliciter ac
 summatim exponat: argumentis non omnibus
 utatur; sed præcipuis duntaxat: eaque non ex-
 plicatim, sed confertim adhibeat, ut in singulis
 propè verbis sit argumentatio, si quis explicare
 velit: sit docuisse contentus, ab amplificationi-
 bus, ab asseverationibus, à similibus, exemplis,
 sententiis, et iphonematis, fabulis, apologis, al-
 lusionibus, facetiis temperet, nisi quid horum
 ita erit necessarium, ut citra flagitium omitti
 non queat: Item, ab omnibus figuris, quæ vel
 amplam, vel illustrem, vel acrem, vel ornatam,
 vel jucundam reddunt orationem, absteat,
 Rem eandem ne aliis atque aliis formis tractet,
 & singula verbis significantibus explicet, ut
 multo plus intelligatur, quam audiat, & aliud
 ex alio colligi possit. Contrà, qui copiam sequi-
 tur, singula dilatare studebit, his fèrmè, quas
 dixi, rationibus.

Quid utrobique vitandum.

Ac caveat uterque, ne quod fere sit, affecta-
 tione in finitima vitia delabatur. Brevitatis ama-
 tor videat ne tantum hoc agat, ut pauca dicat:
 sed optima, quàm potest paucissimis; & cui pla-
 cet Homericum illud: *παῦρα μὲν*, i. pauca qui-
 dem, eidem placeat & hoc, quod protinus sequi-
 tur,

tur, ἀλλὰ μὲν λίγῃς, i. valdè argutè. Et cui probatur, ἐπεὶ μὲν, i. non multiloquus, non prætermittat & hoc, quod statim subicitur, ἐδ' ἀσχετῶς i. non errans verbis. Nam nihil æquè convenit breviloquentiæ, quàm verborum proprietas & elegantia: cui si accesserit simplicitas, facile vitabitur obscuritas, vitium quod plerunque brevitas studio comitari consuevit. At hic rursus videndum, ne frigeat oratio, dum nullis affectibus inflammatur. Proinde res ita ponetur ante oculos, ut per se nonnullos aculeos tacitè insigat animis: Tum omni Attico lepore condienda erit. Illud imprimis cavendum, ne brevitas studio necessaria dictu prætermittamus. Contra, qui copiam petet, delectum item adhibeat oportet, & verborum, & rerum & figurarum: ne rationes sint fatiles, exempla parum idonea, sententiæ frigide, excursus æquo longiores, parumque tempestivi, ne figuræ durius affectatæ. Quapropter ordinis, ac dispositionis summam oportet habere rationem, ne rerum indigesta turba, totus sermo perturbatus sit, & confusus. Et ubique tædium varietate, jucunditate, risuque levandum. Varietas potissimum petitur à figuris, & ab eisdem, jucunditas. Risus ab his præceptis, quæ tradidit Cicero. Sunt autem peculiæ partium varietates non negligendæ: Proinde expediet plurimorum exordiorum formulas in promptu habere. Sunt & narrationis complures modi: sunt argumentationum diversæ formæ: neque simplex affectuum natura, sed hæc à Rhetorum præceptis petantur, oportet. Admonendum hoc quoque, ne quovis in loco parem copiam affectemus. Sunt enim quædam sterilia. Verum relictis his quæ natura copiam non admittunt, partes maximè fœcundas atque tractabiles deliga-

amus, ni
genii cau
ant, elep
rinus, fel
am enco
e proverb
xuriet a
ed res se
non stultu
cilitate

Adjece
contracti
non add
Liber ex
rem Guil
pueris st

gamus, nisi forte periclitandi, aut ostentandi
ingenii causa libeat aliquando ex musca, quod
tant, elephantum facere : quemadmodum Fa-
porinus, febrim : Sinelius, calvicium : nos stulti-
tam encomio, & ancoram Aldinam laudavimus
in proverbiiis. Sed in exercendo detur venia, si
luxuriat adolescens. Ceterum ubi non luditur,
sed res seria cum periculo agitur, ibi Rhetor
non stultus, adhibito consilio, copiae modum ex
utilitate causae metietur.

Peroratio.

Adieceram exemplum thematis in arctum
contracti, & ejusdem fuit explicati, quod hic
non addo, ne sarcina major videatur accessio,
Liber extat ad illustrissimum principem junio-
rem Guilhelmum ducem Clivensem, titulo : De
pueris statim, ac liberaliter instituendis.

FINIS.

EPI.

E P I T A P H I A,
A C T U M U L I, Q U I B U S
D. Erasmi mors defletur.

• Tumuli XVII. per Vitum Coppum,
Selatistadii bonas literas profi-
tentem.

I.

• H E i mibi quod precibus fatales flectere divas
Nemo potest, & quod mors sua quemque manet.
Si vita possent Graiae Latinaeque Camanae,
Tempora Nestoreos ducere ad usque dies.
Unus qui Pylis superaret secula pensi,
Hic Desiderius dignus Erasmus erat,
Seu mores, vitamque viri linguamque disertam.
Seu spectes docti pondera iudicii.
Abstulit hunc terris pleno jam stamine Parca,
Viveret ut posthac liber ab invidia.

II.

Non cineres orno, quamvis sim splendidus arte :
Sed me plus multo condecorant cineres.
Ævi me tandem consumet longa vetustas :
Illos non poterit reddere tempus edax.
Hoc vir commeruit, studio, cui postera secla
Vix sunt eloquio progenitura parem.
Tum Desiderii cessabit nomen Erasmi,
Cum Rhenus nullas siccas habeat aquas.

III.

Hoc Desiderio marmor decoratur Erasmo.
Hinc noto celsi sidera ad usque poli.
Rupturae nunquam fatalia flamina Parcae,
Illi, ut superis sic placuisset, erant.
Eloquio similem non hinc Germania vidit :
Nec forsitan posthac est habitura parem.

IV.

EPITAPHIA.

IV.

Ueris, extinctum vita qui credis Erasmus :
Fam rursus mæstis vivit ab exequiis.
Mirum, summo si Phœnici studiorum
Ipse potest vitæ reddere dona cinis.

V.

Vita Desiderius decessit Erasmus,
Oppetere est vita si meliore frui.

VI.

Desiderii mæstum post funus Erasmi.
Molliter hoc recubant ossi quieti solo.
Fama tamen, nomenque viri durabit ubique.
Græcia donec erit, donec erit Latium.

VII.

Hoc Desiderii saxo tumulatur Erasmi
Corpus ; sed volitat fama per ora virum :
Quæ Sythicus Boreas, quæ nubifer intonat auster
Et qua tellurem cernit uterque polus.

VIII.

Hic Desiderii cineres conduntur Erasmi,
Qui junxit Latii Attica mella favis.
Mortua Roma suo quantum debet Ciceroni,
Huic tantum debet Teutona terra viro.

IX.

Hoc Desiderii tumulo conduntur Erasmi
Ossi, viri nomen replet utrumque polum.
Hic meruit tanto Germanis laude referri,
Orator quanta Tullius Ausoniis.

X.

Hoc marmor condit defuncti corpus Erasmi,
Qui clarus summo floruit eloquio.
Huic quæsitus honos studiis, & fama manebit,
Gramina dum tellus, dum geret astra polus,

XI.

Clauditur hoc tumulo defuncti corpus Erasmi,
Quem sinet haud unquam posthuma fama mori,
Ingenio quæsitus honos sine fine manebit.
Dum fuerint Graii, dum fuerint Latii.

XII.

EPI T A P H I A.

XII.

O fati leges, O ferrea jura sororum.
 Quàm nulli fas est perpetuare dies,
 Urna quiescentis cineres hæc condidit Erasmi,
 Fama locum nusquam, quo capiatur, habet.

XIII.

Post cineres Phoenix vivit, post funus Erasmus
 Fleret, & à tristi major in orbe rogo est.
 Hunc celebrant Graevus, Latius, Germanus, Iberus,
 Et Gallus : vita est, hac ratione meri.

XIV.

In dubio est, vivat ne, an sit defunctus Erasmus :
 Clauditur hoc ejus pars minor in tumulo.
 Pars melior cælum lustrat, terrasque pererrat,
 Pars melior vivit, pars minor interit.

XV.

Lachrymarum te rogo jam siste rivulos
 Viator, & dulcem quietem sioribus
 Orna tumulum Sabæothure consovens.
 Vixi satis : fati peregi tempora :
 Non otio, sed duris me laboribus
 Unus, quo plurimis prodessem, subdidi.
 Sic docta primum bella gessi Palladis,
 Ut me ducem mirata sit Germania.
 Suum me sæpius Ciceronem dititans.
 Tandem sacris sum litteris immortalus
 Hac fata lege subire, an non est vivere ?
 Rude donari nisi forsitan mori putas.

XVI.

Post cineres vivo, doctis ego nomine Græcis,
 Hispanis, Gallis, notus & Ausoniis,
 Eloquio per me pugnax Germania culta est
 Meque à barbarie vindice tuta manet.

XVII.

Vita me functum qui credis sorte viator
 Erras, perpetuo nomine vivo, vale.

SIMON

EPITAPHIA.

SIMON GRINÆUS.

*Sacris fas urnis inscribere verum,
Abstinet & solis manibus invidia
Mibi vix dederis sua quem sunt non mala secla
Mirata, & vivum quem coluere magis.*

USTACHIUS. QUERCETANUS.

*Musa, pulsa sub tartara doctus Erasmus
Barbarie, ingratis reddidit Ausoniis.
Se se confectum Musarum nomine sævis.
Morsibus aspiceret disjaniari, abiit.*

GUILHELMUS BIGOTIUS

Lavalonsis.

*Afficiens meritis haud respondere favorem,
Sunt ubi haud meritis præmia, Erasmus abit.
Si petis, hic locus, ubi degere tutus ab hujus
Temporis ingrati garrulitate queat.*

JOANNES BRESSANUS

*Hoc tegitur tumulo doctissimus undique Erasmus,
Qui triplicem linguam calluit egregie :
Scilicet Hebræam, Graiam, pariterque Latinam,
Ut genuinam illi quamlibet esse putes.
Hic tantum studiis studiosus contulit orbi,
Quantum feri Clarii fax radiosa Dei
Quid tegitur dixi, quem quælibet ora tuetur,
Quique oculis hominum notus ubique patet.
At tegitur corpus : sed nomen, gloria, honorque
Clara micant, nullo deficientque die.*

N. EX BRABANTIA.

*Hic Desiderius requiescit Erasmus, amarum
Qui desiderium liquit in orbe sui.
Mens habitat cælo, nomen vix clauditur orbe,
Scripta viri & mundum conterit una dies.*

NI.

EPITAPHIA.

NICOLAUS BORBONIUS.

Lis oritur; meus est Germania dicit, Erasmus.

Gallia reclamans affert esse suum,

Hanc interveniens litem mala Parca diremit.

Neutrius hic vestrum, sed meus, (inquit) erit:

JOANNES MORRELLUS

Ebrudunensis.

Ingenio quisquam si vivit, vivis Erasme,

Scripta manent illa non peritura die.

Nam tua vel primæ relegend qui sola juventa,

Dicere cogentur, magnus Erasmus erat.

Gloria si quamvis multorum tacta sagittis,

Non tamen à quoquam gloria lesa tua.

Promptius hanc fuerit linguis lacerare malignis,

Æquo virtutes quàm superare pede.

Jam tua convellant dictis, laudentve, quid inde

Stant merita & virtus, gratia, lausque tamen.

ALIUD EJUSDEM.

Corpus homo, superis animam, dat nomen in ævum

Lex, pietas, virtus, Roterodame, tua.

WLPUS CISSEUS FRANEKERENSIS.

Nosti qui requiescat hic ad aram

Summam marmore tectus, ô viator?

Dicam, Roterodamus est Erasmus.

Illum mors rapuit severa nuper,

Musarum è gremio, hei dolore & alto

Musis vulnere cordis hinc relicto?

Harum num pater, & patronus ille

Vindex, tutor erat, decus, columna.

Summo barbarie labore pulsa,

Musas restituit suo niteri,

Sed quæ præmia tandem habet laborum?

Hæc dulcem requiem supernus illi

Dat cum pace pater, suos & inter

Electos numerat: vale viator.

JOANNES HUSERUS..

Hic magnus parvo sub saxo dormit Erasmus,

Orbem qui studiis suscit at usque bonis.

IN.

EPITAPHIA.

INSCRIPTIO IPSIUS MONU-
menti in primaria æde sacra inclytæ
urbis Basiliensis.

CHRISTO SERVATORIS.

Des. Erasmo Roterodamo, viro omnibus modis
maximo, cujus incomparabilem in omni disci-
plinarum genere, eruditionem pari conjunctam pru-
dentia, posteri & admirabuntur, & prædicabunt,
Bonifacius Amerbachius, Hieronymus Frobenius,
Nicolaus Episcopi, heredes, & nuncupati suprema
sue voluntatis vindices, patrono optimo, non me-
morie, quam immortalem sibi editis lucubrationi-
bus comparavit, iis tantisper dum orbis terrarum
habuit superfuturo, ac eruditis, ubique gentium col-
locaturo, sed corporis mortalis, quo reconditum sit
ergo, hoc saxum posuere. Mortuus est 4. Idib. Jul.
cum septuagenarius. Anno à Christo nato 1536.

GIBERTUS COGNATUS.

Magnus Roterodamus ille noster :
Hæc qua secula neminem tulerunt
Majorem, neque prisca clariorem
Norunt tempora, nec cui futura
Parum posteritas habebit, ecce,
Hoc sub marmore mortuus quiescit.

NICOLAUS EPISCOPIUS.

Delitiæ Christi fugitat super æthera Erasmus
Terrivolum insensu fraudibus ac scelere.
Cedere pollutis decus hoc mortalibus ultra
Noluit omnipotens, esse suum voluit.
Divorum inque choro divum versarier usque
Deserto terris nomine perpetuo. IDEM.

EPITAPHIA.

IDEM.

*Artes omnigenas tentat cum Phœbus in unum
Cogere, & exemplar perficere eloquii,
Musarumque suum quæque addit minus acervo,
Quo parti ex omni sit decor, atque nitor,
Dotibus in nobis tot cultus prodit Erasmus
Secula cui similem nulla tulere virum.
At gemmam eximiam vilescere rector Olympi.
Non passus terris, fulgida in astra tulit.*

HIERONYMUS

Frobenius.

*Marmoreo jacet in tumulo modo mutus Erasmus,
Orbis enim linguam sustulit inde sibi.*

EPITAPHIORUM FINIS.

DE EODEM.

*C*opia commendat sermonem Docta probatum,
Quæ decus ingenii, culta labore, refert :
Doctrina insignis virtuteque clarus Erasmus,
Idem non minima dexteritate docet.
Hic vir, hic est celebris Romanæ gloria linguae
Quam studio immenso protulit, arte dedit.
Percipiet fructus, jucundaque gaudia sumet,
Perlegit illius qui bona scripta viri.
Gloria vera manet doctis, sunt cetera vana.
Nam virtus nullo tempore clara perit.

INDEX

I N D E X

Capitum & Titulorum.

LIBRI I.

Periculosa esse copia	Obscena	ib.
affertationem pag. 5	Novata	24
quibus inventa copia	Atatum propria voca-	27
6	bula	27
Auctores ut lusint o-	Ratio variandi per E-	29
stentatione copia	nallagen	31
quibus vitio data copia	Variatur numerus	ibid
7	Persona	32
immodica	Genus	33
iusdē artificis esse bre-	Casus	ib.
uiter copioseq; dicere	Species	34
9	Figura	35
De stultie affectantibus	Tempus	ib.
vel brevitatem, vel co-	Modus	ibid.
10	Declinatio	ibid.
piam	Conjugatio	ibid.
uplicem esse copiam ib.	Variandi ratio per Anto-	36
uas ad res conferat hac	nomasiam	36
exercitatio	Variandi ratio per Peri-	ibid.
u. bus exercendi ratio-	phrasin	37
ibus hac facultas pa-	Etymologia	ibid.
12	Notatione	ibid.
retur	Finitione facta variatio	ibi.
Prima præceptio de co-	Variandi ratio per meta-	38
13	phoram	ibid.
pia	Deflexio	ib.
Prima variandi ratio per	Ab irrationali ad ratio-	ib.
17	nale	ib.
Synonymiam	Ab animali ad non ani-	mal
19		
Vocabula sordida		
ibid.		
usitata		
Poetica		
Prisca		
Obsoleta		
Dura		
Peregrina		

INDEX.

Animali aut contra	39	runt.	ibid.
Ab animali ad animal ib		Semper dum vivamus	De propo
Ab animato ad inanima-		meminero	rali
tum aut contra	ibid.	Quibus modis tribuimus	Elegan
Metaph. reciproca	40	plura ex æquo	Uterq
Variandi ratio per Alle-		Quæ commodius copulen-	Semper
goriam	41	contraria	De va
Variandi ratio per cata-		Quibus modis equalite-	De tri
chresin	42	removemus	ibid.
Variatio per onomatopæi-		Quibus modis tribuimus	Synony
am	43	inequaliter	Conne
Variatio per metalepsin		Quibus modis inequali-	Transi
	44	ter removemus	ibid.
Variatio per metonymi-		Quo pacto tribuamus or-	Are e
am	ibid.	dine	74
Variandi ratio per synec-		Per comparativum effe-	Renor
dochen	46	tur sententiæ	ibid.
Variandi ratio per equi-		Formula augendi positi-	Final
pollentiam	ibid.	vi	75
Variandi ratio per com-		De variando positivo	77
parativa	47	Rationes minuendi posi-	ibid.
Variatio per Relativorum		tivum	ibid.
commutationem	48	Quibus rationibus auge-	Statu
Variandi ratio per am-		tur comparativus	78
plificationem	ibid.	Quibus modis immiui-	Assen
Variatio per hyperb.	49	tur comparativus	ibid.
Variandi ratio per pæto-		Quibus rationibus auge-	Disse
sty	ibid.	mus superlativum	79
Variatio per compositio-		Periphrasis comparativi	ibid.
nem	50		ibid.
Variatio per syntaxin	51	Quibus modis Superlati-	Preh
Variatio per mutationem		vum variamus	81
figuræ variis modis	52	Variorum exemplorum	83
Experientiæ miræ in va-		variatio	83
riando	53	Communis omnium gra-	duum
Variantur, Tuæ literæ		duum variatio	88
me magnopere delecta-		De propositione generali.	91

INDEX.

De propositione non gene-	92	Tua causa	ibid.
rali	92	Verum nec ne	ibid.
Elegantia signorum	93	Concedendi	113
Uterque neuter	95	Parum abesse	ibid.
Semper, sepe	ibid.	Incertitudinis	114
De varietate negationis	96	Correctionis, & occupa-	ibid.
De tribus negationib. ib.	96	tionis formulæ	ibid.
Synonyma negandi ibid.	97	Auctores citandi formu-	115
Connectendi formula	97	le	116
Transitionum formula	99	Variatio imp. modi	ibid.
Are & persona.	100	Variatio futuri	ibid.
Ex more	ibid.	De periphrasi generali	117
Subornandi.	101	verborum	117
Renovandi	ibid.	De modo potentiali	ib.
Finales formulæ	102	Testandi verba	118
Causales formulæ	104	Emendi formulæ, & si-	ibid.
Dignus, & indignus	105	milis	119
Decet	ibid.	Discriminis formulæ	120
Necessitatis vocab.	ibid.	Affirmandi formulæ	121
Libertatis	106	Accusandi formulæ	121
Statuendi	ibid.	Formulæ utilitatis	122
Assentiendi	107	Præsagii formulæ	123
Dissentiendi	107	Officiendi, & juvandi	125
Precandi nomina, & ver-	ibid.	functionis formulæ	ib.
ba	108	Quibus modis tribuimus	126
Primi supini variatio	108	aliquid	126
Dividendi formulæ	109	Titulorum variatio	127
Distribuendi formulæ	ib.	Gratulandi verba	ibid.
Prohibendi aut impedi-	110	Gratias agendi	128
endi signa	ibid.	Referendi beneficium	ib.
Dubitandi	111	Originis verba	129
Sine & citra.	ibid.	Pensandi verba	130
Ostentandi	ib.	Apertitudinis formulæ	ib.
Corrigendi sanandiq; ib.	112	Ablegandi verba	131
Alaudiendi, sive hortandi	112	Proficiscendi verba	132
		Conatus	ibid.
		Explic. & implicandi.	verb.
		N.	

INDEX.

verb.	133	Ludorum vocabula	147
Verba finis seu propositi	ibid.	Agere delectum	ibid.
Qua est impudentia	134	Adimendi honorem	148
Quā n ut, quān qui	135	Persuadendi	ibid.
Bene est	ibid.	Inferendi seu ratiocinan-	ibid.
Mea sententia	ibid.	di	ibid.
Plus, & plusquam	ibid.	Nil nisi	149
Ad summum, ut mini-		Laudandi ac vituperan-	
mum	136	di	ibid.
Morem gerendi	137	Summae	150
Rogandi	ibid.	Perdendae operae	151
Ignoscendi	ibid.	Fructus	ibid.
Abrogandi	138	Impudentiae	ibid.
Ornandi verba	ibid.	Affectandi verba	ibid.
Inter cenam	ibid.	Ignorandi, aut contra	152
Post cenam	139	Turpe est, & similia	ib.
Similitudinis verba	ib.	Quin &, Ut non	ibid.
Mutui	140	Id quod, quod : ita ut, ut	
Fallendi	ibid.		153
Est amicus	141	Amplificandi verba	ib.
Sperandi verba	ibid.	Reciproca constructio	
Ad verbum	ibid.	quorundam	ibid.
Ironiae verba	142	Non contentus	ibid.
Extrahere diem	ibid.	Satisfaciendi verba	154
Paratum ac facile	ibid.	Impunitatis aut contra	ib.
Depellendi	ibid.	Suadendi aut consulendi	
Agnosendi	143		155
Ab adolescentia	ibid.	Prudens	ibid.
Accurate	ibid.	Causa	ibid.
Persuadendi	144	Dierum notatio	156
Committendi	ibid.	De numeralibus	ibid.
Amandi	ibid.	Adverbia temporis	158
Cupiendi	145	Annumerandi	160
Male precandi verba	ib.	Initium, ac finis	161
Follicendi	146	Major opinione	162
Principatus	ibid.	Contingendi verba	163
		Refugiendi	ibid.

Officiorum

Officiorum
Studii
Vitiandi
Solitud
Sensus
Praestari
Panite
Diffidi
Recon
Sapit
Excip
dena
Ut v
Comp
Copi
Indi
Prof
An
Tot
Fer
No
Vi
R
E
In
A
B

INDEX.

147	Officiorum vocabula	164	Asscribendi, & imputan-	
ibid.	Studii	ibid.	di	ibid.
148	Vitandi	ibid.	Additionis	176
ibid.	Solitudinis	165	Facultatis	177
nan-	Sensus	ibid.	Furandi	ibid.
id.	Præstandi re-	166	Dictandi	178
149	Panitendi	ibid.	Tempestivè, &c.	179
ran-	Dissidii	ibid.	Ante tempus	ib.
id.	Reconciliandi	167	Post tempus	180
150	Sapit, aut contrà	168	Celeritatis	ibid.
151	Excipiendi, sive exclu-		Spacium loci exiguum	181
id.	dendi	ibid.	Spacium magnum loci,	
id.	Ut vis aut contrà	169	aut temporis	ibid.
id.	Comperta	ibid.	Metuendi	182
52	Copia	ibid.	Aptitudinis, aut contrà	
ib.	Indicta causa	170		ibid.
d.	Prosperitatis, aut contrà		Moriendi	183
at.		ibid.	Mortis spontaneæ	184
3	Antiquitatis	171	Mortis adactæ	ibid.
b.	Totum	172	Propositi	185
io	Perspicuitatis	ibid.	Periculi imminentis	ib.
l.	Nobilitatis, & contrà		Facile, difficile	186
.		173	Prætextus	ibid.
4	Violentiæ	ibid.	Temeritatis	ibid.
.	Rumoris	174	Exsequiarum	187
i	Exempli	ibid.	Consuetudinis, aut con-	
	Internecionis	ibid.	trà	ibid.
	Atrox	175	Tarditatis	188
	Ergoris	ibid.	Non ultrà	ibid.

Capita seu tituli secundi libri.

P	Prima locupletandi ra-	Omnibus naturæ fortu-
tio	189	neque dotibus præditus,
R	Rem universam luxu	191
perdidit	ibid.	Totus commaduit
Cyclopædiâ absolvit	190	Secunda ratio
		ibid.
		Ec.

... .. filia

... .. capis

... .. ratio

... .. ratio

... .. ratio

... .. ratio

... .. ratio

... .. ratio

Hopma 10

Variety 11.12

Cantho de

Chinible 14

M. p. 13

... ..
... ..
... ..

... ..

... ..

